

e-δημόσια διοίκηση

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Σειρά: Δημόσια Διοίκηση - Administratio Publica

**Η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες και
οι συνταγματικές προεκτάσεις της εξωεδαφικής εφαρμογής των
μηχανισμών προστασίας τους**

Σουζάνα Α. Παπακωνσταντίνου

Αθήνα, 2026

Μονογραφίες: 1

Σειρά μονογραφιών και συλλογικών τόμων του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου: Δημόσια Διοίκηση-Administratio Publica

Series of monographs and collective volumes by the Department of Public Administration of Panteion University in collaboration with the Greek National Documentation Centre: Public Administration-Administratio Publica

Σουζάνα Παπακωνσταντίνου, Η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες και οι συνταγματικές προεκτάσεις της εξωεδαφικής εφαρμογής των μηχανισμών προστασίας του

Suzanna Papakonstantinou, The transfer of personal data to third countries and the constitutional implications of the extraterritorial application of protection mechanisms

Σειρά μονογραφιών και συλλογικών τόμων του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου: Δημόσια Διοίκηση-Administratio Publica

Η επιστημονική σειρά του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών φιλοξενεί μονογραφίες και συλλογικούς τόμους κατόπιν διπλής τυφλής αξιολόγησης. Σκοπός της είναι να ενισχύσει την επιστημονική έρευνα επί θεμάτων που άπτονται εν στενή και εν ευρεία εννοία της δημόσιας διοίκησης. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αποστέλλουν τη μονογραφία τους συμπεριλαμβανομένης περίληψης στην ελληνική και αγγλική γλώσσα ή τον συλλογικό τόμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση books-pubadmin@panteion.gr.

Συντακτική Επιτροπή

Πρόεδρος

Φερενίκη Παναγοπούλου, Πρόεδρος Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Χαρίκλεια Αθανασοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Χαρά Βαβούρα, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Ελευθέριος Βόγκλης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Ηλίας Γεράκος, ΕΔΙΠ Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Νικόλαος Δασκαλάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Χρυσούλα Μουκίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Ευαγγελία Μπάλτα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Λάμπρος Μπαμπαλιούτας, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Παναγιώτης Μπουμπουχερόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Σπύρος Πολυμέρης, ΕΔΙΠ Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Ιωάννης Ρωσιδίης, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Παναγιώτης Σκουρής, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Γεώργιος Σώκλης, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Αντώνης Χάνος, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Χριστίνα Χριστοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης

Συμβουλευτική Επιτροπή

Νικόλαος Καραβίτης, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Βασίλειος Κέφης, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Ξενοφών Κοντιάδης, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Σταυρούλα Κτιστάκη, Καθηγήτρια

Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Θεόδωρος Μαριόλης, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Άγγελος Μπώλος, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Πολυξένη Παπαδάκη, Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης · Ιωάννης Φίλος, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης

Επιστημονική Επιτροπή

Πρόεδρος

Ιωάννης Σαρμάς, τ. Υπηρεσιακός Πρωθυπουργός, Επίτιμος Πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου

Αχιλλέας Αιμιλιανίδης, Πρόεδρος Ακαδημίας Κύπρου · Σπύρος Βλαχόπουλος, Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ · Νικόλαος Γεωργόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς · Δημήτριος Εμμανουηλίδης, Αντιπρόεδρος Συμβουλίου της Επικρατείας · Αικατερίνη Ηλιάδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ · Νικόλαος Ηρειώτης, Καθηγητής Τμήματος Οικονομικών Επιστημών ΕΚΠΑ · Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη, Καθηγήτρια Ιονίου Πανεπιστημίου · Γεώργιος Καραβοκύρης, Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής Σχολής ΑΠΘ · Ταξιαρχία Κόμβου, Σύμβουλος Επικρατείας · Ισμήνη Κριάρη, Ομ. Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου · Ναπολέων Μαραβέγιας, Ομ. Καθηγητής Τμήματος Οικονομικών Επιστημών ΕΚΠΑ · Ήβη Μαυρομούστακου, Ομ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κρήτης · Σωτηρία Ντούνη, Πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου · Γεώργιος Παγουλάτος, Καθηγητής Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών · Βασίλειος Παπαδάκης, Καθηγητής Τμήματος Οικονομικών Επιστημών ΕΚΠΑ · Μαρία-Ηλιάνα Πραβίτα, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ · Ευγενία Πρεβεδούρου, Καθηγήτρια Νομικής Σχολής ΑΠΘ · Δημήτριος Α. Σωτηρόπουλος, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ · Ιωάννης Τασόπουλος, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ · Σπυριδούλα Χρυσικοπούλου, Αντιπρόεδρος Συμβουλίου της Επικρατείας ε.τ. · Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ

Series of monographs and collective volumes by the Department of Public Administration of Panteion University in collaboration with the Greek National Documentation Centre: Public Administration-Administratio Publica

The academic book series of the Department of Public Administration of Panteion University of Social and Political Sciences publishes monographs and edited volumes following a double-blind peer review process. Its aim is to promote scholarly research on issues related, in both a narrow and a broad sense, to public administration. Authors may submit their monograph, including an abstract in Greek and English, or their edited volume to the following email address: books-pubadmin@panteion.gr

Editorial committee

Chair

Fereniki Panagopoulou, Chair of the Department of Public Administration, Associate Professor

Charikleia Athanassopoulou, Assistant Professor, Department of Public Administration
Lambros Babalioutas, Assistant Professor, Department of Public Administration
Evangelia Balta, Associate Professor, Department of Public Administration
Panagiotis Bouboucheropoulos, Assistant Professor, Department of Public Administration
Antonis Chanos, Associate Professor, Department of Public Administration
Christina Christopoulou, Assistant Professor, Department of Public Administration
Nikolaos Daskalakis, Associate Professor, Department of Public Administration
Ilias Gerakos, Laboratory Teaching Staff
Chrysoula Moukiou, Associate Professor, Department of Public Administration
Spyros Polymeris, Laboratory Teaching Staff
Ioannis Rossidis, Assistant Professor, Department of Public Administration
Panagiotis Skouris, Assistant Professor, Department of Public Administration
Georgios Soklis, Assistant Professor, Department of Public Administration
Chara Vavoura, Assistant Professor, Department of Public Administration
Eleftherios Voglis, Associate Professor, Department of Public Administration

Editorial Advisory Board

Aggelos Bolos, Professor, Department of Public Administration
Xenofon Contiades, Professor, Department of Public Administration
Ioannis Filos, Professor, Department of Public Administration
Nikolaos Karavitis, Professor, Department of Public Administration
Vasileios Kefis, Professor, Department of Public Administration
Stavroula Ktistaki, Professor,

Department of Public Administration · Polyxeni Papadaki, Professor,
Department of Public Administration

Editorial Board

Chair: Ioannis Sarmas, former Prime Minister, Emeritus President of the Court of Auditors

Spyridoula Chrysikopoulou, Emeritus Vice-President of the Council of State · Sotiria Douni, President of the Court of Auditors · Achilleas Emilianidis, President of the Academy of Cyprus · Dimitrios Emmanouilidis, Vice-President of the Council of State · Nikolaos Georgopoulos, Professor, University of Piraeus · Nikolaos-Komninos Hlepas, Professor, Department of Political Science and Public Administration, National and Kapodistrian University of Athens · Aikaterini Iliadou, Associate Professor, Law School, National and Kapodistrian University of Athens · Nikolaos Iriotis, Professor, Department of Economics, National and Kapodistrian University of Athens · Maria Kanellopoulou-Boti, Professor, Ionian University · Georgios Karavokiris, Associate Professor, Law School, Aristotelian University of Thessaloniki · Taxiarchia Komvou, State Councilor · Ismini Kriari, Emeritus Professor, Panteion University · Napoleon Maravegias, Emeritus Professor, Department of Economics, National and Kapodistrian University of Athens · Ivi Mavromoustakou, Emeritus Professor, University of Crete · Georgios Pagoulatos, Professor, Department of International and European Economic Studies, Athens University of Economics and Business · Vasileios Papadakis, Professor, Department of Economics, National and Kapodistrian University of Athens · Maria-Iliana Pravita, Assistant Professor, Department of Political Science and Public Administration, National and Kapodistrian University of Athens · Evgenia Prevedourou, Professor, Law School, Aristotelian University of Thessaloniki · Dimitrios A. Sotiropoulos, Professor, Department of Political Science and Public Administration, National and Kapodistrian University of Athens · Ioannis Tassopoulos, Professor Department of Political Science and Public Administration, National and Kapodistrian University of Athens · Spyros Vlahopoulos, Professor, Law School, National and Kapodistrian University of Athens

Στον Μάνθο

(Per aspera ad astra...)

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος.....	13
Ευχαριστίες	15
Υπόβαθρο	19
I. Ιστορική θεσμική αποτύπωση προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.....	25

1. Διεθνές δίκαιο.....	25
1.1 Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.....	25
1.2 Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης και Σύμβαση 108+	26
2. Ευρωπαϊκό δίκαιο	28
2.1 ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου)	28
2.2 Συνθήκη της Ρώμης (όπως τροποποιήθηκε με τις Συνθήκες Μάαστριχτ, Άμστερνταμ και Νίκαιας)	30
2.3 Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (1995)	31
2.4 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.....	33
2.5 Συνθήκη Λισαβόνας	34
2.6 Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (Ε.Ε.) 2016/679 – ΓΚΠΔ (GDPR) ...	35
3. Εθνικό δίκαιο	37
3.1 Ν. 2472/1997	37
3.2 Ν. 4624/2019	38

II. Τυπικό σκέλος – Ο Κανονισμός 2016/679 – ΓΚΠΔ..... 40

1. Θεσμικό Πλαίσιο διαβιβάσεων: Από την Οδηγία 95/46/ΕΚ στον Κανονισμό 2016/679 – ΓΚΠΔ	40
2. Γενικές αρχές επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.....	43
3. Νομιμότητα επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.....	50
4. Επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.....	65
5. Ασφάλεια επεξεργασίας και διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	69
6. Δικαιώματα υποκειμένου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	72
7. Γενικές αρχές για διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	97
8. Διαβιβάσεις βάσει απόφασης επάρκειας (Άρθρο 45 ΓΚΠΔ).....	98
9. Διαβιβάσεις που υπόκεινται σε κατάλληλες εγγυήσεις (Άρθρο 46 ΓΚΠΔ)	104
9.1 Δεσμευτικοί εταιρικοί κανόνες (BCRs)	106
9.2 Τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες (SCCs)	110

10. Ο ρόλος του υπεύθυνου επεξεργασίας	114
11. Οι ανεξάρτητες αρχές προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	119

III. Το ζήτημα της εξωεδαφικότητας κατά τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες. 123

1. Οι θεωρίες κρατικής κυριαρχίας και η ιστορική εξέλιξή τους.....	123
2. Η αρχή της εδαφικότητας και η έννοια της εξωεδαφικότητας	129
3. Το εδαφικό κριτήριο και το κριτήριο της εγκαταστάσεως (territorial criterion – criterion of establishment)	133
4. Το κριτήριο στοχεύσεως και η αρχή των αποτελεσμάτων (targeting criterion – effects principle)	137
5. Η δυναμική έννοια της εξωεδαφικότητας (extraterritoriality).....	141
6. ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González	147
7. ΔΕΕ, C-507/17, Google LLC, successor in law to Google Inc. v. Commission nationale de l’ informatique et des libertés (CNIL)	151

IV. Η σημασία της διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα..... 159

1. Λόγοι ανάπτυξης και εξέλιξης διαβιβάσεων και η σημασία τους για την οικονομία και το διεθνές εμπόριο.....	159
2. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για ιατρικούς και επιστημονικούς σκοπούς.....	165
3. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα υγείας μέσω ηλεκτρονικών εφαρμογών (apps) και «έξυπνων» συσκευών.	171
4. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αθλητών για την πρόληψη του doping 179	
5. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την πρόληψη της τρομοκρατίας και σοβαρών εγκλημάτων	192
5.1 Συμφωνίες διαβιβάσεων δεδομένων “PNR”	192
5.2 Διαβιβάσεις δεδομένων “API”	200
5.3 Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.....	206
5.3.1 Η Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 (LED) και ο Ν. 4624/2019	206
5.3.2 Η Απόφαση 2016/920	209
5.3.3 Ο Κανονισμός Europol 2022/991	212
5.3.4 Ο Κανονισμός Eurojust (2023/2131 - 2022/838 - 2018/1727)	216
5.3.5 Ο Κανονισμός 2018/1725.....	218
5.4 Διεθνείς πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας	221
5.4.1 Το Γραφείο Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και Πολιτικών Ελευθεριών (ΟΡΡΛ) του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α.	221
5.4.2 Προγράμματα του ΟΗΕ για την Αντιτρομοκρατία	223

6. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση πανδημιών	241
---	-----

V. Διασυνοριακές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και η εξέλιξή τους μέσα από τη Νομολογία του ΔΕΕ..... 248

1. Εισαγωγή - Ιστορική εξέλιξη του δικαίου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσα από τη Νομολογία του ΔΕΕ.....	248
1.1 Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others (Joined Cases C-293/12 and C-594/12).....	249
1.2 Το πλαίσιο Safe Harbor (2000/520) και η ακύρωσή του με την απόφαση Schrems I (C-362/14 – Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner)	253
1.3 Το πλαίσιο Privacy Shield (2016/1250) και η ακύρωσή του με την απόφαση Schrems II (C-311/18 - Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems)	260
1.4 Διασυνοριακές διαβιβάσεις μέσω των νέων Τυποποιημένων Συμβατικών Ρητρών και η προκληθείσα αμηχανία για τη χρήση τους	275
2. Οι πρόσφατες θεσμικές εξελίξεις για τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α.	280
2.1 Η προκληθείσα αμηχανία ελλείπει καθεστώς ασφαλούς διαβίβασης δεδομένων.....	280
2.2 Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο Trans-Atlantic Data Privacy Framework (DPF) και οι θεσμικές πρωτοβουλίες για την προστασία δεδομένων στις Η.Π.Α. ...	286
2.3 Οι παθογένειες της νέας απόφασης επάρκειας Ε.Ε. – Η.Π.Α. και ορισμένες σκέψεις για το μέλλον της	304

VI. Ειδικότερα Ζητήματα Διαβιβάσεων 312

1. Ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας (“Health Applications”) και διαβιβάσεις δεδομένων.....	312
Ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας	312
1.2 Η αποκρουστικότητα των δεδομένων υγείας στον ΓΚΠΔ	316
1.2.1 Επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων υγείας	316
1.2.2 Επεξεργασία δεδομένων υγείας για λόγους δημοσίου συμφέροντος ...	321
1.3 Η συμμόρφωση με το θεσμικό πλαίσιο του Κανονισμού	323
1.4 Τα θεμελιώδη δικαιώματα που συγκρούονται	325
A. Το δικαίωμα στην υγεία	325
B. Το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου και το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	327
Γ. Η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας.....	329
1.5 Προτάσεις για το μέλλον	330
2. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανηλίκων	335

2.1	Χρήση ηλεκτρονικών εφαρμογών και μέσων από ανηλίκους	335
2.2	Η προστασία των προσωπικών δεδομένων υγείας όπως αποκρυσταλλώνεται στον ΓΚΠΔ	337
2.2.1	Η ειδική πρόβλεψη προστασίας των παιδιών στον ΓΚΠΔ.....	337
2.2.2	Η συγκατάθεση στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών και τα δικαιώματα στην ενημέρωση και στη λήθη.....	341
2.2.3	Το ζήτημα της εξακρίβωσης της ηλικίας των παιδιών και της ουσιαστικής συγκατάθεσης των γονέων	343
2.2.4	Η εξαίρεση από την προϋπόθεση της γονικής συγκατάθεσης για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών.....	345
2.3	Συγκρουόμενα δικαιώματα	346
2.3.1	Ζητήματα συμβατότητας του ά. 8 του ΓΚΠΔ με το ά. 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.	347
2.3	Προτάσεις για το μέλλον	349

VII. Τα δικαιώματα που συγκρούονται και η αρχή της αναλογικότητας..... 353

1.	Η προστασία του ιδιωτικού βίου	353
2.	Ο σεβασμός της ανθρωπίνης αξίας.....	355
3.	Η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας	359
4.	Το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	362
5.	Το δικαίωμα στην επιστημονική έρευνα.....	368
6.	Το δικαίωμα στην υγεία	372
7.	Η αρχή της αναλογικότητας.....	377
8.	Ο πυρήνας των δικαιωμάτων.....	382
9.	Η στάθμιση κόστους-οφέλους	385

III. Συμπεράσματα 387

Επίλογος	398
Βιβλιογραφικές Αναφορές	401

Πρόλογος

Η παρούσα διδακτορική διατριβή της Σουζάνας Α. Παπακωνσταντίνου αποτελεί μια εμβριθή και εξαιρετικά επίκαιρη επιστημονική συμβολή στο πεδίο του Συνταγματικού Δικαίου και της Προστασίας των Προσωπικών Δεδομένων. Σε μια εποχή που η τεχνολογική εξέλιξη τρέχει με αλματώδεις ρυθμούς και το διαδίκτυο κυριαρχεί σε κάθε έκφανση της ανθρώπινης δραστηριότητας, η συγγραφέας κατορθώνει να αναδείξει με οξυδέρκεια και συστηματική πληρότητα τις σύνθετες νομικές προκλήσεις που εγείρει η διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων.

Με μια μεθοδολογικά άρτια προσέγγιση, η διατριβή αναλύει το κρίσιμο ζήτημα της εξωεδαφικής εφαρμογής των μηχανισμών προστασίας και τις συνταγματικές προεκτάσεις που αυτή επιφέρει. Η συγγραφέας δεν περιορίζεται σε μια στείρα νομική ανάλυση, αλλά εισχωρεί στην ουσία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, εξετάζοντας την αναγκαία ισορροπία μεταξύ της ελεύθερης κυκλοφορίας των πληροφοριών και του δικαιώματος στον ιδιωτικό βίο.

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει στην ανάλυση ειδικότερων ζητημάτων, όπως οι διαβιβάσεις δεδομένων υγείας μέσω ηλεκτρονικών εφαρμογών και η προστασία των ανηλίκων, θέματα που αγγίζουν τον πυρήνα της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Η χρήση της αρχής της αναλογικότητας ως «χρυσής τομής» για τη στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων αποτελεί το επιστέγασμα μιας έρευνας που διακρίνεται για την επιστημονική της πληρότητα και το ήθος της.

Το έργο αυτό δεν είναι απλώς μια ακαδημαϊκή μελέτη, αλλά ένας πολύτιμος οδηγός για νομικούς, οργανισμούς και επιχειρήσεις, προσφέροντας

ρεαλιστικές προτάσεις για το μέλλον της προστασίας των δεδομένων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Σουζάνα Α. Παπακωνσταντίνου παραδίδει μια μελέτη που δικαιολογημένα διεκδικεί τον χαρακτηρισμό ενός πονήματος αναφοράς για την ελληνική νομική επιστήμη.

Είναι μεγάλη μου χαρά που η ανά χειράς μελέτη φιλοξενείται και εγκαινιάζει την εκδοτική σειρά του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου που φέρει τον τίτλο «Δημόσια Διοίκηση-Administratio Pública». Είθε η εν λόγω σειρά να πλαισιωθεί και από άλλες αξιόλογες μελέτες.

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Φερενίκη Παναγοπούλου

Πρόεδρος του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βάθους καρδιάς την Επιβλέπουσα Καθηγήτρια αυτής της διατριβής και άξια μέντορά μου, σε όλη αυτή την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ακαδημαϊκή «εμπειρία», κ. *Φερενίκη Παναγοπούλου*, πρωτίστως για το ήθος της, την πολύτιμη καθοδήγησή της σε κάθε βήμα αυτής της απόπειρας, για τη βαθύτατα επιστημονική και κριτική της προσέγγιση και οπτική, για την πολυσχιδή και παράλληλα ανθρωπίνη και προσιτή της ιδιοσυγκρασία. Αγαπητή κ. *Παναγοπούλου*, σας ευχαριστώ βαθύτατα για την εμπιστοσύνη που μου δείξατε, από την πρώτη στιγμή της γνωριμίας μας, καθώς έμπαινα «σε λιμένας πρωτοϊδωμένους» και για τις αξίες και τις γνώσεις που μου μεταλαμπαδεύσατε. Δεν γνωρίζω εάν θα καταφέρω τελικά να βρω την «*Ιθάκη*», όμως με εσάς στην πλήρη, πιστεύω πως απέκτησα «*καλέςπραμάτειες*» στην πορεία αυτή και αισθάνομαι «*πλούσια με όσα κέρδισα στον δρόμο*»... Μνημονεύοντας και πάλι τον αγαπημένο σας Αλεξανδρινό και πάντα επίκαιρο ποιητή: «*Η Ιθάκη μ' έδωσε το ωραίο ταξίδι. Χωρίς αυτήν δεν θα βγαίνα στον δρόμο*»... Ευχαριστώ που μου μάθατε να αναζητώ το «*ταξίδι*».

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τον Καθηγητή της Νομικής Αθηνών, που είχα την τιμή να έχω διδάσκοντα, τόσο στις προπτυχιακές, όσο και στις μεταπτυχιακές μου σπουδές, κ. *Σπύρο Βλαχόπουλο*, για όλες τις γνώσεις που μου μετέδωσε μέσα από τη διδασκαλία του, οι οποίες αποτέλεσαν σπουδαία θεμέλια για την ακαδημαϊκή και δικηγορική μου πορεία στο πεδίο του Συνταγματικού δικαίου και της προστασίας των δικαιωμάτων, μέχρι και σήμερα. Επίσης, τον ευχαριστώ που με σύστησε στην Επιβλέπουσα Καθηγήτριά μου και μέντορά μου σε αυτή τη διατριβή, κ. *Φερενίκη Παναγοπούλου* και για την προτροπή και τον ζήλο που

επέδειξε, μέχρι να βρω τη δύναμη και να συνεχίσω τις ακαδημαϊκές μου σπουδές σε διδακτορικό επίπεδο, μετά την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών και την υποστήριξη της διπλωματικής μου εργασίας, στην Επιστημονική Επιτροπή της οποίας, είχα την τύχη να είναι μέλος. Αγαπητέ κύριε Καθηγητά, σας ευχαριστώ από καρδιάς για την εμπιστοσύνη σας.

Ακόμα, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Ομότιμη Καθηγήτρια και τ. Πρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου, κ. *Ισμήνη Κριάρη*, για την μεγάλη τιμή που μου έκανε, ήδη από την αρχή αυτού του πονήματος, να βρίσκεται στην Τριμελή Επιστημονική Επιτροπή αυτής της διατριβής. Δεν θα ξεχάσω τη γνωριμία μας, την πρώτη φορά που βρέθηκα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, το καλοκαίρι του 2020, όταν η κ. *Παναγοπούλου* με οδήγησε στο γραφείο της Πρυτανείας, προκειμένου να της συστηθώ... Η αμεσότητά της, η απλότητά της, η γλυκύτητα και η ευγένεια του χαρακτήρα της, με καλωσόρισαν με τον πιο προσιτό τρόπο... Παρακολουθώ το ακαδημαϊκό της έργο από τα πρώτα μου βήματα και η κ. *Κριάρη* αποτελεί διαχρονική έμπνευση και παράδειγμα στον χώρο των νομικών και των ακαδημαϊκών, που χάρει διεθνούς αναγνώρισης. Αγαπητή κυρία Πρύτανη, σας ευχαριστώ από καρδιάς για την εμπιστοσύνη σας.

Ευχαριστώ ολόψυχα τους γονείς μου και τις αδελφές μου, για την πηγαία αγάπη και για την πίστη τους σε εμένα. Ιδιαίτέρως, Θανάση και Ιωάννα, σας ευχαριστώ που ήσασταν πάντοτε εκεί για εμένα, για τα εφόδια ζωής και τις αξίες που απλόχερα και ταπεινά μου ενσταλάξατε... Για τη δύναμη που μου δίνετε, από τα πρώτα μου βήματα σε αυτόν τον κόσμο, να προχωράω μπροστά, να ακολουθώ τις ιδέες μου, να πολεμάω το άδικο, να μη φοβάμαι και να πιστεύω στη δύναμή μου... Και κυρίως, για τον τρόπο που με μάθατε να βαδίζω στη ζωή, με συνείδηση, με οδηγό τις κοινωνικές και πνευματικές μου «ρίζες», βασιζόμενη στις δυνάμεις μου, κοιτώντας πάντοτε

ευθεία τους ανθρώπους.... *Ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων...* Πάντα θα με συνοδεύει στη σκέψη σας, μαζί με την αστείρευτη αγάπη μου για εσάς.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην αγαπημένη μου φίλη και αδελφή μου με δεσμούς ψυχής, εδώ και σχεδόν 30 χρόνια, *Λυδία*, για την έμπνευση και τη δύναμη που μου δίνει η πίστη της σε εμένα και σε κάθε μου προσπάθεια. Σε ευχαριστώ ειλικρινά και βαθύτατα για όλα αυτά που διαχρονικά (επι)σημαίνεις στη ζωή μου, όλα αυτά τα χρόνια συμπόρευσης... Σε ευχαριστώ που η φωτεινή σου αλήθεια και η ξεχωριστή σου ενέργεια με συντροφεύουν πάντοτε γλυκά, όσα χιλιόμετρα και αν μας χωρίζουν... *Να είμαστε ρεαλιστές, να ζητάμε το αδύνατο!*

Καταλήγοντας, δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον αγαπημένο μου σύζυγο, σύντροφο και συνοδοιπόρο μου στο ταξίδι της ζωή μας, στα όμορφα, αλλά και στα δύσκολα που έχουμε ζήσει και θα ζήσουμε, τον *Μάνθο* μου, που δίχως εκείνον ποτέ μου δεν θα είχα πιστέψει ότι θα μπορούσα να φτάσω μέχρι εδώ... Που με την πηγαία του αισιοδοξία και δύναμη, δεν έπαψε ποτέ να με εμπνέει και να δημιουργεί τις ιδανικές συνθήκες, ώστε να καταφέρω να πραγματοποιήσω και να ολοκληρώσω αυτό το «όνειρο»... Που τις στιγμές, στις οποίες βυθιζόμουν στο γνώριμο χάος της αμφιβολίας και της αμφισβήτησης, πάντα έβρισκε τον τρόπο να με επαναφέρει στην επιφάνεια και στο φως... Σε ευχαριστώ με όλη μου τη δύναμη, για την ανιδιοτελή σου αγάπη και πίστη σε εμένα και σε εμάς... Σε ευχαριστώ που το ζεστό σου βλέμμα και το διαπεραστικό σου χαμόγελο φωτίζουν κάθε μου σκοτάδι... Αυτή η διατριβή αφιερώνεται σε εσένα, μαζί με όλη μου την αγάπη... *“The moon turns its clockwork dream, the biggest stars look at me with your eyes... And as I love you, the pines in the wind want to sing your name with their leaves of wire”*.

Υπόβαθρο

Η παρούσα διδακτορική διατριβή έχει ως σκοπό της την προσέγγιση των νομικών ζητημάτων που εγείρονται από τη διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτες χώρες. Η ανάλυση των ζητημάτων γίνεται υπό το πρίσμα των θεσμικών προστατευτικών εργαλείων που έχουν θεσπιστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και κυρίως μέσω του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία των Δεδομένων (Ε.Ε.) - 2016/679 (στο εξής ΓΚΠΔ), που λαμβανομένης υπόψιν της αλματώδους εξέλιξης της τεχνολογίας και της κυριαρχίας του Διαδικτύου (Internet Of Things), αφενός αφομοίωσε μέρος της προϊσχύουσας Οδηγίας 95/46/ΕΚ, αφετέρου εισήγαγε κομβικές αλλαγές στα θέματα διαβίβασης προσωπικών δεδομένων, με απώτερο σκοπό την ενισχυμένη προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των υποκειμένων, αλλά και την εξυπηρέτηση της ελευθερίας της κυκλοφορίας των πληροφοριών.

Τα νομικά ζητήματα που αναλύονται, περιστρέφονται γύρω από δυο βασικούς άξονες: Πρώτον, την εξισορρόπηση ανάμεσα στα δικαιώματα της ελευθερίας της κυκλοφορίας των πληροφοριών, των αγαθών και των υπηρεσιών - που πάντα αποτελούσαν βασικούς στόχους της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της Ένωσης - και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου - υποκειμένου των δεδομένων, όπως το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο, το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, αλλά και άλλων νέων δικαιωμάτων, που πηγάζουν από τα ανωτέρω θεμελιώδη δικαιώματα και που κατοχυρώνονται για πρώτη φορά στον ΓΚΠΔ, όπως το δικαίωμα των υποκειμένων των δεδομένων στη λήθη.

Δεύτερον, τη διερεύνηση και ανάλυση του «νευραλγικού» ζητήματος της εξωεδαφικής εφαρμογής (άμεσης ή έμμεσης, μέσω διμερών πλαισίων – αποφάσεων επάρκειας ανάμεσα στην Ε.Ε. και σε τρίτες χώρες) των μηχανισμών προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως είναι ο ίδιος ο ΓΚΠΔ, αλλά και των συνταγματικών προεκτάσεων, που μια τέτοια πρακτική μπορεί να σημαίνει και να επιφέρει, σε αντίθεση με τις κλασικές προσεγγίσεις του διεθνούς δικαίου περί κρατικής και εδαφικής κυριαρχίας.

Επιπλέον, συζητούνται οι λόγοι και οι ανάγκες του σήμερα, που καθιστούν σε ορισμένες περιπτώσεις αναγκαία και αναπόφευκτη την εκδήλωση της εξωεδαφικότητας, ελλείψει άλλων εγγυήσεων διεθνούς δεσμευτικότητας, προκειμένου να καταφέρουν να προστατευτούν και διασυννοριακά τα θεμελιώδη δικαιώματα των Ευρωπαίων, κατά τις διαβιβάσεις των δεδομένων που τους αφορούν.

Τέλος, αναλύονται όλες οι αποφάσεις επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και τρίτων χωρών μέχρι σήμερα (με έμφαση στις αποφάσεις επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α.), η αντοχή και η αποτελεσματικότητά τους υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΔΕΕ, καθώς και οι σοβαρές παθογένειες που εμφανίζουν σταθερά και οι οποίες οδηγούν και στην ακύρωσή τους.

Η έρευνα ακολουθεί την εξής μεθοδολογική πορεία: Στο πρώτο Κεφάλαιο προηγείται ιστορική θεσμική αναδρομή στο δίκαιο της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κατά την οποία αναδεικνύεται και παρουσιάζεται η ευρωπαϊκή και διεθνής προστατευτική νομοθεσία του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέχρι σήμερα.

Ακολουθεί το δεύτερο Κεφάλαιο με ανάλυση του τυπικού σκέλους του σημερινού πιο πρόσφατου και πιο άρτιου προστατευτικού θεσμικού

πλασίου, του ΓΚΠΔ, υπό το πρίσμα των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτες χώρες και των προϋποθέσεων της νόμιμης πραγματοποίησης αυτών.

Στο τρίτο Κεφάλαιο συζητείται το ζήτημα της εξωεδαφικότητας του ΓΚΠΔ κατά τη διαβίβαση δεδομένων από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτες χώρες. Αρχικά, γίνεται ιστορική αναδρομή στις κλασικές θεωρίες περί κρατικής κυριαρχίας μέσα στους αιώνες μέχρι και σήμερα, ενώ αναδεικνύονται οι πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες που οδήγησαν στις σημερινές προσεγγίσεις του διεθνούς δικαίου περί κρατικής κυριαρχίας και εξωεδαφικότητας. Έπειτα, αναλύεται ιστορικά και νομοθετικά η δυναμική έννοια της εξωεδαφικότητας και εκτίθενται τα κριτήρια εφαρμογής της. Τέλος, παρουσιάζονται ορισμένες αποφάσεις - σταθμοί του ΔΕΕ, οι οποίες αποκρυστάλλωσαν και ανέδειξαν την έννοια της εξωεδαφικότητας στο πεδίο του δικαίου της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, διαδραματίζοντας έντονο διαπλαστικό ρόλο, τόσο στη διαμόρφωσή του, όσο και στη θεσμοθέτηση και θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, κάποια χρόνια αργότερα.

Στο τέταρτο Κεφάλαιο γίνεται εμβάθυνση στους λόγους, για τους οποίους είναι σημαντικές οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Έτσι, υπογραμμίζεται η σημασία των διαβιβάσεων για την οικονομία και το διεθνές εμπόριο, για ιατρικούς και επιστημονικούς σκοπούς, για την υποστήριξη της λειτουργίας και της χρήσης ηλεκτρονικών εφαρμογών (applications) και «έξυπνων» συσκευών, για την πρόληψη του doping στον αθλητισμό, της τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών εγκλημάτων, αλλά και για την αντιμετώπιση των πανδημιών. Τέλος, πέραν της χρησιμότητας των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για όλους τους ανωτέρω σκοπούς, αναδεικνύονται και οι πιθανοί κίνδυνοι που ελλοχεύουν από τις διαβιβάσεις αυτές για κάποια άλλα θεμελιώδη δικαιώματα.

Στο πέμπτο Κεφάλαιο αναλύεται η εξέλιξη των διασυνοριακών διαβιβάσεων δεδομένων, με έμφαση στις διατλαντικές διαβιβάσεις, μέσα από τη Νομολογία του ΔΕΕ, από το Safe Harbor και το Privacy Shield, μέχρι το σημερινό Data Protection Framework μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. Αρχικά, ακολουθείται η πορεία του κάθε πλαισίου, από τη θέση του σε ισχύ, μέχρι και την ακύρωσή του από το ΔΕΕ και τη θέση σε εφαρμογή του επόμενου πλαισίου. Στη συνέχεια, αναδεικνύονται οι σοβαρές παθογένειες, από τις οποίες έπασχαν τα ανωτέρω πλαίσια διαβιβάσεων και εξαιτίας των οποίων δεν κατάφεραν να μακροημερεύσουν. Παράλληλα, υπογραμμίζονται τα θεμελιώδη ζητήματα της μη επάρκειας του παρεχόμενου επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, της έλλειψης συνταγματικών εγγυήσεων και της μη τήρησης της αρχής της αναλογικότητας, που αποτέλεσαν και τους βασικούς πυλώνες, στους οποίους στηρίχθηκε το σκεπτικό του ΔΕΕ και οι οποίοι οδήγησαν στην ακύρωση των παραπάνω πλαισίων. Ακόμα, αναλύεται το ζήτημα της προκληθείσας αμηχανίας εξαιτίας της ακύρωσης του Privacy Shield για τις ευρωπαϊκές - κυρίως μικρομεσαίες (SMEs) - επιχειρήσεις, αλλά και των πιθανών τρόπων ασφαλών διαβιβάσεων ελλείψει αποφάσεων επάρκειας. Επίσης, συζητείται το ζήτημα της επισφάλειας της χρήσης τυποποιημένων συμβατικών ρητρών (SCCs) από ορισμένες επιχειρήσεις στην απέναντι πλευρά του Ατλαντικού, ελλείψει αποφάσεων επάρκειας, αλλά και των κινδύνων για τα δεδομένα των υποκειμένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. από τη μη επαρκή συμμόρφωση των αμερικανικών επιχειρήσεων (και συνήθως των γνωστών τεχνολογικών κολοσσών), οι οποίοι ελλοχεύουν ακόμα και μέσω της χρήσης από ευρωπαϊκές επιχειρήσεις εξαιρετικά διαδεδομένων και προσιτών εργαλείων ανάλυσης δεδομένων, όπως π.χ. του Google Analytics. Τέλος, αναλύεται το νέο πλαίσιο - απόφαση επάρκειας, DPF, μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α.,

ενώ διατυπώνονται ορισμένες ανησυχίες για τη μακροημέρευσή του, δεδομένων των παθογενειών που ήδη παρουσιάζει και κυρίως, εξαιτίας της αδυναμίας του πλαισίου να καταφέρει να εγγυηθεί την επάρκεια της προστασίας των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, τα οποία διαμένουν εντός της Ε.Ε. Παράλληλα, υπάρχουν σοβαρές ενστάσεις και αμφιβολίες για τη συνταγματικότητα και την αναλογικότητα των - άκρως παρεμβατικών και επιθετικών για τα ευρωπαϊκά δεδομένα - νομοθετικών πρωτοβουλιών και πολιτικών των αμερικάνικων αρχών και υπηρεσιών πληροφοριών, οι οποίες λαμβάνονται και ασκούνται στο πλαίσιο της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας.

Στο έκτο Κεφάλαιο συζητούνται ορισμένα ειδικότερα ζητήματα διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες. Συγκεκριμένα, αναλύονται κάποια είδη διαβιβάσεων, όπως οι διαβιβάσεις στο πλαίσιο της λειτουργίας ηλεκτρονικών εφαρμογών υγείας (applications) και οι διαβιβάσεις δεδομένων ανηλίκων χρηστών ηλεκτρονικών εφαρμογών ή μέσων κοινωνικής δικτύωσης, εκτίθενται οι «λανθάνοντες» κίνδυνοι από τις διαβιβάσεις αυτές για τα υποκείμενα των δεδομένων και τέλος, διατυπώνονται ορισμένες σκέψεις και κάποιοι πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης των κινδύνων αυτών για το μέλλον.

Στο έβδομο Κεφάλαιο αναλύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα, τα οποία συγκρούονται κατά την εφαρμογή του ΓΚΠΔ, στο πλαίσιο των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Έτσι, δικαιώματα όπως το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου, το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξίας, το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, το δικαίωμα στην επιστημονική έρευνα και το δικαίωμα στην υγεία, τίθενται προς στάθμιση κόστους - οφέλους, υπό το πρίσμα της αναζήτησης της αναγκαιότητας και της

καταλληλότητας/προσφορότητας, σύμφωνα με τη θεμελιώδη για το Συνταγματικό Δίκαιο, αρχή της αναλογικότητας, προκειμένου να επιτευχθεί η βέλτιστη κανονιστική επιλογή.

Στόχος της παρούσας διατριβής ήταν να συζητηθούν όλα τα ανωτέρω, να αναλυθούν, να αλληλεπιδράσουν οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί με τα ιστορικά δεδομένα και τις νομολογιακές πηγές, να πραγματοποιηθεί μια υπόθεση για το θέμα και για τα συμπεράσματα και εν τέλει, όντως, να εξαχθούν τα συμπεράσματα της έρευνας, τα οποία θα επιβεβαιώσουν ή θα καταρρίψουν την υπόθεση. Στο τέλος αυτού του πονήματος επιχειρήθηκε η αποτύπωση κάποιων προβλέψεων - σκέψεων και η καταγραφή ορισμένων προτάσεων – διαφορετικών προσεγγίσεων για το μέλλον των διαβιβάσεων των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ελπίζοντας η έρευνα αυτή να μπορέσει να βοηθήσει τους σχετιζόμενους με τις διαβιβάσεις φορείς, οργανισμούς και επιχειρήσεις αλλά και κάθε ενδιαφερόμενο, στο να κατανοήσουν το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο που οριοθετεί και προστατεύει τις διασυνοριακές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, να αφουγκραστούν τις υπαρκτές παθογένειες των μηχανισμών προστασίας τους, αλλά και την εγγενή θεσμική και πολιτική ασυμμετρία των εννόμων τάξεων που καλούνται να συγκλίνουν, ώστε στο μέλλον να βρεθεί η «χρυσή τομή» μέσω των «βέλτιστων» και αποτελεσματικών θεσμικών επιλογών και πάντα με τη βοήθεια του θεμελιώδους εργαλείου σταθμίσεως, της αρχής της αναλογικότητας. Οι εκάστοτε επιλογές θα είναι και «βέλτιστες», μόνον όταν καταφέρουν να αφουγκράζονται τις διεθνείς συνθήκες και εξελίξεις, να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αξίες του ανθρώπου και να συμβάλλουν στην επιδίωξη του κοινού καλού, της κοινωνικής ευημερίας και της προόδου, στο διηνεκές...

Ι. Ιστορική θεσμική αποτύπωση προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

1. Διεθνές δίκαιο

1.1 Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα εγκρίθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1948 και στη συνέχεια υιοθετήθηκε από τα κράτη των Ηνωμένων Εθνών (εντός των οποίων βρισκόταν και η Ελλάδα). Αποτελεί το μοναδικό διεθνές κείμενο, που αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα και στο οποίο προσδιορίζονται τα τριάντα (30) θεμελιώδη δικαιώματα, τα οποία θα πρέπει να αποτελούν θεμέλιο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας. Επιπλέον, στη Διακήρυξη γίνεται, για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο, μνεία για την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής: Σύμφωνα με το άρθρο 12, *«κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους.¹»*

¹ Βλ. Σχετ. United Nations, Human Rights, Office of the High Commissioner, <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>.

1.2 Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης και Σύμβαση 108+

Η Σύμβαση 108² (1981) ήταν η πρώτη νομικά δεσμευτική διεθνής πράξη που θεσπίστηκε και αφορούσε στο πεδίο της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, την οποία είχαν επικυρώσει 47 κράτη. Σκοπός της Σύμβασης ήταν η διασφάλιση, για κάθε πρόσωπο, του σεβασμού των δικαιωμάτων του και των ελευθεριών του και ιδίως του δικαιώματός του στην ιδιωτική ζωή, έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα³.

Λίγο πριν την έναρξη της ισχύος του Κανονισμού 679/2016 – ΓΚΠΔ το 2018, το Συμβούλιο της Ευρώπης πρότεινε και ενέκρινε τροποποιητικό Πρωτόκολλο⁴ της Σύμβασης 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ατόμων, όσον αφορά στην αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα.

Στην πορεία, στις 9 Απριλίου 2019, το Συμβούλιο της Ευρώπης εξέδωσε σχετική απόφαση⁵, προκειμένου τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και κάποια κράτη που συμμετέχουν στο Συμβούλιο να επικυρώσουν το Τροποποιητικό Πρωτόκολλο, ώστε να τεθεί σε ισχύ η τροποποιημένη Σύμβαση 108, η οποία θα περιέχει εγγυήσεις που έχουν τη βάση τους στις αρχές που κατοχυρώνονται στον ΓΚΠΔ και την Οδηγία (Ε.Ε.) 2016/680. Η

² Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing Data, No 108, Strasbourg, 28/01/1981.

³ Βλ. Σχετ. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108>.

⁴ Βλ. Σχετ. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168089ff4e και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018PC0451&from=en>.

⁵ COUNCIL DECISION (EU) 2019/682 of 9 April 2019 authorising Member States to ratify, in the interest of the European Union, the Protocol amending the Council of Europe Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019D0682&from=ES#:~:text=Member%20States%20are%20hereby%20authorised,exclusive%20competence%20of%20the%20Union>.

προβλεπόμενη ημερομηνία θέσης σε ισχύ της νέας Σύμβασης 108 (Σύμβαση 108+) ήταν η 11^η/10/2023, ωστόσο μέχρι τότε δεν είχε κυρωθεί το Τροποποιητικό Πρωτόκολλο και δεν είχαν συμπληρωθεί τα 38 κράτη που απαιτούνταν προκειμένου να τεθεί σε ισχύ η Σύμβαση. Συγκεκριμένα, μέχρι στιγμής, έχουν επικυρώσει το Τροποποιητικό Πρωτόκολλο 46⁶ κράτη (40 στην Ευρώπη και 6 παγκοσμίως), μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα⁷, που επικύρωσε το Πρωτόκολλο στις 14 Ιανουαρίου 2025.

Σκοπός της επικαιροποιημένης Σύμβασης 108+ , σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση της πρότασης κύρωσης του Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου της, είναι ο εκσυγχρονισμός της· εξαιτίας των νέων τεχνολογικών προκλήσεων που έχουν αναδυθεί μέσα στα χρόνια, δεδομένου ότι η Σύμβαση είχε τεθεί προς υπογραφή ήδη από το 1981, δηλαδή σε μια εποχή όπου δεν μπορούσε να προβλεφθεί η ραγδαία ανάπτυξη του διαδικτύου και των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Επιπλέον, η Σύμβαση 108+ στοχεύει στην ενδεδειγμένη προστασία της ιδιωτικότητας και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε διεθνές επίπεδο, αλλά και στη διευκόλυνση των διασυννοριακών ροών δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες που έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση.

Επίσης, σε αντίθεση με την μέχρι σήμερα ισχύουσα Σύμβαση 108, η Σύμβαση 108+ παρέχει τη δυνατότητα και σε διεθνείς οργανισμούς να έχουν το δικαίωμα να προσχωρήσουν σε αυτή. Ως εκ τούτου, η έναρξη

⁶ Βλ. Σχετ. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=223>.

⁷ Κύρωση του από 10 Οκτωβρίου 2018 Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του Συμβουλίου

της Ευρώπης για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων

προσωπικού χαρακτήρα, 14/01/2025, https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=A807FD51-A079-4D18-A72C-B25A01012BCA.

ισχύος της Σύμβασης 108+ παρέχει τη δυνατότητα στην Ε.Ε. να προσχωρήσει στη σύμβαση πλέον ως διεθνής οργανισμός. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούν να διευκολύνονται ακόμα περισσότερο οι διαβιβάσεις δεδομένων.

Ακόμη, μέσω της Σύμβασης 108+ θα διευκολύνεται και η διαδικασία διαπίστωσης της επάρκειας προστασίας δεδομένων μιας τρίτης χώρας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Άλλωστε και ο ίδιος ο ΓΚΠΔ προβλέπει ρητά, στο άρθρο 45 παρ. 2 εδ. γ' και στην Αιτιολογική Σκέψη 105, ότι η τυχόν προσχώρηση μιας τρίτης χώρας στη Σύμβαση 108 αποτελεί σημαντικό στοιχείο που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από την Επιτροπή κατά τη διαδικασία εξέτασης της επάρκειας.

Ούτως ή άλλως, η Σύμβαση 108+ αναμένεται να παρέχει γενικότερα ένα υψηλότερο επίπεδο προστασίας (προβλεπόμενα μέσα έννομης προστασίας δικαστικά και εξωδικαστικά, λειτουργία εποπτικών αρχών κ.ά.) που θα μπορεί να εγγυάται την ασφάλεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αλλά και των υποκειμένων αυτών, κατά την πραγματοποίηση διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που θα μπορεί να συνεπικουρεί και να διευκολύνει το «έργο» του ΓΚΠΔ.

2. Ευρωπαϊκό δίκαιο

2.1 ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου)

Η ΕΣΔΑ υιοθετήθηκε το 1950 από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τέθηκε σε ισχύ το 1953. Στην ΕΣΔΑ έχουν προσχωρήσει τα 47 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επιπλέον, μέχρι και σήμερα, αποτελεί τη μόνη διεθνή συμφωνία, η οποία εξασφαλίζει τόσο υψηλό βαθμό

προστασίας για το άτομο, όσον αφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, «*παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του*», ενώ στην παρ. 2 ορίζεται ότι «*δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον διά την εθνικήν ασφάλειαν, τη δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.*».

Σχετικά με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, παρατηρούνται τα εξής: Μέσω των όσων ορίζονται σε αυτό, προστατεύονται ο ιδιωτικός βίος, η οικογένεια και η αλληλογραφία (*correspondence*) ενός ατόμου, στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι τηλεπικοινωνίες, και η ηλεκτρονική αλληλογραφία⁸.

Επιπλέον, ενώ συνήθως στο δίκαιο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα θεμελιώδη δικαιώματα προστατεύονται μέσα από την απαγόρευση του Κράτους να παρεμβαίνει στα δικαιώματα του ατόμου και συνεπώς «να απέχει» από κάποιες ενέργειες που θίγουν τα δικαιώματα αυτά, στο άρθρο 8, η προστασία αυτή θεμελιώνεται και μέσω θετικών υποχρεώσεων, όπως για παράδειγμα, μέσω της υποχρέωσης

⁸ Βλ. Σχετ. Council of Europe, Impact of the European Convention on Human Rights, “Right to privacy”, <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/right-to-privacy#:~:text=The%20European%20Convention%20on%20Human%20Rights%20protects%20the%20right%20to,%2C%20phone%20calls%2C%20and%20emails.>

του Κράτους να ενεργεί, κάτι το οποίο συνάγεται και μέσω της σχετικής Νομολογίας του ΕΔΔΑ.

2.2 Συνθήκη της Ρώμης (όπως τροποποιήθηκε με τις Συνθήκες Μάαστριχτ, Άμστερνταμ και Νίκαιας)

Η Συνθήκη της Ρώμης, με την οποία ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), τέθηκε σε ισχύ το 1958. Στην ουσία, επρόκειτο για δύο Συνθήκες, τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ε.Ο.Κ. και τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ε.Κ.Α.Ε. ή Ευρατόμ). Η Συνθήκη της Ρώμης τροποποιήθηκε στη συνέχεια τρεις φορές, με τη θέση σε ισχύ των Συνθηκών του Μάαστριχτ (1992), του Άμστερνταμ (1998) και της Νίκαιας (2003).

Στο άρθρο 286 παρ. ΣΕΚ (Συνθήκες Άμστερνταμ και Νίκαιας) γινόταν αναφορά στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, στην παράγραφο 1 οριζόταν ότι *«...οι κοινοτικές πράξεις για την προστασία του ατόμου όσον αφορά την επεξεργασία και την ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εφαρμόζονται στα όργανα και οργανισμούς που έχουν ιδρυθεί από την παρούσα συνθήκη ή βάσει αυτής»*, ενώ στην παράγραφο 2 προβλεπόταν ότι *«το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 251 ΣΕΚ, συνιστά ένα ανεξάρτητο εποπτικό όργανο υπεύθυνο για την παρακολούθηση της εφαρμογής αυτών των κοινοτικών πράξεων στα όργανα και οργανισμούς της Κοινότητας και θεσπίζει όποιες άλλες κατάλληλες σχετικές διατάξεις.»*.

Επιπλέον, πέραν της αναφοράς στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, στις Συνθήκες της Ρώμης και του Μάαστριχτ γινόταν αναφορά στην *«κοινή αγορά»* εντός των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, ενώ στη συνέχεια ο όρος αντικαταστάθηκε από τον όρο *«εσωτερική αγορά»* με τις Συνθήκες του Άμστερνταμ και της Νίκαιας. Η πρόβλεψη και η επιδίωξη δημιουργίας

και ενίσχυσης μιας κοινής, εσωτερικής αγοράς αποτέλεσε έναν από τους πρώτους και βασικότερους στόχους της Ε.Ο.Κ. - αρχικά - και της Ε.Ε. στη συνέχεια.

Η σχέση εσωτερικής αγοράς και διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ήταν πολύ στενή ήδη εξ' αρχής, πόσω μάλλον δε στις ημέρες μας, χάρη στην ψηφιακή επικράτηση. Η σχέση αυτή, καθώς και οι νομικές ανησυχίες που εγείρονται από τη σχέση αυτή, θα αναλυθούν περαιτέρω στα επόμενα κεφάλαια.

2.3 Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (1995)

Η Οδηγία 95/46/ΕΚ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών τέθηκε σε ισχύ στις 13/12/1995 και ενσωματώθηκε από την ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 2472/1997.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 1, στόχος της Οδηγίας ήταν τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν την προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων, και ιδίως της ιδιωτικής ζωής, έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επίσης, κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 1, τα κράτη μέλη δεν μπορούσαν να περιορίζουν ή να απαγορεύουν την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ των κρατών μελών, για λόγους συναφείς με την προστασία που εξασφαλιζόταν δυνάμει της παραγράφου 1.

Η Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επιδίωκε αφενός, την εναρμόνιση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των ελευθεριών των φυσικών προσώπων αναφορικά με τις δραστηριότητες επεξεργασίας και αφετέρου, τη διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ των κρατών μελών. Ωστόσο, η Οδηγία, εξαιτίας την νομικής της φύσης, επιδίωκε την εναρμόνιση των κρατών μελών μέσω της διακριτικής ευχέρειας που παρεχόταν σε αυτά για τη λήψη νομοθετικών πρωτοβουλιών, προκειμένου να επιτευχθεί ο κοινός στόχος της Ε.Ε. Υπό αυτή την έννοια, η Οδηγία χαρακτηριζόταν από «χαλαρή» δεσμευτικότητα συγκρινόμενη με τον ΓΚΠΔ, ο οποίος την κατήργησε, αποτελώντας παράλληλα και νομοθετική πράξη, που χαρακτηρίζεται από έντονη δεσμευτικότητα, καθώς η καθολική εφαρμογή του είναι υποχρεωτική για όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Γενικότερα, η Οδηγία 95/46/ΕΚ αποτέλεσε αδιαμφισβήτητα ένα σημαντικό νομοθέτημα για το δίκαιο προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αφού προέβλεψε και καθιέρωσε τα θεμελιώδη δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων, τις βασικές αρχές νόμιμης επεξεργασίας δεδομένων, τη λειτουργία και τον ρόλο των εθνικών ανεξάρτητων εποπτικών αρχών, τους τρόπους νόμιμων διαβιβάσεων δεδομένων προς τρίτες χώρες κ.ά. Ωστόσο, η Οδηγία 95/46/ΕΚ παρουσίαζε ορισμένες ελλείψεις και παθογένειες, τόσο ως προς τη νομική της φύση και τη δεσμευτική της ισχύ, όσο και ως προς την ουσία και το περιεχόμενό της, τις οποίες κλήθηκε αργότερα να καλύψει ο Κανονισμός 2016/679 – ΓΚΠΔ, όπως θα αναλυθεί σε επόμενα κεφάλαια.

2.4 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

Στο άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (2000) ορίζεται ότι: *«Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν (§1). Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από το νόμο (§2). Κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στα συλλεχθέντα δεδομένα που το αφορούν και να επιτυγχάνει τη διόρθωσή τους. Ο σεβασμός των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής (§3).».*

Σύμφωνα με τις Επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., το άρθρο 8 βασίστηκε στο άρθρο 286 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ) και στην Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, καθώς και στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των προσώπων έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα της 28ης Ιανουαρίου 1981, η οποία έχει κυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη. Πλέον, το άρθρο 286 της Συνθήκης ΕΚ έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 16 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και το άρθρο 39 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, μετά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας (2007).

Ακόμα, το άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ενισχύεται και από κάποιες άλλες διατάξεις, όπως είναι το άρθρο 7, σχετικά με το σεβασμό και την προστασία της ιδιωτικής ζωής, αλλά και το

άρθρο 21, σχετικά με την απαγόρευση των διακρίσεων. Τέλος, το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 8, δεν αποτελεί «απόλυτο» δικαίωμα, αλλά πρέπει να εξισορροπείται με άλλα δικαιώματα που προστατεύονται από τον Χάρτη, όπως την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης (άρθρο 11) ή την επιχειρηματική ελευθερία (άρθρο 16).

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αποτελεί ένα σπουδαίο και διαχρονικό νομοθέτημα περιφρούρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο προστατευτικό πεδίο του οποίου εγκολπώνονται ο ιδιωτικός βίος και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Έτσι, ο Χάρτης διαδραματίζει σταθερά έναν πολύ σημαντικό ρυθμιστικό ρόλο και αυτό διαφαίνεται πολύ έντονα μέσα από τη Νομολογία του ΔΕΕ, όπου σταθερά, οποιαδήποτε κρίση δομείται στο σκεπτικό και στην απόφαση του Δικαστηρίου, εκφράζεται υπό το πρίσμα του σεβασμού ή μη των θεμελιωδών διατάξεων του Χάρτη. Συνεπώς, θα μπορούσε δικαίως κάποιος να επικαλεστεί ότι ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο του θεσμικού οικοδομήματος της προστασίας του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην Ε.Ε.

2.5 Συνθήκη Λισαβόνας

Η Συνθήκη της Λισαβόνας, που τροποποίησε τις ιδρυτικές Συνθήκες της Ε.Ε., τέθηκε σε ισχύ το 2009 και αποτελείται από τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και τη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).

Στο άρθρο 6 της ΣΕΕ, αναγνωρίζονται και προστατεύονται τα δικαιώματα, οι ελευθερίες και οι αρχές που περιέχονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και στην ΕΣΔΑ. Η προστασία των

δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεμελιώνεται στο άρθρο 16 της ΣΛΕΕ. Σύμφωνα με την παράγραφο 1, «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν.». Στην παράγραφο 2 ορίζεται ότι «το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, θεσπίζουν τους κανόνες σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, καθώς και από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Η τήρηση των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητων αρχών.».

Επιπλέον, το άρθρο 3 ΣΕΕ και τα άρθρα 4 και 26 ΣΛΕΕ αφορούν στην πρόβλεψη εσωτερικής αγοράς, στην αναγνώριση της αρμοδιότητας της Ε.Ε. σχετικά με την εσωτερική αγορά και στη ρύθμιση της από την Ε.Ε. Όπως λέχθηκε και ανωτέρω, η σχέση μεταξύ εσωτερικής αγοράς και δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι ιδιαιτέρως στενή και τα νομικά ζητήματα που απορρέουν από τη σχέση αυτή θα αναλυθούν σε επόμενα κεφάλαια.

2.6 Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (Ε.Ε.) 2016/679 – ΓΚΠΔ (GDPR)

Ο Γενικός Κανονισμός για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, στο εξής ΓΚΠΔ, τέθηκε σε ισχύ στις 25 Μαΐου 2018. Ως Κανονισμός της Ε.Ε. αποτελεί νομοθέτημα αυξημένης δεσμευτικότητας, που κατήργησε την Οδηγία 95/46/ΕΚ και ίσχυσε άμεσα σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 1 ΓΚΠΔ, ο Κανονισμός θεσπίζει κανόνες που αφορούν την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και κανόνες που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Επιπλέον, κατά την παράγραφο 2, ο Κανονισμός προστατεύει θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες των φυσικών προσώπων και ειδικότερα το δικαίωμά τους στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Ακόμα, σύμφωνα με την παράγραφο 3, η ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της Ένωσης δεν περιορίζεται ούτε απαγορεύεται για λόγους που σχετίζονται με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Ο ΓΚΠΔ, αποτελεί μια νομοθετική «καινοτομία» στο πεδίο του δικαίου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που έχει ως στόχο του να προστατεύει ενδελεχώς τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, που είτε είναι πολίτες κρατών μελών της Ε.Ε., είτε διαμένουν εντός της Ε.Ε. Γι' αυτό το σκοπό, ο ΓΚΠΔ εισάγει νέα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το «δικαίωμα στη λήθη», το οποίο αναδύθηκε και μέσα από τη διαπλαστική Νομολογία του ΔΕΕ, ενώ παράλληλα αποδίδει νέες υποχρεώσεις στους υπεύθυνους επεξεργασίας, μετακυλίνοντας σε αυτούς την μέχρι τότε αποκλειστική ευθύνη των ανεξάρτητων εποπτικών αρχών για συμμόρφωση με το προστατευτικό θεσμικό πλαίσιο. Επιπλέον, προβλέπει πιο ισχυρά και καινοτόμα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα και προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως είναι η προστασία δεδομένων «ήδη από τον σχεδιασμό» (*"privacy by design"*) και η προστασία

δεδομένων «εξ' ορισμού» (“*privacy by default*”). Τέλος, στο πεδίο των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες παρέχει νέα εργαλεία ασφαλών διαβιβάσεων, ενώ ταυτόχρονα προβλέπεται και η δυνατότητα εξωεδαφικής εφαρμογής του ΓΚΠΔ σε ορισμένες περιπτώσεις διαβιβάσεων, κατά τις οποίες τα υποκείμενα των δεδομένων που διαμένουν στην Ε.Ε. δεν έχουν βρεθεί εκτός Ένωσης, αλλά μπορούν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ εξωεδαφικά και η οποία θα αναλυθεί σε επόμενα κεφάλαια.

3. Εθνικό δίκαιο

3.1 Ν. 2472/1997

Ο Ν. 2472/1997 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τέθηκε σε ισχύ στις 10/4/1997 και ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 95/46/ΕΚ. Αντικείμενο του νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 1, ήταν η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής.

Ο Ν. 2472/1997 καταργήθηκε με την θέση σε ισχύ του Ν. 4624/2019 στις 29/8/2019, ο οποίος, αντίστοιχα, ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη τον Γενικό Κανονισμό (Ε.Ε.) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την Οδηγία (Ε.Ε.) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016.

3.2 Ν. 4624/2019

Ο Ν. 4624/2019, με τίτλο «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (Ε.Ε.) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (Ε.Ε.) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 και άλλες διατάξεις», τέθηκε σε ισχύ στις 29/8/2019, καταργώντας τον Ν. 2472/1997. Ο νόμος ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (Ε.Ε.) 2016/679 – ΓΚΠΔ και την Οδηγία (Ε.Ε.) 2016/680.

Πιο αναλυτικά, σκοπός του Ν. 4624/2019 σύμφωνα με το άρθρο 1 είναι:

α) Η αντικατάσταση του νομοθετικού πλαισίου που ρυθμίζει τη συγκρότηση και τη λειτουργία της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

β) Η λήψη μέτρων εφαρμογής του Κανονισμού (Ε.Ε.) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ.

γ) Η ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (Ε.Ε.) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών

αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης – πλαισίου 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

II. Τυπικό σκέλος – Ο Κανονισμός 2016/679 – ΓΚΠΔ

1. Θεσμικό Πλαίσιο διαβιβάσεων: Από την Οδηγία 95/46/ΕΚ στον Κανονισμό 2016/679 – ΓΚΠΔ

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 101 του Κανονισμού 2016/679 - ΓΚΠΔ, «οι ροές δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από και προς χώρες εκτός Ένωσης και διεθνείς οργανισμούς είναι απαραίτητες για την επέκταση του διεθνούς εμπορίου και της διεθνούς συνεργασίας». Στο Πέμπτο Κεφάλαιο του Κανονισμού 2016/679 – ΓΚΠΔ ρυθμίζεται αναλυτικά το ζήτημα των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς (α. 44-59). Σύμφωνα με το άρθρο 44 του Κανονισμού, κάθε διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία υποβάλλονται σε επεξεργασία ή προορίζονται να υποβληθούν σε επεξεργασία μετά από τη διαβίβασή τους σε τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό, πρέπει να συμμορφώνεται με τις προϋποθέσεις που ορίζουν τα άρθρα 44 επ. του ΓΚΠΔ⁹.

Γενικά, η νέα νομοθεσία για τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που εισήχθη με τον ΓΚΠΔ, κατ' αρχήν, προσιδιάζει με το προηγούμενο νομικό πλαίσιο της Οδηγίας 95/46/ΕΚ¹⁰, ως προς τις προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν προκειμένου να μπορούν να διαβιβάζονται με ασφάλεια δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες

⁹ P. Voigt, A. Von dem Bussche, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR), A Practical Guide", Springer, (2017), p. 116.

¹⁰ Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A31995L0046>

χώρες. Ωστόσο, παρατηρείται μία τάση έντονης «αναλυτικότητας»¹¹ στις σχετικές διατάξεις του Κανονισμού, έχοντας προφανώς ως απώτερο στόχο την επίτευξη μεγαλύτερης προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που διαβιβάζονται. Παρ' όλα αυτά, η προσέγγιση των «δύο βημάτων», όπως προβλεπόταν μέσω της Οδηγίας 95/46/EK, προκειμένου να χαρακτηριστεί ως νόμιμη μια διαβίβαση, φαίνεται να παραμένει η ίδια και στο θεσμικό πλαίσιο του Κανονισμού 2016/679 - GDPR. Έτσι, προκειμένου να πραγματοποιηθεί με ασφάλεια μια διαβίβαση δεδομένων θα πρέπει να ισχύουν σωρευτικά τα εξής:

1. Η διαβίβαση θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις προϋποθέσεις σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που ισχύουν στην Ε.Ε., καθώς και να βασίζεται, είτε στην προηγούμενη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων που διαβιβάζονται, είτε σε κάποια άλλη νομιμοποιητική βάση, από όσες προβλέπονται στο νομοθετικό πλαίσιο του Κανονισμού.
2. Η διαβίβαση θα πρέπει επιπλέον να είναι σύμφωνη με τις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 44 του Κανονισμού, ώστε να μπορεί να διασφαλίζεται ότι το επίπεδο προστασίας των φυσικών προσώπων που εγγυάται ο Κανονισμός δεν υπονομεύεται¹².

Χαρακτηριστικός «κοινός τόπος» ανάμεσα στο νομικό πλαίσιο προστασίας των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα της Οδηγίας 95/46/EK και του Κανονισμού 2016/679 – GDPR παραμένει ο όρος «επαρκές επίπεδο προστασίας»¹³, που αντιστοιχεί σε μια υψηλού επιπέδου

¹¹ Βλ. Σχετ. P. Voigt, A. Von dem Bussche, *“The EU General Data Protection Regulation (GDPR), A Practical Guide”*, Springer, (2017), p. 116.

¹² Βλ. Σχετ. P. Voigt, A. Von dem Bussche, *“The EU General Data Protection Regulation (GDPR), A Practical Guide”*, Springer, (2017), p. 117.

¹³ Άρθρο 25§1 της Οδηγίας και άρθρο 45§1 του ΓΚΠΔ.

προστασίας διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα¹⁴. Ωστόσο, όπως έχει αποσαφηνίσει και η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29¹⁵, το παρεχόμενο επίπεδο προστασίας των δεδομένων στην τρίτη χώρα, θα πρέπει να είναι, όχι απλά επαρκές, αλλά και «ικανοποιητικό». Αυτό άλλωστε είχε επισημάνει και η νομολογία του ΔΕΕ ήδη μέσα από την απόφαση *Schrems I*, στην οποία το Δικαστήριο είχε τονίσει ότι η έκφραση «ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας» πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι απαιτεί η τρίτη χώρα να διασφαλίζει, μέσα από την εσωτερική της νομοθεσία ή μέσω των διεθνών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει, επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών «ουσιαστικά ισοδύναμο» με αυτό που εξασφαλίζεται εντός της Ένωσης (...). Ακόμη και αν τα μέσα που χρησιμοποιεί η χώρα αυτή για να εξασφαλίσει αυτό το επίπεδο προστασίας μπορούν να διαφέρουν από αυτά που εφαρμόζονται εντός της Ένωσης, τα μέσα αυτά πρέπει, πάντως, να αποδεικνύονται στην πράξη αποτελεσματικά¹⁶. Συνεπώς, σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ και υπό το πρίσμα και την ερμηνεία της νομολογίας του ΔΕΕ, προκειμένου να διαβιβάζονται δεδομένα από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες και οργανισμούς, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η ύπαρξη όχι απλώς επαρκούς και ικανοποιητικού, αλλά και ουσιαστικά ισοδύναμου με την Ε.Ε. επιπέδου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων.

¹⁴ P. Van den Bulck, “*Transfers of personal data to third countries*”, *ERA Forum* 18, 229–247 (2017), p. 230, <https://doi.org/10.1007/s12027-017-0482-3>.

¹⁵ Βλ. Σχετ. Article 29 Working Party, Adequacy Referential Adopted on 28 November 2017, As last Revised and Adopted on 6 February 2018, p. 9, <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/614108/en>.

¹⁶ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [74], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>

2. Γενικές αρχές επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 του ΓΚΠΔ ορίζονται οι αρχές που πρέπει να διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και να τηρούνται *σωρευτικά*¹⁷. Πιο αναλυτικά:

Αρχές της νομιμότητας, της αντικειμενικότητας και της διαφάνειας

Νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σημαίνει ότι τα δεδομένα θα πρέπει να υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων. Στο άρθρο 6 του ΓΚΠΔ ορίζεται πιο αναλυτικά η αρχή της νομιμότητας. Έτσι, σύμφωνα με τη παράγραφο 1, η επεξεργασία θεωρείται σύννομη εφόσον ισχύει τουλάχιστον μία από τις εξής προϋποθέσεις:

- α. Το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του, για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς.
- β. Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκτέλεση σύμβασης, στην οποία το υποκείμενο των δεδομένων είναι συμβαλλόμενο μέρος ή για να ληφθούν μέτρα κατ' αίτηση του υποκειμένου των δεδομένων πριν από τη σύναψη σύμβασης.
- γ. Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη συμμόρφωση με έννομη υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας.

¹⁷ Βλ. Σχετ. Ι. Ιγγλεζάκη, «Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», Γ' Έκδοση, 2020, Εκδ. Interactive Books, σ. 89 και Αιτιολ. Έκθ. Ν. 4624/2019, σ. 68.

δ. Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου.

ε. Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας.

στ. Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τους σκοπούς των ένομων συμφερόντων που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τρίτος, εκτός εάν έναντι των συμφερόντων αυτών υπερισχύει το συμφέρον ή τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων, που επιβάλλουν την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι παιδί.

Επιπλέον, σύμφωνα με την αρχή της θεμιτής επεξεργασίας, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν θα πρέπει να συλλέγονται ούτε να υπόκεινται σε επεξεργασία με μη θεμιτό τρόπο και εν αγνοία του υποκειμένου των δεδομένων¹⁸.

Σχετικά με την αρχή της διαφάνειας, στην Αιτιολογική Σκέψη 39 του ΓΚΠΔ αποσαφηνίζεται ότι θα πρέπει να γίνεται σαφές στο υποκείμενο των δεδομένων ότι συλλέγονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν ή χρησιμοποιούνται, λαμβάνονται υπ' όψιν ή υποβάλλονται κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία, καθώς και σε ποιο βαθμό τα δεδομένα αυτά υποβάλλονται ή θα υποβληθούν σε επεξεργασία.

¹⁸ Βλ. Σχετ. C. De Terwangne, σε: C. Kuner/ L.A. Bygrave/ C. Docksey (eds.), *“The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”*, Oxford, 2020, p. 314 και

I. Ιγγλεζάκη, «Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», Γ' Έκδοση, 2020, Εκδ. Interactive Books, σ. 89 και Αιτιολ. Έκθ. N. 4624/2019, σ. 70.

Επίσης, η αρχή αυτή απαιτεί κάθε πληροφορία και ανακοίνωση σχετικά με την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να είναι εύκολα προσβάσιμη και κατανοητή στο υποκείμενο των δεδομένων και να χρησιμοποιείται σαφής και απλή γλώσσα. Πιο αναλυτικά, η αρχή της διαφάνειας αφορά ιδίως στην ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων σχετικά με την ταυτότητα του υπευθύνου επεξεργασίας και τους σκοπούς της επεξεργασίας, αλλά και στην περαιτέρω ενημέρωση, ώστε να διασφαλίζεται δίκαιη και διαφανής επεξεργασία σε σχέση με τα υποκείμενα των δεδομένων και το δικαίωμά τους να λαμβάνουν επιβεβαίωση και να επιτυγχάνουν ανακοίνωση των σχετικών με αυτά δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που υπόκεινται σε επεξεργασία. Ακόμα, θα πρέπει να γνωστοποιείται στα υποκείμενα των δεδομένων η ύπαρξη κινδύνων, κανόνων, εγγυήσεων και δικαιωμάτων σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και οι τρόποι με τους οποίους δύνανται να ασκούν τα δικαιώματά τους σε σχέση με την επεξεργασία αυτή.

Αρχή του περιορισμού του σκοπού - Αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων

Τα δεδομένα θα πρέπει να συλλέγονται για καθορισμένους, ρητούς και νόμιμους σκοπούς και να μην υποβάλλονται σε περαιτέρω επεξεργασία κατά τρόπο ασύμβατο προς τους σκοπούς αυτούς· η περαιτέρω επεξεργασία δε, για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον ή σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή στατιστικούς σκοπούς, δεν θεωρείται ασύμβατη με τους αρχικούς σκοπούς, σύμφωνα με το άρθρο 89 παράγραφος 1. Επιπλέον, τα δεδομένα θα πρέπει να είναι κατάλληλα, συναφή και να περιορίζονται στο αναγκαίο για τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία.

Οι αρχές του περιορισμού του σκοπού και της ελαχιστοποίησης των δεδομένων επεξηγούνται στην Αιτιολογική Σκέψη 39 του ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να είναι επαρκή και συναφή και να περιορίζονται στα αναγκαία για τους σκοπούς της επεξεργασίας τους. Αυτό απαιτεί ειδικότερα να διασφαλίζεται ότι το διάστημα αποθήκευσης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα περιορίζεται στο ελάχιστο δυνατό.

Επίσης, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνον εάν ο σκοπός της επεξεργασίας δεν μπορεί να επιτευχθεί με άλλα μέσα. Ακόμα, για να διασφαλιστεί ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν διατηρούνται περισσότερο από όσο είναι αναγκαίο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να ορίζει προθεσμίες για τη διαγραφή τους ή για την περιοδική επανεξέτασή τους.

Η αρχή του περιορισμού του σκοπού και η αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων πρέπει να ερμηνεύεται ως η υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να περιορίζει τη συλλογή των δεδομένων σε έναν επαρκή βαθμό, ο οποίος είναι απαραίτητος για τον επιδιωκόμενο σκοπό της επεξεργασίας και όχι να περιορίζει γενικότερα τη συλλογή γενικότερα στον ελάχιστο βαθμό¹⁹.

Αρχή της ακρίβειας

Σύμφωνα με την αρχή της ακρίβειας των δεδομένων, τα δεδομένα θα πρέπει να είναι ακριβή και, όταν είναι αναγκαίο, να επικαιροποιούνται· επιπλέον, θα πρέπει να λαμβάνονται όλα τα εύλογα μέτρα για την άμεση διαγραφή ή διόρθωση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία είναι ανακριβή, σε σχέση με τους σκοπούς της επεξεργασίας.

¹⁹ Βλ. Σχετ. P. Voigt/ A. Van Den Bussche, *“The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Practical Guide”*, Springer, 2017, p. 90.

Γενικότερα, επειδή τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπουν την «ανακατασκευή» μιας κατάστασης ή των χαρακτηριστικών ενός ατόμου, γι' αυτόν το λόγο θα πρέπει να είναι ακριβή και να αντανakλούν την πραγματικότητα, ανά πάσα στιγμή, καθώς η ανακατασκευή από τη χρήση τους μπορεί να έχει έννομες συνέπειες²⁰. Από την αρχή της ακρίβειας πηγάζει και το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων στη διαγραφή και στη διόρθωση των δεδομένων που το αφορούν.

Αρχή του περιορισμού της περιόδου αποθήκευσης

Τα δεδομένα θα πρέπει να διατηρούνται υπό μορφή, η οποία επιτρέπει την ταυτοποίηση των υποκειμένων των δεδομένων, μόνο για το διάστημα που απαιτείται για τους σκοπούς της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να αποθηκεύονται για μεγαλύτερα διαστήματα, εφόσον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς, σύμφωνα με το άρθρο 89 παράγραφος 1 του ΓΚΠΔ και εφόσον εφαρμόζονται τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα που απαιτεί ο παρών κανονισμός για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών του υποκειμένου των δεδομένων.

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 39 του ΓΚΠΔ, θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι το διάστημα αποθήκευσης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα περιορίζεται στο ελάχιστο δυνατό. Έτσι, φαίνεται πως ο ΓΚΠΔ, με την αρχή του περιορισμού της περιόδου αποθήκευσης των δεδομένων,

²⁰ Βλ. Σχετ. E. M. Frenzel, in: Paal/Pauly, DS-GVO, Arts. 5, 6, 7, 8, 9, 10, Beck'sche Kompaktcommentare Datenschutz-Grundverordnung, 1st edn., C.H.Beck, Munich, (2017), Art. 5, Rec. 39 και

P. Voigt/ A. Van Den Bussche, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Practical Guide", Springer, 2017, p. 91.

θεμελιώνει ένα “αυστηρό χρονικό *minimum*²¹” για την αποθήκευση των δεδομένων.

Επίσης, στην Αιτιολογική Σκέψη 39 του ΓΚΠΔ προβλέπεται ότι, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν διατηρούνται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από όσο είναι αναγκαίο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να ορίζει προθεσμίες για τη διαγραφή τους ή για την περιοδική επανεξέτασή τους. Η υποχρέωση αυτή του υπεύθυνου επεξεργασίας συμπληρώνεται και από το άρθρο 17 του ΓΚΠΔ, όπου θεμελιώνεται η υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να διαγράφει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Αρχές της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 εδ. στ’ του ΓΚΠΔ, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία κατά τρόπο, ο οποίος να εγγυάται την ενδεδειγμένη ασφάλεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων την προστασία τους από μη εξουσιοδοτημένη ή παράνομη επεξεργασία και τυχαία απώλεια, καταστροφή ή φθορά, με τη χρησιμοποίηση κατάλληλων τεχνικών ή οργανωτικών μέτρων. Γενικότερα, οι αρχές της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας αποκρυσταλλώνονται και μέσα από το Κεφάλαιο IV του ΓΚΠΔ, που αφορά στις υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας και πιο συγκεκριμένα στα άρθρα 24-31 ΓΚΠΔ.

Επιπλέον, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 39 του ΓΚΠΔ, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να υφίστανται επεξεργασία κατά τρόπο, ο οποίος να διασφαλίζει την ενδεδειγμένη προστασία και εμπιστευτικότητά τους, μεταξύ άλλων και για να αποτρέπεται κάθε

²¹ P. Voigt/ A. Van Den Bussche, “*The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Practical Guide*”, Springer, 2017, p. 92.

ανεξουσιοδότητη πρόσβαση σε αυτά και στον εξοπλισμό που χρησιμοποιείται για την επεξεργασία τους ή η χρήση αυτών των δεδομένων και του εξοπλισμού.

Αρχή της λογοδοσίας

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 5 του ΓΚΠΔ ορίζεται η θεμελιώδης αρχή της λογοδοσίας, που συνιστά τον «*ακρογωνιαίο λίθο του ΓΚΠΔ*²²» και σύμφωνα με την οποία, ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωση με τα όλες τις αρχές νόμιμης επεξεργασίας που προβλέπονται στην παράγραφο 1.

Η αρχή της λογοδοσίας επί της ουσίας επιρρίπτει την ευθύνη για τη συμμόρφωση της επεξεργασίας με τον ΓΚΠΔ και το βάρος της απόδειξης της εν λόγω συμμόρφωσης στον υπεύθυνο επεξεργασίας²³. Πιο αναλυτικά, η αρχή της λογοδοσίας αποτελείται από δύο στοιχεία:

1. Την ευθύνη του υπεύθυνου επεξεργασίας να διασφαλίζει τη συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ.
2. Την υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να μπορεί να αποδεικνύει τη συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ στις εποπτικές αρχές.

Γενικότερα, η αρχή της λογοδοσίας στοχεύει στη δέσμευση του υπευθύνου επεξεργασίας ώστε να προστατεύονται ουσιαστικά και ενδελεχώς τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, μέσω της λήψης και εφαρμογής, εκ μέρους του, των κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων, εκ των προτέρων, αλλά και κατά τη διάρκεια κάθε επεξεργασίας δεδομένων.

²² Βλ. Σχετ. ΑΠΔΠΧ 35/2022, Σκ. 7, σ. 10.

²³ Βλ. Σχετ. P. Voigt/ A. Van Den Bussche, “*The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Practical Guide*”, Springer, 2017, p. 31.

Συνοψίζοντας, φαίνεται πως όλες οι ανωτέρω αρχές, πέραν από τη νομιμότητα, αποκρυσταλλώνουν και την ουσία της θεμελιώδους αρχής της αναλογικότητας²⁴, την υποχρέωση σεβασμού της οποίας, κατά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, έχει τονίσει πολλακίς²⁵ το ΔΕΕ μέσω της νομολογίας του.

3. Νομιμότητα επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 6 του ΓΚΠΔ, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεωρείται σύνομη μόνον, εάν και εφόσον ισχύει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) Το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς.

Γενικά, η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων θεωρείται η πιο διαδεδομένη νομιμοποιητική βάση επεξεργασίας δεδομένων, χωρίς να υπερτερεί αξιακά σε σχέση με τις υπόλοιπες νομιμοποιητικές βάσεις. Αυτό συμβαίνει κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, καθώς η συγκατάθεση μπορεί στην πράξη να αποτελέσει δυνητικό υποκατάστατο ελλείψει συμβατικού

²⁴ Βλ. Σχετ. Ι. Ιγγλεζάκη, «Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», Γ' Έκδοση, 2020, Εκδ. Interactive Books, σ. 89 και Ατιολ. Εκθ. Ν. 4624/2019, σ. 69.

²⁵ Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 9 November 2010, Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) and Hartmut Eifert (C-93/09) v Land Hessen Σκ. 86 επ., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0092> και

Judgment of the Court (Grand Chamber), 8 April 2014, Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=c-293/12>.

πλαisiού²⁶. Οι τρόποι παροχής έγκυρης συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων ορίζονται στα άρθρα 4 παρ. 11 και 7 του ΓΚΠΔ, αλλά και στο άρθρο 8, στο οποίο προβλέπονται οι τρόποι παροχής έγκυρης συγκατάθεσης από ανηλίκους.

Σχετικά με τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, στο άρθρο 4 παρ. 11 του ΓΚΠΔ δίνεται ο ορισμός της, σύμφωνα με τον οποίο, συγκατάθεση συνιστά κάθε ένδειξη βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Πιο αναλυτικά, η Αιτιολογική Σκέψη 32 του ΓΚΠΔ αποσαφηνίζει ότι η συγκατάθεση θα πρέπει να παρέχεται με σαφή θετική ενέργεια, η οποία να συνιστά ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει ένδειξη της συμφωνίας του υποκειμένου των δεδομένων υπέρ της επεξεργασίας των δεδομένων που το αφορούν, για παράδειγμα με γραπτή δήλωση, μεταξύ άλλων με ηλεκτρονικά μέσα, ή με προφορική δήλωση. Έτσι, αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει τη συμπλήρωση ενός τετραγωνιδίου κατά την επίσκεψη σε διαδικτυακή ιστοσελίδα, την επιλογή των επιθυμητών τεχνικών ρυθμίσεων για υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών ή μια δήλωση ή συμπεριφορά που δηλώνει σαφώς, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ότι το υποκείμενο των δεδομένων αποδέχεται την πρόταση επεξεργασίας των οικείων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επομένως, συνεπάγεται πως η σιωπή, τα προσυμπληρωμένα τετραγωνίδια ή η αδράνεια δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως συγκατάθεση.

²⁶ Βλ. Σχετ. W. Kotschy, “Article 6. Lawfulness of processing” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 329.

Σχετικά με την παράμετρο της ελευθερίας της συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων, θα πρέπει να γίνει σαφές ότι προκειμένου να θεωρηθεί ελεύθερη η συγκατάθεση, θα πρέπει το υποκείμενο να μην αισθάνεται ότι εξαναγκάζεται να συγκατατεθεί ή ότι κινδυνεύει να υποστεί αρνητικές συνέπειες εάν δεν συγκατατεθεί. Για παράδειγμα, όταν μια εφαρμογή επεξεργασίας φωτογραφιών για κινητά τηλέφωνα ζητά από τους χρήστες της να συγκατατεθούν στην ενεργοποίηση γεωεντοπισμού GPS και στη συλλογή των δεδομένων τους για σκοπούς συμπεριφορικής διαφήμισης, προκειμένου να κάνουν χρήση των υπηρεσιών της, τότε η συγκατάθεση δεν μπορεί να θεωρηθεί ελεύθερη. Κι αυτό, διότι έτσι μπορεί να θεωρηθεί ότι οι χρήστες (υποκείμενα των δεδομένων) «πιέζονται» ή εξαναγκάζονται να συγκατατεθούν στα ανωτέρω χάριν της επιθυμίας τους να κάνουν χρήση των υπηρεσιών της εφαρμογής.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό παράδειγμα που δεν μπορεί να τεκμηριωθεί ως ελεύθερα παρεχόμενη η συγκατάθεση ως νομιμοποιητική βάση επεξεργασίας δεδομένων είναι η σχέση εργαζόμενου – εργοδότη, καθώς η σχέση αυτή φαίνεται πως δύσκολα αφήνει περιθώριο ελευθερίας συγκατάθεσης στον εργαζόμενο ειδικά όταν ελλοχεύει ο κίνδυνος απόλυσης κ.ά.

Ακόμα, προβληματική εφαρμογή της συγκατάθεσης ως νομιμοποιητικής βάσης μπορεί να υπάρξει και με τη χρήση προδιατυπωμένων ρητρών συγκατάθεσης σε μια σύμβαση, με την επιδίωξη η σύναψη της σύμβασης να συνεπάγεται αυτόματα και συμφωνία με τη ρήτρα συγκατάθεσης. Έτσι, σε μια τέτοια περίπτωση είναι λογικό να αμφισβητείται η ελευθερία της συγκατάθεσης. Επιπλέον, η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου

29²⁷, αλλά και το ΕΣΠΔ²⁸ έχουν διατυπώσει την επιφύλαξη τους σχετικά με την ανάμιξη νομιμοποιητικών βάσεων επεξεργασίας σε συμβατικά πλαίσια. Γενικότερα, η συγκατάθεση θα πρέπει να καλύπτει το σύνολο των δραστηριοτήτων επεξεργασίας που διενεργείται για τον ίδιο σκοπό ή για τους ίδιους σκοπούς. Συνεπώς, όταν η επεξεργασία έχει πολλαπλούς σκοπούς, θα πρέπει να δίνεται συγκατάθεση για όλους αυτούς τους σκοπούς. Ακόμα, εάν η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων πρόκειται να δοθεί κατόπιν αιτήματος με ηλεκτρονικά μέσα, το αίτημα πρέπει να είναι σαφές, περιεκτικό και να μην διαταράσσει αδικαιολόγητα τη χρήση της υπηρεσίας για την οποία παρέχεται.

Επίσης, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 42, όταν η επεξεργασία βασίζεται στη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων συγκατατέθηκε στη πράξη επεξεργασίας. Ειδικότερα, στο πλαίσιο έγγραφης δήλωσης για άλλο θέμα, θα πρέπει να παρέχονται εγγυήσεις που να διασφαλίζουν ότι το υποκείμενο των δεδομένων γνωρίζει αυτό το γεγονός και σε ποιο βαθμό έχει συγκατατεθεί. Έτσι, σύμφωνα με την Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2019/2161, θα πρέπει να παρέχεται δήλωση συγκατάθεσης, διατυπωμένη εκ των προτέρων από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, σε κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, με σαφή και απλή διατύπωση, χωρίς καταχρηστικές ρήτρες. Επιπλέον, προκειμένου να θεωρείται ότι η συγκατάθεση παρέχεται «εν επιγνώσει», το υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να γνωρίζει

²⁷ Βλ. Σχετ. Article 29 Working Party, Guidelines on consent under Regulation 2016/679, Adopted on 28 November 2017, As last Revised and Adopted on 10 April 2018, p. 8.

²⁸ Βλ. Σχετ. EDPB, Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679, Adopted on 4 May 2020, p. 7-8.

τουλάχιστον την ταυτότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας και τους σκοπούς της επεξεργασίας των δεδομένων που το αφορούν. Συνεπώς, η συγκατάθεση δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι έχει δοθεί ελεύθερα, εάν το υποκείμενο των δεδομένων δεν είχε πραγματική ή ελεύθερη επιλογή ή δεν ήταν σε θέση να αρνηθεί ή να αποσύρει τη συγκατάθεσή του, χωρίς να ζημιωθεί.

Τέλος, σχετικά με τη συγκατάθεση ως νομιμοποιητική βάση επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατηγορία των ανήλικων υποκειμένων των δεδομένων. Στην Αιτιολογική Σκέψη 38 του ΓΚΠΔ ορίζεται ότι απαιτείται ειδική προστασία όσον αφορά στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των παιδιών. Επιπλέον, με τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, είναι η πρώτη φορά που γίνεται ειδική μνεία στην προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων. Ωστόσο, αναδύονται ορισμένες εύλογες απορίες σχετικά με κάποια πρακτικά ζητήματα που προκύπτουν σχετικά με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών, όπως για παράδειγμα σχετικά με τον τρόπο της εξακρίβωσης της ηλικίας τους, την πιθανότητα λήψης συγκατάθεσης από τους γονείς, αλλά και την εξασφάλιση διαφάνειας και συμμόρφωσης με τον ΓΚΠΔ. Γενικά, στον ΓΚΠΔ δεν κατοχυρώνεται η ειδική προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των ανηλίκων, πέραν της σχετικής μνείας στην Αιτιολογική Σκέψη 38. Η μόνη σχετική διάταξη είναι η παράγραφος 1 του άρθρου 8 του ΓΚΠΔ, στο οποίο ορίζονται οι προϋποθέσεις που ισχύουν σχετικά με τη συγκατάθεση ανήλικου στην κοινωνία της πληροφορίας. Το άρθρο αυτό συγκεκριμένα προβλέπει ότι όταν η εφαρμογή του άρθρου 6 παρ. 1 εδ. α' του ΓΚΠΔ, σχετικά με την προηγούμενη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων πριν την επεξεργασία τους ως προϋπόθεση νομιμοποίησης της επεξεργασίας αυτής, γίνεται «απευθείας σε παιδί», τότε η επεξεργασία αυτή είναι σύνομη μόνον εάν το παιδί είναι τουλάχιστον 16 ετών, ενώ εάν το παιδί είναι μικρότερο,

θεωρείται σύννομη μόνον εάν συναινέσει το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα. Ωστόσο, το άρθρο αυτό παρέχει νομοθετική αρμοδιότητα στα κράτη μέλη να καθορίζουν διά νόμου την *minimum* ηλικία («ψηφιακή ηλικία συγκατάθεσης») για τους εν λόγω σκοπούς, αρκεί αυτή η ηλικία να μην είναι κάτω από τα 13 έτη. Στην Ελλάδα εν προκειμένω, στον πρόσφατο Ν. 4624/2019, ορίζεται ως *minimum* ηλικία συγκατάθεσης ανηλίκου το 15ο έτος, σύμφωνα με το ά. 21.

β) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκτέλεση σύμβασης της οποίας το υποκείμενο των δεδομένων είναι συμβαλλόμενο μέρος ή για να ληφθούν μέτρα κατ' αίτηση του υποκειμένου των δεδομένων πριν από τη σύναψη σύμβασης.

Προκειμένου η εκτέλεση σύμβασης να αποτελέσει νομιμοποιητική βάση για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, θα πρέπει να προηγηθεί μια αξιολόγηση σχετικά με το κατά πόσο είναι απαραίτητη η επεξεργασία δεδομένων, που πρόκειται να λάβει χώρα, προκειμένου να εκτελεστεί μια σύμβαση²⁹. Έτσι, βάσει του κριτηρίου της αναγκαιότητας, θα πρέπει να εξετάζεται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας η τυχόν ύπαρξη λιγότερων παρεμβατικών μέσων, τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν για την εκτέλεση της σύμβασης³⁰. Συνεπώς, εάν δεν υπάρχουν λιγότερο παρεμβατικά μέσα, τότε ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να μπορεί να αποδείξει ότι το κύριο αντικείμενο της σύμβασης δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί

²⁹ Βλ. Σχετ. EDPB, Guidelines 2/2019 on the processing of personal data under Article 6(1)(b) GDPR in the context of the provision of online services to data subjects, 8 October 2019, p. 9.

³⁰ Βλ. Σχετ. W. Kotschy, “Article 6. Lawfulness of processing” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 331.

δίχως την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του αντισυμβαλλόμενου³¹.

Στην περίπτωση της εκτέλεσης σύμβασης ως νομιμοποιητικής βάσης, σε αντίθεση με την περίπτωση της συγκατάθεσης, το υποκείμενο των δεδομένων δεν μπορεί να τερματίζει ελεύθερα τη συγκατάθεσή του όποτε το επιθυμεί. Έτσι, μόνο με την καταγγελία της σύμβασης μπορεί να ακυρωθεί η νομιμοποιητική βάση για την επεξεργασία των δεδομένων³².

γ) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη συμμόρφωση με έννομη υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας.

Η συμμόρφωση με έννομη υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας ως νομιμοποιητική βάση της επεξεργασίας αφορά είτε στις έννομες υποχρεώσεις που απορρέουν από το δίκαιο της Ε.Ε., είτε στις έννομες υποχρεώσεις του κράτους μέλους, για τις οποίες κρίνεται απαραίτητη η επεξεργασία δεδομένων άλλων (π.χ. πελατών, προμηθευτών, εργαζομένων κ.ά.)³³.

Γενικά, στη διάταξη αυτή δεν εξηγείται ποια είναι τα είδη των εν λόγω εννόμων υποχρεώσεων. Ωστόσο, η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29³⁴ είχε αποσαφηνίσει σχετικά με το αντίστοιχο άρθρο της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (άρθρο 7 εδ. γ´) ότι θα πρέπει οι έννομες αυτές υποχρεώσεις να απορρέουν από

³¹ Βλ. Σχετ. EDPB, Guidelines 2/2019 on the processing of personal data under Article 6(1)(b) GDPR in the context of the provision of online services to data subjects, 8 October 2019, p. 8.

³² Βλ. Σχετ. W. Kotschy, "Article 6. Lawfulness of processing" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 331.

³³ Βλ. Σχετ. W. Kotschy, "Article 6. Lawfulness of processing" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 332.

³⁴ Βλ. Σχετ. Article 29 Data Protection Working Party, Opinion 06/2014 on the notion of legitimate interests of data controller under Article 7 of Directive 95/46/EC, Adopted on 9 April 2014, p. 19.

διάταξη νόμου και όχι από συμβατικές ρυθμίσεις μεταξύ ιδιωτών και φυσικών ή νομικών προσώπων. Επιπλέον, ο νόμος από τον οποίο θα απορρέουν οι έννομες υποχρεώσεις, θα πρέπει να πληροί όλες τις σχετικές προϋποθέσεις, ώστε να καθίσταται η υποχρέωση έγκυρη και δεσμευτική και θα πρέπει επίσης να είναι σύμφωνος με τη νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων, καθώς και να πληροί τις προϋποθέσεις της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και του περιορισμού του σκοπού.

Επίσης, η διάταξη αυτή του εδαφίου γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 ΓΚΠΔ καλύπτει και τις περιπτώσεις, όπου η υποχρέωση δεν είναι πλήρως καθορισμένη σε νόμο, αλλά προκύπτει από το παράγωγο δημόσιο δίκαιο, όπως η δευτερογενής ή η κατ' εξουσιοδότηση νομοθεσία ή ακόμα και από δεσμευτική απόφαση δημόσιας αρχής σε ορισμένες περιπτώσεις³⁵. Ωστόσο, αυτό που δεν μπορεί να καλύπτει το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο γ' του ΓΚΠΔ είναι εκείνες οι νομικές διατάξεις, που απλώς επιτρέπουν ή αδειοδοτούν τα νομικά πρόσωπα να πράξουν κάτι³⁶. Έτσι, αυτού του είδους οι διατάξεις θα πρέπει να θεωρούνται ότι εμπίπτουν στις περιπτώσεις του άρθρου 6 παράγραφος 1 στοιχείο ε' του ΓΚΠΔ, όταν μέσω αυτών παρέχεται στις δημόσιες αρχές το δικαίωμα να ασκούν δραστηριότητες που έχουν ως αποτέλεσμα την επεξεργασία δεδομένων.

δ) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου.

³⁵ Βλ. Σχετ. Article 29 Data Protection Working Party, Opinion 06/2014 on the notion of legitimate interests of data controller under Article 7 of Directive 95/46/EC, Adopted on 9 April 2014, p. 20.

³⁶ Βλ. Σχετ. W. Kotschy, "Article 6. Lawfulness of processing" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 333.

Στην Αιτιολογική Σκέψη 46 του ΓΚΠΔ επεξηγείται ότι ζωτικό συμφέρον συνιστά το συμφέρον, το οποίο είναι ουσιώδες για τη ζωή του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου. Επίσης, γίνεται σαφές ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με βάση το ζωτικό συμφέρον άλλου φυσικού προσώπου θα πρέπει, κατ' αρχήν, να διενεργείται μόνον εάν είναι πρόδηλο ότι η επεξεργασία δεν μπορεί να έχει άλλη νομική βάση.

Ακόμα, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 46, ορισμένοι τύποι επεξεργασίας μπορούν να χρησιμεύσουν, αφενός, για σημαντικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος και αφετέρου, για τα ζωτικά συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων (ουσιώδη), όπως, για παράδειγμα, όταν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για ανθρωπιστικούς σκοπούς, όπως μεταξύ άλλων, για την παρακολούθηση επιδημιών και της εξάπλωσής τους ή σε καταστάσεις επείγουσας ανθρωπιστικής ανάγκης, ιδίως δε σε περιπτώσεις φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών.

Στις περιπτώσεις των ανωτέρω σημαντικών λόγων δημοσίου και ζωτικού συμφέροντος είναι αναμενόμενο να γίνεται η απαραίτητη στάθμιση των συγκρουόμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων, με βάση την αρχή της αναλογικότητας. Έτσι, σε μια υποθετική κατάσταση κατά την οποία κρίνεται απαραίτητη η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό να εξυπηρετηθούν άμεσα βιοτικές ανάγκες, όπως η τροφή, η στέγαση ή η ιατρική περίθαλψη, φαίνεται πως υπερισχύει το δικαίωμα στη ζωή³⁷, όπως κατοχυρώνεται και στο άρθρο 2 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων,

³⁷ Βλ. Σχετ. W. Kotschy, "Article 6. Lawfulness of processing" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 333.

απέναντι στο δικαίωμα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

ε) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας.

Η διάταξη αυτή αφορά στη νομιμοποιητική βάση επεξεργασίας δεδομένων με σκοπό το δημόσιο συμφέρον. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 46 του ΓΚΠΔ, ορισμένοι τύποι επεξεργασίας μπορούν να χρησιμεύσουν, αφενός, για σημαντικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος και αφετέρου, για τα ζωτικά συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων, όπως για παράδειγμα όταν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για ανθρωπιστικούς σκοπούς, μεταξύ άλλων και για την παρακολούθηση επιδημιών και της εξάπλωσής τους ή σε καταστάσεις επείγουσας ανθρωπιστικής ανάγκης, ιδίως δε σε περιπτώσεις φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών.

Η χρήση της λέξης «ή» από τον νομοθέτη στη διάταξη αυτή, σχετικά με την περιγραφή της φύσης των καθηκόντων, στοχεύει στην κατανόηση ότι δεν περιορίζονται στις πράξεις επεξεργασίας δημόσιων αρχών κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας, αλλά επεκτείνονται και στην επεξεργασία από ιδιωτικούς φορείς, στους οποίους έχει ανατεθεί αντίστοιχο καθήκον³⁸. Ωστόσο, στη θεωρία επικρατούν διχογνωμίες σχετικά με το εάν οι ιδιωτικοί φορείς θα πρέπει να διαθέτουν ταυτόχρονα και επίσημη δημόσια εξουσία.

³⁸ Βλ. Σχετ. W. Kotschy, “Article 6. Lawfulness of processing” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 336.

Από κάποιους υποστηρίζεται ότι θα πρέπει να διαθέτουν δημόσια εξουσία³⁹, ενώ κάποιοι άλλοι δεν συμφωνούν ότι θα πρέπει να διακρίνονται με βάση το κριτήριο αυτό⁴⁰.

Γενικά, φαίνεται πως υπάρχει σύνδεση του εδαφίου ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 ΓΚΠΔ με το άρθρο 86 ΓΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο, αντικείμενο της πρόσβασης του κοινού στα δημόσια έγγραφα συνιστούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε επίσημα έγγραφα, τα οποία κατέχει δημόσια αρχή ή δημόσιος φορέας, για τον σκοπό της εκπλήρωσης καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον. Συνεπώς, προκύπτει ότι δεν απαιτείται να αποδίδεται στον ιδιωτικό φορέα επίσημη εξουσία προκειμένου να εμπίπτει στη διάταξη του άρθρου 86 ΓΚΠΔ⁴¹.

στ') Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τους σκοπούς των έννομων συμφερόντων που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τρίτος, εκτός εάν έναντι των συμφερόντων αυτών υπερισχύει το συμφέρον ή τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων που επιβάλλουν την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι παιδί. Η περίπτωση αυτή ωστόσο, δεν εφαρμόζεται στην

³⁹ Βλ. Σχετ. P. Kramer, "Art. 6 *Rechtmäßigkeit der Verarbeitung*", in Auernhammer, Ebner, Kramer and von Lewinski (eds.), *Heymanns Kommentare DSGVO BDSG* (5th edn, Carl Heymanns

Verlag 2017), 105, par. 24.

⁴⁰ Βλ. Σχετ. A. Roßnagel, "Das neue Datenschutzrecht – Fort- oder Rückschritt?", in Roßnagel (ed.), *Europäische Datenschutz- Grundverordnung* (Nomos Verlag 2017), 327, par. 11 et seq.

⁴¹ Βλ. Σχετ. W. Kotschy, "Article 6. *Lawfulness of processing*" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 336.

επεξεργασία που διενεργείται από δημόσιες αρχές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Στη διάταξη αυτή, η έννοια του «εννόμου συμφέροντος» έχει μεγάλη σημασία, καθώς εν προκειμένω αφορά αποκλειστικά στα συμφέροντα των υπεύθυνων επεξεργασίας στον ιδιωτικό τομέα. Έτσι, όπως ορίζεται άλλωστε και ρητά, η περίπτωση αυτή του εδαφίου στ' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 ΓΚΠΔ δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία που διενεργείται από δημόσιες αρχές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Όπως αποσαφηνίζεται άλλωστε και στην Αιτιολογική Σκέψη 47 ΓΚΠΔ, δεδομένου ότι εναπόκειται στον νομοθέτη να παρέχει διά νόμου τη νομική βάση για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις δημόσιες αρχές, η εν λόγω νομική βάση δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται στην επεξεργασία από τις δημόσιες αρχές κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Επιπλέον, στη διάταξη αυτή γίνεται ειδική μνεία στην ειδικότερη προστασία των παιδιών, των οποίων τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες θα πρέπει να προστατεύονται ιδιαίτερα, όταν αυτά αποτελούν τα υποκείμενα των δεδομένων⁴².

Γενικά, μετά την συγκατάθεση, η επεξεργασία δεδομένων για σκοπούς εννόμων συμφερόντων των υπεύθυνων επεξεργασίας συνιστά τη δεύτερη πιο σημαντική νομική βάση επεξεργασίας από ιδιώτες⁴³. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 47 του ΓΚΠΔ, τα έννομα συμφέροντα του υπευθύνου επεξεργασίας, περιλαμβανομένων εκείνων ενός υπευθύνου επεξεργασίας, στον οποίο μπορούν να κοινολογηθούν τα δεδομένα

⁴² Βλ. Σχετ. W. Kotschy, "Article 6. Lawfulness of processing" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 337.

⁴³ Βλ. Σχετ. Ι. Ιγγλεζάκη, «Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», Γ' Έκδοση, 2020, Εκδ. Interactive Books, σ. 89 και Αιτιολ. Εκθ. Ν. 4624/2019, σ. 101.

προσωπικού χαρακτήρα ή τρίτων, μπορεί να αποτελέσουν τη νομική βάση για την επεξεργασία, υπό τον όρο ότι δεν υπερισχύουν των συμφερόντων ή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του υποκειμένου των δεδομένων, λαμβάνοντας υπόψη τις θεμιτές προσδοκίες των υποκειμένων των δεδομένων βάσει της σχέσης τους με τον υπεύθυνο επεξεργασίας.

Σχετικά με τη στάθμιση των εννόμων συμφερόντων από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, ορισμένες αναφορές γίνονται στις Αιτιολογικές Σκέψεις του ΓΚΠΔ. Συγκεκριμένα, στην Αιτιολογική Σκέψη 47 του ΓΚΠΔ προβλέπεται ότι έννομο συμφέρον θα μπορούσε λόγω χάρη να υπάρχει όταν υφίσταται σχετική και κατάλληλη σχέση μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπευθύνου επεξεργασίας, όπως π.χ. εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι πελάτης του υπευθύνου επεξεργασίας ή βρίσκεται στην υπηρεσία του.

Επιπλέον, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 47, η ύπαρξη εννόμου συμφέροντος θα χρειαζόταν προσεκτική αξιολόγηση, μεταξύ άλλων, ως προς το κατά πόσον το υποκείμενο των δεδομένων, κατά τη χρονική στιγμή και στο πλαίσιο της συλλογής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μπορεί εύλογα να αναμένει ότι για τον σκοπό αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί επεξεργασία. Ειδικότερα, τα συμφέροντα και τα θεμελιώδη δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων θα μπορούσαν να υπερισχύουν των συμφερόντων του υπευθύνου επεξεργασίας, όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε επεξεργασία σε περιπτώσεις κατά τις οποίες το υποκείμενο των δεδομένων δεν αναμένει ευλόγως περαιτέρω επεξεργασία των δεδομένων του.

Δύο ακόμη περιπτώσεις που μπορεί να θεωρηθούν λόγοι εννόμου συμφέροντος, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 47 του ΓΚΠΔ, είναι όταν η επεξεργασία των δεδομένων είναι αυστηρά αναγκαία για σκοπούς πρόληψης

της απάτης ή ακόμα όταν η επεξεργασία πραγματοποιείται για σκοπούς άμεσης εμπορικής προώθησης.

Σχετικά με το κριτήριο στάθμισης των εννόμων συμφερόντων του υπεύθυνου επεξεργασίας ή των τρίτων και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των ελευθεριών των υποκειμένων των δεδομένων, γενικότερα θα πρέπει να ισχύουν τα εξής⁴⁴: Πρώτον, το συμφέρον θα πρέπει να είναι «έννομο», υπό την έννοια του «σύμφωνου με τον νόμο», άρα «σύννομο⁴⁵», δεύτερον θα πρέπει να είναι προσδιορισμένο με σαφήνεια, ώστε να μπορεί να σταθμιστεί με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τρίτον, θα πρέπει να είναι πραγματικό συμφέρον και όχι υποθετικό.

Η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29⁴⁶ έχει προτείνει ορισμένες ενδεικτικές περιπτώσεις όπου τεκμαίρεται το έννομο συμφέρον, όπως οι εξής: Η άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης ή της πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων και των μέσων ενημέρωσης και της τέχνης, οι συμβατικές δραστηριότητες μάρκετινγκ ή άλλες μορφές εμπορικής προώθησης ή διαφήμισης, τα μη ζητηθέντα μηνύματα μη εμπορικού χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα οι πολιτικές ή φιλανθρωπικές εκστρατείες με σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων, η εκτέλεση νομικών αξιώσεων, συμπεριλαμβανομένης της είσπραξης οφειλών μέσω εξωδικαστικών διαδικασιών, η πρόληψη της απάτης, της κατάχρησης υπηρεσιών ή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, η παρακολούθηση

⁴⁴ Βλ. Σχετ. Article 29 Data Protection Working Party, Opinion 06/2014 on the notion of legitimate interests of data controller under Article 7 of Directive 95/46/EC, Adopted on 9 April 2014, p. 25.

⁴⁵ Ι. Ιγγλεζάκης, «Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», Γ' Έκδοση, 2020, Εκδ. Interactive Books, σ. 89 και Αιτιολ. Έκθ. Ν. 4624/2019, σ. 102.

⁴⁶ Βλ. Σχετ. Article 29 Data Protection Working Party, Opinion 06/2014 on the notion of legitimate interests of data controller under Article 7 of Directive 95/46/EC, Adopted on 9 April 2014, p. 25.

εργαζομένων για λόγους ασφαλείας ή διαχείρισης, τα συστήματα καταγγελίας παρατυπιών, η φυσική ασφάλεια, η ασφάλεια πληροφορικής και δικτύων, η επεξεργασία για ιστορικούς, επιστημονικούς ή στατιστικούς σκοπούς, καθώς και η επεξεργασία για ερευνητικούς σκοπούς (συμπεριλαμβανομένης και της έρευνας μάρκετινγκ).

Ακόμα, σύμφωνα με την Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. έχουν αναπτύξει ορισμένες χρήσιμες παραμέτρους, που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη στάθμιση και με κύριους άξονές τους τους εξής: Την αξιολόγηση του εννόμου συμφέροντος του υπεύθυνου επεξεργασίας, τον αντίκτυπο της επεξεργασίας στα υποκείμενα των δεδομένων, την προσωρινή ισορροπία, καθώς και τις πρόσθετες εγγυήσεις, τις οποίες εφαρμόζει ο υπεύθυνος επεξεργασίας, προκειμένου να αποφευχθούν αδικαιολόγητες επιπτώσεις στα υποκείμενα των δεδομένων⁴⁷.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, ισχύει ο κανόνας ότι, κατ' αρχήν, απαγορεύεται η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, είτε λαμβάνει χώρα εντός, είτε εκτός της Ε.Ε.⁴⁸, εκτός και μόνον εάν καλύπτεται από κάποια εκ των ορισμένων νομιμοποιητικών βάσεων, οπότε και θεωρείται νόμιμη. Σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανηλικών ή ειδικών και «ευαίσθητων» κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δε, ισχύουν αυστηρότεροι περιορισμοί, οι οποίοι θεμελιώνονται στο άρθρο 9 του ΓΚΠΔ, με σκοπό την ενδεδειγμένη προστασία της ιδιωτικής ζωής. Τέλος, η νομιμότητα της επεξεργασίας του άρθρου 6 ΓΚΠΔ συνδέεται άμεσα με την αρχή της νομιμότητας του άρθρου 5

⁴⁷ Βλ. Σχετ. Article 29 Data Protection Working Party, Opinion 06/2014 on the notion of legitimate interests of data controller under Article 7 of Directive 95/46/EC, Adopted on 9 April 2014, p. 33.

⁴⁸ Βλ. Σχετ. P. Voigt/ A. Van Den Bussche, *“The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Practical Guide”*, Springer, 2017, p. 92.

παρ. 1 εδ. α' ΓΚΠΔ κι έτσι συνεπώς, προκειμένου μια πράξη επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να θεωρείται νόμιμη, απαιτείται η επεξεργασία αυτή να στηρίζεται σε μία εκ των ορισμένων νομιμοποιητικών βάσεων και πάντα υπό την προϋπόθεση ότι ταυτόχρονα τηρούνται όλες οι αρχές της νόμιμης επεξεργασίας του άρθρου 5 ΓΚΠΔ⁴⁹.

4. Επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ εισάγεται η γενικότερη απαγόρευση επεξεργασίας των ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Έτσι, σύμφωνα με την παράγραφο αυτή, απαγορεύεται η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, καθώς και η επεξεργασία γενετικών δεδομένων, βιομετρικών δεδομένων με σκοπό την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση προσώπου, δεδομένων που αφορούν την υγεία ή δεδομένων που αφορούν τη σεξουαλική ζωή φυσικού προσώπου ή τον γενετήσιο προσανατολισμό.

Με το άρθρο 9 του ΓΚΠΔ προστέθηκαν νέα είδη δεδομένων στην κατηγορία των «ευαίσθητων» δεδομένων, που δεν υπήρχαν στην Οδηγία 95/46/ΕΚ, όπως τα βιομετρικά και τα γενετικά δεδομένα⁵⁰. Επιπλέον, στην Αιτιολογική Σκέψη 51 του ΓΚΠΔ επεξηγείται ότι τα δεδομένα προσωπικού

⁴⁹ Βλ. Σχετ. W. Kotschy, "Article 6. Lawfulness of processing" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 325.

⁵⁰ Βλ. Σχετ. L. Georgieva, C. Kuner, "Article 9. Processing of special categories of personal data" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 369.

χαρακτήρα, τα οποία είναι εκ φύσεως ιδιαίτερα ευαίσθητα χρήζουν ειδικής προστασίας, καθότι το πλαίσιο της επεξεργασίας τους θα μπορούσε να δημιουργήσει σημαντικούς κινδύνους για τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων. Ωστόσο, στην παράγραφο 2 και στα εδάφια (α-ι) προβλέπονται ορισμένες εξαιρέσεις από την απαγόρευση αυτή. Έτσι, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν απαγορεύεται όταν:

α) Το υποκείμενο των δεδομένων έχει παράσχει ρητή συγκατάθεση για την επεξεργασία αυτών των δεδομένων, για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς, εκτός εάν το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους προβλέπει ότι η απαγόρευση που αναφέρεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 9 δεν μπορεί να αρθεί από το υποκείμενο των δεδομένων.

β) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκτέλεση των υποχρεώσεων και την άσκηση συγκεκριμένων δικαιωμάτων του υπευθύνου επεξεργασίας ή του υποκειμένου των δεδομένων στον τομέα του εργατικού δικαίου και του δικαίου κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας, εφόσον επιτρέπεται από το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους ή από συλλογική συμφωνία, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, παρέχοντας κατάλληλες εγγυήσεις για τα θεμελιώδη δικαιώματα και τα συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων.

γ) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την προστασία των ζωτικών συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου, εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι σωματικά ή νομικά ανίκανο να συγκατατεθεί.

δ) Η επεξεργασία διενεργείται, με κατάλληλες εγγυήσεις, στο πλαίσιο των νόμιμων δραστηριοτήτων ιδρύματος, οργάνωσης ή άλλου μη κερδοσκοπικού φορέα με πολιτικό, φιλοσοφικό, θρησκευτικό ή

συνδικαλιστικό στόχο και υπό την προϋπόθεση ότι η επεξεργασία αφορά αποκλειστικά τα μέλη ή τα πρώην μέλη του φορέα ή πρόσωπα τα οποία έχουν τακτική επικοινωνία μαζί του σε σχέση με τους σκοπούς του και ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν κοινοποιούνται εκτός του συγκεκριμένου φορέα χωρίς τη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων.

ε) Η επεξεργασία αφορά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία έχουν προδήλως δημοσιοποιηθεί από το υποκείμενο των δεδομένων.

στ') Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη θεμελίωση, άσκηση ή υποστήριξη νομικών αξιώσεων ή όταν τα δικαστήρια ενεργούν υπό τη δικαιοδοτική τους ιδιότητα.

ζ) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για λόγους ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος, βάσει του δικαίου της Ένωσης ή κράτους μέλους, το οποίο είναι ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο στόχο, σέβεται την ουσία του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων και προβλέπει κατάλληλα και συγκεκριμένα μέτρα για τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων.

η) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για σκοπούς προληπτικής ή επαγγελματικής ιατρικής, εκτίμησης της ικανότητας προς εργασία του εργαζομένου, ιατρικής διάγνωσης, παροχής υγειονομικής ή κοινωνικής περίθαλψης ή θεραπείας ή διαχείρισης υγειονομικών και κοινωνικών συστημάτων και υπηρεσιών βάσει του ενωσιακού δικαίου ή του δικαίου κράτους μέλους ή δυνάμει σύμβασης με επαγγελματία του τομέα της υγείας και με την επιφύλαξη των προϋποθέσεων και των εγγυήσεων που αναφέρονται στην παράγραφο 3.

θ) Η επεξεργασία είναι απαραίτητη για λόγους δημόσιου συμφέροντος στον τομέα της δημόσιας υγείας, όπως η προστασία έναντι

σοβαρών διασυνωριακών απειλών κατά της υγείας ή η διασφάλιση υψηλών προτύπων ποιότητας και ασφάλειας της υγειονομικής περίθαλψης και των φαρμάκων ή των ιατροτεχνολογικών προϊόντων, βάσει του δικαίου της Ένωσης ή του δικαίου κράτους μέλους, το οποίο προβλέπει κατάλληλα και συγκεκριμένα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών του υποκειμένου των δεδομένων, ειδικότερα δε του επαγγελματικού απορρήτου.

ι) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς σύμφωνα με το άρθρο 89 παράγραφος 1 βάσει του δικαίου της Ένωσης ή κράτους μέλους, οι οποίοι είναι ανάλογοι προς τον επιδιωκόμενο στόχο, σέβονται την ουσία του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων και προβλέπουν κατάλληλα και συγκεκριμένα μέτρα για τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων.

Επιπλέον, με την παράγραφο 4 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, αλλά και με την Αιτιολογική Σκέψη 10 του ΓΚΠΔ παρέχεται η διακριτική ευχέρεια στα κράτη μέλη να διατηρούν ή να θεσπίζουν περαιτέρω όρους, μεταξύ άλλων και περιορισμούς, όσον αφορά στην επεξεργασία γενετικών δεδομένων, βιομετρικών δεδομένων ή δεδομένων που αφορούν στην υγεία. Έτσι, επί της ουσίας παρέχεται νομοθετική εξουσιοδότηση⁵¹ στα κράτη μέλη προκειμένου, εάν το κρίνουν εύλογο, να ενισχύουν την ασφάλεια της προστασίας αυτών των ειδικών κατηγοριών δεδομένων. Γενικότερα, η ανάγκη ενίσχυσης της προστασίας αυτών των δεδομένων θεμελιώνεται στην αυξημένη δυναμική

⁵¹ Βλ. Σχετ. Σ. Παπακωνσταντίνου, «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων υγείας με βάση τον Κανονισμό 2016/679 – GDPR», 2020, Πέργαμος, Γκρίζα Βιβλιογραφία, Μεταπτυχιακές Διπλωματικές Εργασίες, σ. 20, <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2893669>.

των πληροφοριών που αποκαλύπτουν αυτά τα δεδομένα⁵², καθώς και στην ιδιαίτερη επικινδυνότητα της επεξεργασίας αυτών, λόγω των δυσμενών συνεπειών που μπορεί η επεξεργασία αυτή να επιφέρει στα υποκείμενα των δεδομένων.

Τέλος, εξαιτίας της ένταξης των δεδομένων υγείας, των βιομετρικών και των γενετικών δεδομένων στις ειδικές κατηγορίες προστασίας προσωπικών δεδομένων, προέκυψαν επιπλέον υποχρεώσεις προστασίας για τον υπεύθυνο επεξεργασίας όσον αφορά στην επεξεργασία τέτοιων δεδομένων, κάτι το οποίο, από τη μία δημιουργεί την αίσθηση μεγαλύτερης ασφάλειας, από την άλλη όμως, επιφέρει τις ανάλογες οικονομικές συνέπειες, χωρίς όμως αυτές να είναι απαραίτητα και αρνητικές⁵³.

5. Ασφάλεια επεξεργασίας και διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Γενικότερα, ο όρος ασφάλεια επεξεργασίας πληροφορίας/δεδομένων (information/data security) χρησιμοποιείται προκειμένου να γίνει κατανοητή η μεθοδολογία και οι τεχνικές που εφαρμόζονται, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της εμπιστευτικότητας

⁵² Βλ. Σχετ. Σ. Παπακωνσταντίνου, «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων υγείας με βάση τον Κανονισμό 2016/679 – GDPR», 2020, Πέργαμος, Γκριζα Βιβλιογραφία, Μεταπτυχιακές Διπλωματικές Εργασίες, σ. 26, <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoai/doi/object/2893669>.

⁵³ Βλ. Σχετ. Κ. Irion and G. Luchetta, "Online personal data processing and EU data protection reforms (CEPS Report)", σ. 31 επ. και

W. G. Voss "One Year and Loads of Data Later, Where Are We? An Update on the Proposed European Union General Data Protection Regulation", Journal of Internet Law, Volume 16, Issue 10, 4/2013, σύμφωνα με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εκτιμήσει ότι οι επιχειρήσεις θα εξοικονομούν έως και 2,3 δισεκατομμύρια ευρώ ανά έτος, αφού πλέον θα πρέπει να συμμορφώνονται μόνο με ένα νομοθετικό πλαίσιο.

(confidentiality), της ακεραιότητας (integrity) και της διαθεσιμότητας (availability) των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁵⁴.

Στο άρθρο 5 παρ. 1 εδ. στ' ΓΚΠΔ ορίζονται οι θεμελιώδεις για τη νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων αρχές της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας, οι οποίες συνιστούν και στοιχεία που εγγυώνται την ασφάλεια της επεξεργασίας. Σύμφωνα με τις αρχές αυτές, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία, κατά τρόπο που να εγγυάται την ενδεδειγμένη ασφάλειά τους, μεταξύ άλλων την προστασία τους από μη εξουσιοδοτημένη ή παράνομη επεξεργασία και τυχαία απώλεια, καταστροφή ή φθορά, με τη χρησιμοποίηση κατάλληλων τεχνικών ή οργανωτικών μέτρων.

Επιπλέον, στο άρθρο 32 του ΓΚΠΔ ορίζονται οι υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας σχετικά με την ασφάλεια της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σύμφωνα με την παράγραφο 1, ο υπεύθυνος επεξεργασίας και ο εκτελών την επεξεργασία, λαμβάνοντας υπόψη τις τελευταίες εξελίξεις, το κόστος εφαρμογής και τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας, καθώς και τους κινδύνους διαφορετικής πιθανότητας επέλευσης και σοβαρότητας για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, εφαρμόζουν κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται το κατάλληλο επίπεδο προστασίας έναντι των κινδύνων, περιλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, κατά περίπτωση:

α) Της ψευδωνυμοποίησης και της κρυπτογράφησης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

⁵⁴ Βλ. Σχετ. ΑΠΔΠΧ, Ενημέρωση – Θεματικές Ενότητες – Ασφάλεια προσωπικών δεδομένων, στο: https://www.dpa.gr/enimerwtiko/thematikes_enotites/asfaleia.

β) Της δυνατότητας διασφάλισης του απορρήτου, της ακεραιότητας, της διαθεσιμότητας και της αξιοπιστίας των συστημάτων και των υπηρεσιών επεξεργασίας σε συνεχή βάση.

γ) Της δυνατότητας αποκατάστασης της διαθεσιμότητας και της πρόσβασης σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε εύθετο χρόνο σε περίπτωση φυσικού ή τεχνικού συμβάντος.

δ) Της διαδικασίας για την τακτική δοκιμή, εκτίμηση και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των τεχνικών και των οργανωτικών μέτρων για τη διασφάλιση της ασφάλειας της επεξεργασίας.

Περαιτέρω, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 32 ΓΚΠΔ, κατά την εκτίμηση του ενδεδειγμένου επιπέδου ασφάλειας λαμβάνονται ιδίως υπ' όψιν οι κίνδυνοι που απορρέουν από την επεξεργασία, ιδίως από τυχαία ή παράνομη καταστροφή, απώλεια, αλλοίωση, άνευ αδείας κοινολόγηση ή προσπέλαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που διαβιβάστηκαν, αποθηκεύτηκαν ή υποβλήθηκαν κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία.

Επίσης, στην παράγραφο 3 του άρθρου 32 ΓΚΠΔ προβλέπεται η δυνατότητα τήρησης εγκεκριμένου κώδικα δεοντολογίας (σύμφωνα με το άρθρο 40 ΓΚΠΔ) ή εγκεκριμένου μηχανισμού πιστοποίησης (σύμφωνα με το άρθρο 42 ΓΚΠΔ), οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιούνται ως στοιχεία απόδειξης της συμμόρφωσης με τις ανωτέρω απαιτήσεις που ορίζονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 32 ΓΚΠΔ.

Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 32 ΓΚΠΔ, ο υπεύθυνος επεξεργασίας και ο εκτελών την επεξεργασία λαμβάνουν μέτρα ώστε να διασφαλίζεται ότι κάθε φυσικό πρόσωπο που ενεργεί υπό την εποπτεία του πρώτου ή του δεύτερου και που το οποίο έχει πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, επεξεργάζεται τα δεδομένα αυτά μόνο

κατ' εντολή του υπευθύνου επεξεργασίας, εκτός εάν υποχρεούται προς τούτο από το δίκαιο της Ένωσης ή του κράτους μέλους.

Συμπερασματικά, φαίνεται πως με το άρθρο 32 ΓΚΠΔ, το οποίο αποκρυσταλλώνει την ουσιαστική εφαρμογή του άρθρου 5 παρ. 1 εδ. στ' ΓΚΠΔ, ενισχύονται οι υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας σχετικά με την τήρηση της ασφάλειας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ενώ ταυτόχρονα, οι υποχρεώσεις αυτές επεκτείνονται και στον εκτελούντα την επεξεργασία, κάτι το οποίο συνιστά καινοτομία του ΓΚΠΔ. Επιπλέον, είναι προφανής η σύνδεση μεταξύ των άρθρου 5 παρ. 1 εδ. στ' και 32 ΓΚΠΔ (ασφάλεια επεξεργασίας) και της θεμελιώδους αρχής της λογοδοσίας, που καθιερώθηκε με τον ΓΚΠΔ στο άρθρο 5 παρ. 2 και σύμφωνα με την οποία, ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη να αποδεικνύει τη συμμόρφωση με τις θεμελιώδεις αρχές του ΓΚΠΔ.

6. Δικαιώματα υποκειμένου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Το δικαίωμα ενημέρωσης και διαφάνειας (άρθρα 12-14 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 12 ΓΚΠΔ, ο υπεύθυνος επεξεργασίας λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων κάθε πληροφορία που αναφέρεται στα άρθρα 13 και 14 ΓΚΠΔ και κάθε ανακοίνωση, στο πλαίσιο των άρθρων 15 έως 22 και του άρθρου 34 ΓΚΠΔ, σχετικά με την επεξεργασία σε συνοπτική, διαφανή, κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, χρησιμοποιώντας σαφή και απλή διατύπωση, ιδίως όταν πρόκειται για πληροφορία απευθυνόμενη ειδικά σε παιδιά. Οι πληροφορίες παρέχονται γραπτώς ή με άλλα μέσα, μεταξύ άλλων, εφόσον ενδείκνυται, ηλεκτρονικώς. Όταν ζητείται από το υποκείμενο των δεδομένων, οι πληροφορίες μπορούν να δίνονται προφορικά, υπό την προϋπόθεση ότι η ταυτότητά του είναι αποδεδειγμένη με άλλα μέσα.

Επιπλέον, η Αιτιολογική Σκέψη 39 ΓΚΠΔ, επεξηγώντας την αρχή της ενημέρωσης και της ασφάλειας, ορίζει ότι: Κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να είναι σύννομη και δίκαιη. Θα πρέπει να είναι σαφές για τα φυσικά πρόσωπα ότι δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν συλλέγονται, χρησιμοποιούνται, λαμβάνονται υπόψη ή υποβάλλονται κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία, καθώς και σε ποιο βαθμό τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται ή θα υποβληθούν σε επεξεργασία. Η αρχή αυτή απαιτεί κάθε πληροφορία και ανακοίνωση σχετικά με την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να είναι εύκολα προσβάσιμη και κατανοητή και να χρησιμοποιεί σαφή και απλή γλώσσα. Αυτή η αρχή αφορά ιδίως στην ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων σχετικά με την ταυτότητα του υπευθύνου επεξεργασίας και τους σκοπούς της επεξεργασίας και στην περαιτέρω ενημέρωση, ώστε να διασφαλιστεί δίκαιη και διαφανής επεξεργασία, σε σχέση με τα εν λόγω φυσικά πρόσωπα και το δικαίωμά τους να λαμβάνουν επιβεβαίωση και να επιτυγχάνουν ανακοίνωση των σχετικών με αυτά δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που υπόκεινται σε επεξεργασία. Θα πρέπει ακόμα να γνωστοποιείται στα φυσικά πρόσωπα η ύπαρξη κινδύνων, κανόνων, εγγυήσεων και δικαιωμάτων σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και να γίνεται σαφής ο τρόπος σύμφωνα με τον οποίο μπορούν να ασκούν τα δικαιώματά τους σε σχέση με την επεξεργασία αυτή. Ακόμα, είναι πολύ σημαντικό, οι συγκεκριμένοι σκοποί της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να είναι σαφείς, νόμιμοι και προσδιορισμένοι κατά τον χρόνο συλλογής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Επίσης, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 58 ΓΚΠΔ, η αρχή της διαφάνειας απαιτεί οποιαδήποτε ενημέρωση, η οποία απευθύνεται στο κοινό

ή στο υποκείμενο των δεδομένων, να είναι συνοπτική, εύκολα προσβάσιμη και εύκολα κατανοητή και να χρησιμοποιείται σαφής και απλή διατύπωση και, επιπλέον, κατά περίπτωση, απεικόνιση. Οι πληροφορίες αυτές θα μπορούσαν να παρέχονται σε ηλεκτρονική μορφή, για παράδειγμα, όταν απευθύνονται στο κοινό, μέσω ιστοσελίδας. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία σε περιπτώσεις στις οποίες η πληθώρα των συμμετεχόντων και η πολυπλοκότητα των χρησιμοποιούμενων τεχνολογιών καθιστούν δύσκολο για το υποκείμενο των δεδομένων να γνωρίζει και να κατανοεί εάν, από ποιον και για ποιο σκοπό συλλέγονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, όπως στην περίπτωση επιγραμμικής διαφήμισης. Ειδική περίπτωση συνιστά η επεξεργασία, η οποία απευθύνεται σε παιδί, οπότε, σε αυτήν την περίπτωση, κάθε ενημέρωση και ανακοίνωση, θα πρέπει να διατυπώνεται σε σαφή και απλή γλώσσα, την οποία το παιδί να μπορεί να κατανοεί εύκολα.

Το άρθρο 13 ΓΚΠΔ, αφορά στο δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων, όταν οι πληροφορίες έχουν συλλεχθεί από το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων. Πιο αναλυτικά, το άρθρο ορίζει ότι όταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν ένα υποκείμενο των δεδομένων συλλέγονται από το υποκείμενο των δεδομένων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας, κατά τη λήψη των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οφείλει να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων όλες τις ακόλουθες πληροφορίες:

α) Την ταυτότητα και τα στοιχεία επικοινωνίας του υπευθύνου επεξεργασίας και, κατά περίπτωση, του εκπροσώπου του υπευθύνου επεξεργασίας.

β) Τα στοιχεία επικοινωνίας του υπευθύνου προστασίας δεδομένων, κατά περίπτωση.

γ) Τους σκοπούς της επεξεργασίας για τους οποίους προορίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και τη νομική βάση για την επεξεργασία.

δ) Εάν η επεξεργασία βασίζεται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο στ' ΓΚΠΔ, τα έννομα συμφέροντα που επιδιώκονται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή από τρίτο.

ε) τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εάν υπάρχουν.

στ') Κατά περίπτωση, την πρόθεση του υπευθύνου επεξεργασίας να διαβιβάσει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό και την ύπαρξη ή την απουσία απόφασης επάρκειας της Επιτροπής ή, όταν πρόκειται για τις διαβιβάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 46 ή 47 ή στο άρθρο 49 παράγραφος 1 δεύτερο εδάφιο ΓΚΠΔ, αναφορά στις ενδεδειγμένες ή κατάλληλες εγγυήσεις και τα μέσα για να αποκτηθεί αντίγραφο τους ή στο πού διατέθηκαν.

Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 13 ΓΚΠΔ ορίζονται οι περαιτέρω πληροφορίες, τις οποίες οφείλει ο υπεύθυνος επεξεργασίας να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων κατά τη λήψη των δεδομένων, οι οποίες είναι αναγκαίες για την εξασφάλιση θεμιτής και διαφανούς επεξεργασίας. Πιο αναλυτικά, εκτός από τις πληροφορίες που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 13 ΓΚΠΔ, ο υπεύθυνος επεξεργασίας, κατά τη λήψη των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων τις εξής επιπλέον πληροφορίες, οι οποίες είναι αναγκαίες για την εξασφάλιση θεμιτής και διαφανούς επεξεργασίας:

α) Το χρονικό διάστημα για το οποίο θα αποθηκευτούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή, όταν αυτό είναι αδύνατο, τα κριτήρια που καθορίζουν το εν λόγω διάστημα.

β) Την ύπαρξη δικαιώματος υποβολής αιτήματος στον υπεύθυνο επεξεργασίας για πρόσβαση και διόρθωση ή διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή περιορισμό της επεξεργασίας που αφορούν το υποκείμενο των δεδομένων ή δικαιώματος αντίταξης στην επεξεργασία, καθώς και δικαιώματος στη φορητότητα των δεδομένων.

γ) Όταν η επεξεργασία βασίζεται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α' ΓΚΠΔ ή στο άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α' ΓΚΠΔ, την ύπαρξη του δικαιώματος να ανακαλέσει τη συγκατάθεσή του οποτεδήποτε, χωρίς να θιγεί η νομιμότητα της επεξεργασίας που βασίστηκε στη συγκατάθεση πριν από την ανάκλησή της.

δ) Το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή.

ε) Κατά πόσο η παροχή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αποτελεί νομική ή συμβατική υποχρέωση ή απαίτηση για τη σύναψη σύμβασης, καθώς και κατά πόσο το υποκείμενο των δεδομένων υποχρεούται να παρέχει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και ποιες ενδεχόμενες συνέπειες θα είχε η μη παροχή των δεδομένων αυτών.

στ') Την ύπαρξη αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, που αναφέρεται στο άρθρο 22 παράγραφοι 1 και 4 ΓΚΠΔ και, τουλάχιστον στις περιπτώσεις αυτές, σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική που ακολουθείται, καθώς και τη σημασία και τις προβλεπόμενες συνέπειες της εν λόγω επεξεργασίας για το υποκείμενο των δεδομένων.

Στο άρθρο 14 ΓΚΠΔ ορίζονται οι πληροφορίες, οι οποίες παρέχονται στο υποκείμενο των δεδομένων, όταν τα δεδομένα δεν έχουν συλλεγεί από εκείνο. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την παράγραφο 1, όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν έχουν συλλεγεί από το υποκείμενο των

δεδομένων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων τις ακόλουθες πληροφορίες:

α) Την ταυτότητα και τα στοιχεία επικοινωνίας του υπευθύνου επεξεργασίας και, κατά περίπτωση, του εκπροσώπου του υπευθύνου επεξεργασίας.

β) Τα στοιχεία επικοινωνίας του υπευθύνου προστασίας δεδομένων, κατά περίπτωση.

γ) Τους σκοπούς της επεξεργασίας για τους οποίους προορίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και τη νομική βάση για την επεξεργασία.

δ) Τις σχετικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

ε) Τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ενδεχομένως.

στ') Κατά περίπτωση, ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας προτίθεται να διαβιβάσει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε αποδέκτη σε τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό και την ύπαρξη ή την απουσία απόφασης επάρκειας της Επιτροπής ή, όταν πρόκειται για τις διαβιβάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 46 ή 47 ή στο άρθρο 49 παράγραφος 1 δεύτερο εδάφιο ΓΚΠΔ, αναφορά στις ενδεδειγμένες ή κατάλληλες εγγυήσεις και τα μέσα για να αποκτηθεί αντίγραφο τους ή στο πού διατέθηκαν.

Κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 14 ΓΚΠΔ, εκτός από τις πληροφορίες που αναφέρονται στην παράγραφο 1, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων τις εξής πληροφορίες, οι οποίες είναι αναγκαίες για τη διασφάλιση θεμιτής και διαφανούς επεξεργασίας:

α) Το χρονικό διάστημα για το οποίο θα αποθηκευτούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή, όταν αυτό είναι αδύνατο, τα κριτήρια που καθορίζουν το εν λόγω χρονικό διάστημα.

β) Εάν η επεξεργασία βασίζεται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο στ' ΓΚΠΔ, τα έννομα συμφέροντα που επιδιώκονται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή από τρίτο.

γ) Την ύπαρξη δικαιώματος υποβολής αιτήματος στον υπεύθυνο επεξεργασίας για πρόσβαση και διόρθωση ή διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή περιορισμό της επεξεργασίας που αφορά το υποκείμενο των δεδομένων και δικαιώματος αντίταξης στην επεξεργασία, καθώς και δικαιώματος στη φορητότητα των δεδομένων.

δ) Όταν η επεξεργασία βασίζεται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α' ή στο άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α' ΓΚΠΔ, την ύπαρξη του δικαιώματος να ανακαλέσει τη συγκατάθεσή του οποτεδήποτε, χωρίς να θιγεί η νομιμότητα της επεξεργασίας που βασίστηκε στη συγκατάθεση πριν από την ανάκλησή της.

ε) Το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή.

στ') Την πηγή από την οποία προέρχονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και, ανάλογα με την περίπτωση, εάν τα δεδομένα προήλθαν από πηγές στις οποίες έχει πρόσβαση το κοινό.

ζ) Την ύπαρξη αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, που προβλέπεται στο άρθρο 22 παράγραφοι 1 και 4 ΓΚΠΔ και, τουλάχιστον στις περιπτώσεις αυτές, σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική που ακολουθείται, καθώς και τη σημασία και τις προβλεπόμενες συνέπειες της εν λόγω επεξεργασίας για το υποκείμενο των δεδομένων.

Επίσης, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 14 ΓΚΠΔ, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να παρέχει τις πληροφορίες που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2:

α) Εντός εύλογης προθεσμίας από τη συλλογή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αλλά το αργότερο εντός ενός μηνός, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ειδικές συνθήκες υπό τις οποίες τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε επεξεργασία.

β) Εάν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για επικοινωνία με το υποκείμενο των δεδομένων, το αργότερο κατά την πρώτη επικοινωνία με το εν λόγω υποκείμενο των δεδομένων.

γ) Εάν προβλέπεται γνωστοποίηση σε άλλον αποδέκτη, το αργότερο όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα γνωστοποιούνται για πρώτη φορά.

Κατά την Αιτιολογική Σκέψη 60 ΓΚΠΔ, οι αρχές της δίκαιης και διαφανούς επεξεργασίας απαιτούν να ενημερώνεται το υποκείμενο των δεδομένων για την ύπαρξη της πράξης επεξεργασίας και τους σκοπούς της. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων κάθε περαιτέρω πληροφορία, η οποία είναι αναγκαία για τη διασφάλιση δίκαιης και διαφανούς επεξεργασίας, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ειδικές συνθήκες και το πλαίσιο εντός του οποίου πραγματοποιείται η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Περαιτέρω, το υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να ενημερώνεται εάν καταρτίζεται το προφίλ του και ποιες συνέπειες έχει αυτό. Εάν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα παρέχονται από το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων, τότε το υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να ενημερώνεται επίσης για το κατά πόσον υποχρεούται να παράσχει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και

για τις συνέπειες, όταν δεν παρέχει τα εν λόγω δεδομένα. Οι πληροφορίες αυτές μπορούν να παρέχονται σε συνδυασμό με τυποποιημένα εικονίδια προκειμένου να δίνεται με ευδιάκριτο, κατανοητό και ευανάγνωστο τρόπο μια ουσιώδης επισκόπηση της σκοπούμενης επεξεργασίας. Εάν τα εικονίδια διατίθενται ηλεκτρονικά, θα πρέπει να είναι μηχανικώς αναγνώσιμα.

Τέλος, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 73 ΓΚΠΔ, μπορούν να επιβάλλονται από το ενωσιακό δίκαιο ή το δίκαιο κράτους μέλους ορισμένοι περιορισμοί σχετικά με συγκεκριμένες βασικές αρχές και τα δικαιώματα ενημέρωσης, πρόσβασης και διόρθωσης ή διαγραφής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, στο δικαίωμα φορητότητας των δεδομένων, στο δικαίωμα εναντίωσης, στις αποφάσεις που βασίζονται σε κατάρτιση προφίλ, καθώς και στην ανακοίνωση παραβίασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο υποκείμενο των δεδομένων και σε ορισμένες σχετικές υποχρεώσεις των υπευθύνων επεξεργασίας, στον βαθμό που είναι αναγκαίοι και αναλογικοί σε μια δημοκρατική κοινωνία για την κατοχύρωση της δημόσιας ασφάλειας, περιλαμβανομένης της προστασίας της ανθρώπινης ζωής σε περίπτωση ιδίως φυσικών ή ανθρωπογενών καταστροφών, της πρόληψης, της διερεύνησης και της δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένης της διασφάλισης έναντι των απειλών κατά της δημόσιας ασφάλειας και της πρόληψής τους ή παραβάσεων δεοντολογίας σε νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα, άλλων σημαντικών σκοπών γενικού δημόσιου συμφέροντος της Ένωσης ή κράτους μέλους, ιδίως σημαντικού οικονομικού ή χρηματοοικονομικού συμφέροντος της Ένωσης ή κράτους μέλους, της τήρησης δημόσιων αρχείων για λόγους γενικού συμφέροντος, της περαιτέρω επεξεργασίας αρχειοθετημένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την παροχή συγκεκριμένων πληροφοριών σχετικών με την πολιτική συμπεριφορά σε

πρώην απολυταρχικά καθεστώτα ή της προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτων, συμπεριλαμβανομένων της κοινωνικής προστασίας, της δημόσιας υγείας και των ανθρωπιστικών σκοπών. Οι εν λόγω περιορισμοί δε, θα πρέπει να είναι σύμφωνοι προς τις απαιτήσεις που καθορίζονται στον Χάρτη και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων (άρθρο 15 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 15 ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να λαμβάνει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας επιβεβαίωση για το κατά πόσον ή όχι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν υφίστανται επεξεργασία και, εάν συμβαίνει τούτο, θα πρέπει να μπορεί να λαμβάνει πρόσβαση στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν και στις ακόλουθες πληροφορίες:

α) Τους σκοπούς της επεξεργασίας.

β) Τις σχετικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

γ) Τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών στους οποίους κοινολογήθηκαν ή πρόκειται να κοινολογηθούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως τους αποδέκτες σε τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς.

δ) Εάν είναι δυνατόν, το χρονικό διάστημα για το οποίο θα αποθηκευτούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή, όταν αυτό είναι αδύνατο, τα κριτήρια που καθορίζουν το εν λόγω διάστημα.

ε) Την ύπαρξη δικαιώματος υποβολής αιτήματος στον υπεύθυνο επεξεργασίας για διόρθωση ή διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή περιορισμό της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που

αφορά το υποκείμενο των δεδομένων ή δικαιώματος αντίταξης στην εν λόγω επεξεργασία.

στ') Το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή,

ζ) Όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν συλλέγονται από το υποκείμενο των δεδομένων, κάθε διαθέσιμη πληροφορία σχετικά με την προέλευσή τους.

η) Την ύπαρξη αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, που προβλέπεται στο άρθρο 22 παράγραφοι 1 και 4 ΓΚΠΔ και, τουλάχιστον στις περιπτώσεις αυτές, σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική που ακολουθείται, καθώς και τη σημασία και τις προβλεπόμενες συνέπειες της εν λόγω επεξεργασίας για το υποκείμενο των δεδομένων.

Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 15 ΓΚΠΔ αφορά στο δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων στην περίπτωση που τα δεδομένα που το αφορούν διαβιβάζονται σε τρίτη χώρα ή σε διεθνή οργανισμό και σχετικά με τις κατάλληλες εγγυήσεις σύμφωνα με το άρθρο 46 ΓΚΠΔ.

Το δικαίωμα διόρθωσης (άρθρο 16 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με το άρθρο 16 ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να απαιτήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, τη διόρθωση ανακριβών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Έχοντας υπ' όψιν τους σκοπούς της επεξεργασίας, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να απαιτήσει τη συμπλήρωση ελλιπών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων και μέσω συμπληρωματικής δήλωσης.

Επιπλέον, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 59 του ΓΚΠΔ, θα πρέπει να προβλέπονται τρόποι προκειμένου να διευκολύνεται το

υποκείμενο των δεδομένων να ασκεί τα δικαιώματά του κατά τον ΓΚΠΔ, μεταξύ άλλων και μηχανισμοί, με τους οποίους να ζητείται και, κατά περίπτωση, να αποκτάται δωρεάν, ιδίως, πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και διόρθωση ή διαγραφή αυτών και να ασκείται το δικαίωμα προβολής αντιρρήσεων. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει επίσης να παρέχει τα μέσα για ηλεκτρονική υποβολή των αιτημάτων, ιδίως όταν υφίστανται επεξεργασία δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα με ηλεκτρονικά μέσα. Ακόμα, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να υποχρεούται να απαντά σε αιτήματα του υποκειμένου των δεδομένων αμελλητί και το αργότερο εντός μηνός και να παρέχει αιτιολογία, όταν δεν προτίθεται να συμμορφωθεί προς τυχόν τέτοια αιτήματα.

Περαιτέρω, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 65 του ΓΚΠΔ, ένα υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να ζητά τη διόρθωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, καθώς και να ασκεί το «δικαίωμα στη λήθη», εάν η διατήρηση των εν λόγω δεδομένων παραβιάζει τον ΓΚΠΔ ή το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους, στο οποίο υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Ωστόσο, στην Αιτιολογική Σκέψη 73 του ΓΚΠΔ προβλέπονται ορισμένοι περιορισμοί στην άσκηση κάποιων δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, μεταξύ των οποίων και του δικαιώματος διόρθωσης. Οι λόγοι για τους οποίους τίθενται περιορισμοί, οι οποίοι θα πρέπει να είναι αναγκαίοι και αναλογικοί, αφορούν στην κατοχύρωση της δημόσιας ασφάλειας, περιλαμβανομένης της προστασίας της ανθρώπινης ζωής, σε περίπτωση ιδίως φυσικών ή ανθρωπογενών καταστροφών, της πρόληψης, της διερεύνησης και της δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένης της διασφάλισης έναντι των απειλών κατά της δημόσιας ασφάλειας και της πρόληψής τους κ.ά.

Το δικαίωμα διαγραφής («δικαίωμα στη λήθη») (άρθρο 17 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 17 ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να διαγράψει τα δεδομένα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, εάν ισχύει ένας από τους ακόλουθους λόγους:

α) Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι πλέον απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή υποβλήθηκαν κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία.

β) Το υποκείμενο των δεδομένων ανακαλεί τη συγκατάθεση επί της οποίας βασίζεται η επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α' ή το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α' ΓΚΠΔ και δεν υπάρχει άλλη νομική βάση για την επεξεργασία.

γ) Το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 1 ΓΚΠΔ και δεν υπάρχουν επιτακτικοί και νόμιμοι λόγοι για την επεξεργασία ή το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 2 ΓΚΠΔ.

δ) Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβλήθηκαν σε επεξεργασία παράνομα.

ε) Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να διαγραφούν, ώστε να τηρηθεί νομική υποχρέωση βάσει του ενωσιακού δικαίου ή του δικαίου κράτους μέλους, στην οποία υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας.

στ') Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν συλλεχθεί σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 8 παράγραφος 1 ΓΚΠΔ.

Το δικαίωμα περιορισμού της επεξεργασίας (άρθρο 18 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 18 ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων δικαιούται να εξασφαλίζει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τον περιορισμό της επεξεργασίας, όταν ισχύει ένα από τα ακόλουθα:

α) Η ακρίβεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αμφισβητείται από το υποκείμενο των δεδομένων, για χρονικό διάστημα που επιτρέπει στον υπεύθυνο επεξεργασίας να επαληθεύσει την ακρίβεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

β) Η επεξεργασία είναι παράνομη και το υποκείμενο των δεδομένων αντιτάσσεται στη διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ζητεί, αντ' αυτής, τον περιορισμό της χρήσης τους.

γ) Ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν χρειάζεται πλέον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για τους σκοπούς της επεξεργασίας, αλλά τα δεδομένα αυτά απαιτούνται από το υποκείμενο των δεδομένων για τη θεμελίωση, την άσκηση ή την υποστήριξη νομικών αξιώσεων.

δ) Το υποκείμενο των δεδομένων έχει αντιρρήσεις για την επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 1 ΓΚΠΔ, εν αναμονή της επαλήθευσης του κατά πόσον οι νόμιμοι λόγοι του υπευθύνου επεξεργασίας υπερσχύουν έναντι των λόγων του υποκειμένου των δεδομένων.

Επιπλέον, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 18 ΓΚΠΔ, όταν η επεξεργασία έχει περιοριστεί σύμφωνα με την παράγραφο 1, τα εν λόγω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, εκτός της αποθήκευσης, υφίστανται επεξεργασία μόνο με τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων ή για τη θεμελίωση, άσκηση ή υποστήριξη νομικών αξιώσεων ή για την προστασία των δικαιωμάτων άλλου φυσικού ή νομικού προσώπου ή για λόγους σημαντικού δημόσιου συμφέροντος της Ένωσης ή κράτους μέλους.

Ακόμη, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 18 ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων, το οποίο έχει εξασφαλίσει τον περιορισμό της

επεξεργασίας σύμφωνα με την παράγραφο 1, ενημερώνεται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας πριν από την άρση του περιορισμού επεξεργασίας.

Στην Αιτιολογική Σκέψη 67 του ΓΚΠΔ επεξηγείται ότι στις μεθόδους, με τις οποίες περιορίζεται η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, θα μπορούσαν να συμπεριλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η προσωρινή μετακίνηση των επιλεγμένων δεδομένων σε άλλο σύστημα επεξεργασίας, η αφαίρεση της προσβασιμότητας των επιλεγμένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τους χρήστες ή η προσωρινή αφαίρεση δημοσιευμένων δεδομένων από ιστοσελίδα. Επιπλέον, στα συστήματα αυτοματοποιημένης αρχειοθέτησης ο περιορισμός της επεξεργασίας θα πρέπει κατ' αρχήν να διασφαλίζεται με τεχνικά μέσα κατά τρόπο ώστε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα να μην υπόκεινται σε πράξη περαιτέρω επεξεργασίας και να μην μπορούν να αλλάξουν. Παράλληλα, το γεγονός ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι περιορισμένη θα πρέπει να αναγράφεται στο σύστημα.

Στο άρθρο 19 ΓΚΠΔ ορίζεται ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να ανακοινώνει κάθε διόρθωση ή διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή περιορισμό της επεξεργασίας των δεδομένων που διενεργείται σύμφωνα με το άρθρο 16, το άρθρο 17 παράγραφος 1 και το άρθρο 18 ΓΚΠΔ, σε κάθε αποδέκτη στον οποίο γνωστοποιήθηκαν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, εκτός εάν αυτό αποδεικνύεται ανέφικτο ή εάν συνεπάγεται δυσανάλογη προσπάθεια. Επίσης, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να ενημερώνει το υποκείμενο των δεδομένων σχετικά με τους εν λόγω αποδέκτες, εφόσον αυτό ζητηθεί από αυτό.

Γενικά, το δικαίωμα πρόσβασης συνιστά καινοτομία του ΓΚΠΔ· το δικαίωμα αυτό σαν έννοια έχει πολλές πλευρές, καθώς, από μια πλευρά,

μπορεί να ασκηθεί ως «θεμελιωδώς συμπληρωματικό δικαίωμα»⁵⁵ ως προς άλλα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων (κυρίως ως προς το δικαίωμα διόρθωσης και το δικαίωμα εναντίωσης). Ενώ από μια άλλη πλευρά, το δικαίωμα πρόσβασης παρέχεται ως εναλλακτικό δικαίωμα στα υποκείμενα των δεδομένων, τα οποία έχουν την επιλογή να το χρησιμοποιήσουν, ως μια επεικέστερη ενδεχομένως μορφή δικαιώματος, που μπορεί να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες τους, αντί να ασκήσουν για παράδειγμα απευθείας το δικαίωμα διαγραφής⁵⁶.

Το δικαίωμα στη φορητότητα των δεδομένων (άρθρο 20 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 20 ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να λαμβάνει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, και τα οποία έχει παράσχει σε υπεύθυνο επεξεργασίας, σε δομημένο, κοινώς χρησιμοποιούμενο και αναγνώσιμο από μηχανήματα μορφότυπο, καθώς και το δικαίωμα να διαβιβάζει τα εν λόγω δεδομένα σε άλλον υπεύθυνο επεξεργασίας, χωρίς αντίρρηση από τον υπεύθυνο επεξεργασίας στον οποίο παρασχέθηκαν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όταν:

α) Η επεξεργασία βασίζεται σε συγκατάθεση σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α' ή σε σύμβαση σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο β'.

β) Η επεξεργασία διενεργείται με αυτοματοποιημένα μέσα.

⁵⁵ Βλ. Σχετ. G. Gonzalez Fuster, "Article 18. Right to restriction of processing" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 486.

⁵⁶ Βλ. Σχετ. G. Gonzalez Fuster, "Article 18. Right to restriction of processing" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 486-487.

Επιπλέον, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 20 ΓΚΠΔ, κατά την άσκηση του δικαιώματος στη φορητότητα των δεδομένων, σύμφωνα με την παράγραφο 1, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητά την απευθείας διαβίβαση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από έναν υπεύθυνο επεξεργασίας σε άλλον, σε περίπτωση που αυτό είναι τεχνικά εφικτό.

Εξαίρεση στο δικαίωμα στη φορητότητα των δεδομένων προβλέπεται στην παράγραφο 3 του άρθρου 20 ΓΚΠΔ, όπου ορίζεται ότι το δικαίωμα αυτό δεν ισχύει για την επεξεργασία που είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας, η οποία έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας.

Επίσης, στην Αιτιολογική Σκέψη 68 ΓΚΠΔ ορίζεται ότι το δικαίωμα στη φορητότητα θα πρέπει να εφαρμόζεται στην περίπτωση που το υποκείμενο των δεδομένων παρέσχε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα με τη συγκατάθεσή του ή εάν η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση σύμβασης. Δεν θα πρέπει όμως να εφαρμόζεται όταν η επεξεργασία βασίζεται σε άλλη νομική βάση πλην συγκατάθεσης και ή σύμβασης. Ακόμα, από τη φύση του το δικαίωμα αυτό δεν θα πρέπει να ασκείται κατά υπεύθυνων επεξεργασίας που επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά την άσκηση δημόσιων καθηκόντων τους. Δεν θα πρέπει, συνεπώς, να εφαρμόζεται όταν η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι αναγκαία για τη συμμόρφωση με νομική υποχρέωση, στην οποία υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας.

Το δικαίωμα στη φορητότητα είναι ένα καινούργιο δικαίωμα, το οποίο θεσπίστηκε με τον ΓΚΠΔ για τα υποκείμενα των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σύμφωνα με την Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29, το δικαίωμα στη φορητότητα προσιδιάζει με το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου στα δεδομένα, ωστόσο, παράλληλα, είναι ένα δικαίωμα πολύ πιο «ριζοσπαστικό» από το δικαίωμα πρόσβασης⁵⁷.

Γενικότερα, ανάμεσα στους λόγους που αιτιολογούν την ύπαρξη του δικαιώματος στη φορητότητα, είναι και η ενίσχυση της ελεύθερης διασυνοριακής ροής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁵⁸. Άλλωστε, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το 2015, στην στρατηγική της για την ψηφιακή και ενιαία αγορά για την Ευρώπη, τόνισε ότι η έλλειψη διαλειτουργικότητας και φορητότητας μεταξύ των ψηφιακών υπηρεσιών, αποτελεί εμπόδιο για τη διασυνοριακή ροή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και συνεπώς και για την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών⁵⁹. Επιπλέον, η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29⁶⁰ είχε αναγνωρίσει, ήδη από το 2016, ότι το δικαίωμα στη φορητότητα των δεδομένων επρόκειτο να ενισχύσει τις ευκαιρίες για καινοτομία.

⁵⁷ WP29 2017: Article 29 Working Party, “Guidelines on the Right to Data Portability” (WP 242 rev.01, as last revised and adopted on 5 April 2017), p. 3, <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/611233>.

⁵⁸ Βλ. Σχετ. Ο. Lynskey, “Article 20. Right to data portability” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 499.

⁵⁹ Βλ. Σχετ. EC Communication 2015: Communication from the Commission to the European Parliament,

the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions,

“A Digital Single Market Strategy for Europe” COM(2015) 192 final, 6 May 2015, p. 14-15, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192>.

⁶⁰ WP29 2017: Article 29 Working Party, “Guidelines on the Right to Data Portability” (WP 242 rev.01, as last revised and adopted on 5 April 2017), p. 5, <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/611233>.

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ισχυριστεί ότι η παροχή στα υποκείμενα των δεδομένων μεγαλύτερου ελέγχου, μέσω της κατοχύρωσης του δικαιώματος στη φορητότητα, επρόκειτο να ωφελήσει τις επιχειρήσεις και κυρίως τις μικρότερες, οι οποίες θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση σε αγορές δεδομένων, όπου μέχρι τότε κυριαρχούσαν ψηφιακοί επιχειρηματικοί κολοσσοί και να καταφέρουν να προσελκύουν περισσότερους καταναλωτές, παρέχοντάς τους ψηφιακές λύσεις – φιλικές προς την προστασία της ιδιωτικής ζωής⁶¹.

Το δικαίωμα εναντίωσης (άρθρο 21 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 21 ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων δικαιούται να αντιτάσσεται, ανά πάσα στιγμή και για λόγους που σχετίζονται με την ιδιαίτερη κατάστασή του, στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, η οποία βασίζεται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο ε' ή στ' ΓΚΠΔ, περιλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ βάσει των εν λόγω διατάξεων. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν υποβάλλει πλέον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε επεξεργασία, εκτός εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας καταδείξει επιτακτικούς και νόμιμους λόγους για την επεξεργασία, οι οποίοι υπερिσχύουν των συμφερόντων, των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του υποκειμένου των δεδομένων ή για τη θεμελίωση, άσκηση ή υποστήριξη νομικών αξιώσεων.

Όπως αποσαφηνίζεται στην Αιτιολογική Σκέψη 69 του ΓΚΠΔ, όταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να υποβληθούν νόμιμα σε

⁶¹ EC Factsheet 2015: European Commission, “*Fact Sheet: Questions and Answers—Data Protection Reform*” (2015),

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pt/memo_15_6385.

επεξεργασία, επειδή η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας ή για λόγους εννόμων συμφερόντων του υπεύθυνου επεξεργασίας ή τρίτου μέρους, κάθε υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να δικαιούται παρ' όλα αυτά να αντιταχθεί στην επεξεργασία τυχόν δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν την ιδιαίτερη κατάστασή του. Επιπλέον, θα πρέπει να εναπόκειται στον υπεύθυνο επεξεργασίας να αποδείξει ότι τα επιτακτικά έννομα συμφέροντά του υπερσχύουν ενδεχομένως των συμφερόντων ή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του υποκειμένου των δεδομένων.

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 21 ΓΚΠΔ ορίζεται ότι εάν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε επεξεργασία για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης, το υποκείμενο των δεδομένων δικαιούται να αντιταχθεί ανά πάσα στιγμή στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν για την εν λόγω εμπορική προώθηση, περιλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, εάν σχετίζεται με αυτήν την απευθείας εμπορική προώθηση. Επομένως, όπως ορίζεται και στην παράγραφο 3, όταν τα υποκείμενα των δεδομένων αντιτίθενται στην επεξεργασία για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν υποβάλλονται πλέον σε επεξεργασία για τους σκοπούς αυτούς.

Ακόμα, η παράγραφος 4 του άρθρου 21 ΓΚΠΔ κάνει σαφές ότι το δικαίωμα αυτό του υποκειμένου των δεδομένων, όπως ορίζεται στις παραγράφους 1 και 2, θα πρέπει να επισημαίνεται σε αυτό, το αργότερο κατά την πρώτη επικοινωνία μαζί του, με σαφήνεια και χωριστά από οποιαδήποτε άλλη πληροφορία. Επιπλέον, το υποκείμενο των δεδομένων δύναται να

ασκεί το δικαίωμα εναντίωσης και με αυτοματοποιημένα μέσα, στο πλαίσιο της χρήσης υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών, σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 21 ΓΚΠΔ.

Ωστόσο, στην παράγραφο 6 του άρθρου 21 ΓΚΠΔ τα όρια της άσκησης του δικαιώματος εναντίωσης περιορίζονται σχετικά. Πιο αναλυτικά, όταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υφίστανται επεξεργασία για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς κατά το άρθρο 89 παράγραφος 1, το υποκείμενο των δεδομένων δικαιούται να αντιταχθεί, για λόγους που σχετίζονται με την ιδιαίτερη κατάστασή του, στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, εκτός εάν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκτέλεση καθήκοντος που ασκείται για λόγους δημόσιου συμφέροντος.

Γενικά, το δικαίωμα εναντίωσης, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 21 ΓΚΠΔ, φαίνεται πως έχει δυο εκδοχές: Η πρώτη εκδοχή αφορά στην άσκηση του γενικού δικαιώματος εναντίωσης, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 21 ΓΚΠΔ. Πιο αναλυτικά, σε αυτήν την περίπτωση, τα υποκείμενα των δεδομένων μπορούν να ασκούν το δικαίωμα εναντίωσης στην επεξεργασία των δεδομένων τους, η οποία είναι νόμιμη, για λόγους που σχετίζονται με την ιδιαίτερη κατάστασή τους. Εντούτοις, το πεδίο εφαρμογής άσκησης του γενικού δικαιώματος εναντίωσης περιορίζεται στις δραστηριότητες επεξεργασίας, οι οποίες βασίζονται στην αναγκαιότητα για την εκτέλεση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας (σύμφωνα με το εδάφιο ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 ΓΚΠΔ) ή στην αναγκαιότητα της εξυπηρέτησης των εννόμων συμφερόντων που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τρίτος (σύμφωνα με το εδάφιο στ' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 ΓΚΠΔ). Συνεπώς, εάν η επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιείται με οποιαδήποτε άλλη νομική

βάση του άρθρου 6 ΓΚΠΔ, πλην των συγκεκριμένων, τότε δεν μπορεί να ασκηθεί το δικαίωμα εναντίωσης. Η δεύτερη εκδοχή αφορά στην άσκηση του δικαιώματος εναντίωσης στις περιπτώσεις απευθείας εμπορικής προώθησης, κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 21 ΓΚΠΔ, οπότε και τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν το δικαίωμα να εναντιώνονται στην επεξεργασία των δεδομένων που τα αφορούν, για σκοπούς άμεσης εμπορικής προώθησης, συμπεριλαμβανομένης και της κατάρτισης προφίλ, όταν αυτό συνδέεται με την εμπορική προώθηση. Σε αυτήν την περίπτωση, το υποκείμενο των δεδομένων δε χρειάζεται να επικαλεστεί την ιδιαίτερη κατάστασή του (όπως συμβαίνει στην περίπτωση της παραγράφου 1 του άρθρου 21 ΓΚΠΔ), ενώ ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν δύναται να αποδείξει τυχόν επιτακτικούς νόμιμους λόγους για την συνέχιση της επεξεργασίας⁶².

Το δικαίωμα στη μη αυτοματοποιημένη ατομική λήψη αποφάσεων (άρθρο 22 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 22 ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να μην υπόκειται σε απόφαση που λαμβάνεται αποκλειστικά βάσει αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, η οποία παράγει έννομα αποτελέσματα που το αφορούν ή το επηρεάζει σημαντικά με παρόμοιο τρόπο.

Όπως αποσαφηνίζεται στην Αιτιολογική Σκέψη 71 του ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να μην υπόκειται σε απόφαση, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει κάποιο μέτρο, με την οποία

⁶² Βλ. Σχετ. G. Zanfir-Fortuna, “Article 21. Right to object and automated individual decision-making” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 509-510.

αξιολογούνται προσωπικές πτυχές που το αφορούν, λαμβανόμενη αποκλειστικά βάσει αυτοματοποιημένης επεξεργασίας και η οποία παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι του προσώπου αυτού ή το επηρεάζει σημαντικά κατά ανάλογο τρόπο, όπως η αυτόματη άρνηση επιγραμμικής αίτησης πίστωσης ή πρακτικές ηλεκτρονικών προσλήψεων χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση. Στην επεξεργασία αυτή συμπεριλαμβάνεται και η «κατάρτιση προφίλ» που αποτελείται από οποιαδήποτε μορφή αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την αξιολόγηση προσωπικών πτυχών σχετικά με ένα φυσικό πρόσωπο και ιδίως την ανάλυση ή την πρόβλεψη πτυχών που αφορούν τις επιδόσεις στην εργασία, την οικονομική κατάσταση, την υγεία, τις προσωπικές προτιμήσεις ή συμφέροντα, την αξιοπιστία ή τη συμπεριφορά, τη θέση ή κινήσεις του υποκειμένου των δεδομένων, στον βαθμό που παράγει νομικά αποτελέσματα έναντι του προσώπου αυτού ή το επηρεάζει σημαντικά κατά ανάλογο τρόπο.

Ωστόσο, η λήψη απόφασης που βασίζεται σε αυτήν την επεξεργασία, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, θα πρέπει να επιτρέπεται όταν προβλέπεται ρητά από το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους, στο οποίο υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας, μεταξύ άλλων για σκοπούς παρακολούθησης και πρόληψης της απάτης και της φοροδιαφυγής, σύμφωνα με τους κανονισμούς, τα πρότυπα και τις συστάσεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης ή των εθνικών οργάνων εποπτείας και προκειμένου να διασφαλιστεί η ασφάλεια και η αξιοπιστία της υπηρεσίας που παρέχει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή όταν είναι αναγκαία για τη σύναψη ή την εκτέλεση σύμβασης μεταξύ υποκειμένου των δεδομένων και υπευθύνου επεξεργασίας ή όταν το υποκείμενο των δεδομένων παρέσχε τη ρητή συγκατάθεσή του. Σε κάθε περίπτωση, η επεξεργασία αυτή θα πρέπει να

υπόκειται σε κατάλληλες εγγυήσεις, οι οποίες θα πρέπει να περιλαμβάνουν ειδική ενημέρωση του υποκειμένου των δεδομένων για το δικαίωμα εξασφάλισης ανθρώπινης παρέμβασης, το δικαίωμα διατύπωσης της άποψης του, το δικαίωμα να λάβει αιτιολόγηση της απόφασης που ελήφθη στο πλαίσιο της εν λόγω εκτίμησης και το δικαίωμα αμφισβήτησης της απόφασης. Τέλος, το εν λόγω μέτρο δεν θα πρέπει να αφορά σε ανήλικο.

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 22 ΓΚΠΔ εισάγεται εξαίρεση, σύμφωνα με την οποία, η παράγραφος 1 δεν εφαρμόζεται όταν η απόφαση:

α) Είναι αναγκαία για τη σύναψη ή την εκτέλεση σύμβασης μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπευθύνου επεξεργασίας των δεδομένων.

β) Επιτρέπεται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους στο οποίο υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας και το οποίο προβλέπει επίσης κατάλληλα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων, των ελευθεριών και των έννομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων.

γ) Βασίζεται στη ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων.

Επιπλέον, σύμφωνα με την παράγραφο 3, στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 2 στοιχεία α' (εκτέλεση σύμβασης) και γ' (ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου), ο υπεύθυνος επεξεργασίας των δεδομένων εφαρμόζει κατάλληλα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων, των ελευθεριών και των έννομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων, τουλάχιστον του δικαιώματος εξασφάλισης ανθρώπινης παρέμβασης από την πλευρά του υπευθύνου επεξεργασίας, έκφρασης άποψης και αμφισβήτησης της απόφασης.

Ακόμα, σύμφωνα με την παράγραφο 4, οι αποφάσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 2 δεν βασίζονται στις ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αναφέρονται στο άρθρο 9 παράγραφος 1 ΓΚΠΔ, εκτός εάν ισχύει το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α' ΓΚΠΔ (ρητή συγκατάθεση υποκειμένου) ή ζ' (επεξεργασία απαραίτητη για λόγους δημόσιου συμφέροντος) και αν υφίστανται κατάλληλα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων, των ελευθεριών και των έννομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων.

Γενικά, φαίνεται πως το άρθρο 22 του ΓΚΠΔ θεμελιώθηκε προκειμένου να αντιμετωπιστούν ορισμένες ανησυχίες που προκλήθηκαν από το άρθρο 15 της Οδηγίας 95/46/EK, που αποτελούσε την προκάτοχο του άρθρου αυτού. Οι ανησυχίες αυτές αφορούσαν κυρίως στον δυνητικά επιζήμιο αντίκτυπο των πρακτικών αυτοματοποιημένης κατάρτισης προφίλ για τα υποκείμενα των δεδομένων, καθώς τα τελευταία δεν είχαν τη δυνατότητα να ελέγχουν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που τα επηρέαζαν⁶³.

Πιο αναλυτικά, η Επιτροπή⁶⁴ είχε ήδη, από τη θέση σε ισχύ της Οδηγίας 95/46/EK, εκφράσει τον φόβο ότι οι πλήρως αυτοματοποιημένες διαδικασίες λήψης αποφάσεων θα οδηγούσαν τα υποκείμενα των δεδομένων να θεωρούν ως έγκυρες τις αποφάσεις αυτές και συνεπώς να απέχουν από την ανάληψη ευθύνης για την ανεξάρτητη αξιολόγηση στα

⁶³ Βλ. Σχετ. L. A. Bygrave, "Article 22. Automated individual decision-making, including profiling" in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, "The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary", Oxford University Press, 2020, p. 526.

⁶⁴ Βλ. Σχετ. DPD Amended Proposal 1992: Amended Proposal for a Council Directive on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, COM(92) 422 final, 15 October 1992, p. 26, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A1992%3A0422%3AFIN>.

σχετικά ζητήματα. Με τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, στην Αιτιολογική Σκέψη 4 κατέστη σαφές ότι η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να προορίζεται να εξυπηρετεί τον άνθρωπο. Έτσι, τόσο από την Αιτιολογική Σκέψη 4, όσο και από το άρθρο 22 ΓΚΠΔ, τονίζεται η επιτακτικότητα της ανάγκης να διατηρηθεί η ανθρώπινη αξιοπρέπεια έναντι της επικράτησης των μηχανών.

7. Γενικές αρχές για διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Σύμφωνα με το ά. 44 εδ. α' του Κανονισμού 2016/679 - GDPR, «*κάθε διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία υποβάλλονται σε επεξεργασία ή προορίζονται να υποβληθούν σε επεξεργασία μετά από τη διαβίβασή τους σε τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό πραγματοποιείται μόνο εάν, με την επιφύλαξη των λοιπών διατάξεων του παρόντος Κανονισμού, οι προϋποθέσεις που θεσπίζονται στο παρόν κεφάλαιο τηρούνται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας και τον εκτελούντα την επεξεργασία, μεταξύ άλλων για περαιτέρω διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την τρίτη χώρα ή τον διεθνή οργανισμό σε άλλη τρίτη χώρα ή άλλο διεθνή οργανισμό*». Συνεπώς, το άρθρο 44 μας υπαγορεύει ότι κάθε διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία πραγματοποιείται προς τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό, θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τις γενικές διατάξεις του Κανονισμού⁶⁵ (γενικές αρχές επεξεργασίας δεδομένων, νομιμότητα επεξεργασίας δεδομένων, επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων), αλλά και με τις ειδικές διατάξεις περί διαβιβάσεων του Πέμπτου Κεφαλαίου.

⁶⁵ Βλ. Άρθρα 5, 6 και 9 του ΓΚΠΔ.

8. Διαβιβάσεις βάσει απόφασης επάρκειας (Άρθρο 45 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με το άρθρο 45§1 του ΓΚΠΔ, «η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό μπορεί να πραγματοποιηθεί εφόσον η Επιτροπή έχει αποφασίσει ότι διασφαλίζεται επαρκές επίπεδο προστασίας από την τρίτη χώρα, από έδαφος ή από έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους τομείς στην εν λόγω τρίτη χώρα ή από τον εν λόγω διεθνή οργανισμό». Κατά την ερμηνεία της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29⁶⁶, οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες θα πρέπει να προσεγγίζονται «πολυεπίπεδα» (“layered approach⁶⁷”). Σύμφωνα με το ά 45§2 του ΓΚΠΔ, κατά την εκτίμηση της επάρκειας του επιπέδου προστασίας, η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη τα εξής στοιχεία:

α) Το κράτος δικαίου, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, τη σχετική νομοθεσία, όσον αφορά τη δημόσια ασφάλεια, την άμυνα, την εθνική ασφάλεια και το ποινικό δίκαιο και την πρόσβαση των δημόσιων αρχών σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και την εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής, τους κανόνες περί προστασίας δεδομένων, τους επαγγελματικούς κανόνες και τα μέτρα ασφαλείας, περιλαμβανομένων των κανόνων για τις περαιτέρω διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε άλλη χώρα ή διεθνή οργανισμό που τηρούνται στη συγκεκριμένη τρίτη χώρα ή τον διεθνή οργανισμό, τη νομολογία, καθώς και τα ουσιαστικά και εκτελεστά δικαιώματα, αλλά και τα αποτελεσματικά διοικητικά και δικαστικά μέτρα προσφυγής για τα

⁶⁶ 1 18/EN WP 261, Guidelines on Article 49 of Regulation 2016/679, adopted on 6 February 2018, https://ec.europa.eu/newsroom/article29/document.cfm?doc_id=49771.

⁶⁷ WP 119, Working document on a common interpretation of Article 26(1) of Directive 95/46/EC of 24 October 1995, adopted on 25 November 2005, p. 9.

υποκείμενα των δεδομένων, των οποίων τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα διαβιβάζονται.

β) Την ύπαρξη και την αποτελεσματικότητα μιας ή περισσότερων ανεξάρτητων εποπτικών αρχών, οι οποίες βρίσκονται στην εν λόγω τρίτη χώρα ή στις οποίες υπόκειται ένας διεθνής οργανισμός και οι οποίες είναι υπεύθυνες προκειμένου να διασφαλίζουν και να επιβάλλουν τη συμμόρφωση προς τους κανόνες προστασίας δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων επαρκών εξουσιών επιβολής, να συνδράμουν και να συμβουλεύουν τα υποκείμενα των δεδομένων κατά την άσκηση των δικαιωμάτων τους και να συνεργάζονται με τις εποπτικές αρχές των κρατών μελών.

γ) Τις διεθνείς δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η εν λόγω τρίτη χώρα ή ο διεθνής οργανισμός ή άλλες υποχρεώσεις, οι οποίες απορρέουν από νομικά δεσμευτικές συμβάσεις ή πράξεις και από τη συμμετοχή τους σε πολυμερή ή περιφερειακά συστήματα, ιδίως όσον αφορά την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Επίσης, σύμφωνα με το ά. 45§3 του ΓΚΠΔ, η Επιτροπή, αφού εκτιμήσει την επάρκεια του επιπέδου προστασίας, μπορεί να αποφασίσει μέσω εκτελεστικής πράξης, ότι εξασφαλίζεται επαρκές επίπεδο προστασίας κατά την έννοια της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, από τρίτη χώρα ή έδαφος ή έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους τομείς σε τρίτη χώρα ή από διεθνή οργανισμό. Η εκτελεστική πράξη προβλέπει μηχανισμό περιοδικής επανεξέτασης, τουλάχιστον ανά τετραετία, στην οποία συνεκτιμώνται όλες οι σχετικές εξελίξεις στην τρίτη χώρα ή τον διεθνή οργανισμό. Η εκτελεστική πράξη προσδιορίζει την εδαφική και τομεακή εφαρμογή της, καθώς και όπου συντρέχει περίπτωση, την εποπτική αρχή ή τις αρχές που αναφέρονται στο

στοιχείο β' της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου. Η εκτελεστική πράξη εκδίδεται σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που προβλέπεται στο άρθρο 93§2 ΓΚΠΔ.

Επιπλέον, κατά το ά. 45§4 του ΓΚΠΔ, η Επιτροπή παρακολουθεί σε συνεχή βάση τυχόν εξελίξεις σε τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, οι οποίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη λειτουργία αποφάσεων που εκδίδονται σύμφωνα με την παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου και των αποφάσεων που εκδίδονται βάσει του άρθρου 25§6 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ.

Ακόμα, σύμφωνα με το άρθρο 45§5 του ΓΚΠΔ, η Επιτροπή, όταν οι υπάρχουσες πληροφορίες αποκαλύπτουν κυρίως κατόπιν της επανεξέτασης που αναφέρεται στην παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου, ότι μια χώρα, έδαφος ή συγκεκριμένος τομέας σε τρίτη χώρα ή διεθνής οργανισμός δεν διασφαλίζει πλέον επαρκές επίπεδο προστασίας κατά την έννοια της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, καταργεί, τροποποιεί ή αναστέλλει, στο βαθμό που είναι αναγκαίο, την απόφαση της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου μέσω εκτελεστικών πράξεων χωρίς αναδρομική ισχύ. Οι εν λόγω εκτελεστικές πράξεις εκδίδονται σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που αναφέρεται στο άρθρο 93§3 ΓΚΠΔ. Επίσης, κατά το άρθρο 45§6 ΓΚΠΔ, η Επιτροπή ξεκινά διαβουλεύσεις με την τρίτη χώρα ή τον διεθνή οργανισμό, με σκοπό την επανόρθωση της κατάστασης, απόρροια της οποίας είναι η απόφαση που έχει ληφθεί δυνάμει της παραγράφου 5. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 45§7 ΓΚΠΔ, η απόφαση, σύμφωνα με την παράγραφο 5 του παρόντος άρθρου, δεν θίγει τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην τρίτη χώρα, στο έδαφος ή σε έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους τομείς στην εν λόγω τρίτη χώρα ή στον διεθνή οργανισμό, σύμφωνα με τα άρθρα 46 έως 49 ΓΚΠΔ.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 45§8 ΓΚΠΔ, η Επιτροπή δημοσιεύει στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στον ιστότοπό της κατάλογο των τρίτων χωρών, εδαφών και συγκεκριμένων τομέων σε τρίτη χώρα, καθώς και των διεθνών οργανισμών, για τα οποία έχει αποφασίσει ότι διασφαλίζεται ή δεν διασφαλίζεται πλέον επαρκές επίπεδο προστασίας.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 45§9 ΓΚΠΔ, οι αποφάσεις που εκδίδονται από την Επιτροπή βάσει του άρθρου 25§6 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, παραμένουν σε ισχύ έως ότου τροποποιηθούν, αντικατασταθούν ή καταργηθούν με απόφαση της Επιτροπής, η οποία έχει είναι σύμφωνη με την παράγραφο 3 ή 5 του παρόντος άρθρου.

Τα κράτη, τα οποία η Ε.Ε. αναγνωρίζει ότι παρέχουν επαρκές επίπεδο προστασίας, δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε. και στον επίσημο ιστότοπό της⁶⁸. Σύμφωνα με την Επιτροπή, στις τρίτες χώρες που εξασφαλίζουν επαρκές επίπεδο προστασίας, ανήκουν η Ανδόρρα, η Αργεντινή, το Γκέρνσεϋ, τα νησιά Φερόε, το Ισραήλ, το νησί του Μαν, το Τζέρσεϋ, η Ελβετία, ο Καναδάς (μόνο εμπορικοί οργανισμοί), η Νέα Ζηλανδία, η Ουρουγουάη, το Ηνωμένο Βασίλειο, οι Η.Π.Α. (μόνο εμπορικοί οργανισμοί), η Ιαπωνία⁶⁹ και η Ν. Κορέα.

Οι πιο γνωστές αποφάσεις επάρκειας, τις οποίες έχει υιοθετήσει η Ε.Ε. και θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο, είναι το *Safe Harbor* (2000) και το *Privacy Shield* (2016), οι οποίες όμως στην πορεία τους ακυρώθηκαν, στο πλαίσιο των αποφάσεων *Schrems I και II* του ΔΕΕ, καθώς οι Η.Π.Α. δεν

⁶⁸ Βλ. Σχετ. Άρθρο 45§8 ΓΚΔΠ.

⁶⁹ Βλ. Σχετ. https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/international-dimension-data-protection/adequacy-decisions_en.

προσπάτευαν επαρκώς τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των υποκειμένων δεδομένων της Ε.Ε. Οι κύριες ανησυχίες του ΔΕΕ επικεντρώνονταν στο γεγονός ότι η πρόσβαση των υπηρεσιών πληροφοριών των ΗΠΑ σε προσωπικά δεδομένα της Ε.Ε. για λόγους εθνικής ασφάλειας δεν υπόκειτο σε δικαστικό έλεγχο και δεν περιοριζόταν στο απολύτως αναγκαίο. Επιπλέον, δεν υπήρχε αποτελεσματικός μηχανισμός προσφυγής για τους Ευρωπαίους, όσον αφορά στην παράνομη πρόσβαση και επεξεργασία των δεδομένων τους από τις αμερικανικές αρχές. Ως εκ τούτου, δεν μπορούσε να εξασφαλιστεί επαρκές επίπεδο προστασίας στις Η.Π.Α. για τους Ευρωπαίους.

Τον Ιανουάριο του 2019 και σχεδόν ενάμιση χρόνο πριν από την ακύρωση του Privacy Shield τον Ιούλιο του 2020, η Επιτροπή με την απόφαση 2019/419⁷⁰ υιοθέτησε απόφαση επάρκειας με την οποία αναγνωρίστηκε ότι η Ιαπωνία παρέχει επαρκές επίπεδο προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η απόφαση αυτή αποτέλεσε την πρώτη απόφαση επάρκειας που υιοθετήθηκε μετά από τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ. Στη συνέχεια, στις 28 Ιουνίου του 2021 και μετά το Brexit, η Επιτροπή έθεσε σε ισχύ δυο αποφάσεις επάρκειας⁷¹ για τις διαβιβάσεις δεδομένων προς το Ηνωμένο Βασίλειο, με τη μια να ανταποκρίνεται στον ΓΚΠΔ και την άλλη στην Οδηγία 2016/680⁷².

⁷⁰ Commission Implementing Decision (EU) 2019/419 of January 2019, pursuant to Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the adequate protection of personal data by Japan under the Act on the Protection of Personal Information, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019D0419>.

⁷¹ Βλ. Σχετ. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_3183.

⁷² Οδηγία 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης – πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου. Βλ. Σχετ. <https://eur-lex.europa.eu/legal->

Ακολούθως, στις 17 Δεκεμβρίου του 2021, η Επιτροπή υιοθέτησε κι άλλη απόφαση επάρκειας, η οποία είναι σύμφωνη με τον ΓΚΠΔ, για τις διαβιβάσεις προσωπικών δεδομένων προς τη Νότια Κορέα⁷³. Η εν λόγω απόφαση επάρκειας, επιτρέπει την ελεύθερη ροή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ της ΕΕ και της Νότιας Κορέας, χωρίς να χρειάζονται επιπλέον μηχανισμοί έγκρισης ή επιπλέον εργαλεία διαβίβασης, ενώ η απόφαση επάρκειας, καλύπτει συν τοις άλλοις και τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ δημόσιων αρχών.

Τέλος, στις 20 Ιουλίου 2023 τέθηκε σε ισχύ το νέο πλαίσιο/απόφαση επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. (*Data Privacy Framework – DPF*), το οποίο διανθίζεται από πολλές υποσχέσεις ότι πρόκειται να καταφέρει ξεπεράσει την τύχη των δυο προκατόχων του, μέσω των νομοθετικών και θεσμικών εξελίξεων από την πλευρά των Η.Π.Α. όσον αφορά στην προστασία του ιδιωτικού βίου, αλλά και μέσω της πρόβλεψης εργαλείων, οργάνων και μέσων προσφυγής. Το νέο πλαίσιο, οι πρόδηλες παθογένειες αυτού, λόγω της εγγενούς διαφορετικότητας των δυο εννόμων τάξεων, καθώς και οι πιθανότητες μακροήμερευσής του θα αναλυθούν ενδελεχώς σε επόμενο κεφάλαιο.

[content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_2016.119.01.0089.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2016%3A119%3ATOC.](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/1_1_180366_dec_ade_kor_new_en.pdf)

⁷³ Βλ. Σχετ. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/1_1_180366_dec_ade_kor_new_en.pdf και <https://www.technologylawdispatch.com/2021/12/global-data-transfers/south-korea-granted-adequacy-decision/>.

9. Διαβιβάσεις που υπόκεινται σε κατάλληλες εγγυήσεις (Άρθρο 46 ΓΚΠΔ)

Σύμφωνα με το άρθρο 46§1 ΓΚΠΔ, ελλείψει απόφασης, δυνάμει του άρθρου 45§3 ΓΚΠΔ, δηλαδή απόφασης επάρκειας της Επιτροπής, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία μπορεί να διαβιβάσει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό, μόνον εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία έχει παράσχει κατάλληλες εγγυήσεις και υπό την προϋπόθεση ότι υφίστανται εκτελεστά δικαιώματα και αποτελεσματικά ένδικα μέσα για τα υποκείμενα των δεδομένων. Στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι οι κατάλληλες εγγυήσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 μπορούν να προβλέπονται χωρίς να απαιτείται ειδική άδεια εποπτικής αρχής μέσω:

α) Ενόσ νομικά δεσμευτικού και εκτελεστού μέσου μεταξύ δημόσιων αρχών ή φορέων.

β) Δεσμευτικών εταιρικών κανόνων σύμφωνα με το άρθρο 47 ΓΚΠΔ.

γ) Τυποποιημένων συμβατικών ρητρών προστασίας δεδομένων που εκδίδονται από την Επιτροπή σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που προβλέπεται στο άρθρο 93§2 ΓΚΠΔ.

δ) Τυποποιημένων ρητρών προστασίας δεδομένων που εκδίδονται από εποπτική αρχή και εγκρίνονται από την Επιτροπή, σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που αναφέρεται στο άρθρο 93§2 ΓΚΠΔ.

ε) Εγκεκριμένου κώδικα δεοντολογίας, σύμφωνα με το άρθρο 40 ΓΚΠΔ, από κοινού με δεσμευτικές και εκτελεστές υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία στην τρίτη χώρα, που να εφαρμόζει τις κατάλληλες εγγυήσεις, μεταξύ άλλων όσον αφορά τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων.

στ') Εγκεκριμένου μηχανισμού πιστοποίησης, σύμφωνα με το άρθρο 42 ΓΚΠΔ, από κοινού με δεσμευτικές και εκτελεστές υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία στην τρίτη χώρα, που να εφαρμόζει τις κατάλληλες εγγυήσεις, μεταξύ άλλων όσον αφορά τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων.

Ακόμα, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 46 ΓΚΠΔ, με την επιφύλαξη της άδειας από την αρμόδια εποπτική αρχή, οι κατάλληλες εγγυήσεις της παραγράφου 1, μπορούν επίσης να παρέχονται ιδίως μέσω:

α) Συμβατικών ρητρών μεταξύ του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία και του υπεύθυνου επεξεργασίας, του εκτελούντος την επεξεργασία ή του αποδέκτη των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην τρίτη χώρα ή τον διεθνή οργανισμό.

β) Διατάξεων προς συμπερίληψη σε διοικητικές ρυθμίσεις μεταξύ δημόσιων αρχών ή φορέων, οι οποίες περιλαμβάνουν εκτελεστά και ουσιαστικά δικαιώματα υποκειμένων των δεδομένων.

Ενώ, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 46 ΓΚΠΔ, η εποπτική αρχή εφαρμόζει τον μηχανισμό συνεκτικότητας που αναφέρεται στο άρθρο 63 ΓΚΠΔ, στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου.

Τέλος, κατά την παράγραφο 5 του άρθρου 46 ΓΚΠΔ, οι άδειες από κράτος μέλος ή εποπτική αρχή, βάσει του άρθρου 26§2 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, παραμένουν σε ισχύ έως ότου τροποποιηθούν, αντικατασταθούν ή καταργηθούν, εάν απαιτείται, από την εν λόγω εποπτική αρχή. Οι αποφάσεις που εκδίδονται από την Επιτροπή, βάσει του άρθρου 26§4 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, παραμένουν σε ισχύ έως ότου τροποποιηθούν, αντικατασταθούν ή

καταργηθούν, εάν απαιτείται, με απόφαση της Επιτροπής, η οποία είναι σύμφωνη με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου.

9.1 Δεσμευτικοί εταιρικοί κανόνες (BCRs)

Όπως αναλύθηκε και παραπάνω, στο άρθρο 46§2 του ΓΚΠΔ ορίζονται οι τρόποι με τους οποίους μπορούν να παρέχονται οι κατάλληλες εγγυήσεις (σύμφωνα και με το άρθρο 45 ΓΚΠΔ). Ανάμεσα στους τρόπους παροχής κατάλληλων εγγυήσεων είναι και οι δεσμευτικοί εταιρικοί κανόνες (BCRs) και οι τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες (SCCs).

Οι δεσμευτικοί εταιρικοί κανόνες (BCRs), αναλύονται στο άρθρο 47 ΓΚΠΔ:

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 47, η αρμόδια εποπτική αρχή εγκρίνει δεσμευτικούς εταιρικούς κανόνες, σύμφωνα με τον μηχανισμό συνεκτικότητας που προβλέπεται στο άρθρο 63 ΓΚΠΔ, υπό τον όρο ότι:

α) Είναι νομικά δεσμευτικοί και εφαρμόζονται σε κάθε οικείο μέλος και επιβάλλονται από κάθε οικείο μέλος του ομίλου επιχειρήσεων ή του ομίλου εταιρειών που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα, περιλαμβανομένων των υπαλλήλων τους.

β) Απονέμουν ρητώς εκτελεστά δικαιώματα στα υποκείμενα των δεδομένων όσον αφορά την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν.

γ) Πληρούν τις απαιτήσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 47 ΓΚΠΔ.

Επιπλέον, η παράγραφος 2 του άρθρου 47 ΓΚΠΔ ορίζει τα εξής: Οι δεσμευτικοί εταιρικοί κανόνες που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 47 ΓΚΠΔ, διευκρινίζουν τουλάχιστον:

α) Τη δομή και τα στοιχεία επικοινωνίας του ομίλου επιχειρήσεων ή του ομίλου εταιρειών, που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα και κάθε μέλους του.

β) Τις διαβιβάσεις δεδομένων ή το σύνολο των διαβιβάσεων δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τον τύπο επεξεργασίας και τους σκοπούς της, τον τύπο των υποκειμένων των δεδομένων που επηρεάζονται και τον καθορισμό της εν λόγω τρίτης χώρας ή τρίτων χωρών.

γ) Τη νομικά δεσμευτική φύση τους, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά.

δ) Την εφαρμογή των γενικών αρχών προστασίας δεδομένων, ιδίως τον περιορισμό του σκοπού, την ελαχιστοποίηση των δεδομένων, τις περιορισμένες περιόδους αποθήκευσης, την ποιότητα των δεδομένων, την προστασία των δεδομένων, ήδη από τον σχεδιασμό και εξορισμού, τη νομική βάση για την επεξεργασία, την επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα μέτρα διασφάλισης της ασφάλειας των δεδομένων, καθώς και την εφαρμογή των απαιτήσεων σχετικά με περαιτέρω διαβιβάσεις σε φορείς που δεν δεσμεύονται από τους δεσμευτικούς εταιρικούς κανόνες.

ε) Τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, όσον αφορά στην επεξεργασία και τα μέσα άσκησης των εν λόγω δικαιωμάτων, περιλαμβανομένων του δικαιώματος μη υπαγωγής σε αποφάσεις που λαμβάνονται αποκλειστικά βάσει προφίλ σύμφωνα με το άρθρο 22 ΓΚΠΔ, του δικαιώματος υποβολής καταγγελίας ενώπιον της αρμόδιας εποπτικής αρχής και ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων των κρατών μελών, σύμφωνα με το άρθρο 79 ΓΚΠΔ, καθώς και της εξασφάλισης επανόρθωσης και, όπου

απαιτείται, αποζημίωσης για παράβαση των δεσμευτικών εταιρικών κανόνων.

στ') Την αποδοχή ευθύνης από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή τον εκτελούντα την επεξεργασία που είναι εγκατεστημένος στο έδαφος κράτους μέλους, για τυχόν παραβάσεις των δεσμευτικών εταιρικών κανόνων από οποιοδήποτε οικείο μέλος που δεν είναι εγκατεστημένο στην Ένωση· ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία εξαιρείται από την ευθύνη αυτή, εν όλω ή εν μέρει, μόνο αποδεικνύοντας ότι το εν λόγω μέλος δεν ευθύνεται για το γενεσιουργό γεγονός της ζημίας.

ζ) Τον τρόπο παροχής της ενημέρωσης σχετικά με τους δεσμευτικούς εταιρικούς κανόνες προς τα υποκείμενα των δεδομένων, ιδίως τις διατάξεις που αναφέρονται στα στοιχεία δ', ε' και στ') της παρούσας παραγράφου, επιπλέον των άρθρων 13 και 14 ΓΚΠΔ.

η) Τα καθήκοντα κάθε υπεύθυνου προστασίας δεδομένων που ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 37 ΓΚΠΔ ή οποιουδήποτε προσώπου ή οντότητας επιφορτισμένων με την παρακολούθηση της συμμόρφωσης προς τους δεσμευτικούς εταιρικούς κανόνες εντός του ομίλου επιχειρήσεων ή του ομίλου εταιρειών που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα, καθώς και με την παρακολούθηση της κατάρτισης και του χειρισμού των καταγγελιών.

θ) Τις διαδικασίες καταγγελίας.

ι) Τους μηχανισμούς εντός του ομίλου επιχειρήσεων, ή του ομίλου εταιρειών που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα για τον έλεγχο της συμμόρφωσης προς τους δεσμευτικούς εταιρικούς κανόνες. Οι εν λόγω μηχανισμοί περιλαμβάνουν ελέγχους για την προστασία των δεδομένων και μεθόδους διασφάλισης διορθωτικών δράσεων για την προστασία των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων. Τα αποτελέσματα του ελέγχου αυτού πρέπει να ανακοινώνονται στο πρόσωπο ή την οντότητα που

αναφέρονται στο στοιχείο η' και στο διοικητικό συμβούλιο της ελέγχουσας επιχείρησης του ομίλου επιχειρήσεων ή του ομίλου εταιρειών που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα, ενώ επίσης πρέπει να παρέχονται κατόπιν αιτήματος στην αρμόδια εποπτική αρχή.

ια') Τους μηχανισμούς αναφοράς και καταχώρισης αλλαγών στους κανόνες και αναφοράς των εν λόγω αλλαγών στην εποπτική αρχή.

ιβ') Τον μηχανισμό συνεργασίας με την εποπτική αρχή, ώστε να διασφαλίζεται η συμμόρφωση κάθε μέλους του ομίλου επιχειρήσεων ή του ομίλου εταιρειών που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα, ιδίως θέτοντας στη διάθεση της εποπτικής αρχής τα αποτελέσματα των ελέγχων των μέτρων που αναφέρονται στο στοιχείο ι'.

ιγ') Τους μηχανισμούς αναφοράς στην αρμόδια εποπτική αρχή κάθε νομικής απαίτησης στην οποία ένα μέλος του ομίλου επιχειρήσεων ή του ομίλου εταιρειών που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα υπόκειται σε τρίτη χώρα και η οποία ενδέχεται να έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στις εγγυήσεις που παρέχονται από τους δεσμευτικούς εταιρικούς κανόνες.

ιδ') Την κατάλληλη εκπαίδευση στην προστασία δεδομένων του προσωπικού που έχει μόνιμη ή τακτική πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Τέλος στη παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου, ορίζεται ότι η Επιτροπή μπορεί να προσδιορίσει τον μορφότυπο και τις διαδικασίες για την ανταλλαγή πληροφοριών υπευθύνων επεξεργασίας, εκτελούντων την επεξεργασία και εποπτικών αρχών για τους δεσμευτικούς εταιρικούς κανόνες κατά την έννοια του παρόντος άρθρου. Παράλληλα, οι εν λόγω εκτελεστικές πράξεις εκδίδονται σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που αναφέρεται στο άρθρο 93§2 ΓΚΠΔ.

9.2 Τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες (SCCs)

Σύμφωνα με ειδική μελέτη⁷⁴ σχετικά με τις εμπορικές ενώσεις έγινε η εκτίμηση ότι περί το 85% των επιχειρήσεων στην Ευρώπη που συμμετείχαν στην έρευνα χρησιμοποιούν τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες ως μηχανισμό διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· οι τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες αναφέρονται μέσα στο κείμενο του ΓΚΠΔ στα άρθρα 28 και 46.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 28 παρ. 7 του ΓΚΠΔ προβλέπεται ότι η Επιτροπή μπορεί να θεσπίσει τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες για τα θέματα που αναφέρονται στις παραγράφους 3 και 4 του παρόντος άρθρου (που αφορούν στην επεξεργασία των δεδομένων από τον εκτελούντα την επεξεργασία) και σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που αναφέρεται στο άρθρο 93 παρ. 2 ΓΚΠΔ.

Στην παρ. 8 του άρθρου 28 ΓΚΠΔ προβλέπεται ότι μια εποπτική αρχή μπορεί να θεσπίσει επίσης τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες για τα θέματα που αναφέρονται στις παραγράφους 3 και 4 του παρόντος άρθρου και σύμφωνα με τον μηχανισμό συνεκτικότητας που αναφέρεται στο άρθρο 63 του Κανονισμού.

Επιπλέον, το άρθρο 46 παρ. 2 εδ. γ' ΓΚΠΔ ορίζει ότι οι κατάλληλες εγγυήσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 46 ΓΚΠΔ, που αφορούν διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό, μπορούν να προβλέπονται, χωρίς να απαιτείται ειδική

⁷⁴ Βλ. Σχετ. “Schrems 2 data transfers survey: 85% of companies in Europe use standard contractual clauses.”, DIGITALEUROPE, 26 Nov. 2020, <https://www.digitaleurope.org/news/schrems-2-data-transfers-survey-85-of-companies-in-europe-use-standard-contractual-clauses/> και “SCHREMS II IMPACT SURVEY REPORT” (DIGITALEUROPE, BUSINESSEUROPE, ERT & ACEA, 2020), https://www.digitaleurope.org/wp/wp-content/uploads/2020/11/DIGITALEUROPE_Schrems-II-Impact-Survey_November-2020.pdf.

άδεια εποπτικής αρχής, μέσω τυποποιημένων συμβατικών ρητρών προστασίας δεδομένων που εκδίδονται από την Επιτροπή σύμφωνα με τη διαδικασία εξέτασης που προβλέπεται στο άρθρο 93 παρ. 2 του Κανονισμού.

Μετά την κατάργηση του Privacy Shield τον Ιούλιο του 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στις 4 Ιουνίου 2021⁷⁵, εισήγαγε με την εκτελεστική απόφαση 2021/914⁷⁶ τις «Νέες τυποποιημένες Συμβατικές Ρήτρες (SCCs)», με βάση τις οποίες θα πραγματοποιούνται στο εξής οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε. και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Ζώνη - Ε.Ο.Ζ. (ΕΕΑ⁷⁷) προς τρίτες χώρες, των οποίων τα καθεστώτα προστασίας προσωπικών δεδομένων δεν κρίνονται ικανοποιητικά και επαρκή από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁷⁸. Στο σκεπτικό της απόφασης της Επιτροπής, διατυπώνονται συν τοις άλλοις και τα εξής: Στη σκέψη 2, προβλέπεται ότι «σύμφωνα με το άρθρο 46 παράγραφος 1 του Κανονισμού 2016/679, ελλείψει απόφασης επάρκειας από την Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 45 παράγραφος 3, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία μπορεί να διαβιβάσει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτη χώρα, μόνον εάν έχει παράσχει κατάλληλες εγγυήσεις και υπό την προϋπόθεση ότι

⁷⁵ Βλ. Σχετ. “European Commission adopts new tools for safe exchanges of personal data”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_2847.

⁷⁶ Βλ. Σχετ. Εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2021/914 της Επιτροπής της 4^{ης} Ιουνίου 2021 σχετικά με τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες για τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου,

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2021.199.01.0031.01.ELL&toc=OJ%3AL%3A2021%3A199%3AFULL.

⁷⁷ ΕΕΑ: European Economic Area.

⁷⁸ Βλ. Σχετ. D. Balbirnie, Dr. O. Fasshauer, S. Montagne, K. Neuman, B. Sharton, M. White, “A New Era for International Data Transfers: European Commission Adopts New Standard Contractual Clauses”, Dechert LLP, June 09, 2021, <https://www.dechert.com/knowledge/onpoint/2021/6/a-new-era-for-international-data-transfers--european-commission-.html>.

υφίστανται εκτελεστά δικαιώματα και αποτελεσματικά ένδικα μέσα για τα υποκείμενα των δεδομένων. Οι εγγυήσεις αυτές μπορούν να προβλέπονται από τυποποιημένες ρήτρες προστασίας δεδομένων που εκδίδονται από την Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 46 παράγραφος 2 στοιχείο γ' .».

Επίσης, στη σκέψη 3, προβλέπεται ότι «ο ρόλος των τυποποιημένων συμβατικών ρητρών περιορίζεται στη διασφάλιση κατάλληλων εγγυήσεων προστασίας των δεδομένων όσον αφορά τις διεθνείς διαβιβάσεις δεδομένων. Ως εκ τούτου, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία που διαβιβάζει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτη χώρα (στο εξής: «εξαγωγέας των δεδομένων») και ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία που λαμβάνει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (στο εξής: «εισαγωγέας των δεδομένων»), είναι ελεύθεροι να ενσωματώνουν τις εν λόγω τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες σε ευρύτερη σύμβαση και να προσθέτουν άλλες ρήτρες ή πρόσθετες εγγυήσεις εφόσον αυτές δεν αντιφάσκουν, άμεσα ή έμμεσα, προς τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες, ούτε θίγουν τα θεμελιώδη δικαιώματα ή τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων. Οι υπεύθυνοι επεξεργασίας ενθαρρύνονται να παράσχουν πρόσθετες εγγυήσεις μέσω συμβατικών δεσμεύσεων που δρουν συμπληρωματικά ως προς τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες. Η χρήση των τυποποιημένων συμβατικών ρητρών δεν θίγει οποιαδήποτε άλλη συμβατική υποχρέωση του εξαγωγέα των δεδομένων και/ή του εισαγωγέα των δεδομένων σε σχέση με τη διασφάλιση της τήρησης των εφαρμοστέων προνομίων και ασυλιών.».

Ακόμα, στο άρθρο 1 της απόφασης ορίζεται ότι «οι τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες που περιλαμβάνονται στο παράρτημα, θεωρείται ότι παρέχουν κατάλληλες εγγυήσεις κατά την έννοια του άρθρου 46 παράγραφος 1 και παράγραφος 2 στοιχείο γ' του Κανονισμού 2016/679 για τη διαβίβαση,

από υπεύθυνο επεξεργασίας ή εκτελούντα την επεξεργασία, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα - που υποβάλλονται σε επεξεργασία σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω Κανονισμού (εξαγωγέας των δεδομένων) προς υπεύθυνο επεξεργασίας ή εκτελούντα την επεξεργασία (υπεργολάβο επεξεργασίας), ο οποίος εκτελεί επεξεργασία που δεν υπόκειται στις διατάξεις του εν λόγω Κανονισμού.».

Κατά την υιοθέτηση των νέων τυποποιημένων συμβατικών ρητρών από την Επιτροπή είναι πρόδηλο ότι η απόφαση Schrems II του ΔΕΕ διαδραμάτισε αδιαμφισβήτητα διαπλαστικό ρόλο. Περαιτέρω, οι νέες τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες εμφανίζουν μια ειδοποιό διαφορά σε σχέση με τις προηγούμενες, η οποία έγκειται στα «σχήματα» εφαρμογής τους: Πιο αναλυτικά, κατά το παρελθόν, όταν μια διαβίβαση γινόταν με βάση τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες, αυτή μπορούσε να έχει τα εξής δύο «σχήματα» διαβίβασης:

- 1) Η διαβίβαση να πραγματοποιείται από υπεύθυνο επεξεργασίας προς υπεύθυνο επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.
- 2) Η διαβίβαση να πραγματοποιείται από υπεύθυνο επεξεργασίας προς εκτελούντα την επεξεργασία.

Οι νέες τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες, πλέον μπορούν να έχουν εφαρμογή και σε δυο επιπλέον «σχήματα» διαβίβασεων, που είναι τα εξής:

- 1) Η διαβίβαση να πραγματοποιείται από εκτελούντα προς άλλον εκτελούντα την επεξεργασία (“*sub-processor*”).
- 2) Η διαβίβαση να πραγματοποιείται από εκτελούντα την επεξεργασία προς υπεύθυνο της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.

Συνεπώς, μέσω της υιοθέτησης των νέων τυποποιημένων συμβατικών ρητρών διαφαίνεται η στοχευμένη προσπάθεια της Ευρωπαϊκής

Επιτροπής⁷⁹ να διασφαλίσει ότι με την εφαρμογή αυτών θα υπερακοντιστούν τα εμπόδια και οι παθογένειες που είχαν εντοπισθεί στο Privacy Shield για τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε. και την Ε.Ο.Ζ. προς τις Η.Π.Α. Οι νέες τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες τέθηκαν σε ισχύ την 27^η Ιουνίου 2021, ενώ οι προηγούμενες τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες έπαψαν να έχουν ισχύ από την 27^η Σεπτεμβρίου 2021. Ωστόσο, σύμφωνα με την εκτελεστική απόφαση 2021/914⁸⁰ της Επιτροπής, για τις επιχειρήσεις προβλέφθηκε μια περίοδος προσαρμογής και μετάβασής τους προς τις νέες τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες, μέχρι την 27^η Δεκεμβρίου 2022⁸¹.

10. Ο ρόλος του υπεύθυνου επεξεργασίας

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 24 του ΓΚΠΔ, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας, καθώς και τους κινδύνους διαφορετικής πιθανότητας επέλευσης και σοβαρότητας για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας εφαρμόζει κατάλληλα

⁷⁹ Βλ. Σχετ. D. Balbirnie, Dr. O. Fasshauer, S. Montagne, K. Neuman, B. Sharton, M. White, “A Nea Era for International Data Transfers: European Commission Adopts New Standard Contractual Clauses”, Dechert LLP, June 09, 2021, <https://www.dechert.com/knowledge/onpoint/2021/6/a-new-era-for-international-data-transfers--european-commission-.html>.

⁸⁰ Εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2021/914 της Επιτροπής της 4^{ης} Ιουνίου 2021, σχετικά με τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες για τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ά. 4§4, https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2021/914/oj.

⁸¹ Βλ. Σχετ. D. Balbirnie, Dr. O. Fasshauer, S. Montagne, K. Neuman, B. Sharton, M. White, “A Nea Era for International Data Transfers: European Commission Adopts New Standard Contractual Clauses”, Dechert LLP, June 09, 2021, <https://www.dechert.com/knowledge/onpoint/2021/6/a-new-era-for-international-data-transfers--european-commission-.html>.

τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει και να μπορεί να αποδεικνύει ότι η επεξεργασία διενεργείται σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ. Τα εν λόγω μέτρα επανεξετάζονται και επικαιροποιούνται όταν κρίνεται απαραίτητο. Επίσης, κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 24 ΓΚΠΔ, όταν δικαιολογείται σε σχέση με τις δραστηριότητες επεξεργασίας, τα μέτρα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 περιλαμβάνουν την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών για την προστασία των δεδομένων από τον υπεύθυνο επεξεργασίας.

Ακόμα, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 24 ΓΚΠΔ, η τήρηση εγκεκριμένων κωδικών δεοντολογίας όπως αναφέρεται στο άρθρο 40 ή εγκεκριμένου μηχανισμού πιστοποίησης, όπως αναφέρεται στο άρθρο 42 ΓΚΠΔ, δύναται να χρησιμοποιηθεί ως στοιχείο για την απόδειξη της συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις του υπευθύνου επεξεργασίας.

Στην Αιτιολογική Σκέψη 74 του ΓΚΠΔ τονίζεται ότι θα πρέπει να θεσπιστεί ευθύνη και υποχρέωση αποζημίωσης του υπευθύνου επεξεργασίας για οποιαδήποτε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που γίνεται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή για λογαριασμό του υπευθύνου επεξεργασίας. Ειδικότερα, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να υποχρεούται να υλοποιεί κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα και να είναι σε θέση να αποδεικνύει τη συμμόρφωση των δραστηριοτήτων επεξεργασίας με τον ΓΚΠΔ, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικότητας των μέτρων. Τα εν λόγω μέτρα θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τη φύση, το πλαίσιο, το πεδίο εφαρμογής και τους σκοπούς της επεξεργασίας και τον κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων.

Επίσης, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 75 του ΓΚΠΔ, οι κίνδυνοι για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες φυσικών προσώπων, ποικίλης πιθανότητας και σοβαρότητας, είναι δυνατόν να προκύπτουν από την

επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε σωματική, υλική ή μη υλική βλάβη, ιδίως όταν η επεξεργασία μπορεί να οδηγήσει σε διακρίσεις, κατάχρηση ή υποκλοπή ταυτότητας, οικονομική απώλεια, βλάβη φήμης, απώλεια της εμπιστευτικότητας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που προστατεύονται από επαγγελματικό απόρρητο, παράνομη άρση της ψευδωνυμοποίησης, ή οποιοδήποτε άλλο σημαντικό οικονομικό ή κοινωνικό μειονέκτημα· όταν τα υποκείμενα των δεδομένων θα μπορούσαν να στερηθούν των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους ή να εμποδίζονται από την άσκηση ελέγχου επί των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα· όταν υπόκεινται σε επεξεργασία δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία αποκαλύπτουν φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, πολιτικά φρονήματα, θρησκεία ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή συμμετοχή σε συνδικάτα και γίνεται επεξεργασία γενετικών δεδομένων, δεδομένων που αφορούν την υγεία ή δεδομένων που αφορούν τη σεξουαλική ζωή ή ποινικές καταδίκες και αδικήματα ή σχετικά μέτρα ασφάλειας· όταν αξιολογούνται προσωπικές πτυχές, ιδίως όταν επιχειρείται ανάλυση ή πρόβλεψη πτυχών που αφορούν τις επιδόσεις στην εργασία, την οικονομική κατάσταση, την υγεία, προσωπικές προτιμήσεις ή συμφέροντα, την αξιοπιστία ή τη συμπεριφορά, τη θέση ή μετακινήσεις, προκειμένου να δημιουργηθούν ή να χρησιμοποιηθούν προσωπικά προφίλ· όταν υποβάλλονται σε επεξεργασία δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ευάλωτων φυσικών προσώπων, ιδίως παιδιών· ή όταν η επεξεργασία περιλαμβάνει μεγάλη ποσότητα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και επηρεάζει μεγάλο αριθμό υποκειμένων των δεδομένων.

Ακολούθως, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 76 του ΓΚΠΔ, η πιθανότητα και η σοβαρότητα του κινδύνου για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων θα πρέπει να καθορίζονται σε

συνάρτηση με τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας. Ο κίνδυνος δε, θα πρέπει να αξιολογείται βάσει αντικειμενικής εκτίμησης, με την οποία διαπιστώνεται κατά πόσον οι πράξεις επεξεργασίας δεδομένων συνεπάγονται κίνδυνο ή υψηλό κίνδυνο.

Ακόμα, κατά την Αιτιολογική Σκέψη 77 του ΓΚΠΔ, καθοδήγηση για την εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων και για την απόδειξη της συμμόρφωσης από τον υπεύθυνο επεξεργασίας και τον εκτελούντα επεξεργασία, ιδίως όσον αφορά τον προσδιορισμό των κινδύνων που συνδέονται με την επεξεργασία, την εκτίμησή τους από άποψη προέλευσης, φύσης, πιθανότητας και σοβαρότητας και τον εντοπισμό των βέλτιστων πρακτικών για τον περιορισμό των κινδύνων, θα μπορούσε να παρέχεται ιδίως με εγκεκριμένους κώδικες συμπεριφοράς, εγκεκριμένες πιστοποιήσεις, κατευθυντήριες γραμμές που παρέχονται από το Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων ή με τις υποδείξεις που παρέχει υπεύθυνος προστασίας δεδομένων. Το Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων μπορεί επίσης να εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις πράξεις επεξεργασίας που θεωρείται ότι είναι απίθανο να οδηγήσουν σε υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, στις οποίες θα αναφέρεται ποια μέτρα μπορεί να αρκούν στην περίπτωση αυτή για την αντιμετώπιση του σχετικού κινδύνου.

Γενικότερα, το άρθρο 24 του ΓΚΠΔ, περί ευθύνης του υπεύθυνου επεξεργασίας, ουσιαστικά αποκρυσταλλώνει τη θεμελιώδη αρχή της λογοδοσίας σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 5 του ΓΚΠΔ. Η αρχή της λογοδοσίας αποτελεί καινοτομία και ακρογωνιαίο λίθο του ΓΚΠΔ, καθώς μετακυλίζει την ευθύνη συμμόρφωσης στον υπεύθυνο επεξεργασίας, ενώ

παράλληλα τον υποχρεώνει να αναλαμβάνει προληπτική δράση⁸² προκειμένου να διασφαλίζει τη συμμόρφωση, αλλά και να είναι σε θέση να αποδεικνύει τη συμμόρφωση. Στην προκάτοχο του ΓΚΠΔ, Οδηγία 95/46/ΕΚ, οι υπεύθυνοι επεξεργασίας όφειλαν να ενημερώνουν τις εποπτικές αρχές για τις πράξεις επεξεργασίας που λάμβαναν χώρα. Με τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, να μεν καταργήθηκε αυτή η υποχρέωση ενημέρωσης των εποπτικών αρχών, ωστόσο παγιώθηκε η υποχρέωση της λογοδοσίας των υπεύθυνων επεξεργασίας. Συνεπώς, με αυτόν τον τρόπο, οι υπεύθυνοι επεξεργασίας έχουν την πλήρη ευθύνη για τη συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ, σε όλα τα στάδια της επεξεργασίας δεδομένων⁸³, και μάλιστα, είναι υποχρεωμένοι να την αποδεικνύουν, όποτε τους ζητηθεί.

Τέλος, η έννοια της λογοδοσίας εσωκλείει τρεις υποχρεώσεις για τους υπεύθυνους επεξεργασίας, όπως αναλύεται στη θεωρία⁸⁴: Πρώτον, την υποχρέωση ανάληψη ευθύνης από τους υπεύθυνους επεξεργασίας για τα δεδομένα που επεξεργάζονται. Δεύτερον, τη υποχρέωση λήψης και εφαρμογής κατάλληλων και αποτελεσματικών τεχνικών και οργανωτικών μέτρων, προκειμένου να διασφαλίζεται η συμμόρφωση με τις θεμελιώδεις αρχές του ΓΚΠΔ. Τρίτον, την υποχρέωση απόδειξης της συμμόρφωσης με τον ΓΚΠΔ, ανά πάσα στιγμή και σε όλα τα στάδια της επεξεργασίας. Συνεπώς, οι υπεύθυνοι επεξεργασίας, θα πρέπει να είναι πάντοτε σε θέση να αποδεικνύουν, είτε στις εποπτικές αρχές, είτε στα υποκείμενα των

⁸² Βλ. Σχετ. C. Docksey, “Article 24. Responsibility of the Controller” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 557.

⁸³ Βλ. Σχετ. C. Docksey, “Article 24. Responsibility of the Controller” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 560.

⁸⁴ Βλ. Σχετ. C. Docksey, “Article 24. Responsibility of the Controller” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 561-562.

δεδομένων, ότι διαθέτουν τα κατάλληλα συστήματα και ότι λαμβάνουν και εφαρμόζουν τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, ώστε να εγγυάται η συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ.

11. Οι ανεξάρτητες αρχές προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Σύμφωνα με την παράγραφο 21 του άρθρου 4 του ΓΚΠΔ, εποπτική αρχή συνιστά η ανεξάρτητη δημόσια αρχή που συγκροτείται από κράτος μέλος σύμφωνα με το άρθρο 51 ΓΚΠΔ. Ο ορισμός αυτός της εποπτικής αρχής αντικατοπτρίζει το στοιχείο της «ανεξαρτησίας» που την χαρακτηρίζει, με τη λέξη «ανεξάρτητη» να εμπεριέχεται στον ορισμό αυτό, με σκοπό, να μην είναι εφικτό ένας φορέας που δεν πληροί το κριτήριο αυτό, να χαρακτηριστεί ως εποπτική αρχή⁸⁵. Πέραν από το στοιχείο της ανεξαρτησίας, χαρακτηριστικό στοιχείο στον ορισμό της εποπτικής αρχής είναι και η έννοια της «δημόσιας αρχής». Ωστόσο, στο κείμενο του ΓΚΠΔ δεν αναλύεται περαιτέρω αυτή η έννοια, ούτε γίνεται παραπομπή στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της⁸⁶.

Στο άρθρο 51 του ΓΚΠΔ αποκρυσταλλώνονται οι αρμοδιότητες των εποπτικών αρχών. Πιο αναλυτικά, στην παράγραφο 1 του άρθρου 51 του ΓΚΠΔ ορίζεται ότι κάθε κράτος μέλος διασφαλίζει ότι μία ή περισσότερες ανεξάρτητες δημόσιες αρχές επιφορτίζονται με την παρακολούθηση της εφαρμογής του ΓΚΠΔ, με σκοπό την προστασία των θεμελιωδών

⁸⁵ Βλ. Σχετ. L. A. Bygrave, “Article 4(21). Supervisory authority” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 269.

⁸⁶ Βλ. Σχετ. L. A. Bygrave, “Article 4(21). Supervisory authority” in C. Kuner, L. A. Bygrave, C. Docksey, “The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary”, Oxford University Press, 2020, p. 269.

δικαιωμάτων και ελευθεριών των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων που τα αφορούν και τη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων στην Ένωση («εποπτική αρχή»).

Επίσης, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 51 του ΓΚΠΔ, κάθε εποπτική αρχή συμβάλλει στη συνεκτική εφαρμογή του ΓΚΠΔ σε ολόκληρη την Ένωση. Για τον σκοπό αυτό, οι εποπτικές αρχές συνεργάζονται μεταξύ τους και με την Επιτροπή, σύμφωνα με το κεφάλαιο VII.

Ακόμα, κατά την παράγραφο 3 του άρθρου 51 του ΓΚΠΔ, εάν σε ένα κράτος μέλος συσταθούν περισσότερες της μίας εποπτικές αρχές, το εν λόγω κράτος μέλος ορίζει την εποπτική αρχή που θα εκπροσωπεί τις εν λόγω αρχές στο Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων και καθορίζει τον μηχανισμό που διασφαλίζει τη συμμόρφωση των υπόλοιπων αρχών προς τους κανόνες που αφορούν τον μηχανισμό συνεκτικότητας ο οποίος αναφέρεται στο άρθρο 63 ΓΚΠΔ.

Στην Αιτιολογική Σκέψη 117 του ΓΚΠΔ εξηγείται ότι η σύσταση εποπτικών αρχών στα κράτη μέλη, εξουσιοδοτημένων να εκτελούν τα καθήκοντά τους και να ασκούν τις εξουσίες τους με πλήρη ανεξαρτησία, είναι ουσιώδης συνιστώσα της προστασίας των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα. Τα κράτη μέλη δε, θα πρέπει να μπορούν να συστήσουν περισσότερες εποπτικές αρχές, ανάλογα με τη συνταγματική, οργανωτική και διοικητική δομή τους.

Επιπλέον, στην Αιτιολογική Σκέψη 118 του ΓΚΠΔ αποσαφηνίζονται τα όρια της ανεξαρτησίας των εποπτικών αρχών, σύμφωνα με την οποία, η ανεξαρτησία των εποπτικών αρχών δεν θα πρέπει να σημαίνει ότι οι εποπτικές αρχές δεν μπορούν να υπόκεινται σε μηχανισμούς ελέγχου ή παρακολούθησης όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές τους δαπάνες ή σε δικαστικό έλεγχο.

Στην Αιτιολογική Σκέψη 119 του ΓΚΠΔ προβλέπεται η υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίζουν διά νόμου μηχανισμούς, όταν συστήνονται παραπάνω από μια εποπτικές αρχές σε ένα κράτος μέλος, ώστε να διασφαλίζεται η αποτελεσματική συμμετοχή των εποπτικών αυτών αρχών στον μηχανισμό συνεκτικότητας. Επιπλέον, το συγκεκριμένο κράτος μέλος, θα πρέπει να ορίζει, ιδίως, την εποπτική αρχή η οποία αποτελεί το ενιαίο σημείο επικοινωνίας για την αποτελεσματική συμμετοχή των εν λόγω αρχών στον μηχανισμό, ώστε να διασφαλίζεται ταχεία και εύρυθμη συνεργασία με άλλες εποπτικές αρχές, το Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων και την Επιτροπή.

Επίσης, στην Αιτιολογική Σκέψη 120 του ΓΚΠΔ ορίζεται ότι σε κάθε εποπτική αρχή θα πρέπει να παρέχονται οι οικονομικοί και ανθρώπινοι πόροι, οι εγκαταστάσεις και οι υποδομές τα οποία είναι αναγκαία για την αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων της, περιλαμβανομένων εκείνων που σχετίζονται με την αμοιβαία συνδρομή και τη συνεργασία με άλλες εποπτικές αρχές σε ολόκληρη την Ένωση. Κάθε εποπτική αρχή μάλιστα, θα πρέπει να διαθέτει χωριστό, δημόσιο ετήσιο προϋπολογισμό, ο οποίος μπορεί να αποτελεί τμήμα τού συνολικού κρατικού ή εθνικού προϋπολογισμού.

Στην Αιτιολογική Σκέψη 122 του ΓΚΠΔ αναλύονται οι υποχρεώσεις των εποπτικών αρχών. Πιο αναλυτικά, κάθε εποπτική αρχή θα πρέπει να είναι αρμόδια, στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται, να ασκεί τις εξουσίες και να εκτελεί τα καθήκοντα που της ανατίθενται σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ. Αυτό θα πρέπει να καλύπτει ιδίως την επεξεργασία στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων μιας εγκατάστασης του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία στο έδαφος του δικού του κράτους μέλους, την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που διενεργείται από

δημόσιες αρχές ή ιδιωτικούς φορείς που ενεργούν με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον, την επεξεργασία η οποία επηρεάζει υποκείμενα των δεδομένων στο έδαφός της ή την επεξεργασία που διενεργείται από υπεύθυνο επεξεργασίας ή εκτελούντα την επεξεργασία μη εγκατεστημένο στην Ένωση, όταν στοχεύει υποκείμενα των δεδομένων που διαμένουν στο έδαφός της. Επιπλέον, αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει αντιμετώπιση καταγγελιών που υποβλήθηκαν από υποκείμενο των δεδομένων, διενέργεια ερευνών περί της εφαρμογής του παρόντος κανονισμού και προώθηση της ευαισθητοποίησης του κοινού για τους κινδύνους, τους κανόνες, τις εγγυήσεις και τα δικαιώματα που σχετίζονται με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Ακόμα, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 123 του ΓΚΠΔ, οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να παρακολουθούν την εφαρμογή των διατάξεων του ΓΚΠΔ και να συμβάλλουν στη συνεπή εφαρμογή του σε ολόκληρη την Ένωση, προκειμένου να προστατεύονται τα φυσικά πρόσωπα έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα και να διευκολύνεται η ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην εσωτερική αγορά. Για τον σκοπό αυτό, οι εποπτικές αρχές θα πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους και με την Επιτροπή, χωρίς ωστόσο να απαιτείται κάποια συμφωνία μεταξύ των κρατών μελών για την παροχή αμοιβαίας συνδρομής ή για τέτοια συνεργασία.

III. Το Ζήτημα της εξωεδαφικότητας κατά τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες

1. Οι θεωρίες κρατικής κυριαρχίας και η ιστορική εξέλιξή τους

Σύμφωνα με τον Hans Kelsen και τις παραδοσιακές θεωρίες περί κρατικής κυριαρχίας, το έδαφος ενός κράτους είναι «η σφαίρα που καθορίζει την έκταση ισχύος της κρατικής έννομης τάξεως»⁸⁷.

Η όρος «κυριαρχία» φαίνεται πως χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στα τέλη του 13^{ου} αιώνα από τον Γάλλο νομικό Philippe de Rémi ή Philippe de Beaumanoir, προκειμένου να εκφράσει την έκταση της εξουσίας, αφενός κάθε φεουδάρχη στο φέουδό του, αφετέρου κάθε μονάρχη στο βασιλείο του⁸⁸. Έτσι, η κυριαρχία είχε την έννοια της υπέρτερης εξουσίας ενός άρχοντα έναντι άλλων και όχι την έννοια της υπέρτατης εξουσίας έναντι πάντων. Άλλωστε, ετυμολογικά η γαλλική λέξη “*sovrain ή souverains*” πηγάζει από τη λατινική λέξη “*superanus*”, η σημασία της οποίας εκφράζεται μέσω του συγκριτικού βαθμού και όχι μέσω του υπερθετικού⁸⁹.

Κατά τον 14^ο αιώνα η έννοια της κυριαρχίας υπήρχε μεν, στερείτο εννοιολογικής καθαρότητας δε, λόγω της ανωριμότητας των πραγματικών

⁸⁷ Βλ. Σχετ. H. Kelsen, “*Reine Rechtslehre*”, (1934), Mohr Siebeck (Ed. 2008), p. 149 και J. Von Berstorff, “*The Public International Law Theory of Hans Kelsen: Believing in Universal Law*”, Cambridge Studies in International and Comparative Law (68), (2010), Cambridge University Press, p. 94.

⁸⁸ Βλ. Σχετ. P. Beaumanoir, “*Coutumes de Beauvaisis*”, (1283), επανέκδοση Paris: Salmon A., (1899), τόμ. II, σ. 23-24 και

Κ. Χρυσόγονου, «*Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών*», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 258-259.

⁸⁹ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου, «*Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών*», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 258-259 και

H. Quaritsch “*Staat und Souveränität*”, Τόμ. I, Frankfurt: Athenäum, 1970, p. 163-169, 249-251.

συνθηκών της εποχής⁹⁰. Για παράδειγμα, στο άρθρο 11 της Συνθήκης του Bretigny (1360) μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας υπήρξε αναφορά σε «δικαιώματα κυριαρχίας» (“*souvereneites*”). Παρ’ όλα αυτά, ο όρος κυριαρχία δεν είχε την έννοια της μοναδικής κυριαρχίας, ελλείπει της ύπαρξης μιας κεντρικής εξουσίας, η οποία θα είχε την ικανότητα επιβολής σε ολόκληρη τη έκταση της επικράτειάς της⁹¹.

Μέχρι και τον 15^ο αιώνα, η εξουσία στον ευρωπαϊκό χώρο ασκείτο συνήθως εντοπισμένα, στα φέουδα των ευγενών, δίχως να υπάρχει ακόμη κεντρική εξουσία, ενώ παράλληλα, η εξουσία αυτή ήταν κατακερματισμένη λόγω της πληθώρας των φορέων αυτής (π.χ. πάπας, αυτοκράτορας, βασιλείς, ηγεμόνες, ευγενείς)⁹².

Περί τον 16ο αιώνα, στη Γαλλία και με εκφραστή τον Jean Bodin, άρχισε η θεωρητική συζήτηση περί κυριαρχίας. Στο σύγγραμμά του «*Περί πολιτείας*»⁹³ ο Bodin πρότεινε το απολυταρχικό κράτος, ως έκφραση κοσμικής εξουσίας (που άλλωστε αποτέλεσε και την επικρατέστερη μορφή κράτους

⁹⁰ Κ. Χρυσόγονος, «*Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών*», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 122.

⁹¹ Βλ. Σχετ. Ο. Brunner, “*Land und Herrschaft*”, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, (1973), σ. 141 επ. και

Κ. Χρυσόγονου, «*Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών*», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 259.

⁹² Κ. Χρυσόγονος, «*Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών*», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, 2020, σ. 257-259.

⁹³ J. Bodin, “*Les six livres de la République*”, Lyon, Barthelemy Vincent, 1573 και

J. Bodin, “*On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books on the Commonwealth*”, translated and edited by J.H. Franklin, Cambridge, Cambridge University Press, (1992), 1 (“*Sovereignty*

is the absolute and perpetual power of a commonwealth.”).

στον ευρωπαϊκό χώρο από τον 16^ο έως και τον 19^ο αιώνα) αντί της «θρησκευτικής μεταφυσικής»⁹⁴ περί θεϊκής εντολής.

Η εξέλιξη που έφερε η θεωρία του Bodin περί κυριαρχίας εντοπίζεται στο γεγονός ότι η κυριαρχία του απολυταρχικού κράτους δεν αναγνώριζε μόνο την εξουσία στο πρόσωπο του μονάρχη, αλλά επιπλέον αναγνώριζε σε αυτήν και τα στοιχεία της «απόλυτης και διαρκούς εξουσίας» (*“la souveraineté est la puissance absolue et perpétuelle d’ une République...”*)⁹⁵. Ωστόσο, η θεωρία του Bodin περιείχε και κάποια λογικά κενά, τα οποία αντανakλούσαν προφανώς τις αντιφάσεις της τότε αστικής τάξης, όπως για παράδειγμα, αφενός, η πεποίθηση ότι ο μονάρχης – κυρίαρχος αποτελεί την πηγή του δικαίου και αφετέρου, η παραδοχή ότι ο ίδιος ο μονάρχης – κυρίαρχος υπόκειται στους βασιλικούς νόμους (*“leges imperii”*), τους οποίους οφείλει να υπακούει, αλλά και να μην τροποποιεί⁹⁶. Γενικότερα πάντως, η θεωρία περί κυριαρχίας του Bodin φαίνεται πως προετοίμασε το έδαφος για τη διάδοση και επικράτηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και για την επακόλουθη αστική επανάσταση⁹⁷.

Κατά τον 17^ο αιώνα, ο Thomas Hobbes, ο οποίος στην πορεία των αιώνων θεωρήθηκε από τους σπουδαιότερους εκπροσώπους της πολιτικής

⁹⁴ Κ. Χρυσόγονος, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 122 και

G. Mairet, *“Le principe de souveraineté”*, Paris: Gallimard, σ. 30 επ.

⁹⁵ J. Bodin, *“Les six livres de la République”*, Lyon, Barthelemy Vincent, 1573, p. 122 και

Κ. Χρυσόγονος, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 122-125.

⁹⁶ Κ. Χρυσόγονος, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 124-125.

⁹⁷ Κ. Χρυσόγονος, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 125.

φιλοσοφίας που ανέδειξε η Αγγλία⁹⁸, αλλά και πρώιμος εκφραστής του ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού και του *laissez faire*⁹⁹, διατύπωσε τη θεωρία του περί κυριαρχίας στη μελέτη του με τίτλο «*Λεβιάθαν*»¹⁰⁰ (“*Leviathan*”). Η θεωρία του Hobbes ήταν πιο ακραία από τη θεωρία του Bodin όσον αφορά στην έκφραση του απολυταρχισμού και συνάντησε αρνητικά σχόλια, τόσο από τους οπαδούς του Κοινοβουλίου, όσο και από τους οπαδούς της μοναρχίας¹⁰¹. Κι αυτό οφείλεται, αφενός, στην κατάσταση που επικρατούσε στην Αγγλία στα χρόνια του Hobbes εξαιτίας του πολέμου με τη Γαλλία και του εμφυλίου πολέμου στη συνέχεια και αφετέρου, στη σταδιακή επικράτηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, που ανέτρεψε τα μέχρι τότε στατικά δεδομένα της φεουδαρχικής κοινωνίας και οδήγησε σε κοινωνική και ταξική κινητικότητα και συνεπώς σε ανασφάλεια και αβεβαιότητα¹⁰². Χαρακτηριστικά στοιχεία της θεωρίας του Hobbes αποτελούν, από τη μία πλευρά, η ανάδειξη του ακραία εγωιστή και ατομιστή ανθρώπου, που εξελίσσεται ως πρότυπο «πρωταρχικής συσσώρευσης»¹⁰³, με απώτερο σκοπό την ατομική του ωφέλεια και από την άλλη πλευρά, το

⁹⁸ G. Sabine/ T. Thorson, “*A History of Political Theory*”, Hinsdale, Illinois: Dryden Press, 4^η έκδ., 1973, σελ. 424.

⁹⁹ Κ. Χρυσόγονος, «*Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών*», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 128.

¹⁰⁰ T. Hobbes, “*Leviathan*”, (1651), ελλ. μτφ. “*Λεβιάθαν*”, 1989, Εκδ. Γνώση, Τόμ. Α' και Β'.

¹⁰¹ Βλ. Σχετ. Π. Δαγτόγλου, «*Περί κυριαρχίας*», β' έκδ. 1986, Εκδ. Σάκκουλας, σ. 28 επ. και υποσ. 36 και 37 και

Κ. Χρυσόγονου, «*Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών*», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 127

¹⁰² Βλ. Σχετ. C. B. Macpherson, “*The Political Theory of Possessive Individualism*”, Oxford: Clarendon Press, 1962, σ. 29 επ., 49 επ. και

Κ. Χρυσόγονου, «*Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών*», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 125-126.

¹⁰³ K. Marx, “*Das Kapital*”, Τόμ. I, Hamburg: O. Meissner, 1867, ελλ. μτφ. “*Το Κεφάλαιο*”, Αθήνα, Μόρφωση, 1963, σελ. 737 επ.

κράτος και το φυσικό δίκαιο¹⁰⁴, τα οποία λειτουργούν ως οι ρυθμιστές της τάξης εντός της κοινωνίας που κινδυνεύει από τα «πάθη» των εγγενώς επιθετικών ανθρώπων που την απαρτίζουν.

Οι θεωρίες περί κυριαρχίας του Bodin και του Hobbes, αν και διαφορετικές μεταξύ τους, περιείχαν και οι δύο στοιχεία έκφρασης του απολυταρχισμού και αποτέλεσαν την απαρχή της πορείας προς την «εκκοσμίκευση της νομιμοποιητικής βάσης των μοναρχιών»¹⁰⁵, χωρίς ωστόσο να καταφέρουν να μετουσιωθούν θεσμικά σε κάποιο κανόνα δικαίου.

Επίσης, κατά τον 17^ο αιώνα και την εποχή των συνθηκών ειρήνης της Βεστφαλίας (1648) έγινε για πρώτη φορά λόγος περί της «βεστφαλιανής κυριαρχίας», υπό τη έννοια ότι τα κυρίαρχα κράτη όφειλαν να αναγνωρίζονται αμοιβαία, δίχως να επεμβαίνει το ένα στα εσωτερικά του άλλου. Ωστόσο, η βεστφαλιανή κυριαρχία φαίνεται πως, επί της ουσίας, αποτέλεσε έναν *μύθο*¹⁰⁶, καθώς ο όρος «κυριαρχία» δεν συμπεριλαμβανόταν ρητά στο κείμενο των εν λόγω συνθηκών ειρήνης. Παρά ταύτα, πολύ σημαντικό στοιχείο - απόρροια των συνθηκών ειρήνης της Βεστφαλίας - αποτελεί η εισαγωγή της θεμελιώδους «*αρχής της εδαφικότητας*» (“*territoriality principle*”), η οποία εισήχθη για πρώτη φορά στην Ευρώπη και εδραιώθηκε σταδιακά στο διεθνές δίκαιο περί τον 17^ο αιώνα, με την οποία αναδείχθηκε το σύγχρονο και πλήρως κυρίαρχο έθνος-κράτος¹⁰⁷. Πιο αναλυτικά, επικράτησε η θεωρία ότι όταν ένα πρόσωπο μετακινείται προς άλλη επικράτεια δεν μεταφέρει μαζί του και τους

¹⁰⁴ Σ. Τσακουράκης, «Οι καταβολές του συνταγματικού φιλελευθερισμού στο έργο των Hobbes και Locke», 1992, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 62.

¹⁰⁵ Κ. Χρυσόγονος, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 130.

¹⁰⁶ Κ. Χρυσόγονος, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 130-131.

¹⁰⁷ Βλ. Σχετ. C. Ringaert, “Jurisdiction in International Law”, Oxford: Oxford University Press, (2008), p. 51.

νόμους του εδάφους στο οποίο διαμένει, αλλά υπόκειται στους νόμους της επικράτειας στην οποία βρίσκεται¹⁰⁸.

Στη συνέχεια, κατά τον 18^ο αιώνα, στη Γαλλία, με την επικράτηση του κινήματος του Διαφωτισμού και εν μέσω έντονων κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων, αναδύθηκε μια διαφορετική προσέγγιση της έννοιας της κυριαρχίας. Σύμφωνα με τον σπουδαιότερο ίσως εκφραστή του Διαφωτισμού, τον Jean Jacques Rousseau, η έννοια της κυριαρχίας εκφραζόταν μέσα από το σώμα του λαού, ως κυρίαρχου οργάνου έκφρασης του κοινωνικού συμβολαίου, στο οποίο όφειλαν να υποτάσσονται όλα τα μέλη της κοινωνίας¹⁰⁹. Έτσι, η έννοια της κυριαρχίας έπαψε να εκφράζεται αποκλειστικά από τον εκάστοτε κληρονομικό μονάρχη, αλλά πλέον εκφραζόταν συλλογικά, από τον κυρίαρχο λαό ή το έθνος. Χαρακτηριστικά, το άρθρο 1 του Τρίτου Κεφαλαίου του πρώτου γαλλικού Συντάγματος του 1791 αναφερόταν σε «μία αδιαίρετη, αναπαλλοτρίωτη και απαράγραπτη κυριαρχία¹¹⁰» του έθνους, ενώ το άρθρο 7 του Συντάγματος του 1793 όριζε πως «ο κυρίαρχος λαός είναι το σύνολο των Γάλλων πολιτών¹¹¹».

Μεταξύ του 18^{ου} αιώνα και του πρώτου μισού του 19^{ου} αιώνα, πολλά εθνικά Συντάγματα ευρωπαϊκών κρατών ακολούθησαν το γαλλικό πρότυπο

¹⁰⁸ Βλ. Σχετ. S. Kassan, "Extraterritorial Jurisdiction in the Ancient World", 29 Am. J. Int'l L., (1935), p. 237-238.

C. Ringaert, "Jurisdiction in International Law", Oxford: Oxford University Press, (2008), p. 47-51.

¹⁰⁹ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 131.

¹¹⁰ Βλ. Σχετ. Constitution de 1791, Titre III, Des pouvoirs publics, Article 1: "La Souveraineté est une, indivisible, inaliénable et imprescriptible. Elle appartient à la Nation ; aucune section du peuple, ni aucun individu, ne peut s'en attribuer l'exercice", <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-de-1791>.

¹¹¹ Βλ. Σχετ. Constitution 1793, Acte constitutionnel, De la souveraineté du peuple, Article 7: "Le peuple souverain est l'universalité des citoyens français", <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-du-24-juin-1793>.

σχετικά με την κυριαρχία του έθνους (ισπανικό Σύνταγμα – 1812, ελληνικό Σύνταγμα της Τροιζήνας -1827, βελγικό Σύνταγμα – 1833 κ.ά.). Το σπουδαιότερο στοιχείο μάλιστα, της περιόδου μεταξύ δεύτερου μισού του 18^{ου} αιώνα και του πρώτου μισού του 19^{ου} αιώνα, δεν είναι άλλο από τη θεσμική αποτύπωση και μάλιστα σε επίπεδο συνταγματικής κατοχύρωσης, της θεμελιώδους έννοιας της κυριαρχίας, η οποία εξελίχθηκε από θεωρητικό δημιούργημα σε ανώτατο ιεραρχικά κανόνα δικαίου¹¹².

Ωστόσο, κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, οι αναφορές στην έννοια της κυριαρχίας στα ευρωπαϊκά Συντάγματα σπανίζουν κι αυτό αποδίδεται στο γεγονός ότι κατά την εποχή αυτή, τα περισσότερα Συντάγματα ήταν αποτελέσματα κοινωνικών και πολιτικών συμβιβασμών και γι' αυτόν τον λόγο οι συντάκτες τους προτιμούσαν να μην αποσαφηνίζουν ρητά τον φορέα της κυριαρχίας¹¹³. Η ανάγκη για την «εξωτερίκευση» της έννοιας της κυριαρχίας μέσω της συνταγματικής κατοχύρωσής της επανήλθε ιστορικά μετά τον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, εξαιτίας των καταστροφικών οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών που επέφεραν στα κράτη της Ευρώπης.

2. Η αρχή της εδαφικότητας και η έννοια της εξωεδαφικότητας

Σύμφωνα με την αρχή της εδαφικότητας, *«κάθε κράτος είναι αρμόδιο να επιβάλλει και να εφαρμόζει τους δικούς του κανόνες δικαίου εντός του*

¹¹² Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 133.

¹¹³ Κ. Χρυσόγονος, «Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών», 2020, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 132 και

I. Contiades, "Verfassungsgesetzliche Staatsstrukturbestimmungen", Stuttgart: Kohlhammar (1967), p. 11 ff., p. 35.

εδάφους του»¹¹⁴. Η αρχή αυτή πηγάζει από την εξίσου σημαντική έννοια της *εδαφικής κυριαρχίας* (“*territorial sovereignty*”), η οποία εκδηλώνεται ως η «*απόλυτη, πλήρης και αποκλειστική εξουσία του κράτους να ελέγχει, χάρη στην εσωτερική έννομη τάξη, τα πρόσωπα και τα πράγματα που βρίσκονται στην εδαφική του περιοχή*¹¹⁵», ενώ οι αρμοδιότητες που ασκεί το κράτος περιλαμβάνουν την άσκηση νομοθετικής, διοικητικής και δικαστικής εξουσίας¹¹⁶.

Η έννοια της εξωεδαφικότητας δε, (“*extra-territoriality*”) λαμβάνει υπόσταση στην περίπτωση όπου εφαρμόζεται η νομοθεσία ενός κράτους (ή μιας Ένωσης κρατών, π.χ. της Ε.Ε.) στο έδαφος ενός άλλου κράτους και αντανakλά «*την ικανότητα ενός κράτους, μέσω διαφόρων νομικών, ρυθμιστικών και δικαστικών θεσμών, να ασκεί την εξουσία του σε φορείς και δραστηριότητες εκτός της επικράτειάς του*¹¹⁷».

Ιστορικά, οι πρώτες αναφορές στην έννοια της εξωεδαφικότητας έγιναν κατά το παρελθόν με αφορμή την τακτική της εξομοίωσης των πολεμικών πλοίων και των κτηρίων των πρεσβειών άλλων κρατών με το έδαφος του κράτους αφετηρίας τους¹¹⁸, ωστόσο οι απόψεις αυτές σύντομα κατεστάθησαν ανίσχυρες λόγω της έντονης καταχρηστικότητάς τους. Γενικότερα, κατά το παρελθόν, τα ζητήματα περί «εξωεδαφικής» προστασίας των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων που είχαν κατά καιρούς προκύψει,

¹¹⁴ Βλ. Σχετ. Ε. Ρούκουνα, «*Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*», 2011, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 189.

¹¹⁵ Ε. Ρούκουνας, «*Διεθνές Δίκαιο*», Τεύχος Δεύτερο, «*Το κράτος και το έδαφος – Το δίκαιο της θάλασσας*», 2006, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 29.

¹¹⁶ Ε. Ρούκουνας, «*Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*», 2011, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 189.

¹¹⁷ J. A. Zerk, “*Extraterritorial Jurisdiction: Lessons for the Business and Human Rights Sphere from Six Regulatory Areas*”, Corporate Social Responsibility Initiative Working Paper No. 59 (2010), Cambridge, MA: John F. Kennedy School of Government, Harvard University, p. 13.

¹¹⁸ Ε. Ρούκουνας, «*Διεθνές Δίκαιο*», Τεύχος Δεύτερο, «*Το κράτος και το έδαφος – Το δίκαιο της θάλασσας*», 2006, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 26.

αφορούσαν κυρίως σε καταστάσεις στρατιωτικών επεμβάσεων και συρράξεων, γεγονός, το οποίο επιβεβαιώνει ότι η συζήτηση περί εξωεδαφικής εφαρμογής του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αποτελεί σχετικά νέο ζήτημα για το διεθνές δίκαιο¹¹⁹.

Στις μέρες μας, ο κλασικός ορισμός της εξωεδαφικότητας, ως η άσκηση δικαιοδοσίας ενός κράτους απέναντι σε πράξεις και γεγονότα που λαμβάνουν χώρα εκτός των συνόρων του¹²⁰, έχει καταστεί εν μέρει παρωχημένος, λόγω της μονοδιάστατης, σε σχέση με τις εξελίξεις της εποχής μας, προσέγγισής του. Έτσι, πλέον, στην εποχή της ψηφιακής επικράτησης που διανύουμε, παρατηρούμε ότι η εξωεδαφική εφαρμογή ενός κανόνα ενός κράτους Χ μπορεί να αφορά πράξεις ενός κράτους Ψ, οι οποίες επηρεάζουν δικαιώματα των πολιτών του κράτους Χ, δίχως απαραίτητα να έχουν μετακινηθεί οι τελευταίοι εκτός της επικράτειάς τους και εντός του εδάφους του κράτους Ψ. Συνεπώς, οι σύγχρονες θεωρίες αντιμετωπίζουν την έννοια της εξωεδαφικότητας με μια πιο ρεαλιστική και σύγχρονη προσέγγιση, όπου η εξωεδαφική δικαιοδοσία αποτελεί μια «φυσική συνέπεια, εάν όχι αναγκαιότητα, όταν λαμβάνουν χώρα διασυνοριακές δραστηριότητες¹²¹».

Ουσιαστική ανατροπή, σχετικά με την ερμηνεία των εννοιών αυτών, επήλθε όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στις 25 Ιανουαρίου 2012, πρότεινε για πρώτη φορά την αναθεώρηση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας που προστάτευε μέχρι τότε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα με εργαλείο την Οδηγία

¹¹⁹ M. Taylor, “The EU’s human rights obligations in relation to its data protection laws with extraterritorial effect”, *International Data Privacy Law*, (2015), Vol. 5, No. 4, p. 248.

¹²⁰ D. Senz and H. Charlesworth, “Building Blocks: Australia’s Response to Foreign Extraterritorial Legislation”, (2001), 2 *Melb J Int’l L* 69, p. 72.

¹²¹ D. J. B. Svantesson, “Extraterritoriality and targeting in EU data privacy law: the weak spot undermining the regulation”, *International Data Privacy Law*, (2015), Vol. 5, No. 4, p. 227.

95/46/EK. Ο στόχος ήταν να δημιουργηθεί ένας νέος Κανονισμός - δεσμευτικότερος από τη φύση του σε σχέση με την προκάτοχό του Οδηγία 95/46/EK - που θα προστάτευε ενδελεχώς τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Ωστόσο, η πρόταση αυτή περιείχε μια αμφιλεγόμενη για πολλούς διατύπωση¹²² σχετικά με τα εδαφικά όρια εφαρμογής του Κανονισμού αυτού· συγκεκριμένα, ο Κανονισμός επεξέτεινε την εφαρμοστικότητα του σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι Ευρωπαίοι πολίτες να έχουν το δικαίωμα να τον επικαλούνται, ακόμη και όταν βρίσκονταν εκτός ευρωπαϊκού εδάφους¹²³.

Επιπλέον, εκτός από την προστασία των ίδιων των υποκειμένων των δεδομένων, σύμφωνα με την τέως Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Viviane Reding, ο Κανονισμός θα κατάφερνε να επιφέρει «ίσους όρους θεμιτού ανταγωνισμού ανάμεσα σε ευρωπαϊκές και μη ευρωπαϊκές επιχειρήσεις μέσα σε έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης»¹²⁴, πρόταση, η οποία, συν τοις άλλοις, αναδεικνύει, αφενός, τη σημασία των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη της οικονομίας και αφετέρου, τη σημασία τους για την επίτευξη της «απονομής παγκόσμιας δικαιοσύνης στο διαδίκτυο»¹²⁵.

Ο ΓΚΠΔ αποτελεί κείμενο με έντονο εξωεδαφικό χαρακτήρα, που στοχεύει να υπερακοντίσει τα εμπόδια που έχει θέσει η νομολογία του ΕΔΔΑ σε αντίστοιχα ζητήματα εξωεδαφικότητας κατά το παρελθόν, εισάγοντας μια

¹²² D. J. B. Svantesson, “Extraterritoriality and targeting in EU data privacy law: the weak spot undermining the regulation”, *International Data Privacy Law*, (2015), Vol. 5, No. 4, p. 230.

¹²³ D. J. B. Svantesson, “Extraterritoriality in Data Privacy Law”, (2013), Ex Tuto Publishing, Copenhagen, p. 107-108.

¹²⁴ V. Reding, “Making the EU Data Protection Reform irreversible”, (Strasbourg., 11 March 2014), https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_14_208.

¹²⁵ Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16°, σ. 504.

νέα εποχή για το διεθνές δίκαιο σχετικά με την έννοια της εδαφικής κυριαρχίας κάθε κράτους. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι, όταν επεξεργάζονται, διαβιβάζονται ή αποθηκεύονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα Ευρωπαίων πολιτών από μη ευρωπαϊκές επιχειρήσεις ή μη Ευρωπαίους πολίτες, η Ε.Ε. μπορεί να επιβάλλει υποχρεώσεις συμμόρφωσης, σύμφωνα με τον Κανονισμό, χωρίς να έχει προηγηθεί κυριαρχική πράξη του κράτους, στο οποίο είναι εγκατεστημένοι ή είναι υπήκοοι¹²⁶. Αυτός ακριβώς ο εξωεδαφικός χαρακτήρας του ΓΚΠΔ, στο πλαίσιο των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτες χώρες και οργανισμούς, αλλά και οι συνταγματικές προεκτάσεις από την εφαρμογή των μηχανισμών προστασίας των διαβιβάσεων αυτών, θα συζητηθούν και θα εξετασθούν αναλυτικά στα επόμενα Κεφάλαια.

3. Το εδαφικό κριτήριο και το κριτήριο της εγκατάστασης (territorial criterion – criterion of establishment)

Το εδαφικό πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ κατά το «εδαφικό κριτήριο» - (*“territorial criterion”*) προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 3, σύμφωνα με το οποίο, ο Κανονισμός εφαρμόζεται κατά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων μιας εγκατάστασης ενός υπεύθυνου επεξεργασίας ή ενός εκτελούντος την επεξεργασία εντός της Ε.Ε., ανεξάρτητα από το εάν η επεξεργασία λαμβάνει χώρα εντός ή εκτός της Ε.Ε..

Περαιτέρω, στη διάταξη αυτή εγκολπώνεται και το λεγόμενο «κριτήριο εγκατάστασης» (*“establishment criterion”*), σύμφωνα με το

¹²⁶ Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 504.

οποίο, ο τόπος εγκαταστάσεως του υπεύθυνου επεξεργασίας αποτελεί τον παράγοντα εφαρμογής ή μη του Κανονισμού. Στην ιστορική απόφαση της Νομολογίας *Google Spain*, το ΔΕΕ ερμήνευσε διασταλτικά την έννοια της εγκαταστάσεως¹²⁷, γεγονός το οποίο επηρέασε στη συνέχεια και τον Ευρωπαϊό νομοθέτη, όπως διαφαίνεται στο Προοίμιο του ΓΚΠΔ, καθώς έκρινε, συν τοις άλλοις, ότι η απλή άσκηση εμπορικής δραστηριότητας εντός της Ε.Ε. δεν είναι αρκετή ώστε να εφαρμόζεται το ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα¹²⁸.

Πριν από τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, το ΔΕΕ είχε αποφανθεί σχετικά με την έννοια της εγκαταστάσεως και στην απόφαση *Weltimmo*¹²⁹. Συγκριμένα, στη Σκέψη 29 οριζόταν ότι προκειμένου να προσδιοριστεί εάν μια εταιρία, υπεύθυνη για την επεξεργασία δεδομένων, διαθέτει, υπό την έννοια της τότε ισχύουσας Οδηγίας 95/46/ΕΚ, εγκατάσταση εντός κράτους μέλους, πέραν του κράτους μέλους ή της τρίτης χώρας όπου έχει καταχωριστεί, πρέπει να εκτιμάται, τόσο ο βαθμός μονιμότητας της εγκαταστάσεως, όσο και ο πραγματικός χαρακτήρας της ασκήσεως των δραστηριοτήτων εντός του άλλου κράτους μέλους, λαμβανομένης υπ' όψιν και της συγκεκριμένης φύσεως, των οικονομικών δραστηριοτήτων και της σχετικής παροχής υπηρεσιών. Παράλληλα, το ΔΕΕ τόνισε ότι αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις επιχειρήσεις, οι οποίες ασχολούνται με την παροχή υπηρεσιών αποκλειστικά μέσω Διαδικτύου.

¹²⁷ Βλ. Σχετ. ΔΕΕ, C-131/12, *Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, 13.5.2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>.

¹²⁸ Βλ. Σχετ. Βλ. ΔΕΕ, C-131/12, *Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, 13.5.2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>.

¹²⁹ Βλ. Σχετ. ΔΕΕ, C-230/14, *Weltimmo s.r.o. vs. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság*, 1.10.2015, Σκ. 29, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62014CJ0230>.

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 22 του ΓΚΠΔ, προκειμένου να πληρούται η έννοια της εγκατάστασης, είναι απαραίτητη η ουσιαστική και πραγματική άσκηση δραστηριότητας μέσω σταθερών ρυθμίσεων. Ο νομικός τύπος της εγκαταστάσεως δε, είτε πρόκειται για παράρτημα είτε για θυγατρική εταιρεία, δεν είναι καθοριστικής σημασίας¹³⁰. Έτσι, εγκατάσταση υπάρχει, όταν η δραστηριότητα που ασκείται εντός ενός κράτους είναι «πραγματική και αποτελεσματική» (*“real and effective”*), έστω και εάν είναι μικρής έκτασης, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχουν επαρκώς σταθερά μέσα¹³¹. Δηλαδή, ακόμα και στις περιπτώσεις που υπάρχει μόνον ένας υπάλληλος ή εκπρόσωπος στο έδαφος κράτους Ε.Ε. και ασκεί σταθερή δραστηριότητα, αυτό επαρκεί ώστε να θεωρηθεί ως «εγκατάσταση» της επιχείρησης εντός της Ε.Ε. και συνεπώς να χαιρούν εφαρμογής οι διατάξεις του ΓΚΠΔ¹³². Επιπλέον, εάν όντως ο υπεύθυνος ή ο εκτελών την επεξεργασία

¹³⁰ Recital 22, Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>, ΔΕΕ, C-230/14, Weltimmo s.r.o. vs. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, 1.10.2015, Σκ. 29, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62014CJ0230>.

¹³¹ Βλ. Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 505 · Recital 22, Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>. ΔΕΕ, C-230/14, Weltimmo s.r.o. vs. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, 1.10.2015, Σκ. 29, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62014CJ0230>.

¹³² Βλ. Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 505 και *European Data Protection Board, Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the GDPR (Article 3) – Version for public consultation, 2018*, https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-32018-territorial-scope-gdpr-article-3-version_en, p. 5.

είναι εγκατεστημένοι εντός της Ένωσης, θα πρέπει η επεξεργασία δεδομένων που λαμβάνει χώρα να είναι «αδιάσπαστα συνδεδεμένη»¹³³ με τις δραστηριότητες αυτών, ακόμη και στην περίπτωση που τα δεδομένα επεξεργάζονται εκτός της Ε.Ε..

Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων - ΕΣΠΔ (EDPB) συστήνει να μη γίνεται διασταλτική ερμηνεία της έννοιας της εγκαταστάσεως και ο εφαρμοστής του Κανονισμού να εφαρμόζει το *τριμερές κριτήριο εγκαταστάσεως*¹³⁴, ώστε να καταλήγει στο εάν πραγματοποιείται ή όχι επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία εμπίπτει σε όσα ορίζονται στο άρθρο 3 του ΓΚΠΔ. Πιο αναλυτικά, το κριτήριο αποτελείται από τρεις (3) προϋποθέσεις:

- 1) Την κατανόηση της έννοιας της εγκαταστάσεως εντός της Ε.Ε., σύμφωνα με τη νομοθεσία της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
- 2) Την κατανόηση της σημασίας της επεξεργασίας στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων μιας εγκαταστάσεως εντός της Ε.Ε..
- 3) Την κατανόηση ότι ο ΓΚΠΔ εφαρμόζεται, ανεξαρτήτως από το εάν η επεξεργασία λαμβάνει χώρα εντός ή εκτός της Ε.Ε., στο πλαίσιο μιας εγκαταστάσεως εντός της Ένωσης.

¹³³ Βλ. Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 505.

¹³⁴ *European Data Protection Board*, Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the GDPR (Article 3) – Version for public consultation, 2018, https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-32018-territorial-scope-gdpr-article-3-version_en, p. 5.

4. Το κριτήριο στοχεύσεως και η αρχή των αποτελεσμάτων (targeting criterion – effects principle)

Εκτός από το κριτήριο εγκαταστάσεως, στην παράγραφο 2 του άρθρου 3 του ΓΚΠΔ εισάγεται και το λεγόμενο «κριτήριο στοχεύσεως» (“targeting criterion”), σύμφωνα με το οποίο, όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία δεν είναι εγκατεστημένος εντός της Ε.Ε., δε σημαίνει ότι αυτομάτως εξαιρείται από το πλαίσιο εφαρμογής του ΓΚΠΔ, ενώ η υπαγωγή στον Κανονισμό εξαρτάται από το είδος των δραστηριοτήτων επεξεργασίας¹³⁵ που λαμβάνουν χώρα. Συγκεκριμένα, κατά τα εδάφια α΄ και β΄ της παραγράφου 2 του άρθρου 3 ΓΚΠΔ, ο ΓΚΠΔ εφαρμόζεται όταν η επεξεργασία δεδομένων υποκειμένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. αφορά:

α) Στην προσφορά αγαθών και υπηρεσιών στα υποκείμενα των δεδομένων, ανεξαρτήτως εάν απαιτείται πληρωμή από τα τελευταία¹³⁶.

β) Στην παρακολούθηση¹³⁷ της συμπεριφοράς τους, στο βαθμό που η συμπεριφορά αυτή λαμβάνει χώρα εντός της Ε.Ε..

Η έννοια του κριτηρίου στόχευσης μπορεί να προσεγγιστεί και μέσω της Αιτιολογικής Σκέψης 23 του ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία, η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα υποκειμένων που βρίσκονται στην

¹³⁵ *European Data Protection Board, Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the GDPR (Article 3) – Version for public consultation, 2018, https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-32018-territorial-scope-gdpr-article-3-version_en, p. 13.*

¹³⁶ Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (EDPB), «όταν στις δραστηριότητες ενός υπεύθυνου επεξεργασίας ή εκτελούντος, ανήκει και η προσφορά αγαθών ή υπηρεσιών, είναι αδιάφορο εάν έχει πραγματοποιηθεί πληρωμή για την προσφορά τους». · Βλ. Σχετ. CJEU, C-352/85, *Bond van Adverteerders and Others vs. The Netherlands State*, 26 April 1988, par. 16, and CJEU, C-109/92, *Wirth* [1993] Racc. I-6447, par. 15.

¹³⁷ Βλ. Σχετ. *European Data Protection Board, Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the GDPR (Article 3) – Version for public consultation, 2018, https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-32018-territorial-scope-gdpr-article-3-version_en, p. 20.*

Ένωση, από υπεύθυνο επεξεργασίας ή εκτελούντα την επεξεργασία μη εγκατεστημένο στην Ένωση, θα πρέπει να διέπεται από τον ΓΚΠΔ, εφόσον οι δραστηριότητες επεξεργασίας σχετίζονται με την παροχή αγαθών ή υπηρεσιών προς τα εν λόγω υποκείμενα των δεδομένων, ανεξάρτητα από το εάν οι δραστηριότητες αυτές συνδέονται με πληρωμή.

Επιπλέον, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της Αιτιολογικής Σκέψης 23, προκειμένου να κριθεί εάν ένας υπεύθυνος επεξεργασίας ή εκτελών την επεξεργασία, μη εγκατεστημένος στην Ένωση, προσφέρει αγαθά ή υπηρεσίες σε υποκείμενα των δεδομένων που βρίσκονται στην Ένωση, θα πρέπει να εξακριβωθεί εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία, προδήλως, αποσκοπεί στο να παράσχει υπηρεσίες στα υποκείμενα των δεδομένων σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη της Ένωσης.

Ακόμα, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 24, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προσώπων που βρίσκονται στην Ένωση από υπεύθυνο επεξεργασίας ή εκτελούντα την επεξεργασία μη εγκατεστημένο στην Ένωση θα πρέπει επίσης να διέπεται από τον ΓΚΠΔ, εφόσον αφορά στην παρακολούθηση της συμπεριφοράς των εν λόγω υποκειμένων των δεδομένων στον βαθμό που η συμπεριφορά τους λαμβάνει χώρα εντός της Ένωσης. Για τον καθορισμό του κατά πόσον μια δραστηριότητα επεξεργασίας μπορεί να θεωρηθεί ότι παρακολουθεί τη συμπεριφορά υποκειμένου των δεδομένων, θα πρέπει να εξακριβωθεί κατά πόσον φυσικά πρόσωπα παρακολουθούνται στο Διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένης της δυναμικής μετέπειτα χρήσης τεχνικών επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα οι οποίες συνίστανται στη διαμόρφωση του «προφίλ» ενός φυσικού προσώπου, ιδίως με σκοπό να ληφθούν αποφάσεις που το αφορούν ή να αναλυθούν ή να προβλεφθούν οι προσωπικές προτιμήσεις, οι συμπεριφορές και οι νοοτροπίες του. Μάλιστα,

το ΕΣΠΔ¹³⁸, ερμηνεύοντας την Αιτιολογική Σκέψη 24, τόνισε ότι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ως «κριτήρια – κλειδιά» τέτοιου είδους τεχνικές προκειμένου να εξετασθεί εάν υπάρχει παρακολούθηση συμπεριφοράς και profiling. Επίσης, το ΕΣΠΔ υπογράμμισε ότι ορισμένες τακτικές, όπως οι διαφημίσεις βάσει παρακολούθησης συμπεριφοράς μέσω cookies, ο γεωεντοπισμός για προωθητικούς εμπορικούς σκοπούς ή η συστηματική παρακολούθηση του status υγείας των υποκειμένων μέσα από ηλεκτρονικές εφαρμογές (applications), συνιστούν παρακολούθηση, υπό την έννοια του άρθρου 3 παρ. 2 εδ. β' του Κανονισμού. Αντιθέτως, η απλή συλλογή δεδομένων ή η ανάλυσή τους δε συνιστούν αυτομάτως παρακολούθηση¹³⁹.

Σχετικά με τα υποκείμενα των δεδομένων δε, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 14 του Προοιμίου του ΓΚΠΔ, ο Κανονισμός θα πρέπει να προστατεύει όλα τα φυσικά πρόσωπα που βρίσκονται στο έδαφος της Ε.Ε., ανεξαρτήτως από την εθνικότητά τους ή τον τόπο κατοικίας τους¹⁴⁰. Η πρόβλεψη αυτή αποτελεί μετουσίωση του άρθρου 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με το οποίο, «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία δεδομένων προσωπικού

¹³⁸ Βλ. Σχετ. *European Data Protection Board, Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the GDPR (Article 3) – Version for public consultation*, 2018, https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-32018-territorial-scope-gdpr-article-3-version_en, p. 20.

¹³⁹ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16°, σ. 506 και ΔΕΕ, C-191/15, Verein für Konsumenteninformation vs. Amazon EU Sàrl, 20.07.2016, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=76848532A2A377D731FB2C0FE2A9D4FC?text=&docid=182286&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4647000>.

¹⁴⁰ *European Data Protection Board, Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the GDPR (Article 3) – Version for public consultation*, 2018, https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-32018-territorial-scope-gdpr-article-3-version_en, p. 14.

χαρακτήρα που το αφορούν»¹⁴¹, υπερακοντίζοντας συνάμα τους περιορισμούς βάσει εθνικότητας. Επιπλέον, το ΕΣΠΔ, ερμηνεύοντας το άρθρο 3 του ΓΚΠΔ, τονίζει ότι είναι αρκετό απλώς το υποκειμένο των δεδομένων να βρίσκεται εντός της Ε.Ε. για οποιονδήποτε λόγο. Συνεπώς, η εθνικότητα ή το νομικό status ενός υποκειμένου δεδομένων, το οποίο βρίσκεται εντός εδάφους της Ε.Ε. δεν δύναται να περιορίζει τον «εδαφικό χαρακτήρα» του Κανονισμού.

Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 27 του ΓΚΠΔ, όταν εφαρμόζεται το άρθρο 3 παράγραφος 2 ΓΚΠΔ, δηλαδή στις περιπτώσεις που ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία είναι εγκατεστημένος εκτός της Ε.Ε., αλλά η δραστηριότητά του ρυθμίζεται από τον ΓΚΠΔ¹⁴², τότε οφείλει να ορίζει γραπτώς εκπρόσωπο εντός της Ε.Ε. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 80 του ΓΚΠΔ, ο εκπρόσωπος θα πρέπει να ορίζεται ρητώς με γραπτή εντολή του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, να ενεργεί εξ ονόματός τους, όσον αφορά στις υποχρεώσεις τους δυνάμει του Κανονισμού, ενώ σε αυτόν μπορεί να απευθύνεται κάθε εποπτική αρχή, ενεργώντας για λογαριασμό του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία. Επίσης, θα πρέπει να εκτελεί τα καθήκοντά του ανάλογα με την εντολή που λαμβάνει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή τον εκτελούντα την επεξεργασία και να συνεργάζεται με τις αρμόδιες εποπτικές αρχές. Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 27 ΓΚΠΔ προβλέπεται εξαίρεση από την υποχρέωση αυτή του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία όταν:

¹⁴¹ Charter of Fundamental Rights of the European Union, Article 8(1): « *Everyone has the right to the protection of personal data concerning him or her*”.

¹⁴² Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σελ. 506.

(α) Πρόκειται για επεξεργασία, η οποία είναι περιστασιακή, δεν περιλαμβάνει, σε μεγάλο βαθμό, επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων κατά το άρθρο 9 παράγραφος 1 του ΓΚΠΔ ή επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν ποινικές καταδίκες και αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 10 του ΓΚΠΔ και δεν ενδέχεται να προκαλέσει κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, το πλαίσιο, το πεδίο εφαρμογής και τους σκοπούς της επεξεργασίας.

(β) Πρόκειται για επεξεργασία, η οποία πραγματοποιείται από δημόσια αρχή ή φορέα.

5. Η δυναμική έννοια της εξωεδαφικότητας (extraterritoriality)

Η συνεχής εξέλιξη και εισχώρηση του Διαδικτύου σε όλους τους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής έχει οδηγήσει, εκ των πραγμάτων, στη σταδιακή εγκατάλειψη της αρχής της εδαφικότητας ως αποκλειστικού κριτηρίου εφαρμογής της ευρωπαϊκής νομοθεσίας προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Το ΔΕΕ, μέσα από τη διαπλαστική νομολογία του, έχει αναδείξει νέα κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία θα πρέπει να διερευνάται εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Μέσω του κριτηρίου στοχεύσεως, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η ισχύς του ΓΚΠΔ επεκτείνεται και σε επεξεργασίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι οποίες πραγματοποιούνται εκτός της Ε.Ε., αλλά παράγουν

αποτελέσματα εντός αυτής¹⁴³. Επιπλέον, στη θεωρία έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι η διεκδίκηση δικαιοδοσίας ενός ευρωπαϊκού κράτους στην περίπτωση σκόπιμης στόχευσης, από ένα κράτος εκτός Ε.Ε. και Ε.Ο.Ζ., θεωρείται συχνά νόμιμη¹⁴⁴. Περαιτέρω, έχει επιχειρηθεί η ερμηνεία της διευρυμένης εξωεδαφικής στόχευσης βάσει της «*αρχής των αποτελεσμάτων*» (“*effects principle*”)¹⁴⁵, η οποία συνιστά διασταλμένη εκδοχή της αρχής της εδαφικότητας και ορίζει ότι τα κράτη μπορούν να ρυθμίζουν συμπεριφορές που λαμβάνουν χώρα εκτός της επικράτειάς τους, εφόσον αυτές προκαλούν ουσιώδη αποτελέσματα εντός της επικράτειάς τους¹⁴⁶.

Στην απόφαση - σταθμό για το δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων, *Google Spain*¹⁴⁷, η οποία θα αναπτυχθεί σε επόμενο κεφάλαιο, το ΔΕΕ τόνισε την ανάγκη διασφάλισης πλήρους και αποτελεσματικής προστασίας¹⁴⁸ των υποκειμένων των δεδομένων, καθώς τα δικαιώματά τους

¹⁴³ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 508.

¹⁴⁴ Βλ. Σχετ. Β. Van Alsenoy, “*Reconciling the (extra)territorial reach of the GDPR with public international law*” in “*Data Protection and Privacy under Pressure*”, Transatlantic tensions, EU surveillance, and big data, Gert Vermeulen & Eva Lievens (Eds), Maklu, (2017), p. 95 και Tene O. and Wolf C., “*Overextended: Jurisdiction and Applicable Law under the EU General Data Protection Regulation*”, White Paper, The Future of Privacy Forum, (2013), 1, p. 6-8.

¹⁴⁵ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 508.

¹⁴⁶ Βλ. Σχετ. Β. Van Alsenoy, “*Reconciling the (extra)territorial reach of the GDPR with public international law*” in “*Data Protection and Privacy under Pressure*”, Transatlantic tensions, EU surveillance, and big data, Gert Vermeulen & Eva Lievens (Eds), Maklu, (2017), p. 92.

¹⁴⁷ Βλ. Σχετ. ΔΕΕ, C-131/12, *Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, 13.5.2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>.

¹⁴⁸ Βλ. Σχετ. Β. Van Alsenoy, “*Reconciling the (extra)territorial reach of the GDPR with public international law*” in “*Data Protection and Privacy under Pressure*”, Transatlantic tensions, EU surveillance, and big data, Gert Vermeulen & Eva Lievens (Eds), Maklu, (2017), p. 93.

μπορούσαν να «κινδυνεύσουν» από τη χρήση των μηχανών αναζήτησης μέσω του Διαδικτύου. Σε αυτήν την απόφαση το ΔΕΕ αναγνώρισε το γεγονός ότι οι δραστηριότητες επεξεργασίας δεδομένων από μηχανές αναζήτησης (όπως εν προκειμένω της Google) μπορεί να έχουν πραγματικό αντίκτυπο, δηλαδή «ουσιώδες αποτέλεσμα»¹⁴⁹ (“*substantial effect*”) για τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων που βρίσκονται εντός της Ε.Ε.

Εξετάζοντας τις πιθανότητες εξωεδαφικής εφαρμογής του ΓΚΠΔ παρατηρείται ότι το άρθρο 3 του Κανονισμού προβλέπει ορισμένους συνδυασμούς αρχών δικαιοδοσίας¹⁵⁰:

Όταν η εφαρμογή του ενεργοποιείται λόγω της εγκατάστασης του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, η εξωεδαφική εφαρμογή μπορεί να βασιστεί σε ένα συνδυασμό της αρχής της εδαφικότητας και της αρχής των αποτελεσμάτων. Επιπλέον, όταν η προσέγγιση γίνεται με βάση το κριτήριο στόχευσης της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του ΓΚΠΔ μπορεί να βασιστεί στην αρχή της εδαφικότητας ή στην αρχή των αποτελεσμάτων ή ακόμα και στο συνδυασμό και των δυο αρχών.

Πιο αναλυτικά, όσον αφορά στην προσφορά αγαθών ή υπηρεσιών (άρθρο 3 παρ. 2 εδ. α΄ ΓΚΠΔ), ο ΓΚΠΔ αποσαφηνίζει επαρκώς πότε υπάρχει εξωεδαφική εφαρμογή του. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 23 του ΓΚΠΔ, προκειμένου να εξεταστεί εάν εφαρμόζεται ο Κανονισμός εξωεδαφικά, θα πρέπει να εξακριβωθεί, εάν ο υπεύθυνος

¹⁴⁹ Βλ. Σχετ. B. Van Alsenoy, “*Reconciling the (extra)territorial reach of the GDPR with public international law*” in “*Data Protection and Privacy under Pressure*”, Transatlantic tensions, EU surveillance, and big data, Gert Vermeulen & Eva Lievens (Eds), Maklu, (2017), p. 93.

¹⁵⁰ Βλ. Σχετ. Van Alsenoy B., “*Reconciling the (extra)territorial reach of the GDPR with public international law*” in “*Data Protection and Privacy under Pressure*”, Transatlantic tensions, EU surveillance, and big data, Gert Vermeulen & Eva Lievens (Eds), Maklu, (2017), p. 97 και

L. Colonna, “*Article 4 of the EU Data Protection Directive and the Irrelevance of the EU-US Safe Harbor Program?*”, (2014) 4 IDPL 203, p. 213-215.

επεξεργασίας ή ο εκτελών, προδήλως, αποσκοπεί να παράσχει αγαθά ή υπηρεσίες σε υποκείμενα εντός της Ε.Ε.¹⁵¹. Ωστόσο, η απλή προσβασιμότητα στην ιστοσελίδα του υπευθύνου επεξεργασίας, του εκτελούντος την επεξεργασία ή ενός μεσάζοντος στην Ένωση ή στη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και σε άλλα στοιχεία επικοινωνίας ή η χρήση γλώσσας που χρησιμοποιείται συνήθως στην τρίτη χώρα όπου ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι εγκατεστημένος, δεν αρκούν προκειμένου να τεκμηριωθεί τέτοια πρόθεση. Αντιθέτως, παράγοντες όπως η χρήση γλώσσας ή νομίσιματος που χρησιμοποιούνται συνήθως σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη, με δυνατότητα παραγγελίας προϊόντων και υπηρεσιών σε αυτήν την άλλη γλώσσα, ή η αναφορά σε πελάτες ή χρήστες που βρίσκονται στην Ένωση, μπορούν να καταστήσουν πρόδηλο ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας προτίθεται να προσφέρει αγαθά ή υπηρεσίες σε υποκείμενα των δεδομένων στην Ένωση.

Σχετικά με την παρακολούθηση της συμπεριφοράς των υποκειμένων των δεδομένων (άρθρο 3 παρ. 2 εδ. β' ΓΚΠΔ), προκειμένου να εφαρμοστεί ο ΓΚΠΔ εξωεαδαφικά, θα πρέπει να γίνει πρώτα κατανοητό τι συνιστά παρακολούθηση συμπεριφοράς. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 24 του ΓΚΠΔ¹⁵², για τον καθορισμό του κατά πόσον μια δραστηριότητα επεξεργασίας μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά παρακολούθηση της συμπεριφοράς υποκειμένου των δεδομένων, θα πρέπει να εξακριβωθεί το κατά πόσον τα φυσικά πρόσωπα παρακολουθούνται στο Διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένης της δυναμικής μετέπειτα χρήσης τεχνικών επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι οποίες συνίστανται στη διαμόρφωση του «προφίλ» (*“profiling”*) ενός φυσικού προσώπου, ιδίως

¹⁵¹ Βλ. Σχετ. Αιτιολογική Σκέψη 23 του ΓΚΠΔ.

¹⁵² Βλ. Σχετ. Αιτιολογική Σκέψη 24 του ΓΚΠΔ.

με σκοπό να ληφθούν αποφάσεις που το αφορούν ή να αναλυθούν ή να προβλεφθούν οι προσωπικές προτιμήσεις, οι συμπεριφορές και οι πεποιθήσεις του. Επίσης, σύμφωνα με το ΕΣΠΔ¹⁵³, παρακολούθηση συμπεριφοράς μπορεί να συνιστούν οι δραστηριότητες γεωεντοπισμού για προωθητικούς σκοπούς, η διαδικτυακή παρακολούθηση μέσω της χρήσης cookies, η παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών ανάλυσης διατροφής και υγείας στο διαδίκτυο, έρευνες αγοράς και άλλες μελέτες συμπεριφοράς με βάση την κατάρτιση ατομικών προφίλ, η συστηματική παρακολούθηση της υγείας η συνεχής υποβολή ενημερώσεων σχετικά με την υγεία ενός ατόμου κ.ά.

Όπως θα εκτεθεί και παρακάτω, η εξωεδαφικότητα είναι μια έννοια, η οποία διαμορφώνεται και εξελίσσεται, κυρίως μέσα από τη νομολογία του ΔΕΕ. Στην απόφαση *Google Spain*¹⁵⁴ τέθηκαν τα θεμέλια για τη σταδιακή εγκατάλειψη της φυσικής εγκατάστασης ενός υπεύθυνου επεξεργασίας εντός του ευρωπαϊκού εδάφους, ως αποκλειστικής απαραίτητης προϋπόθεσης προκειμένου μια επεξεργασία δεδομένων να διέπεται από την μέχρι τότε Οδηγία 95/45/ΕΚ που προστάτευε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Παράλληλα, αυτή η εξέλιξη οδήγησε στην τυπική και ουσιαστική διατύπωση του κριτηρίου της στοχεύσεως, μέσω του ΓΚΠΔ και συγκεκριμένα μέσω του άρθρου 3 του Κανονισμού και συνεπώς στην «επέκταση» της εξωεδαφικής ισχύος του ΓΚΠΔ.

¹⁵³ Βλ. Σχετ. *European Data Protection Board*, Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the GDPR (Article 3), version adopted after public consultation, σ. 20, https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_3_2018_territorial_scope_after_public_consultation_en_0.pdf

¹⁵⁴ Βλ. Σχετ. ΔΕΕ, C-131/12, *Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, 13.5.2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>.

Ωστόσο, ενώ παρατηρήθηκε η ενίσχυση του εξωεδαφικού χαρακτήρα του ΓΚΠΔ σε σχέση με την προκάτοχό του, στη συνέχεια δημιουργήθηκαν εύλογα ερωτήματα για την έκταση και τα όρια (γεωγραφικά, νομικά και ηθικά ενδεχομένως) της εξωεδαφικότητας αυτής. Αυτό αποτυπώνεται στην απόφαση *Google v. CNIL*¹⁵⁵, η οποία θα αναπτυχθεί ακολούθως και με την οποία το ΔΕΕ έθεσε περιορισμούς στην «έκταση» της εξωεδαφικής ισχύος του ΓΚΠΔ ως προς την άσκηση του δικαιώματος διαγραφής («δικαίωμα στη λήθη») του άρθρου 17 ΓΚΠΔ, το οποίο, σύμφωνα με το ΔΕΕ, δε μπορεί να έχει παγκόσμια ισχύ για τις μηχανές αναζήτησης, όπως η Google, αλλά θα πρέπει να περιορίζεται στο σύνολο των κρατών μελών της Ε.Ε.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, παρατηρείται ότι η έννοια της εξωεδαφικότητας «μεταλλάσσεται» και εξελίσσεται σε μια «δυναμική έννοια, η οποία επεκτείνεται στο σημείο που επηρεάζονται τα δικαιώματα υποκειμένων δεδομένων που βρίσκονται εντός της Ε.Ε.»¹⁵⁶. Αυτή η εξέλιξη αποδεικνύει τη γενικότερη τάση του Ευρωπαϊού νομοθέτη αφενός, να μετουσιώσει τον Κανονισμό σε μια δικλείδα ουσιαστικής προστασίας των δικαιωμάτων των Ευρωπαίων πολιτών, ιδιαίτερος όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τους αφορούν διαβιβάζονται προς «τρίτες» χώρες, εκτός Ε.Ε. και Ε.Ο.Ζ. και αφετέρου, να τον καταστήσει εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης και θεμιτού ανταγωνισμού για τις διεθνείς εμπορικές και συναλλακτικές σχέσεις, σφυρηλατώντας το αμάλγαμα αυτό στο όνομα της

¹⁵⁵ Βλ. Σχετ. Case C-507/17, Google LLC, successor in law to Google Inc. v. Commission nationale de l' informatique et des libertés (CNIL), 24.9.2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62017CJ0507&from=en>.

¹⁵⁶ Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔίΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 520.

ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ωστόσο, στο πλαίσιο των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτες χώρες και οργανισμούς, η «σύγκρουση» μεταξύ των διαφορετικών εννόμων τάξεων και των προστατευόμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων από κάθε πλευρά, είναι αναπόφευκτη. Παράλληλα, τα δικαιώματα που καλούνται να σταθμιστούν και να ισορροπηθούν είναι, δικαιώματα όπως, από τη μια πλευρά, η προστασία του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και από την άλλη πλευρά, δικαιώματα όπως η ελευθερία της οικονομίας μέσω της ελεύθερης ροής των υπηρεσιών και των εμπορευμάτων, η προστασία της υγείας, το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία, η ελευθερία της τέχνης, του τύπου και των επικοινωνιών, αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις, η προστασία της εθνικής και της δημόσιας ασφάλειας κ.ά. Όλα τα ανωτέρω θα αναλυθούν ενδελεχώς στα επόμενα Κεφάλαια.

6. ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González

Το 2010, ο Mario Costeja González, Ισπανός πολίτης, προσέφυγε στην ισπανική Αρχή προστασίας δεδομένων (AEPD) κατά ισπανικής εφημερίδας και κατά της Google Spain και της Google Inc., ζητώντας τη διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούσαν. Συγκεκριμένα, ο προσφεύγων δήλωσε ότι, όταν πληκτρολογούσε το όνομά του στην μηχανή αναζήτησης της Google Spain, λάμβανε ως αποτελέσματα κάποια δημοσιεύματα ισπανικής εφημερίδας που αφορούσαν σε παρελθοντική διαταγή εκπλειστηριασμού της οικίας του. Γι' αυτόν το λόγο, ζητούσε από την εφημερίδα να διαγράψει το όνομά του από τα σχετικά

δημοσιεύματα και από τη Google Spain να αφαιρέσει τα προσωπικά δεδομένα που τον αφορούσαν από τα αποτελέσματα αναζήτησης, εφόσον οι διαδικασίες του εκπλειστηριασμού της οικίας του είχαν ολοκληρωθεί προ ετών.

Η ισπανική Αρχή προστασίας δεδομένων (AEPD) απέρριψε το αίτημά του ως προς την ισπανική εφημερίδα, ωστόσο το έκανε δεκτό ως προς τη Google κρίνοντας ότι, τόσο η Google Spain, όσο και η Google Inc., όφειλαν να διαγράψουν τα προσωπικά δεδομένα του αιτούντος, σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας 95/46/EK, που ίσχυε τότε. Κατά της απόφασης της ισπανικής Αρχής ασκήθηκε έφεση ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ισπανίας από την Google Spain και την η Google Inc. Το Ανώτατο Δικαστήριο απευθύνθηκε με προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΕ σχετικά με την ορθή εφαρμογή της Οδηγίας. Τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούσαν στα εξής:

α) Εάν η Google Inc. πραγματοποιούσε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σύμφωνα με την Οδηγία.

β) Εάν η Google Spain, ως ευρωπαϊκή επιχείρηση, ενέπιπτε το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας.

Στην περίπτωση θετικής απάντησης, το Ανώτατο Δικαστήριο ζητούσε από το ΔΕΕ να προσδιορίσει την ευθύνη της Google στο πλαίσιο της επεξεργασίας δεδομένων που λάμβανε χώρα, καθώς και να κρίνει κατά πόσον ένας πολίτης της Ε.Ε. είχε το δικαίωμα να ζητήσει από τη Google να διαγράψει τα προσωπικά του δεδομένα.

Το ΔΕΕ, εξετάζοντας την υπόθεση, αποφάνθηκε στη Σκέψη 28¹⁵⁷ της απόφασης, ότι η Google πραγματοποιούσε επεξεργασία δεδομένων, καθώς συνέλεγε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία στη συνέχεια κατέγραφε, οργάνωνε και αποθήκευε στους διακομιστές της. Επιπλέον, στις Σκέψεις 49 και 60¹⁵⁸ έκρινε ότι η Google Inc. ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, καθώς η Google Spain αποτελούσε θυγατρική της εταιρία, η οποία είχε «εγκατάσταση» εντός της Ε.Ε., σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι οι μηχανές αναζήτησης μπορούν να επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όταν όμως αυτό είναι απαραίτητο προκειμένου να εξυπηρετηθεί το έννομο συμφέρον των υποκειμένων των δεδομένων ή τρίτων μερών. Ωστόσο, επισήμανε ότι το δικαίωμα στην επεξεργασία δεδομένων δεν είναι απόλυτο, αλλά αντιθέτως, δύναται να περιορίζεται όταν προσβάλλονται θεμελιώδη δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, όπως το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο.

Όσον αφορά στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι το υποκείμενο δεδομένων έχει το δικαίωμα να αρνηθεί τη δημοσίευση των προσωπικών του δεδομένων, όταν παραβιάζεται το δικαίωμά του στον ιδιωτικό βίο και ότι συνεπώς, η Google όφειλε να διαγράψει τα δεδομένα που το αφορούσαν.

¹⁵⁷ Βλ. Σχετ. ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González, 13.5.2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>, Σκ. 28.

¹⁵⁸ Βλ. Σχετ. ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González, 13.5.2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>, Σκ. 49 και 60.

Η απόφαση αυτή του ΔΕΕ αποτέλεσε απόφαση - σταθμό για το δίκαιο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς αναγνώρισε στα υποκείμενα των δεδομένων το δικαίωμα διαγραφής, το οποίο καθιερώθηκε ως «δικαίωμα στη λήθη», ενώ παράλληλα επισήμανε τη σχετική υποχρέωση διαγραφής από τους υπεύθυνους επεξεργασίας/εκτελούντες. Το θεμελιώδες αυτό δικαίωμα κατοχυρώθηκε στην πορεία από τον ΓΚΠΔ στο άρθρο 17, γεγονός που αποδεικνύει τη διαχρονική διαπλαστική δυναμική της νομολογίας του ΔΕΕ. Εν τούτοις, το ΔΕΕ προκειμένου να προστατεύσει το δικαίωμα στη λήθη ως στοιχείο του δικαιώματος στον ιδιωτικό βίο, περιόρισε το δικαίωμα πρόσβασης σε πληροφορίες, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.¹⁵⁹. Επιπλέον, το ΔΕΕ αναγνώρισε μόνο τους λόγους δημοσίου συμφέροντος ως ικανούς να περιορίσουν το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου, συνεπώς και το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Συνοψίζοντας, είναι αδιαμφισβήτητο ότι η απόφαση αυτή του ΔΕΕ διαμόρφωσε το δίκαιο προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθιερώνοντας το θεμελιώδες δικαίωμα στη λήθη, ενώ παράλληλα προετοίμασε το έδαφος για τον ΓΚΠΔ. Παρ' όλα αυτά, εντοπίζονται ορισμένα «κενά» στην απόφαση. Για παράδειγμα, το ΔΕΕ θα έπρεπε ενδεχομένως να προτρέπει σε στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος προστασίας του ιδιωτικού βίου και του δικαιώματος πρόσβασης σε πληροφορίες. Ωστόσο, το βασικότερο «κενό» που εντοπίζεται είναι ότι το ΔΕΕ δεν έθιξε το ζήτημα των εδαφικών ορίων της ασκήσεως του δικαιώματος στη λήθη και της τυχόν εξεδαφικής εφαρμογής του - ζητήματα μεγάλης σημασίας για τις

¹⁵⁹ Βλ. Σχετ. ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González, 13.5.2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>, Σκ. 99.

διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες. Τα ζητήματα αυτά «κλήθηκαν» και καλούνται να απαντήσουν στη συνέχεια, τόσο ο ΓΚΠΔ μετά τη θέση του σε εφαρμογή, όσο και το ΔΕΕ, με την μετέπειτα νομολογία του, μέσα από αποφάσεις όπως η *Google v CNIL*, που θα συζητηθεί ακολούθως.

7. ΔΕΕ, C-507/17, Google LLC, successor in law to Google Inc. v. Commission nationale de l' informatique et des libertés (CNIL)

Το 2010, η γαλλική ανεξάρτητη Αρχή προστασίας δεδομένων (CNIL) επέβαλε πρόστιμο 100.000 ευρώ στη Google, καθώς έκρινε πως περιόριζε το δικαίωμα διαγραφής («δικαίωμα στη λήθη») μόνο στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες της μηχανής αναζήτησής της. Η Google προσέφυγε ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου της Γαλλίας (Conseil d' État), ζητώντας την ακύρωση της απόφασης της Αρχής, ισχυριζόμενη ότι το δικαίωμα διαγραφής δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ότι η διαγραφή των επίδικων συνδέσμων πρέπει να καλύπτει, χωρίς εδαφικό περιορισμό, όλα τα «ονόματα τομέα» ("domain names") της μηχανής αναζήτησης. Περαιτέρω, η Google επικαλέστηκε ότι η CNIL παραβίασε τις αναγνωρισμένες από το δημόσιο διεθνές δίκαιο αρχές της αμοιβαιότητας και της μη επέμβασης και ότι έθιξε δυσανάλογα τις ελευθερίες έκφρασης, πληροφόρησης και επικοινωνίας, καθώς και την ελευθερία του Τύπου, οι οποίες κατοχυρώνονται μεταξύ άλλων και στο άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.¹⁶⁰. Κατά την εξέταση

¹⁶⁰ Βλ. Σχετ. Opinion of Advocate General Szpunar, delivered on 10 January 2019 (1), Case C-507/17, Google LLC, successor to Google Inc. v Commission nationale de l' informatique et des libertés (CNIL), <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=209688&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3074527>, Σκ. 27.

της προσφυγής της Google, το Conseil d'État υπέβαλε στο ΔΕΕ τα εξής προδικαστικά ερωτήματα¹⁶¹:

1) Εάν το δικαίωμα διαγραφής, όπως καθιερώθηκε στην απόφαση Google Spain έχει την έννοια ότι ο φορέας εκμετάλλευσης της μηχανής αναζήτησης οφείλει, όταν κάνει δεκτό το αίτημα διαγραφής συνδέσμων, να εφαρμόζει τη διαγραφή ως προς το σύνολο των «ονομάτων τομέα» (“domain names”) της μηχανής αναζήτησης που εκμεταλλεύεται, ώστε οι επίμαχοι σύνδεσμοι να μην εμφανίζονται πλέον, ανεξάρτητα από τον τόπο από τον οποίο πραγματοποιείται η αναζήτηση, με βάση το ονοματεπώνυμο του αιτούντος, ακόμη και εκτός του εδαφικού πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας 95/46/EK.

2) Εάν, σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, το «δικαίωμα διαγραφής συνδέσμων», όπως καθιερώθηκε από το ΔΕΕ με την απόφαση Google Spain, έχει την έννοια ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μηχανής αναζήτησης οφείλει, όταν κάνει δεκτό το αίτημα διαγραφής συνδέσμων, να απαλείφει τους επίμαχους συνδέσμους μόνον από τα αποτελέσματα που εμφανίζονται κατόπιν αναζήτησης που πραγματοποιείται με βάση το ονοματεπώνυμο του αιτούντος από το όνομα τομέα (“domain name”) που αντιστοιχεί στο κράτος στο οποίο τεκμαίρεται ότι υποβλήθηκε το αίτημα ή γενικότερα από τα «ονόματα τομέα» (“domain names”) της μηχανής αναζήτησης, που αντιστοιχούν στις εθνικές καταλήξεις

¹⁶¹ Βλ. Σχετ. Opinion of Advocate General Szpunar, delivered on 10 January 2019 (1), Case C-507/17, Google LLC, successor to Google Inc. v Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL), <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=209688&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3074527>, Σκ. 28.

ονομάτων τομέα της εν λόγω μηχανής αναζήτησης για το σύνολο των κρατών μελών της Ε.Ε.

3) Επιπλέον, εάν το δικαίωμα διαγραφής συνδέσμων, όπως καθιερώθηκε από το ΔΕΕ με την απόφαση Google Spain, έχει την έννοια ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μηχανής αναζήτησης, που κάνει δεκτό το αίτημα διαγραφής συνδέσμων, οφείλει να απαλείφει, διά της τεχνικής του γεωγραφικού αποκλεισμού, ως προς τη διεύθυνση IP, η οποία τεκμαίρεται ότι βρίσκεται στο κράτος κατοικίας του φορέα του δικαιώματος διαγραφής συνδέσμων, τα επίμαχα αποτελέσματα των αναζητήσεων που πραγματοποιούνται με βάση το ονοματεπώνυμό του ή ακόμη γενικότερα, ως προς τη διεύθυνση IP, η οποία τεκμαίρεται ότι βρίσκεται σε κράτος μέλος που υπόκειται στην Οδηγία 95/46/ΕΚ και ανεξάρτητα από το όνομα τομέα (domain name) που χρησιμοποιεί ο χρήστης του διαδικτύου που πραγματοποιεί την αναζήτηση.

Στη συνέχεια, με βάση τα προδικαστικά ερωτήματα που υπεβλήθησαν, ο Γενικός Εισαγγελέας του ΔΕΕ, Maciej Szpunar πρότεινε τα εξής στο ΔΕΕ:

1) Ότι επιβάλλεται να γίνεται διάκριση αναλόγως με τον τόπο όπου γίνεται η αναζήτηση¹⁶².

¹⁶² Βλ. Σχετ. Opinion of Advocate General Szpunar, delivered on 10 January 2019 (1), Case C-507/17, Google LLC, successor to Google Inc. v Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL), <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=209688&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3074527>, Σκ. 46 και 63.

2) Ότι η διαγραφή συνδέσμων από τα αποτελέσματα της αναζήτησης δεν θα πρέπει να αφορά στις αναζητήσεις που λαμβάνουν χώρα εκτός του εδάφους της Ε.Ε.¹⁶³.

3) Ότι θα πρέπει να γίνεται στάθμιση ανάμεσα στο δικαίωμα στη λήθη και στο έννομο συμφέρον του κοινού για πρόσβαση στην πληροφορία¹⁶⁴.

Πιο αναλυτικά, αναφερόμενος στην απόφαση Google Spain, ο Γενικός Εισαγγελέας τόνισε ότι στην απόφαση αυτή, το ΔΕΕ απέδωσε μεγάλη σημασία στη στάθμιση, αφενός, του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και του ιδιωτικού βίου και αφετέρου, του έννομου συμφέροντος του κοινού να αποκτά πρόσβαση στις αναζητούμενες πληροφορίες.

Επιπλέον, ισχυρίστηκε ότι τα δικαιώματα στην προστασία των δεδομένων και στην ιδιωτική ζωή είναι δικαιώματα, τα οποία απορρέουν από τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και συνεπώς, θα πρέπει να εμφανίζουν σύνδεσμο με το δίκαιο της Ε.Ε. και την εδαφικότητά του. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά στο έννομο συμφέρον του κοινού να αποκτήσει πρόσβαση στις αναζητούμενες πληροφορίες, που, ως δικαίωμα, απορρέει από το άρθρο 11 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

¹⁶³ Βλ. Σχετ. Opinion of Advocate General Szpunar, delivered on 10 January 2019 (1), Case C-507/17, Google LLC, successor to Google Inc. v Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL), <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=209688&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3074527>, Σκ. 46.

¹⁶⁴ Βλ. Σχετ. Opinion of Advocate General Szpunar, delivered on 10 January 2019 (1), Case C-507/17, Google LLC, successor to Google Inc. v Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL), <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=209688&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3074527>, Σκ. 58.

Τέλος, υπογράμμισε ότι το «κοινό», το οποίο αφορά η διάταξη, δεν είναι παγκόσμιο, αλλά βρίσκεται εντός του πεδίου εφαρμογής του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και είναι συνεπώς ευρωπαϊκό¹⁶⁵.

Το ΔΕΕ στη συνέχεια απεφάνθη, απαντώντας στα προδικαστικά ερωτήματα, ότι το δικαίωμα διαγραφής («δικαίωμα στη λήθη»), όπως αποτυπώνεται στο άρθρο 12 στοιχείο β' και στο άρθρο 14 εδ. α' στοιχείο α' της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, αλλά και όπως αποτυπώνεται στο άρθρο 17 του ΓΚΠΔ (δεδομένου ότι όταν δημοσιεύθηκε η εν λόγω απόφαση είχε ήδη τεθεί σε ισχύ ο ΓΚΠΔ και είχε αντικαταστήσει την Οδηγία), έχει την εξής έννοια: Ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μηχανής αναζήτησης, όταν κάνει δεκτό το αίτημα διαγραφής συνδέσμων, κατ' εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων, δεν υποχρεούται να διαγράψει τους συνδέσμους αυτούς ως προς όλες τις εκδοχές της μηχανής αναζήτησης που εκμεταλλεύεται, αλλά μόνον ως προς τις εκδοχές της, οι οποίες αντιστοιχούν στο σύνολο των κρατών μελών της Ε.Ε., σε συνδυασμό, εφόσον είναι αναγκαίο, με μέτρα τα οποία, αφενός, πληρούν τις νόμιμες προϋποθέσεις και αφετέρου, εμποδίζουν αποτελεσματικά τους χρήστες του διαδικτύου που πραγματοποιούν εντός κράτους μέλους αναζήτηση με βάση το ονοματεπώνυμο του υποκειμένου των δεδομένων, να έχουν πρόσβαση, μέσω του καταλόγου αποτελεσμάτων, στους συνδέσμους, τους οποίους αφορά η ως άνω αίτηση ή τουλάχιστον αποθαρρύνουν έντονα την πρόσβαση αυτή¹⁶⁶.

¹⁶⁵ Βλ. Σχετ. Opinion of Advocate General Szpunar, delivered on 10 January 2019 (1), Case C-507/17, Google LLC, successor to Google Inc. v Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL), <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=209688&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3074527>, Σκ. 59.

¹⁶⁶ Case C-507/17, Google LLC, successor in law to Google Inc. v. Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL), 24.9.2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62017CJ0507&from=en>, Σκ. 73.

Έτσι, το ΔΕΕ έκρινε ότι η υποχρέωση των μηχανών αναζήτησης να μη επιτρέπουν την πρόσβαση τρίτων στις εν λόγω ιστοσελίδες αφορά μόνο στις περιπτώσεις όπου πραγματοποιείται αναζήτηση από διεύθυνση IP εντός της Ε.Ε.¹⁶⁷, ενώ παράλληλα έκρινε ως επαρκή την αφαίρεση των αποτελεσμάτων αναζήτησης από τις ευρωπαϊκές εκδοχές των μηχανών αναζήτησης μέσω της χρήσης του «γεω-αποκλεισμού» (geo-blocking)¹⁶⁸. Αυτό σημαίνει ότι όταν πραγματοποιείται αναζήτηση από εξυπηρετητή (server) ή μέσω IP εκτός της Ε.Ε., το δικαίωμα στη λήθη δεν μπορεί να ασκηθεί¹⁶⁹. Όμως, στην πράξη αυτό σημαίνει ότι οι χρήστες των μηχανών αναζήτησης μπορούν να παρακάμπτουν την απαγόρευση πρόσβασης, κάνοντας χρήση διαφορετικού εικονικού ιδιωτικού δικτύου (VPN), προκειμένου να αλλάξουν την τοποθεσία τους¹⁷⁰.

Επιπλέον, το ΔΕΕ τόνισε ότι το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί, ασκώντας τα δικαιώματα που απορρέουν από τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε, να ζητήσει να παύσει η επίμαχη πληροφορία που τον αφορά να τίθεται στη διάθεση του ευρέος κοινού μέσω της εμφάνισής της στον κατάλογο αποτελεσμάτων και πως τα δικαιώματα αυτά υπερέχουν, καταρχήν, όχι μόνον του οικονομικού συμφέροντος του φορέα εκμετάλλευσης της μηχανής αναζήτησης, αλλά και του συμφέροντος

¹⁶⁷ Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 507.

¹⁶⁸ Βλ. Σχετ.: Case C-507/17, Google LLC, successor in law to Google Inc. v. Commission nationale de l' informatique et des libertés (CNIL), 24.9.2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62017CJ0507&from=en>, Σκ. 43.

¹⁶⁹ Βλ. Σχετ.: Case C-507/17, Google LLC, successor in law to Google Inc. v. Commission nationale de l' informatique et des libertés (CNIL), 24.9.2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62017CJ0507&from=en>, Σκ. 43.

¹⁷⁰ Φ., Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 507.

του κοινού να αποκτήσει πρόσβαση στην πληροφορία αυτή στο πλαίσιο αναζήτησης με βάση το ονοματεπώνυμο του εν λόγω υποκειμένου¹⁷¹. Με αυτόν τον τρόπο, το ΔΕΕ έθιξε και το ζήτημα της σταθμίσεως ανάμεσα στο δικαίωμα διαγραφής και σε άλλα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα προσβάσεως του κοινού στην πληροφορία, για το οποίο μνεία είχε γίνει και στην υπόθεση Google Spain¹⁷².

Συνεπώς, το απόσταγμα αυτής της απόφασης του ΔΕΕ ήταν ότι το δικαίωμα στη λήθη, το οποίο ασκείται από Ευρωπαίους χρήστες, δεν έχει παγκόσμια ισχύ όσον αφορά στις μηχανές αναζήτησης, όπως η Google, αλλά η ισχύς του περιορίζεται στο σύνολο των κρατών μελών της Ε.Ε. Θα πρέπει να σημειωθεί ωστόσο, ότι ο περιορισμός αυτός αφορά αποκλειστικά και μόνο στο δικαίωμα στη λήθη και όχι εν γένει στις υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία εκτός της Ε.Ε.¹⁷³. Έτσι, με αυτήν την απόφασή του, το ΔΕΕ επιχείρησε να «αγγίξει» το λεπτό ζήτημα της εξωεδαφικής εφαρμογής του ΓΚΠΔ, όσον αφορά στο δικαίωμα στη λήθη και να δώσει απαντήσεις σε όσα δεν είχαν απαντηθεί στην απόφαση Google Spain, περιορίζοντας την ισχύ του εν λόγω δικαιώματος εντός ευρωπαϊκών ορίων. Ωστόσο, οι ανάγκες που αναδύθηκαν στα επόμενα χρόνια μέχρι σήμερα, συνεπεία της τεχνολογικής εξέλιξης σε όλους τους τομείς της

¹⁷¹ Βλ. Σχετ. Opinion of Advocate General Szpunar, delivered on 10 January 2019 (1), Case C-507/17, Google LLC, successor to Google Inc. v Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL), <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=209688&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3074527>, Σκ. 45.

¹⁷² Βλ. Σχετ. ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL and Google Inc. vs. Agencia España de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González, 13.5.2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>, Σκ. 99.

¹⁷³ Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16°, σ. 506.

κοινωνικής και οικονομικής ζωής και της αύξησης των διασυνοριακών ροών δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, έχουν «επαναπροσδιορίσει» τα δεδομένα της εποχής, με αποτέλεσμα, το σενάριο της εξωεδαφικής εφαρμογή του δικαιώματος στη λήθη να μην θεωρείται πλέον συνταγματικώς «ακραίο». Στα κεφάλαια που ακολουθούν πρόκειται να αναλυθούν ακριβώς αυτές οι ανάγκες, υπό τη σκοπιά της σημασίας της διαβίβασης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

IV. Η σημασία της διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

1. Λόγοι ανάπτυξης και εξέλιξης διαβιβάσεων και η σημασία τους για την οικονομία και το διεθνές εμπόριο

Η ραγδαία ανάπτυξη και εξέλιξη της τεχνολογίας και του Διαδικτύου (Internet), σε κάθε φάσμα της κοινωνικής, οικονομικής και επιχειρηματικής ζωής, αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο στην αύξηση και επικράτηση των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ως αναπόσπαστου πλέον στοιχείου της παγκόσμιας οικονομίας και της σύγχρονης ελεύθερης αγοράς στην εποχή της ψηφιακής επικράτησης.

Η διακίνηση των δεδομένων αυτών είναι συνυφασμένη με την ευρυθμία του διεθνούς εμπορίου και της διεθνούς συνεργασίας, καθώς συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για τη διευκόλυνση των εμπορικών συναλλαγών και την ευδοκίμηση των επιχειρήσεων. Άλλωστε, αυτό προβλέπεται και από τον ίδιο τον Κανονισμό 2016/679 – ΓΚΠΔ, στην Αιτιολογική Σκέψη 101, σύμφωνα με την οποία, *«οι ροές δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς χώρες εκτός Ένωσης και διεθνείς οργανισμούς είναι απαραίτητες για την επέκταση του διεθνούς δικαίου και της διεθνούς συνεργασίας»*. Επιπλέον, στην Αιτιολογική Σκέψη 6 του Κανονισμού τονίζεται η άμεση σχέση των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την τεχνολογία και το διεθνές εμπόριο και επομένως με τις διεθνείς οικονομικές και κοινωνικές συναλλαγές¹⁷⁴.

¹⁷⁴ Βλ. Σχετ. Αιτιολογική Σκέψη 6 Κανονισμού 2016/679 -GDPR: *«Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις και η παγκοσμιοποίηση δημιούργησαν νέες προκλήσεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η κλίμακα της συλλογής και της ανταλλαγής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αυξήθηκε σημαντικά. Η τεχνολογία επιτρέπει τόσο σε ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και σε δημόσιες αρχές να κάνουν χρήση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε πρωτοφανή κλίμακα για την επιδίωξη των δραστηριοτήτων τους. Τα φυσικά πρόσωπα ολοένα και περισσότερο δημοσιοποιούν προσωπικές πληροφορίες και τις καθιστούν διαθέσιμες σε*

Στόχο της Ε.Ε., μέσω του ΓΚΠΔ, αποτελεί η επίτευξη δύο στόχων: Αφενός, της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως έκφρασης του θεμελιώδους δικαιώματος στην ιδιωτικότητα και αφετέρου, της εξυπηρέτησης της ελεύθερης κυκλοφορίας των πληροφοριών και των συναλλαγών διεθνώς¹⁷⁵.

Οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι οποίες θα συζητηθούν στην παρούσα έρευνα, αφορούν στις εκροές δεδομένων εκτός της οικονομικής ζώνης της Ε.Ε. και προς τρίτες χώρες προς την Ένωση. Οι διαβιβάσεις αυτές είναι σημαντικές για έναν ευρύτατο κύκλο οικονομικών δραστηριοτήτων. Δηλαδή, δεν αφορούν, όπως κάποιος θα υπέθετε, μόνο τους επιχειρηματικούς κλάδους που σχετίζονται με την Πληροφορική ή την Τεχνολογία και τους αντίστοιχους τομείς που επεξεργάζονται δεδομένα και πληροφορίες (π.χ. High-tech companies, IT and communication sectors κ.ά.). Έτσι, αφορούν ενδεχομένως το σύνολο των οικονομικών τομέων και δραστηριοτήτων. Άλλωστε, οι επιχειρήσεις πλέον εξαρτώνται από ψηφιακές λύσεις προκειμένου να επιτυγχάνουν περισσότερες πωλήσεις των προϊόντων τους, στο βαθμό που οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ αγοραστών και πωλητών καθίστανται απαραίτητες ώστε να επιτευχθεί αισίως μια εμπορική συναλλαγή¹⁷⁶, αλλά και προκειμένου να δομηθούν καταναλωτικές σχέσεις που θα είναι πιο ανθεκτικές στο χρόνο.

παγκόσμιο επίπεδο. Η τεχνολογία έχει αλλάξει τόσο την οικονομία όσο και την κοινωνική ζωή και θα πρέπει να διευκολύνει περαιτέρω την ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της Ένωσης και τη διαβίβαση σε τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, διασφαλίζοντας παράλληλα υψηλό επίπεδο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

¹⁷⁵ Σ. Βλαχόπουλος, «Διασυνοριακή μεταβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση προς τρίτες χώρες: Οι τελευταίες εξελίξεις», στο: «Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δοκίμια Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1, 2018, Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 28.

¹⁷⁶ “No transfer, No trade” – “The Importance of Cross-Border Data Transfers for Companies Based in Sweden”, Kommerskollegium 2014: 1, National Board of Trade, p.2.

Επιπλέον, όλο και περισσότερες επιχειρήσεις διεθνώς χρησιμοποιούν ψηφιακές υπηρεσίες, μέσω τρίτων παρόχων, όπως οι υπηρεσίες περιβάλλοντος “Cloud”- «νέφους» (“*Cloud based solutions*”¹⁷⁷), κατά τη χρήση των οποίων διαβιβάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προς τους τρίτους παρόχους. Η επιλογή υπηρεσιών σε περιβάλλον “Cloud” συν τοις άλλοις συντελεί και στη μείωση του λειτουργικού κόστους των επιχειρήσεων, ενώ είναι καθοριστική για την ψηφιακή εξέλιξη και την αύξηση του ανταγωνισμού και της παραγωγικότητας.

Ακόμα, στις μέρες μας οι περισσότερες εταιρείες χρησιμοποιούν συστήματα προώθησης των προϊόντων ή των υπηρεσιών τους, μέσω διαφημίσεων που διαμορφώνονται με βάση το προφίλ επισκεψιμότητας του κάθε χρήστη (“*profiling*”) σε ιστοσελίδες και το ιστορικό αγορών και προτιμήσεων στο Διαδίκτυο¹⁷⁸.

Έτσι, είναι σχεδόν αδύνατον να φανταστούμε μια διεθνή εμπορική συναλλαγή που δεν θα περιλαμβάνει κάποια επεξεργασία και διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ειδικότερα δε, όσον αφορά στις διατλαντικές ροές των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, είναι γεγονός πως οι διαβιβάσεις αυτές συνιστούν βασικό πυλώνα για την οικονομική ανάπτυξη τόσο της Ε.Ε., όσο και των Η.Π.Α.¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Οι λύσεις “Cloud” («*Νέφους*»), είναι υπηρεσίες «*κατά παραγγελία*» (“*on demand*”): Δίκτυα υπολογιστών, μνήμη ή αποθηκευτικός χώρος, εφαρμογές (applications) ή πηγές οι οποίες γίνονται προσβάσιμες μέσω του Διαδικτύου και μέσω των υποδομών “Cloud” που μοιράζονται μέσω ενός διαφορετικού παρόχου. Τα προνόμια από τις λύσεις “Cloud” είναι οι αυξημένες δυνατότητες, η επεκτασιμότητα, η λειτουργικότητα, ο περιορισμός της συντήρησης και του κόστους δομής και οργάνωσης του συστήματος (...).

Βλ. Σχετ. <https://www.deputy.com/glossary/what-is-a-cloud-based-solution>.

¹⁷⁸ “*No transfer, No trade*” – “*The Importance of Cross-Border Data Transfers for Companies Based in Sweden*”, Kommerskollegium 2014: 1, National Board of Trade, p.5.

¹⁷⁹ Βλ. Σχετ. I. Tourkochoriti, “*The Transatlantic Flow of Data and the National Security Exception in the European Data Privacy Regulation: In Search for Legal Protection Against Surveillance*” (2014), 36, University of Pennsylvania Journal of International Law, p. 459.

Σύμφωνα με σχετική έρευνα¹⁸⁰, φαίνεται πως οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αποτελούν καθοριστικό παράγοντα και συντελεστή ανάπτυξης και ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και του διεθνούς εμπορίου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έρευνα αυτή, υπολογίζεται ότι οι διαβιβάσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά το έτος 2014, ήταν κατά 45 φορές περισσότερες από τις διαβιβάσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά το έτος 2005, ενώ το 12% περίπου του διεθνούς εμπορίου βασιζόταν σε συναλλαγές μέσω ηλεκτρονικών πλατφορμών, όπως π.χ. το Amazon, το Alibaba κ.ά., γεγονός, το οποίο καταδεικνύει ευθέως την άμεση σχέση διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, διαδικτύου και πωλήσεων, άρα και οικονομικής ανάπτυξης.

Οι τρόποι με τους οποίους μπορούν να πραγματοποιούνται ασφαλείς διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εκτός Ε.Ε., ορίζονται ρητά στον Κανονισμό 2016/679 – ΓΚΠΔ, ο οποίος «εμπλούτισε» το εδαφικό κριτήριο εφαρμογής του ευρωπαϊκού νομικού πλαισίου, σε σχέση με την Οδηγία 95/46/ΕΚ. Η ανάγκη αυτή προέκυψε εξαιτίας του πλέον συνήθους φαινομένου, επιχειρήσεις που μπορεί να έχουν την εγκατάστασή τους εκτός της Ε.Ε., να αντλούν και να επεξεργάζονται συστηματικά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποκειμένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. και συνεπώς, από την επεξεργασία αυτή να θίγονται τα δικαιώματα των υποκειμένων αυτών.

Γενικότερα, ο πιο διαδεδομένος τρόπος ασφαλούς διαβίβασης δεδομένων είναι η θέσπιση, εκ μέρους του κράτος εκτός της Ε.Ε. (τρίτη χώρα) προς το οποίο γίνεται η διαβίβαση, της κατάλληλης νομοθεσίας, μέσω της

¹⁸⁰ J. Manyika et al., “*Digital Globalization: The New Era of Global Flows*” (McKinsey & Company, 2016), <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/digital-globalization-the-new-era-of-global-flows>.

οποίας θα προστατεύονται επαρκώς τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και μάλιστα, το επίπεδο προστασίας που θα παρέχεται θα πρέπει να είναι «ικανοποιητικό»¹⁸¹ και «ουσιαστικά ισοδύναμο»¹⁸² με αυτό που παρέχεται εντός της Ε.Ε.

Ωστόσο, όταν μια τρίτη χώρα δεν διαθέτει την κατάλληλη νομοθεσία ώστε να εγγυάται ένα ικανοποιητικό και ισοδύναμο επίπεδο προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε σχέση με τη νομοθεσία της Ε.Ε., τότε είθισται να συνάπτονται μεταξύ των τρίτων χωρών και της Ε.Ε. οι λεγόμενες «συμφωνίες επάρκειας» - “*adequacy decisions*” (άρθρο 45 ΓΚΠΔ), στόχο των οποίων αποτελεί η προστασία των υποκειμένων των δεδομένων όταν λαμβάνουν χώρα διαβιβάσεις δεδομένων εκτός Ε.Ε. Τέτοιου είδους συμφωνίες αποτέλεσαν οι διατλαντικές συμφωνίες επάρκειας “Safe Harbor” και “Privacy Shield”, οι οποίες καταρτίστηκαν μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., αλλά ακυρώθηκαν στην πορεία από το ΔΕΕ, στο πλαίσιο των αποφάσεων *Schrems I* και *II*, λόγω αδυναμίας παροχής επαρκούς και ουσιαστικής προστασίας και λόγω ελλείψεως ασφαλών δικλείδων προστασίας από την πλευρά των Η.Π.Α.

Ελλείψει αποφάσεων επάρκειας μεταξύ της Ε.Ε. και τρίτων χωρών, στον ΓΚΠΔ προβλέπονται ορισμένοι εναλλακτικοί τρόποι ασφαλούς διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κάποιους από τους οποίους υιοθετούν συχνά οι επιχειρήσεις προς τις οποίες διαβιβάζονται δεδομένα, όπως είναι οι δεσμευτικοί εταιρικοί κανόνες - “BCRs”¹⁸³ (άρθρα 46 και 47

¹⁸¹ Άρθρο 25 παρ.1 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ και άρθρο 45 παρ. 1 Κανονισμού 2016/679 – GDPR.

¹⁸² A. Mattoo, J. P. Meltzer, “*International Data Flows and Privacy: The Conflict and Its Resolution*”, *Journal of International Economic Law*, 2018, 21, Oxford, p. 770 · Βλ. Σχετ. *Schrems v Data Protection Commissioner*(2014) I.E.H.C.310, Judgment of the Court of Justice of the European Union (GrandChamber),C-362/14, para 73.

¹⁸³ Binding Corporate Rules (BCRs).

ΓΚΠΔ), οι τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες – “SCCs”¹⁸⁴ (άρθρο 46 ΓΚΠΔ), οι εγκεκριμένοι κώδικες δεοντολογίας (άρθρα 40 και 46 ΓΚΠΔ) και οι εγκεκριμένοι μηχανισμοί πιστοποίησης (άρθρα 42 και 46 ΓΚΠΔ), οι οποίοι θα αναλυθούν σε παρακάτω κεφάλαια. Επιπλέον, στο άρθρο 49 του ΓΚΠΔ προβλέπονται και ορισμένες παρεκκλίσεις που αφορούν σε ειδικές καταστάσεις, κατά τις οποίες μπορούν να πραγματοποιούνται, κατ’ εξαίρεση, διασυνοριακές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Παρά το γεγονός ότι και οι δυο αποφάσεις επάρκειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες αφορούσαν στις διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., δεν κατάφεραν να αντέξουν στο χρόνο και εν τέλει ακυρώθηκαν από το ΔΕΕ με τις αποφάσεις *Schrems I* και *II*, τον Ιούλιο του 2023 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε νέα απόφαση επάρκειας για το νέο πλαίσιο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α.¹⁸⁵ (“*Transatlantic Data Privacy Framework - DPF*”). Στόχος του νέου μηχανισμού είναι να καταφέρει να υπερακοντίσει τις παθογένειες των προηγούμενων πλαισίων, οι οποίες αναδύθηκαν μέσα από τη νομολογία του ΔΕΕ και οδήγησαν στην ακύρωσή τους, σχετικά με το παρεχόμενο επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στα υποκείμενα των δεδομένων της Ε.Ε. από την πλευρά των Η.Π.Α., τόσο «προληπτικά», όσο και «αμυντικά».

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, είναι πρόδηλο πως η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την πάροδο του χρόνου και τη συνεχή εξέλιξη της τεχνολογίας καθίσταται σχεδόν καταλυτική, τόσο για το διεθνές

¹⁸⁴ Standard Contractual Clauses (SCCs).

¹⁸⁵ Commission Implementing Decision of 10.7.2023 pursuant to Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the adequate level of protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/international-dimension-data-protection/eu-us-data-transfers_en.

εμπόριο, που γίνεται ολοένα και πιο «ψηφιακό», όσο και για την ευρύτερη οικονομία. Ωστόσο, τα υποκείμενα των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία διαμένουν εντός της Ε.Ε., βρίσκονται περισσότερο εκτεθειμένα εξαιτίας των νέων μορφών επιχειρηματικής δραστηριότητας μέσα από το Διαδίκτυο, που ξεπερνούν τα γεωγραφικά όρια μιας εγκατάστασης μιας επιχείρησης και που η δραστηριότητά τους βασίζεται πλέον σε πολύ μεγάλο βαθμό στις διασυνοριακές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Είναι γεγονός ότι ο ΓΚΠΔ, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 2018, αποτελεί ένα θεσμικό πλαίσιο, φανερά προσαρμοσμένο στις τεχνολογικές εξελίξεις, που μέσω του έντονου εξωεδαφικού του χαρακτήρα στοχεύει στην ενδεδειγμένη προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των υποκειμένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε.. Αυτός ο εξωεδαφικός χαρακτήρας που εμφανίζει ο ΓΚΠΔ σε σχέση με τις διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, καθώς και οι συνταγματικές προεκτάσεις που προκύπτουν μέσω της εξωεδαφικής εφαρμογή των μηχανισμών προστασίας των διαβιβάσεων αυτών, πρόκειται να συζητηθούν και να αναλυθούν στα επόμενα Κεφάλαια.

2. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για ιατρικούς και επιστημονικούς σκοπούς

Εκτός από την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών οικονομικών σχέσεων, οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι πολύ σημαντικές και για την ενίσχυση και την εξέλιξη της επιστήμης και της έρευνας. Η χρήση των δεδομένων υγείας, τα οποία συνιστούν δεδομένα ειδικών κατηγοριών, με σκοπό την εξυπηρέτηση της ιατρικής έρευνας

γενικότερα, αλλά και ειδικότερα για χρήση από τις βιοτράπεζες¹⁸⁶, όπου, διά της μεταφοράς ανθρώπινων βιολογικών δειγμάτων, προσωπικά δεδομένα υγείας τίθενται υπό επεξεργασία, έχει καταστήσει απαραίτητη τη θεσμική προστασία των «ευαίσθητων» αυτών δεδομένων. Οι απόψεις που διατυπώνονται σχετικά με τη διαβίβαση προσωπικών δεδομένων υγείας εκτός Ε.Ε., δίστανται: Η διεθνής κοινότητα βιοϊατρικών ερευνών¹⁸⁷ υποστηρίζει την ελεύθερη διασυνοριακή διαβίβαση και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων υγείας, ενώ το ΔΕΕ και ο Ευρωπαϊός νομοθέτης υποστηρίζουν μια πιο αυστηρή και περιοριστική διαβίβαση των δεδομένων αυτών εκτός Ε.Ε.

Σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα υγείας και τα γενετικά δεδομένα, προκειμένου να αντληθούμε εάν τα ανθρώπινα βιολογικά δείγματα εμπίπτουν σε αυτές τις ειδικές κατηγορίες δεδομένων, θα πρέπει να ανατρέξουμε στο άρθρο 4 παρ. 13 του ΓΚΠΔ, όπου ορίζεται ότι δεδομένα που αφορούν την υγεία θεωρούνται και τα δεδομένα που αποκαλύπτουν πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της υγείας ενός φυσικού προσώπου¹⁸⁸. Επιπλέον, σύμφωνα με την Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29, τα ανθρώπινα βιολογικά δείγματα, όπως τα δείγματα αίματος, αποτελούν πηγές από τις οποίες μπορούν να αντληθούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, παρά το γεγονός ότι δε συνιστούν τα ίδια από μόνα τους

¹⁸⁶ Βλ. Σχετ. J. Reichel, “Oversight of EU medical data transfers – an administrative law perspective on crossborder biomedical research administration”, Health and Technology (Berl.), 2017 March 7, 7 (4) Q 389-400, Springer.

¹⁸⁷ Βλ. Σχετ. ES Dove, BM Knoppers, Ma'n H Zawati: “Towards an ethics safe harbor for global biomedical research”, Journal of Law and the Biosciences. 2014; 1:3-51.

¹⁸⁸ Σ. Παπακωνσταντίνου, «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων υγείας με βάση τον Κανονισμό 2016/679 – GDPR», 2020, Πέργαμος, Γκρίζα Βιβλιογραφία, Μεταπτυχιακές Διπλωματικές Εργασίες, σ. 45, <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2893669> .

προσωπικά δεδομένα, ωστόσο, η εξαγωγή πληροφοριών από τα δείγματα αυτά στοιχειοθετεί συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα¹⁸⁹.

Επίσης, στο Προοίμιο του Κανονισμού, αλλά και στο άρθρο 4 παρ. 13 ΓΚΠΔ, προβλέπεται ότι τα γενετικά δεδομένα αποτελούν προσωπικά δεδομένα, τα οποία αφορούν τα γενετικά χαρακτηριστικά φυσικού προσώπου που κληρονομήθηκαν ή αποκτήθηκαν, όπως προκύπτουν, ιδίως από ανάλυση βιολογικού δείγματος του εν λόγω φυσικού προσώπου και τα οποία παρέχουν μοναδικές πληροφορίες σχετικά με τη φυσιολογία ή την υγεία του¹⁹⁰.

Όπως ορίζεται στο άρθρο 9 παρ. 1 και παρ. 2 εδ. α' , η' , ι' και παρ. 3 του ΓΚΠΔ, κατ' εξαίρεση μπορούν να επεξεργάζονται δεδομένα ειδικών κατηγοριών, όπως είναι τα δεδομένα υγείας και τα γενετικά δεδομένα, εφόσον έχει συγκατατεθεί ρητά το υποκείμενο των δεδομένων, ή επειδή η επεξεργασία γίνεται για ιατρικούς ή επιστημονικούς ή ερευνητικούς σκοπούς κ.ά. Το ίδιο ισχύει και όταν γι' αυτούς τους σκοπούς η επεξεργασία δεδομένων πρέπει να γίνει κατόπιν διαβίβασής τους σε τρίτες χώρες, οπότε, σε αυτές τις περιπτώσεις δε χρειάζεται η προηγούμενη άδεια εποπτικής αρχής. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 45§9 του ΓΚΠΔ, οι ήδη εκδοθείσες υπό το καθεστώς της Οδηγίας 95/46/EK αποφάσεις επάρκειας, παραμένουν σε ισχύ, έως ότου τροποποιηθούν, αντικατασταθούν ή καταργηθούν από την Επιτροπή, ενώ οι

¹⁸⁹ Article 29 Working Party, Working Document on Genetic Data, Adopted on 17 March 2007, 12178/03/EN, WP 91, p. 5: *“Considering the extremely singular characteristics of genetic data and their link to information that may reveal the health condition or the ethnic origin, they should be treated as particularly sensitive data within the meaning of Article 8 (1) of the Directive and therefore be subject to the reinforced protection provided for in the Directive and the national laws transposing it”*.

¹⁹⁰ Σ. Παπακωνσταντίνου, «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων υγείας με βάση τον Κανονισμό 2016/679 – GDPR», 2020, Πέργαμος, Γκρίζα Βιβλιογραφία, Μεταπτυχιακές Διπλωματικές Εργασίες, σ. 46, <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2893669>.

υπεύθυνοι επεξεργασίας δε, οφείλουν να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα αντιστάθμισης¹⁹¹.

Τα τελευταία χρόνια, η Ε.Ε. λαμβάνει συχνά θεσμικές πρωτοβουλίες, που αφορούν στην προώθηση της στρατηγικής της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Για παράδειγμα, σχετικά με τις διεθνείς διαβιβάσεις δεδομένων υγείας, τον Ιούνιο του 2023 συνήφθη συμφωνία¹⁹² μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ουκρανίας, στόχος της οποίας είναι να συμβάλει στη διευκόλυνση των Ουκρανών παρόχων υγειονομικής περίθαλψης, που θα μπορούν να ζητούν συμβουλές από τα μέλη των ευρωπαϊκών δικτύων αναφοράς – ΕΔΑ (ERNs¹⁹³) για τους Ουκρανούς ασθενείς που πάσχουν από σπάνιες ή πολύπλοκες ασθένειες. Η συμφωνία αυτή βασίστηκε σε προηγούμενες πρωτοβουλίες για τη στήριξη Ουκρανών ασθενών, οι οποίοι πάσχουν από σπάνιες ασθένειες και έχουν διαφύγει από τον πόλεμο, αλλά και στη συμφωνία με την οποία η Ουκρανία προσχώρησε στο πρόγραμμα “EU4Health”¹⁹⁴. Σχετικά με τα ERNs, οι επιχορηγήσεις ύψους 77,4 εκατομμυρίων ευρώ, που καλύπτουν την περίοδο (2023-2027), περιλαμβάνουν τη δυνατότητα συνεργασίας των δικτύων με τις αρμόδιες

¹⁹¹ Βλ. Σχετ. Άρθρο 46 ΓΚΠΔ και Εισαγ. Σκ. 108-110, 114 ΓΚΠΔ.

¹⁹² Βλ. Σχετ. Ukraine: Commission strengthens cooperation and support on education and health, 15 June 2023, διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3290.

¹⁹³ Βλ. Σχετ. European Reference Network (ERN) στο <https://eurogen-ern.eu/what-we-do/erns-and-ern-eurogen/> και στο <https://ec.europa.eu/newsroom/sante/items/818781/en>. Τα 24 ευρωπαϊκά δίκτυα αναφοράς (ERNs) είναι εικονικά δίκτυα που αποτελούνται από 1.619 εξειδικευμένα Κέντρα στη διάγνωση και τη θεραπεία σπάνιων ή πολύπλοκων ασθενειών, τα οποία βρίσκονται σε 382 νοσοκομεία στα 27 κράτη της Ε.Ε. και στη Νορβηγία.

¹⁹⁴ Το πρόγραμμα “EU4Health” αποκρυσταλλώνει την πρωτοβουλία της Ε.Ε. ,στο πλαίσιο της πανδημίας του COVID-19, ενίσχυσης την υγεία στην Ένωση, ενώ αποτελεί την μεγαλύτερη οικονομική επένδυση σε πρόγραμμα υγείας που έχει πραγματοποιηθεί ποτέ στην Ε.Ε., με επένδυση 5 δισεκατομμυρίων ευρώ για 7 έτη (2021-2017).

Βλ. Σχετ. https://health.ec.europa.eu/funding/eu4health-programme-2021-2027-vision-healthier-european-union_en.

αρχές και τις μονάδες υγειονομικής περίθαλψης της Ουκρανίας και στοχεύουν στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών¹⁹⁵.

Επιπλέον, σε επίπεδο νομοθέτησης της Ε.Ε. αναφορικά με τα δεδομένα υγείας, στις 3 Μαΐου 2022 η Επιτροπή δημοσίευσε πρόταση Κανονισμού¹⁹⁶ σχετικά με τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Χώρου Δεδομένων Υγείας (European Health Data Space – “EHDS”), στο πλαίσιο της «Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα»¹⁹⁷, που είχε ανακοινώσει η Επιτροπή ήδη από το 2020. Στη συνέχεια, την Άνοιξη του 2024 το Συμβούλιο της Ε.Ε. και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατέληξαν σε προσωρινή συμφωνία¹⁹⁸ σχετικά με την πρόταση της Επιτροπής, ενώ αναμένεται προσεχώς η έγκρισή της από τα δύο μέρη. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Δεδομένων Υγείας, σύμφωνα με την πρόταση της Επιτροπής, έχει δύο βασικούς στόχους:

1) Να θέσει τους πολίτες στο επίκεντρο της υγειονομικής περίθαλψης, δίνοντάς τους πλήρη έλεγχο των δεδομένων τους, ώστε να αποκτήσουν καλύτερη υγειονομική περίθαλψη σε ολόκληρη την Ε.Ε.

2) Να διευκολύνει τη διαβίβαση των δεδομένων για την έρευνα και τη δημόσια υγεία.

¹⁹⁵ Βλ. Σχετ. ERN eUROGEN, The EC & ERNs: Providing Specialised Support to Ukraine, <https://eurogen-ern.eu/the-ec-erns-providing-specialised-support-to-ukraine/>.

¹⁹⁶ Βλ. Σχετ. European Commission, “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Health Data Space”, Strasbourg, 3.5.2022, COM(2022) 197 final, 2022/0140 (COD), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0197>.

¹⁹⁷ Βλ. Σχετ. European Commission, “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions”, “A European Strategy for data”, Brussels, 19.2.2020, COM(2020) 66 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0066>.

¹⁹⁸ Βλ. Σχετ. Commission welcomes political agreement on European Health Data Space, Press Release, 15 March 2024, Brussels, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1346.

Πιο αναλυτικά, ο Ευρωπαϊκός Χώρος Δεδομένων Υγείας αποτελεί ένα πλαίσιο - «οικοσύστημα» κανόνων, προτύπων, πρακτικών και υποδομών, σχεδιασμένο ειδικά για την υγεία, το οποίο στοχεύει στα εξής¹⁹⁹: Με την πρωταρχική χρήση των δεδομένων επιδιώκονται, τόσο η αύξηση της ψηφιακής πρόσβασης στα υποκείμενα των δεδομένων και στον έλεγχο των δεδομένων τους σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο, όσο και η διευκόλυνση της ανταλλαγής δεδομένων για την παροχή υγειονομικής περίθαλψης σε ολόκληρη την Ε.Ε. Ενώ, με τη δευτερεύουσα χρήση των δεδομένων, στόχους του Ευρωπαϊκού Χώρου Δεδομένων Υγείας αποτελούν η ενίσχυση της ενιαίας κυκλοφορίας των δεδομένων και η προώθηση μιας ενιαίας αγοράς για συστήματα ηλεκτρονικών μητρώων υγείας, συναφή ιατροτεχνολογικά προϊόντα και συστήματα τεχνητής νοημοσύνης υψηλού κινδύνου, αλλά και η ευρύτερη παροχή ενός συνεκτικού, αξιόπιστου και αποτελεσματικού πλαισίου για τη χρήση των δεδομένων υγείας για την έρευνα, την καινοτομία και τη χάραξη πολιτικών.

Εν μέσω θεσμικών εξελίξεων των ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών για τα δεδομένα υγείας γίνεται αντιληπτό ότι οι διαβιβάσεις δεδομένων υγείας, εφόσον πραγματοποιούνται σύννομα και με ασφάλεια για τα υποκείμενα των δεδομένων, καθίστανται απαραίτητες για την επίτευξη των σκοπών της επιστήμης και της έρευνας, προσφέροντας ουσιαστικά στην κοινωνική πρόοδο και στο εϋ ζήν.

Ωστόσο, θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν η διαφορετική αντιμετώπιση των θεσμικών ορίων των διαβιβάσεων δεδομένων, από έννομη τάξη σε έννομη τάξη: Εντός της Ε.Ε. επικρατεί η άποψη ότι τα δεδομένα υγείας θα πρέπει να διαβιβάζονται προς τρίτες χώρες με φειδώ και

¹⁹⁹ Βλ. Σχετ. European Commission, European Health Data Space, https://health.ec.europa.eu/ehealth-digital-health-and-care/european-health-data-space_en.

εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του ευρωπαϊκού προστατευτικού θεσμικού πλαισίου, το οποίο μπορεί να χαίρει ακόμα και εξωεδαφικής εφαρμογής, σε ορισμένες περιπτώσεις. Από την άλλη πλευρά, οι εκπρόσωποι των βιοϊατρικών ερευνών διεθνώς υποστηρίζουν την ελεύθερη διαβίβαση των δεδομένων υγείας, με σκοπό την επιβοήθηση της επιστημονικής έρευνας. Συνεπώς, η λύση έγκειται στην επιλογή της ορθής στάθμισης των δικαιωμάτων που «συγκρούονται». Από τη μια πλευρά, το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και από την άλλη πλευρά, το δικαίωμα στην ελευθερία της επιστημονικής έρευνας. Η θεμελιώδης αρχή της αναλογικότητας καλείται να «ζυγίσει» ad hoc τα δικαιώματα αυτά, αναλόγως των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε διαβίβασης.

3. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα υγείας μέσω ηλεκτρονικών εφαρμογών (apps) και «έξυπνων» συσκευών.

Εκτός από τα αμιγώς ιατρικά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα διαβιβάζονται και άλλων ειδών δεδομένα υγείας, για διαφορετικούς σκοπούς μεν, συναφείς ως προς τη διατήρηση και τη βελτίωση της υγείας, της ευεξίας και της φυσικής κατάστασης ενός ατόμου, δε. Στις ημέρες μας και εξαιτίας της εξαιρετικά μεγάλης εξέλιξης της τεχνολογίας, στον τομέα της υγείας έχουν «εισχωρήσει» νέες τεχνολογίες διαχείρισης και επεξεργασίας πληροφοριών, όπως είναι οι ηλεκτρονικές εφαρμογές των “smartphones”, τα λεγόμενα “apps ή applications”, αλλά και φορητές συσκευές που «φοριούνται» από τους χρήστες, όπως είναι τα έξυπνα ρολόγια (“smart watches”) κ.ά.²⁰⁰

²⁰⁰ Σ. Παπακωνσταντίνου, «Ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας (“Health Applications”), ψηφιακά διαβατήρια και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την ψηφιακή «παρακολούθηση» των προσωπικών δεδομένων των χρηστών», ΔΙΤΕ τ. 3/2020, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 2.

Οι εφαρμογές και οι συσκευές αυτές απευθύνονται, είτε στο καταναλωτικό κοινό, είτε στο αμιγώς ιατρικό κοινό, υποβοηθώντας το κατά την παροχή υπηρεσιών υγείας, παρέχοντας κάποιες δυνατότητες που σχετίζονται με την υγεία ή γενικότερα με τη φυσική κατάσταση του χρήστη τους. Αναμενόμενο είναι ότι εξαιτίας αυτών των υπηρεσιών που προσφέρονται, η χρήση και η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων υγείας που λαμβάνει χώρα είναι ιδιαίτερα μεγάλη και χρήζει μεγάλης προσοχής και ουσιαστικής προστασίας, ειδικά μετά την θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ. Το θεσμικό πλαίσιο που κατοχυρώνεται με τον ΓΚΠΔ είναι αρκετά αναλυτικό και εξειδικευμένο σχετικά με το πως και υπό ποιες προϋποθέσεις θα πρέπει να τίθενται υπό επεξεργασία τα δεδομένα υγείας, ενώ παράλληλα, μέσω αυτού δίνονται σαφείς υποδείξεις ως προς το πως θα πρέπει να αντιμετωπίζονται τα δεδομένα σε τέτοιες περιπτώσεις επεξεργασίας μέσω των “health apps”, ώστε να τηρούνται οι αρχές που θεμελιώνουν τη νομιμότητα²⁰¹ της επεξεργασίας τους.

Επιπλέον, επειδή ακριβώς τα περισσότερα από τα δεδομένα που τίθενται σε επεξεργασία ή αποθήκευση κατά τη χρήση των εν λόγω ηλεκτρονικών εφαρμογών (“apps”) υγείας ή έξυπνων συσκευών, συνιστούν δεδομένα υγείας, αυτό συνεπάγεται ότι χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας μέσω αυστηρών κανόνων διαφύλαξης της ιδιωτικότητας, λαμβανομένων υπόψη των σοβαρών επιπτώσεων που θα μπορούσε να επιφέρει η ελεύθερη και ανεξέλεγκτη χρήση τους²⁰². Στο άρθρο 9 παρ. 1 του ΓΚΠΔ θεμελιώνεται η γενική απαγόρευση επεξεργασίας ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως είναι τα δεδομένα υγείας. Ωστόσο, στην

²⁰¹ Βλ. Άρθρο 6 Κανονισμού 2016/679, «Νομιμότητα της επεξεργασίας».

²⁰² Βλ. Σχετ. T. Mulder, “Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR”, In: European Journal of Law and Technology, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου και συγκεκριμένα στα εδάφια α', η', αλλά και στην παράγραφο 3, προβλέπονται ορισμένες εξαιρέσεις στην απαγόρευση επεξεργασίας δεδομένων υγείας. Συγκεκριμένα, προβλέπεται, κατ' εξαίρεση, η δυνατότητα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων υγείας, όταν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

α) Εάν το υποκείμενο των δεδομένων έχει παράσχει ρητή συγκατάθεση για την επεξεργασία αυτών των δεδομένων για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς²⁰³.

β) Εάν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για σκοπούς προληπτικής ή επαγγελματικής ιατρικής ή ιατρικής διάγνωσης²⁰⁴.

Επίσης, στην παράγραφο 3 του άρθρου 9 ΓΚΠΔ προβλέπεται ότι όταν συντρέχει η ως άνω περίπτωση β', τότε τα δεδομένα αυτά υποβάλλονται σε επεξεργασία από ή υπό την ευθύνη επαγγελματία που υπόκειται στην υποχρέωση τήρησης του επαγγελματικού απορρήτου.

Κατ' εφαρμογή του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, στην περίπτωση όπου τίθενται υπό επεξεργασία δεδομένα υγείας από εμπορικές επιχειρήσεις μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών εφαρμογών και συσκευών τους, προκύπτει ευλόγως η υποχρέωση παροχής προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης του υποκειμένου. Πιο αναλυτικά, προκειμένου να γίνει κατανοητή η έννοια της συγκατάθεσης θα πρέπει να ανατρέξουμε στα άρθρα 4 παρ. 11, ά. 12 και ά. 13 του ΓΚΠΔ. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 11 του ΓΚΠΔ, συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων αποτελεί κάθε ένδειξη βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, ώστε να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού

²⁰³ Βλ. Σχετ. Άρθρο 9 παρ. 1 εδ. α' Κανονισμού 2016/679.

²⁰⁴ Βλ. Σχετ. Άρθρο 9 παρ. 1 εδ. η' Κανονισμού 2016/679.

χαρακτήρα που το αφορούν. Γι' αυτόν το λόγο χρησιμοποιείται συχνά και δόκιμα στο πεδίο της νομιμοποίησης ιατρικής πράξης ο όρος «*συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης*»²⁰⁵ ή «*συγκατάθεση εν επιγνώσει*»²⁰⁶ (“*informed consent*”). Ωστόσο, στον Κανονισμό γίνεται αναφορά σε «*ρητή συγκατάθεση*» και όχι σε «*συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης*». Το ζήτημα που προκύπτει, είναι ερμηνευτικό: Ούτε ο Κανονισμός στα άρθρα του, ούτε και το Προοίμιο αποσαφηνίζουν τι σημαίνει «*ρητή συγκατάθεση*». Εντούτοις, η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29 αποσαφηνίζει ότι η λέξη «*ρητή*» αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να αποτυπώνεται η συγκατάθεση από το υποκείμενο των δεδομένων. Δηλαδή, για παράδειγμα, μία γραπτή δήλωση από το υποκείμενο των δεδομένων, κατά προτίμηση υπογεγραμμένη, θεωρείται ότι πληροί τις προϋποθέσεις της ρητής συγκατάθεσης, ενώ σε ένα ψηφιακό περιβάλλον προσφέρονται εναλλακτικοί τρόποι, με τους οποίους μπορεί το υποκείμενο των δεδομένων να παράσχει ρητή συγκατάθεση, όπως για παράδειγμα μέσω ηλεκτρονικής φόρμας, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail), σαρωμένου εγγράφου που φέρει την υπογραφή του υποκειμένου, αλλά και μέσω της θέσης, εκ μέρους του υποκειμένου, της ψηφιακής του υπογραφής²⁰⁷.

Επιπλέον, στο άρθρο 7 παρ. 1 του ΓΚΠΔ ορίζεται ότι όταν η επεξεργασία βασίζεται σε συγκατάθεση, τότε ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα

²⁰⁵ Βλ. Σχετ. T. Mulder, “*Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR*”, In: European Journal of Law and Technology, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

²⁰⁶ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 42 Κανονισμού 2016/679: «*Για να θεωρηθεί η συγκατάθεση εν επιγνώσει, το υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να γνωρίζει τουλάχιστον την ταυτότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας και τους σκοπούς της επεξεργασίας για την οποία προορίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Η συγκατάθεση δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι δόθηκε ελεύθερα αν το υποκείμενο των δεδομένων δεν έχει αληθινή ή ελεύθερη επιλογή ή δεν είναι σε θέση να αρνηθεί ή να αποσύρει τη συγκατάθεσή του χωρίς να ζημιωθεί*».

²⁰⁷ Article 29 Working Party, Guidelines on consent under Regulation 2016/679, WP259rev.01, 10 April 2018, p. 18.

πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων συγκατατέθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Εν προκειμένω, στις περιπτώσεις όπου πραγματοποιείται επεξεργασία δεδομένων υγείας μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών εφαρμογών και συσκευών, τεκμαίρεται ότι μέσω της φόρμας, στην οποία περιλαμβάνεται η επιλογή του κουμπιού «*Συμφωνώ*²⁰⁸» (με την Πολιτική Προστασίας Ιδιωτικότητας -“*Privacy Policy*”), παρέχονται τα εχέγγυα της ρητής - εν επιγνώσει - συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων που συνάδει με το άρθρο 7 του ΓΚΠΔ.

Στο άρθρο 12 παρ. 1 ΓΚΠΔ προβλέπεται ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων κάθε πληροφορία σχετική με την επεξεργασία σε συνοπτική, διαφανή, κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, χρησιμοποιώντας σαφή και απλή διατύπωση. Οι πληροφορίες αυτές παρέχονται γραπτώς ή με άλλα μέσα και μεταξύ άλλων, εφόσον ενδείκνυται, ηλεκτρονικώς. Το να είναι κατανοητή η ενημέρωση των υποκειμένων σημαίνει ότι θα πρέπει το κείμενο να είναι γραμμένο σε σαφή και απλή γλώσσα· η ομάδα εργασίας του Άρθρου 29 εξηγεί ότι «σαφή και απλή γλώσσα» έχουμε όταν το νόημα μπορεί να γίνει κατανοητό από τον μέσο άνθρωπο και όχι μόνο από νομικούς²⁰⁹. Στο άρθρο 13 ΓΚΠΔ αναφέρονται τα είδη των πληροφοριών που θα πρέπει να παρέχονται, όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα συλλέγονται από το υποκείμενο των δεδομένων, μεταξύ αυτών και οι σκοποί της επεξεργασίας για τους οποίους προορίζονται

²⁰⁸ “I agree” button.: Βλ. Σχετ. T. Mulder, “*Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR*”, In: European Journal of Law and Technology, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

²⁰⁹ Article 29 Working Party, Guidelines on consent under Regulation 2016/679, WP259rev.01, 10 April 2018, p. 14.

τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και η νομική βάση για την επεξεργασία.

Σχετικά με τις προϋποθέσεις επεξεργασίας δεδομένων υγείας που προβλέπει το άρθρο 9 ΓΚΠΔ, δεν είναι απαραίτητο να συντρέχουν και οι δυο που αναφέραμε παραπάνω σωρευτικά. Αυτό σημαίνει ότι εάν η επεξεργασία των δεδομένων γίνεται π.χ. για σκοπούς προληπτικής ή επαγγελματικής ιατρικής ή ιατρικής διάγνωσης (βλ. άρθρο 9 παρ. 2 εδ. η' ΓΚΠΔ), τότε δεν είναι απαραίτητο να έχει δοθεί προηγούμενη συγκατάθεση του υποκειμένου. Ωστόσο, σε αυτήν την περίπτωση το άρθρο 9 παρ. 3 ΓΚΠΔ ορίζει ότι η επεξεργασία θα πρέπει να γίνεται υπό την ευθύνη ενός επαγγελματία που υπόκειται στην υποχρέωση τήρησης επαγγελματικού απορρήτου, δηλαδή, ενός ιατρού εν προκειμένω. Παρόλα αυτά, στον Κανονισμό δεν αναλύεται η έννοια της φράσης «υπό την ευθύνη», ενώ αντίστοιχα ούτε στο Προοίμιο δίνεται κάποια σχετική επεξήγηση. Αυτό σημαίνει ότι προκύπτει μια επιτακτική ανάγκη ερμηνείας αυτής της φράσης προκειμένου να χαίρει ορθής εφαρμογής η σχετική διάταξη του Κανονισμού. Εφόσον όμως δεν ερμηνεύεται περαιτέρω, προφανώς ακόμη δεν εφαρμόζεται σαν προϋπόθεση, ειδικά στις ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας, οπότε αναγκαστικά θα πρέπει οι εμπορικές επιχειρήσεις να επιλέγουν την προϋπόθεση της προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης των υποκειμένων των δεδομένων, προτού χρησιμοποιήσουν τις εφαρμογές τους.

Όμως, όσον αφορά στις ηλεκτρονικές εφαρμογές και συσκευές που έχουν δημιουργηθεί με σκοπό να χρησιμοποιούνται υποβοηθητικά, κατά την παροχή υπηρεσιών υγείας, σύμφωνα με την Οδηγία 2007/47/ΕΚ²¹⁰ και τον

²¹⁰ Οδηγία 2007/47/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Σεπτεμβρίου 2007, για τροποποίηση της οδηγίας 90/385/ΕΟΚ του Συμβουλίου για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με τα ενεργά εμφυτεύσιμα ιατρικά βοηθήματα, της οδηγίας 93/42/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα και της Οδηγίας 98/8/ΕΚ

Κανονισμό (Ε.Ε.) 2017/745, ο οποίος εμμέσως τροποποίησε την Οδηγία 2007/47/ΕΚ., θα πρέπει να λογίζονται ως «ιατροτεχνολογικά βοηθήματα²¹¹» ή «ιατροτεχνολογικά προϊόντα²¹²». Συνεπώς, γι' αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις όπου οι εφαρμογές ή οι συσκευές λειτουργούν ως ιατροτεχνολογικά βοηθήματα/προϊόντα θα πρέπει να εφαρμόζεται οπωσδήποτε η προϋπόθεση της ύπαρξης υπεύθυνου ιατρού όπως ορίζει η παράγραφος 3 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ.

για τη διάθεση βιοκόπων στην αγορά, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex:32007L0047>.

²¹¹ «Ιατροτεχνολογικό βοήθημα», θεωρείται «κάθε όργανο, συσκευή, εξοπλισμός, λογισμικό, υλικό ή άλλο είδος χρησιμοποιούμενο, μόνο ή σε συνδυασμό, μαζί με τυχόν εξαρτήματα, συμπεριλαμβανομένου και του λογισμικού που προορίζεται από τον κατασκευαστή του να χρησιμοποιείται ειδικά για διάγνωση ή/και θεραπεία και είναι αναγκαίο για την ορθή εφαρμογή του ιατροτεχνολογικού βοηθήματος, το οποίο προορίζεται από τον κατασκευαστή να χρησιμοποιείται στον άνθρωπο για σκοπούς: Διάγνωσης, πρόληψης, παρακολούθησης, θεραπείας ή ανακούφισης ασθένειας, διάγνωσης, παρακολούθησης, θεραπείας, ανακούφισης ή επανόρθωσης τραύματος ή αναπηρίας, στη διερεύνηση, αντικατάσταση ή τροποποίηση ανατομίας ή μιας φυσιολογικής λειτουργίας (...) και του οποίου η κύρια επιδιωκόμενη δράση εντός ή επί του ανθρώπινου σώματος δεν επιτυγχάνεται με φαρμακολογικά ή ανοσολογικά μέσα, ούτε μέσω του μεταβολισμού, αλλά του οποίου η λειτουργία μπορεί να υποβοηθείται από τα μέσα αυτά.». Βλ. Σχετ. Οδηγία 2007/47/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Σεπτεμβρίου 2007, άρθρο 1, <https://eur-lex.europa.eu>.

²¹² Ως «ιατροτεχνολογικό προϊόν» νοείται «κάθε όργανο, συσκευή, εξοπλισμός, λογισμικό, εμφύτευμα, αντιδραστήριο, υλικό ή άλλο αντικείμενο το οποίο προορίζεται από τον κατασκευαστή να χρησιμοποιηθεί, μόνο του ή σε συνδυασμό, στον άνθρωπο για έναν ή περισσότερους από τους ακόλουθους συγκεκριμένους ιατρικούς σκοπούς: Διάγνωση, πρόληψη, παρακολούθηση, πρόβλεψη, πρόγνωση, θεραπεία ή ανακούφιση ασθένειας, διάγνωση, παρακολούθηση, θεραπεία, ανακούφιση ή επανόρθωση τραύματος ή αναπηρίας, διερεύνηση, αντικατάσταση ή τροποποίηση της ανατομίας ή μιας φυσιολογικής ή παθολογικής λειτουργίας ή κατάστασης, παροχή πληροφοριών χάρη σε *in vitro* εξέταση δειγμάτων, προερχόμενων από το ανθρώπινο σώμα, συμπεριλαμβανομένων της αιμοδοσίας και της δωρεάς οργάνων και ιστών, και του οποίου η κύρια επιδιωκόμενη δράση, εντός ή επί του ανθρώπινου σώματος, δεν επιτυγχάνεται με φαρμακολογικά ή ανοσολογικά μέσα ούτε μέσω του μεταβολισμού αλλά του οποίου η λειτουργία μπορεί να υποβοηθείται από τέτοια μέσα. Τα ακόλουθα προϊόντα νοούνται επίσης ως ιατροτεχνολογικά προϊόντα: Τεχνολογικά προϊόντα για τον έλεγχο ή την υποβοήθηση της σύλληψης, προϊόντα που προορίζονται ειδικά για τον καθαρισμό, την απολύμανση ή την αποστείρωση των τεχνολογικών προϊόντων (...).». Βλ. Σχετ. Κανονισμός (ΕΕ) 2017/745 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2017, για τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα, για την τροποποίηση της οδηγίας 2001/83/ΕΚ, του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 178/2002 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1223/2009 και για την κατάργηση των οδηγιών του Συμβουλίου 90/385/ΕΟΚ και 93/42/ΕΟΚ, άρθρο 2, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A32017R0745>.

Όσον αφορά στην ρεαλιστική συμμόρφωση ή μη των εμπορικών επιχειρήσεων - δημιουργών και παρόχων των εν λόγω ηλεκτρονικών εφαρμογών ή συσκευών με το νέο θεσμικό πλαίσιο του ΓΚΠΔ, σύμφωνα με έρευνα²¹³ που έχει πραγματοποιηθεί, προκύπτει ότι: Είτε δεν έχουν συμμορφωθεί επαρκώς, είτε δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις που απαιτούνται, όπως για παράδειγμα οι προϋπόθεση της προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης, είτε επίσης, οι παρεχόμενες «φόρμες» ενημέρωσης και συγκατάθεσης δεν είναι διαμορφωμένες σύμφωνα με τον Κανονισμό (π.χ. οι πολιτικές προστασίας ιδιωτικότητας δεν ενημερώνουν με σαφήνεια το υποκείμενο, ή δεν παρουσιάζουν το σκοπό επεξεργασίας των δεδομένων ή η γλώσσα που χρησιμοποιείται δεν απευθύνεται στον μέσο χρήστη και δεν είναι επαρκώς κατανοητή κ.ά.). Επιπλέον, προσοχή θα πρέπει να δίνεται στην περίπτωση που λαμβάνουν χώρα διαβιβάσεις δεδομένων υγείας μέσω της χρήσης αυτών των εφαρμογών και συσκευών, οπότε και θα πρέπει να εφαρμόζονται οι διατάξεις του Πέμπτου Κεφαλαίου του ΓΚΠΔ περί διαβιβάσεων δεδομένων προς τρίτες χώρες, ώστε οι διαβιβάσεις να είναι νόμιμες. Συνοψίζοντας λοιπόν όλα τα ανωτέρω και εξετάζοντας το κατά πόσο εφαρμόζονται επί της ουσίας οι διατάξεις του ΓΚΠΔ στις φόρμες πολιτικών ιδιωτικότητας (“*privacy policies*”), οι οποίες περιέχονται στις ηλεκτρονικές εφαρμογές και συσκευές, καταλήγουμε πως θα πρέπει να συντρέχουν τα εξής: Κατ’ αρχάς, θα πρέπει να πληρούνται οι παραπάνω προϋποθέσεις που προβλέπονται από τον ΓΚΠΔ, αλλά επίσης θα πρέπει και οι όροι που τίθενται στις πολιτικές ιδιωτικότητας να ανταποκρίνονται στις θεμελιώδεις αρχές του Κανονισμού, όπως ορίζονται στα άρθρα 5 και 6 ΓΚΠΔ, αφού, εν τοις πράγμασι,

²¹³ Βλ. Σχετ. T. Mulder, “*Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR*”, In: *European Journal of Law and Technology*, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

αποτελούν ρήτρες νομιμότητας κατά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Γενικότερα, είναι πρόδηλο ότι οι εμπορικές επιχειρήσεις θα πρέπει να προσπαθούν να συμμορφώνονται ενδελεχώς με όλα όσα ορίζει το προστατευτικό για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θεσμικό πλαίσιο εντός της Ε.Ε. Παράλληλα, θα πρέπει ενδεχομένως να υπάρχει ένας ανοιχτός και συνεχής διάλογος μεταξύ των επιχειρήσεων που δημιουργούν τις εφαρμογές και τις συσκευές αυτές, εκπροσώπων του ιατρικού κλάδου, αλλά και εκπροσώπων των θεσμών της Ε.Ε., προκειμένου, αφενός να γίνονται καλύτερα κατανοητές οι ανάγκες που εξυπηρετούνται από αυτές τις ηλεκτρονικές εφαρμογές και συσκευές, καθώς και η προσφορά αυτών στο κοινωνικό σύνολο και αφετέρου, να καθίσταται πιο εύκολη και εφικτή η συμμόρφωση με τον νέο Κανονισμό από τις επιχειρήσεις, πόσω μάλλον δε όταν πραγματοποιούνται διαβιβάσεις δεδομένων υγείας εκτός Ε.Ε., αλλά και να διευκολύνεται το έργο της εφαρμογής του από τις εθνικές εποπτικές αρχές.

4. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αθλητών για την πρόληψη του doping

Στην Αιτιολογική Σκέψη 112 του Προοιμίου του ΓΚΠΔ, για πρώτη φορά, γίνεται αναφορά στη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες με σκοπό τον περιορισμό ή/και την εξάλειψη της φαρμακοδιέγερσης (“*doping*”) στον αθλητισμό. Στην προκάτοχο του ΓΚΠΔ, Οδηγία 95/46/ΕΚ, δεν υπήρχε αντίστοιχη μνεία, με αποτέλεσμα η πρόβλεψη

αυτή στο νέο Κανονισμό της Ε.Ε. να συνιστά καινοτομία²¹⁴, μολονότι η αναφορά αυτή βρίσκεται μόνο στο Προοίμιό του και όχι σε κάποιο από τα άρθρα του.

Σπουδαίος σταθμός για τις εξελίξεις αυτές υπήρξε η απόφαση *Schrems*²¹⁵, αφού επέφερε αλλαγές σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, μεταξύ των οποίων ο τομέας του anti-doping και επηρέασε τον Ευρωπαϊό νομοθέτη στο να διαμορφώσει και να εφαρμόσει, λίγα χρόνια αργότερα, ένα πιο αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η εξέλιξη αυτή και η εισαγωγή πρόβλεψης των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αθλητών προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς για σκοπούς anti-doping προωθήθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό για τη Καταπολέμηση του Ντόπινγκ (“WADA”²¹⁶), το Ευρωπαϊκό Γραφείο των Ευρωπαϊκών Ολυμπιακών Επιτροπών – EOC EU Office²¹⁷, αλλά και από φορείς του αθλητισμού, προκειμένου οι Οργανισμοί Anti-Doping (“ADO’s”²¹⁸) να μπορούν να διαβιβάζουν τα δεδομένα αθλητών στον Παγκόσμιο Οργανισμό για την Καταπολέμηση του Ντόπινγκ (“WADA”), που εδρεύει στον Καναδά. Ο Καναδάς όμως, σύμφωνα με τα όσα ορίζονται περί τρίτων χωρών στα άρθρα 44-50 του IV Κεφαλαίου του ΓΚΠΔ, θεωρείται «τρίτη χώρα» για την Ε.Ε.

²¹⁴ Βλ. Σχετ. J. Kornbeck, “*Transferring athletes’ personal data from the EU to third countries for anti-doping purposes: applying Recital 112 GDPR in the post-Schrems era*”, in: “*International Data Privacy Law*”, (2016), Vol. 6, Issue 4, p. 291-298, <https://doi.org/10.1093/idpl/ipw016>.

²¹⁵ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015, Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/SUM/?uri=CELEX:62014CJ0362>.

²¹⁶ WADA (World Anti-Doping Agency), Canada, <https://www.wada-ama.org/>.

²¹⁷ EOC EU Office (European Olympic Committees European Office), Brussels, Belgium, <https://www.euoffice.eurolympic.org/>.

²¹⁸ ADO’s (Anti-Doping Organizations).

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 101 του ΓΚΠΔ, «οι ροές δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από και προς χώρες εκτός Ένωσης και διεθνείς οργανισμούς είναι απαραίτητες για την επέκταση του διεθνούς εμπορίου και της διεθνούς συνεργασίας. (...) Ωστόσο, όταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα διαβιβάζονται από την Ένωση σε υπευθύνους επεξεργασίας, εκτελούντες την επεξεργασία ή άλλους αποδέκτες σε τρίτες χώρες ή σε διεθνείς οργανισμούς, δεν θα πρέπει να υπονομεύεται το επίπεδο προστασίας των φυσικών προσώπων το οποίο διασφαλίζει στην Ένωση ο παρών κανονισμός, μεταξύ άλλων και στις περιπτώσεις περαιτέρω διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την τρίτη χώρα ή τον διεθνή οργανισμό προς υπευθύνους επεξεργασίας και εκτελούντες την επεξεργασία στην ίδια ή σε άλλη τρίτη χώρα ή άλλο διεθνή οργανισμό. Σε κάθε περίπτωση, οι διαβιβάσεις προς τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς μπορούν να πραγματοποιούνται μόνο σε πλήρη συμμόρφωση προς τον παρόντα Κανονισμό. Διαβίβαση θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο εάν, με την επιφύλαξη των άλλων διατάξεων του παρόντος κανονισμού, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία τηρεί τους όρους των διατάξεων του παρόντος κανονισμού σχετικά με τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς.» Συνεπώς, όταν οι υπεύθυνοι επεξεργασίας που εδρεύουν στην Ε.Ε. προτίθενται να διαβιβάσουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, τότε ισχύουν οι περιορισμοί που προβλέπονται στο Κεφάλαιο V του ΓΚΠΔ. Επιπλέον, σύμφωνα και με το άρθρο 44 του ΓΚΠΔ, όλες οι διατάξεις του Κεφαλαίου V ισχύουν εξίσου και για περαιτέρω διαβιβάσεις δεδομένων από την τρίτη χώρα ή τον διεθνή οργανισμό προς άλλους υπευθύνους επεξεργασίας ή εκτελούντες την επεξεργασία σε άλλη χώρα ή άλλο διεθνή οργανισμό.

Έτσι, εάν εν προκειμένω ο WADA προτίθεται να διαβιβάσει δεδομένα αθλητών, που του έχουν διαβιβαστεί από την Ε.Ε. και τα οποία βρίσκονται αποθηκευμένα σε διακομιστές του WADA στον Καναδά, σε εταίρους που βρίσκονται εκτός Ε.Ε., ακόμη και εάν οι τελευταίοι ασκούν το δικαίωμά τους να λαμβάνουν γνώση σχετικά με τα δεδομένα αθλητών²¹⁹, τότε θα πρέπει να τηρούνται οι διατάξεις που ορίζονται στο Κεφάλαιο V του Κανονισμού, ώστε σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 101, «να μην υπονομεύεται το επίπεδο προστασίας των προσώπων» που εξασφαλίζει ο ΓΚΠΔ στην Ε.Ε. και οι διαβιβάσεις να πραγματοποιούνται σε πλήρη συμμόρφωση με τον Κανονισμό.

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 111 του ΓΚΠΔ, «θα πρέπει να προβλεφθεί η δυνατότητα διαβιβάσεων σε ορισμένες περιπτώσεις, όταν το υποκείμενο των δεδομένων παρέσχε τη ρητή συγκατάθεσή του, εφόσον η διαβίβαση είναι περιστασιακή και αναγκαία σε σχέση με σύμβαση ή με νομική αξίωση, είτε σε δικαστική διαδικασία είτε σε διοικητική ή τυχόν εξωδικαστική διαδικασία, μεταξύ άλλων σε διαδικασίες ενώπιον ρυθμιστικών φορέων. Θα πρέπει επίσης να προβλεφθεί η δυνατότητα διαβιβάσεων, εφόσον σημαντικοί λόγοι δημόσιου συμφέροντος προβλεπόμενοι από το δίκαιο της Ένωσης ή των κρατών μελών απαιτούν κάτι τέτοιο ή εφόσον η διαβίβαση πραγματοποιείται από μητρώο το οποίο συστάθηκε διά νόμου και προορίζεται για άντληση πληροφοριών από το κοινό ή από πρόσωπα που έχουν έννομο συμφέρον. (...)». Επιπλέον, σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 112 του ΓΚΠΔ, οι παρεκκλίσεις που προβλέπονται στην Αιτιολογική Σκέψη 111, «θα πρέπει να εφαρμόζονται ιδίως σε διαβιβάσεις δεδομένων που

²¹⁹ Βλ. Σχετ. J. Kornbeck, “Transferring athletes’ personal data from the EU to third countries for anti-doping purposes: applying Recital 112 GDPR in the post-Schrems era”, in: “International Data Privacy Law”, (2016), Vol. 6, Issue 4, p. 291-298, (p. 2), <https://doi.org/10.1093/idpl/iplw016>.

ζητήθηκαν και είναι αναγκαίες για σημαντικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος, για παράδειγμα σε περιπτώσεις διεθνών ανταλλαγών δεδομένων μεταξύ αρχών ανταγωνισμού, φορολογικών ή τελωνειακών αρχών, μεταξύ αρχών χρηματοοικονομικής εποπτείας, μεταξύ υπηρεσιών αρμόδιων για θέματα κοινωνικής ασφάλισης ή δημόσιας υγείας, λόγω χάρη σε περίπτωση ιχνηλάτησης επαφών για τη διαπίστωση μολυσματικών νόσων ή με σκοπό τον περιορισμό και/ή την εξάλειψη της φαρμακοδιέγερσης (ντόπινγκ) στον αθλητισμό.» Η Αιτιολογική Σκέψη 112 του ΓΚΠΔ, που συμπεριέλαβε την εξάλειψη του doping στον αθλητισμό, φαίνεται πως προστέθηκε ως συμπληρωματική της Αιτιολογικής Σκέψης 111. Χωρίς αυτήν την ειδική πρόβλεψη της Αιτιολογικής Σκέψης 112 για τις εν λόγω διαβιβάσεις θα ίσχυε αποκλειστικά το Κεφάλαιο V του ΓΚΠΔ και ειδικότερα το άρθρο 45 ΓΚΠΔ περί ύπαρξης η μη απόφασης επάρκειας κ.λπ. Συνεπώς, είναι σαφές ότι ελλείψει απόφασης επάρκειας και δίχως την πρόβλεψη της Αιτιολογικής Σκέψης 112 του ΓΚΠΔ, ο σκοπός της εξάλειψης του doping δεν θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί ακώλυτα.

Επιπλέον, η αναφορά στην Αιτιολογική Σκέψη 112 στο έργο του anti-doping («... με σκοπό τον περιορισμό και/ή την εξάλειψη της φαρμακοδιέγερσης (ντόπινγκ) στον αθλητισμό») γίνεται παράλληλα με την αναφορά, σε επόμενο εδάφιο, σε διεθνείς ανθρωπιστικές οργανώσεις (ΜΚΟ). Έχει υποστηριχθεί στη θεωρία ότι από αυτό θα μπορούσε ενδεχομένως να συναχθεί η πρόθεση του νομοθέτη να αναγνωρίσει τη σπουδαιότητα του ρόλου του WADA, ως εφάμιλλου των διεθνών ΜΚΟ με φιλανθρωπικό χαρακτήρα²²⁰. Παρ' όλα αυτά, παρατηρείται ότι, ενώ στην

²²⁰ Βλ. Σχετ. J. Kornbeck, "Transferring athletes' personal data from the EU to third countries for anti-doping purposes: applying Recital 112 GDPR in the post-Schrems era", in: "International Data Privacy Law", (2016), Vol. 6, Issue 4, p. 291-298, (p. 2), <https://doi.org/10.1093/idpl/ipw016>.

Αιτιολογική Σκέψη 112 του ΓΚΠΔ φαίνεται πως ο νομοθέτης προτρέπει τις εθνικές εποπτικές αρχές να εγκρίνουν τέτοιες διαβιβάσεις, η έγκριση αυτή ωστόσο δεν θεωρείται εγγυημένη.

Στο άρθρο 49 του ΓΚΠΔ προβλέπονται ορισμένες παρεκκλίσεις από την απαγόρευση των διαβιβάσεων για ειδικές καταστάσεις, ελλείψει απόφασης επάρκειας δυνάμει του άρθρου 45 παρ. 3 ΓΚΠΔ ή κατάλληλων εγγυήσεων δυνάμει του άρθρου 46 ΓΚΠΔ, περιλαμβανομένων και των εταιρικών δεσμευτικών κανόνων (BCRs). Εντός των λόγων για τους οποίους επιτρέπονται οι εν λόγω παρεκκλίσεις που ορίζονται ρητώς στην παράγραφο 1 του άρθρου 49 ΓΚΠΔ, (όπως π.χ. ρητή συγκατάθεση υποκειμένου των δεδομένων, εκτέλεση σύμβασης κλπ.) συμπεριλαμβάνεται και η περίπτωση όπου η διαβίβαση είναι απαραίτητη για «σημαντικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος» (άρθρο 49 παρ. 1 εδ. δ' ΓΚΠΔ).

Ωστόσο, στην παράγραφο 4 του άρθρου 49 ΓΚΠΔ προσδιορίζεται ότι οι λόγοι δημόσιου συμφέροντος που αναφέρονται στην παράγραφο 1 εδ. δ' του άρθρου 49 ΓΚΠΔ, θα πρέπει να αναγνωρίζονται από το δίκαιο της Ε.Ε. ή από το δίκαιο του κράτους μέλους, στο οποίο υπάγεται ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Στην πράξη, αυτό συμβαίνει σε ορισμένα μόνο κράτη, όπως π.χ. στη Γερμανία²²¹, όπου έχει θεσπιστεί νόμος²²² για το anti-doping, ο οποίος περιέχει συγκεκριμένες διατάξεις για την επεξεργασία και τις διαβιβάσεις δεδομένων. Συνεπώς, η δυσκολία για τις διαβιβάσεις προσωπικών δεδομένων αθλητών από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες ή διεθνείς

²²¹ Βλ. Σχετ. J. Kornbeck, “Transferring athletes’ personal data from the EU to third countries for anti-doping purposes: applying Recital 112 GDPR in the post-Schrems era”, in: “International Data Privacy Law”, (2016), Vol. 6, Issue 4, p. 291-298, (p. 3), <https://doi.org/10.1093/idpl/ipw016>.

²²² Anti-Doping-Gesetz (AntiDopG): “Anti-Doping-Gesetz vom 10. Dezember 2015 (BGBl. I S. 2210), das zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 10. März 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 67) geändert worden ist, <https://www.gesetze-im-internet.de/antidopg/>.

οργανισμούς με σκοπό το anti-doping έγκειται στην ύπαρξη της κατάλληλης νομιμοποιητικής βάσης.

Νομολογιακά, οι συνέπειες της απόφασης *Schrems* στον τομέα του anti-doping ήταν μεγάλες, καθώς κάποιες τεχνικές anti-doping βασίζονται σε έμμεσες ψηφιακές «τεχνικές», όπως η συλλογή πληροφοριών μέσω τεχνητής νοημοσύνης, profiling και τεχνολογίας πρόβλεψης²²³, ενώ παράλληλα έχει αυξηθεί πολύ ο όγκος των δεδομένων που διαβιβάζονται. Μετά από την ακύρωση των δυο αποφάσεων επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., του “*Safe Harbor*” το 2015 και του “*Privacy Shield*”, το 2020 από το ΔΕΕ, εξαιτίας της αδυναμίας εξασφάλισης επαρκούς επιπέδου ασφαλείας από την πλευρά των Η.Π.Α. για τα δεδομένα των υποκειμένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. και τις συνεχείς παραβιάσεις της ιδιωτικότητας από τις δραστηριότητες παρακολούθησης των αμερικάνικων υπηρεσιών πληροφοριών, για λόγους εθνικής ασφάλειας, το μέλλον, αλλά και η ασφάλεια και η νομική αρτιότητα των αποφάσεων επάρκειας δεν είναι εγγυημένα, ακόμη κι αν τέτοιου είδους πλαίσια βρίσκονται σε ισχύ. Για παράδειγμα, μεταξύ Ε.Ε. και Καναδά βρίσκεται, ήδη από το 2002, σε ισχύ απόφαση επάρκειας²²⁴, όπως έχει τροποποιηθεί από το 2016. Παρ’ όλα αυτά, όταν πρόκειται να πραγματοποιηθεί μια διαβίβαση δεδομένων προς τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό για σκοπούς anti-doping, ακόμα και εάν υπάρχει απόφαση επάρκειας, οι εθνικές εποπτικές αρχές οφείλουν να διερευνούν και να

²²³ Βλ. Σχετ. J. Kornbeck, “*Transferring athletes’ personal data from the EU to third countries for anti-doping purposes: applying Recital 112 GDPR in the post-Schrems era*”, in: “*International Data Privacy Law*”, (2016), Vol. 6, Issue 4, p. 291-298, (p. 3), <https://doi.org/10.1093/idpl/ipw016>.

²²⁴ 2002/2/EC: Commission Decision of 20 December 2001 pursuant to Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council on the adequate protection of personal data provided by the Canadian Personal Information Protection and Electronic Documents Act (notified under document number C(2001) 4539) (2002/2/EC), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32002D0002>.

αξιολογούν το παρεχόμενο επίπεδο προστασίας δεδομένων. Αυτό σημαίνει πως οι εποπτικές αρχές πρέπει να προβαίνουν και σε στάθμιση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας της διαβίβασης, με βάση την θεμελιώδη αρχή της αναλογικότητας²²⁵.

Σε διεθνές επίπεδο, οι συμβάσεις που έχουν συναφθεί σχετικά με το anti-doping (Council of Europe: Anti-Doping Convention - 1989²²⁶, UNESCO²²⁷ και ο κώδικας WADC²²⁸ του WADA) δεν υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να διαβιβάζουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ούτε και να θεσπίζουν δεσμευτικό νομικό πλαίσιο μέσω της εθνικής τους νομοθεσίας. Συνεπώς, με βάση αυτές τις συμβάσεις, η διευκόλυνση των διαβιβάσεων δεδομένων για σκοπούς anti-doping επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη, εντός και εκτός Ε.Ε., όπως η Γερμανία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, έχουν θεσπίσει τη δική τους νομοθεσία σχετικά με το anti-doping, αλλά και σχετικά με τις διαβιβάσεις δεδομένων αθλητών προς τρίτες χώρες με σκοπό το anti-doping.

²²⁵ Βλ. Σχετ. J. Kornbeck, “*Transferring athletes’ personal data from the EU to third countries for anti-doping purposes: applying Recital 112 GDPR in the post-Schrems era*”, in: “*International Data Privacy Law*”, (2016), Vol. 6, Issue 4, p. 291-298, (p. 3), <https://doi.org/10.1093/idpl/ipw016>.

²²⁶ Council of Europe: European Treaty Series - No 135, Anti-Doping Convention, Strasbourg, 16.XI.1989, <https://www.coe.int/en/web/conventions/-/council-of-europe-anti-doping-convention-ets-no-135-translations>.

²²⁷ UNESCO: International Convention against Doping in Sport 2005, Paris, 19 October 2005, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/international-convention-against-doping-sport>.

²²⁸ World Anti-Doping Code (WADC). The World Anti-Doping Code was first adopted in 2003 and took effect in 2004. It was subsequently amended four times, the first time effective 1 January 2009, the second time effective 1 January 2015, the third time effective 1 April 2018 (compliance amendments) and the fourth time effective 1 June 2019 (reporting of certain endogenous substances as Atypical Findings). The revised 2021 World Anti-Doping Code is effective as of 1 January 2021. <https://www.wada-ama.org/en/resources/world-anti-doping-code-and-international-standards/world-anti-doping-code>.

Πιο αναλυτικά, στη Γερμανία, σύμφωνα με τον νόμο “AntiDopG”²²⁹ (“German Anti-Doping Act”/“Gesetz Gegen Doping im Sport”, επιτρέπεται στο Ίδρυμα Εθνικού Οργανισμού Αντιντόπινγκ της Γερμανίας (“NADA Deutschland”) να διαβιβάζει δεδομένα υγείας αθλητών προς άλλους εθνικούς οργανισμούς anti-doping ή διεθνείς αθλητικές ενώσεις ή διεθνείς διοργανωτές αθλητικών αγώνων ή προς τον Παγκόσμιο Οργανισμό Anti-Doping (“WADA”), όταν η διαβίβαση των δεδομένων αυτών είναι απαραίτητη για την εφαρμογή του συστήματος ελέγχου doping²³⁰.

Η Γαλλία δε, ήταν από τα πρώτα κράτη, τα οποία θέσπισαν νομοθεσία για το anti-doping, ήδη από το 1965²³¹. Σήμερα, οι εφαρμοστέες διατάξεις σχετικά με το anti-doping είναι ενσωματωμένες στον γαλλικό αθλητικό κώδικα²³² (“Code du sport”) και συγκεκριμένα στο Κεφάλαιο (Τίτλο) III - “Santé des sportifs et lutte contre le dopage” και στα άρθρα L230-1 έως L232-31. Επίσης, ο γαλλικός Οργανισμός Anti-Doping, “AFLD”²³³ (“Agence française de lutte contre le dopage”), ο οποίος έχει συσταθεί από το 2006, αποτελεί ανεξάρτητη δημόσια αρχή, η οποία είναι αρμόδια για την εφαρμογή μέτρων anti-doping όσον αφορά σε αθλητές που συμμετέχουν σε αθλητικούς

²²⁹ Anti-Doping-Gesetz (AntiDopG): “Anti-Doping-Gesetz vom 10. Dezember 2015 (BGBl. I S. 2210), das zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 10. März 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 67) geändert worden ist, <https://www.gesetze-im-internet.de/antidopg/>.

²³⁰ Βλ. Σχετ. § 10, “Umgang mit Gesundheitsdaten”, Anti-Doping-Gesetz (AntiDopG): “Anti-Doping-Gesetz vom 10. Dezember 2015 (BGBl. I S. 2210), das zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 10. März 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 67) geändert worden ist”, <https://www.gesetze-im-internet.de/antidopg/>.

²³¹ Loi n°65-412 du 1er juin 1965 tendant à la répression de l'usage des stimulants à l'occasion des compétitions sportives, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT00000691718>.

²³² Βλ. Σχετ. Code du Sport,

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071318/ και

Ordonnance n° 2006-596 du 23 mai 2006 relative à la partie législative du code du sport, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT00000792831/>.

²³³ “AFLD”, Agence Française de lutte contre le dopage, <https://www.afld.fr/>.

αγώνες, όπως για παράδειγμα για τους ελέγχους κατά του doping, για την ανάλυση δειγμάτων, για τη ρύθμιση των πειθαρχικών διαδικασιών, για τη συμβουλευτική καθοδήγηση και για την προστασία της δημόσιας υγείας. Επιπλέον, η γαλλική νομοθεσία σχετικά με το anti-doping εναρμονίζεται σταθερά με τον Κώδικα Παγκόσμιου Anti-doping (WADC). Μάλιστα, στις 23 Φεβρουαρίου 2021 ψηφίστηκε Νόμος²³⁴ της γαλλικής κυβέρνησης, εν όψει και των θερινών Ολυμπιακών Αγώνων που πραγματοποιήθηκαν το καλοκαίρι του 2024 στο Παρίσι, με τον οποίο εξουσιοδοτείται η κυβέρνηση, να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται ότι η εθνική νομοθεσία της Γαλλίας συμμορφώνεται με τις αρχές του Κώδικα Παγκόσμιου Anti-doping (WADC) και να ενισχύεται η αποτελεσματικότητα της αντιμετώπισης του doping.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι διαβιβάσεις δεδομένων αθλητών για σκοπούς anti-doping προβλέπονται σε νομοθετήματα όπως η «Εθνική Πολιτική Anti-Doping του Ηνωμένου Βασιλείου» (“UKAD Code – UK National Anti-Doping Policy”). Το νομοθέτημα αυτό τέθηκε για πρώτη φορά σε ισχύ το 2009, ενώ αναθεωρήθηκε το 2021²³⁵. Στόχος του είναι η εναρμόνιση της βρετανικής νομοθεσίας με τους κανόνες anti-doping που ορίζονται στον Κώδικα Παγκόσμιου Anti-Doping (WADC). Επιπλέον, το νομοθέτημα αυτό αποτελεί την προσπάθεια της βρετανικής κυβέρνησης να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της Σύμβασης UNESCO για το Anti-Doping, στην οποία έχει προσχωρήσει, ενεργώντας υπό την καθοδήγηση του Εθνικού Οργανισμού

²³⁴ LOI n° 2021-194 du 23 février 2021 habilitant le Gouvernement à prendre les mesures relevant du domaine de la loi nécessaires pour assurer la conformité du droit interne aux principes du code mondial antidopage et renforcer l'efficacité de la lutte contre le dopage (1), <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043173052>.

²³⁵ Βλ. Σχετ. Consultation outcome, UK National Anti-doping Policy (2021), Updated 26 April 2021, <https://www.gov.uk/government/consultations/national-anti-doping-policy-consultation/outcome/uk-national-anti-doping-policy-2021>.

Anti-Doping του Ηνωμένου Βασιλείου – “UKAD” (UK Anti-Doping”). Ακόμα, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του Κώδικα, ο Εθνικός Οργανισμός Anti-Doping του Ηνωμένου Βασιλείου – “UKAD”, πέραν του ότι συμβουλεύει την Κυβέρνηση σχετικά με τις πολιτικές καταπολέμησης του doping στον αθλητισμό, συγκεντρώνει και μια σειρά αρμοδιοτήτων, όπως το να εγγυάται τη συμμόρφωση με τον Κώδικα Παγκόσμιου Anti-Doping (“WADC”), να επιδρά στην εθνική και διεθνή πολιτική κατά του doping, να δημοσιεύει και να διατηρεί ένα σύνολο κανόνων anti-doping, οι οποίοι ενσωματώνουν και υιοθετούν τις απαιτήσεις του Κώδικα (“WADC”) και των διεθνών προτύπων σε εθνικό επίπεδο στο Ηνωμένο Βασίλειο και να τροποποιεί πολιτικές και διαδικασίες που απαιτούνται για την αποτελεσματική λειτουργία των κανόνων anti-doping του Ηνωμένου Βασιλείου, να σχεδιάζει, να υλοποιεί, να αξιολογεί και να προωθεί εκπαιδευτικά προγράμματα κατά του doping σε σχολεία, αθλητικούς συλλόγους, αθλητές, προπονητές, ιατρικό προσωπικό κ.ά.

Σχετικά με τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αθλητών από το Ηνωμένο Βασίλειο, ο UKAD παραπέμπει²³⁶ στον Κώδικα Παγκόσμιου Anti-Doping (“WADC”). Γενικότερα, σε επίπεδο προστατευτικής νομοθεσίας για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, το Ηνωμένο Βασίλειο έχει θεσπίσει τον Νόμο Προστασίας Προσωπικών δεδομένων - “Data Protection Act” - DPA (2018)²³⁷ ή αλλιώς UK GDPR, μετά από το Brexit. Στο άρθρο 10 παρ. 1 του DPA 2018 ορίζονται οι εξαιρέσεις από τη απαγόρευση διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ειδικών κατηγοριών,

²³⁶ Βλ. Σχετ. UKAD, Anti-Doping Privacy Notice, <https://www.ukad.org.uk/anti-doping-privacy-notice#:~:text=We%20also%20share%20data%20with,Event%20Organisations%2C%20and%20other%20relevant.>

²³⁷ Data Protection Act, 2018 c. 12. Διαθέσιμο στο: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/contents/enacted.>

παραπέμποντας στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ. Σε μία από αυτές τις εξαιρέσεις ανήκει και η επεξεργασία δεδομένων ειδικών κατηγοριών για λόγους «ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος», όπως ορίζεται στην παράγραφο 1 στοιχείο β΄ του άρθρου 10 του DPA 2018. Επιπλέον, στην παράγραφο 3 του άρθρου 10 του DPA 2018, ορίζεται ότι η επεξεργασία πληροί την προϋπόθεση που θέτει το άρθρο 9 παρ. 2. εδ. ζ΄ περί ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος, μόνον εάν αποτελεί κάποια περίπτωση από όσες αναφέρονται στο Μέρος 2 του Παραρτήματος 1 του DPA 2018. Πιο αναλυτικά, στην παράγραφο 27 περίπτωση 1), που αφορά στο anti-doping στον αθλητισμό, προβλέπεται ότι η επεξεργασία πληροί τις προϋποθέσεις ώστε να συνιστά λόγο ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος, εάν αυτή η επεξεργασία είναι απαραίτητη (α) για τους σκοπούς μέτρων που αποσκοπούν στην εξάλειψη του doping και τα οποία λαμβάνονται από ή υπό την ευθύνη ενός φορέα ή μιας ένωσης που είναι υπεύθυνη για την εξάλειψη του doping σε ένα άθλημα, σε μια αθλητική εκδήλωση ή στον αθλητισμό γενικά, ή (β) για τους σκοπούς της παροχής πληροφοριών σχετικά με το doping ή την υποψία doping, σε έναν τέτοιο οργανισμό ή ένωση. Επίσης, στην περίπτωση 2) της παραγράφου 27 αποσαφηνίζεται ότι στην αναφορά που γίνεται στην περίπτωση 1)(α) στα μέτρα για την εξάλειψη του doping συμπεριλαμβάνονται τόσο μέτρα εντοπισμού του doping, όσο και μέτρα πρόληψής του.

Σύμφωνα με το Γραφείο του Επιτρόπου Πληροφοριών – “ICO”²³⁸, που αποτελεί την ελεγκτική αρχή προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα της Μεγάλης Βρετανίας, το «ουσιαστικό δημόσιο συμφέρον» δεν αναλύεται εννοιολογικά στον DPA 2018, ενώ αποσαφηνίζεται ότι το δημόσιο

²³⁸ Information Commissioner’s Office (ICO), <https://ico.org.uk/>.

συμφέρον καλύπτει ένα ευρύ φάσμα αξιών και αρχών που σχετίζονται με το δημόσιο καλό ή με το κοινωνικό συμφέρον. Ουσιαστικό συμφέρον δε, σημαίνει ότι το δημόσιο συμφέρον θα πρέπει να είναι πραγματικό και ουσιαστικό, δεδομένων των εγγενών κινδύνων της επεξεργασίας δεδομένων ειδικών κατηγοριών. Τέλος, υπογραμμίζεται ότι οι υπεύθυνοι επεξεργασίας θα πρέπει να είναι πάντα σε θέση να αποδεικνύουν ότι η επεξεργασία για τον λόγο αυτό είναι πράγματι αναγκαία για τον επιδιωκόμενο σκοπό και σύμφωνη με την θεμελιώδη αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων²³⁹.

Γενικότερα, μετά τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, φαίνεται πως το εγχείρημα των διαβιβάσεων δεδομένων αθλητών για σκοπούς anti-doping εξελίσσεται πιο συλλογικά από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. Οι εθνικές εποπτικές αρχές οφείλουν να αξιολογούν τις εν λόγω διαβιβάσεις υπό το πρίσμα του Κεφαλαίου V του ΓΚΠΔ και της Αιτιολογικής Σκέψης 112, η οποία προσδίδει μια σχετική ευελιξία²⁴⁰: Η χορήγηση άδειας διαβίβασης δεδομένων προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς για σκοπούς anti-doping από τις εθνικές ελεγκτικές αρχές καθίσταται δυνατή κατόπιν αξιολόγησης της νομιμότητας της επεξεργασίας των δεδομένων. Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, η σημασία των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αθλητών για σκοπούς anti-doping είναι αδιαμφισβήτητη στο χώρο του αθλητισμού για την επίτευξη του δίκαιου συναγωνισμού και της ευγενούς άμιλλας και για την πάταξη των φαινομένων εξαπάτησης αθλητικών επιδόσεων. Ωστόσο, εξαιτίας της

²³⁹ Βλ. Σχετ. ICO, For organisations – UK GDPR guidance and resources - Lawful basis - Special category data - “What are the substantial public interest conditions?”, διαθέσιμο στο <https://ico.org.uk/>.

²⁴⁰ J. Kornbeck, “Transferring athletes’ personal data from the EU to third countries for anti-doping purposes: applying Recital 112 GDPR in the post-Schrems era”, in: “International Data Privacy Law”, (2016), Vol. 6, Issue 4, p. 291-298, (p. 8), <https://doi.org/10.1093/idpl/ipw016>.

χρήσης των εξελιγμένων τεχνολογικών μέσων, οι όγκοι δεδομένων που διαβιβάζονται εκτός Ε.Ε. είναι ολοένα και μεγαλύτεροι. Συνεπώς, η εξασφάλιση της νομιμότητας των διαβιβάσεων αυτών, μέσω του συστηματικού ελέγχου της εφαρμογής του κανονιστικού πλαισίου του ΓΚΠΔ, καθίσταται απαραίτητη, ώστε, αφενός να διευκολύνεται ο ίδιος ο σκοπός του anti-doping και η πρόληψη και πάταξη των φαινομένων εξαπάτησης αθλητικών επιδόσεων, αλλά και αφετέρου, να εξασφαλίζεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, όπως είναι το δικαίωμα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και η προστασία του ιδιωτικού βίου.

5. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την πρόληψη της τρομοκρατίας και σοβαρών εγκλημάτων

5.1 Συμφωνίες διαβιβάσεων δεδομένων “PNR”

Μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις Η.Π.Α., η αμερικάνικη κυβέρνηση θέσπισε ειδική νομοθεσία για την πρόληψη και πάταξη της τρομοκρατίας, σύμφωνα με την οποία απαιτείτο η καταγραφή και η διαβίβαση δεδομένων προς τις αμερικανικές αρχές, τα οποία αφορούσαν στους επιβάτες και στο πλήρωμα των αεροσκαφών αεροπορικών εταιριών που εισέρχονταν στο αμερικανικό έδαφος²⁴¹, συνάπτοντας εν συνεχεία συμφωνίες με την Ε.Ε. και άλλα κράτη.

²⁴¹ M. Tzanou, “*The War Against Terror and Transatlantic Information Sharing: Spillovers of Privacy or Spillovers of Security?*”, *Utrecht Journal of International and European Law*, 2015, 31 (80), p. 88.

Τα δεδομένα αυτού του τύπου, γνωστά και ως “PNR”²⁴², συνθέτουν ένα ηλεκτρονικό αρχείο καταγραφής, στο οποίο καταγράφονται όλα τα απαιτούμενα στοιχεία και οι πληροφορίες που μπορεί να χρειαστούν προκειμένου ένας επιβάτης να πραγματοποιήσει κράτηση και αγορά ενός εισιτηρίου και να ταξιδέψει. Τα στοιχεία που ενδέχεται να καταγραφούν μπορούν να είναι μέχρι 60²⁴³ και ενδεικτικά, μπορούν να περιλαμβάνουν πληροφορίες όπως το όνομα, τη διεύθυνση, το τηλέφωνο ή το e-mail του επιβάτη, μέχρι και το ιστορικό των πτήσεων του, το περιεχόμενο των αποσκευών του κ.ά. Επιπλέον, στα αρχεία αυτά καταγράφονται και προσωπικές πληροφορίες, από τις οποίες μπορούν να αποκαλυφθούν ή να συναχθούν οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, η εθνικότητα ενός ατόμου ή οι ταξιδιωτικές του συνήθειες, η οικονομική του κατάσταση, ακόμα και ο σεξουαλικός του προσανατολισμός²⁴⁴. Για παράδειγμα, από την καταγραφή

²⁴² “PNR”: Passenger Name Record. “PNR is information provided by passengers and collected by carriers at the time of ticket booking. It includes information on travel itinerary, ticket information, contact details, means of payment and others. PNR contains a greater number of data sets than an API message and can constitute a stronger law enforcement tool to prevent, detect and investigate terrorism and other forms of serious crime should the appropriate national intelligence capacity be in place. In furtherance of ICAO standards and recommended practices, the use of PNR data against various databases and provision of related technical assistance are strongly supported by the UN Security Council Resolution 2396 (2017), with full respect for privacy and data protection principles”. Διαθέσιμο στο: <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/passenger-data-advance-passenger-information-and-passenger-name-record.pdf>.

²⁴³ Βλ. Σχετ. Μ. Tzanou, “The War Against Terror and Transatlantic Information Sharing: Spillovers of Privacy or Spillovers of Security?”, Utrecht Journal of International and European Law, 2015, 31 (80), p. 88: “These data fields include: name, address, e-mail, contact telephone numbers, passport information, date of reservation, date of travel, travel itinerary, all forms of payment information, billing address, frequent flyer information, travel agency and travel agent, travel status of passenger (such as confirmations and check-in status), ticketing field information (including ticket number, one-way tickets and Automated Ticket Fare Quote), date of issuance, seat number, seat information, general remarks, no show history, baggage information, go show information, OSI (Other Service-related Information) and SSI/SSR (Special Service Information/ Special Service Requests)”.

²⁴⁴ Σ. Βλαχόπουλος, «Διασυννοριακή μεταβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση προς τρίτες χώρες: Οι τελευταίες εξελίξεις», στο: «Προστασία των

διατροφικών προτιμήσεων στα γεύματα των ταξιδιών ή από την καταγραφή πιθανών προβλημάτων υγείας μπορούν να εξαχθούν εύκολα τέτοιου είδους πληροφορίες και στη συνέχεια να δημιουργηθεί έτσι ένα «προφίλ».

Τον Μάιο του 2004²⁴⁵ έλαβε χώρα η πρώτη συμφωνία “PNR” μεταξύ Η.Π.Α. και Ε.Ε., ωστόσο ακυρώθηκε στην πορεία από το ΔΕΕ²⁴⁶ (τότε ΔΕΚ), διότι παραβίαζε θεμελιώδη δικαιώματα για την Ε.Ε. Πιο αναλυτικά, η απόφαση με την οποία είχε τεθεί σε ισχύ η συμφωνία “PNR” ακυρώθηκε από το ΔΕΕ, μετά από την προσφυγή που ασκήθηκε στο πλαίσιο της υπόθεσης C-317/04, από το Κοινοβούλιο κατά του Συμβουλίου και κατά της απόφασης 2004/496/ΕΚ σχετικά με την επεξεργασία και τη διαβίβαση των καταστάσεων με τα ονόματα των επιβατών από τους αερομεταφορείς προς το Υπουργείο Εσωτερικής Ασφάλειας και την Υπηρεσία Τελωνείων και Προστασίας των Συνόρων των Ηνωμένων Πολιτειών. Το Κοινοβούλιο προέβαλε τους παρακάτω έξι (6) λόγους ακύρωσης, σύμφωνα με τη Σκέψη 62:

1) Την εσφαλμένη επιλογή του άρθρου 95 ΕΚ ως νομικής βάσης για την απόφαση 2004/496/ΕΚ (περί εγκαθίδρυσης και λειτουργίας εσωτερικής

δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δοκίμια Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1, 2018, Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 27.

²⁴⁵ Council Decision 2004/496/EC of 17 May 2004 on the conclusion of an Agreement between the European Community and the United States of America on the processing and transfer of PNR data by Air Carriers to the United States Department of Homeland Security, Bureau of Customs and Border Protection, OJ 2004 L 183/ 83 and corrigendum at OJ 2005 L 255/168, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004D0496>.

²⁴⁶ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 30 May 2006, European Parliament v Council of the European Union (C-317/04) and Commission of the European Communities (C-318/04). Protection of individuals with regard to the processing of personal data - Air transport - Decision 2004/496/EC - Agreement between the European Community and the United States of America - Passenger Name Records of air passengers transferred to the United States Bureau of Customs and Border Protection - Directive 95/46/EC - Article 25 - Third countries - Decision 2004/535/EC - Adequate level of protection.

<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-317/04&language=en>.

αγοράς μέσω της κατάργησης των εμποδίων στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών).

2) Την παράβαση του άρθρου 300 παρ. 3 εδ. β' ΕΚ (περί διαβούλευσης με το Κοινοβούλιο πριν από τη σύναψη της Συμφωνίας).

3) Την παράβαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (περί νομιμότητας επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και προστασίας των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων).

4) Την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας.

5) Την παραβίαση της υποχρέωσης αιτιολόγησης.

6) Την παραβίαση της αρχής της ειλικρινούς συνεργασίας.

Τέλος, το ΔΕΕ στη Σκέψη 67 τόνισε ότι το άρθρο 95 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 25 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, δεν απονέμει αρμοδιότητα στην Κοινότητα προς σύναψη της συμφωνίας. Έτσι, με τις Σκέψεις 69 και 70, κατέληξε πως η απόφαση 2004/496/ΕΚ κακώς εκδόθηκε, έχοντας το άρθρο 95 ΕΚ ως νομική βάση και πως η απόφαση αυτή ακυρώνεται, χωρίς να είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι λοιποί λόγοι ακύρωσης, τους οποίους επικαλέστηκε το Κοινοβούλιο.

Στη συνέχεια, ακολούθησαν νέες συμφωνίες “PNR” το 2007²⁴⁷ και το 2012²⁴⁸, ενώ από το 2016 τέθηκε σε ισχύ η Οδηγία 2016/681²⁴⁹ στην Ε.Ε., η οποία αφορά στη χρήση δεδομένων, τα οποία περιέχονται στις καταστάσεις με τα ονόματα επιβατών “PNR”, με σκοπό την πρόληψη, την ανίχνευση, τη διερεύνηση και τη δίωξη τρομοκρατικών ενεργειών και σοβαρών εγκλημάτων.

Εκτός από τις συμφωνίες με τις Η.Π.Α., η Ε.Ε. έχει συνάψει συμφωνία “PNR” με την Αυστραλία²⁵⁰ από το 2012, η οποία είναι σε ισχύ μέχρι σήμερα και με τον Καναδά²⁵¹ από το 2014. Ωστόσο, το ΔΕΕ, με τη Γνωμοδότηση 1/2015²⁵², τον Ιούλιο του 2017, δήλωσε ότι η προβλεπόμενη

²⁴⁷ Council Decision 2007/551/CFSP/JHA of 23 July 2007 on the signing, on behalf of the European Union, of an Agreement between the European Union and the United States of America on the processing and transfer of Passenger Name Record (PNR) data by air carriers to the United States Department of Homeland Security (DHS) (2007 PNR Agreement), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2007.204.01.0016.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2007%3A204%3AFULL.

²⁴⁸ Council Decision 2012/472/EU of 26 April 2012 on the conclusion of the Agreement between the United States of America and the European Union on the use and transfer of passenger name records to the United States Department of Homeland Security, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012D0472>.

²⁴⁹ Οδηγία (ΕΕ) 2016/681 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, σχετικά με τη χρήση των δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών (PNR) για την πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση και δίωξη τρομοκρατικών και σοβαρών εγκλημάτων, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A32016L0681>.

²⁵⁰ Agreement between the European Union and Australia on the processing and transfer of Passenger Name Record (PNR) data by air carriers to the Australian Customs and Border Protection Service, 14.07.2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22012A0714%2801%29>.

²⁵¹ Council of the European Union, “Agreement between Canada and the European Union on the transfer and processing of Passenger Name Record”, 23 June 2014, 12657/5/13 REV 5, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12657-2013-REV-5/en>.

²⁵² Opinion of the Court (Grand Chamber) of 26 July 2017. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU — Draft agreement between Canada and the European Union — Transfer of Passenger Name Record data from the European Union to Canada — Appropriate legal bases — Article 16(2), point (d) of the second subparagraph of Article 82(1) and Article 87(2)(a) TFEU — Compatibility with Articles 7 and 8 and Article 52(1) of

συμφωνία μεταξύ της Ε.Ε. και του Καναδά δεν μπορούσε να ολοκληρωθεί με την ως τότε μορφή της, καθώς, μεταξύ άλλων, δεν προβλέπονταν κατάλληλες εγγυήσεις για την προστασία των δεδομένων, δεν αποκλειόταν η διαβίβαση ευαίσθητων δεδομένων από την Ε.Ε. προς τον Καναδά, δεν τηρείτο ο περιορισμός της επεξεργασίας των δεδομένων, δεν προβλέπονταν τρόποι αποτελεσματικής προσφυγής των υποκειμένων των δεδομένων και τέλος, δεν προβλεπόταν η άσκηση εποπτείας από ανεξάρτητη ελεγκτική αρχή²⁵³. Έτσι, στη συνέχεια, το Συμβούλιο εξουσιοδότησε την Επιτροπή να επαναδιαπραγματευτεί με τον Καναδά τη σχεδιαζόμενη συμφωνία, ώστε να συγκλίνει με τις απαιτήσεις προστασίας δεδομένων που έθεσε το ΔΕΕ. Ακολούθως, η Ε.Ε. ξεκίνησε νέες διαπραγματεύσεις με τον Καναδά στις 20 Ιουνίου 2018, επιδιώκοντας να ενσωματώσει τις εγγυήσεις που απαιτούνταν από το ΔΕΕ. Στις 4 Μαρτίου 2024, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε στο Συμβούλιο πρόταση²⁵⁴ για συμφωνία μεταξύ του Καναδά και της Ε.Ε. σχετικά με τη διαβίβαση και την επεξεργασία δεδομένων που συνθέτουν το ευρωπαϊκό αρχείο ονομάτων επιβατών (“PNR”). Η νέα πρόταση συμπεριλαμβάνει μεταξύ άλλων και νέα δεδομένα, τα οποία συμπληρώνουν τις ελλείψεις, οι οποίες είχαν αποτελέσει αντικείμενο της διαπραγμάτευσης

the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Case Opinion 1/15, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62015CV0001%2801%29>.

²⁵³ Βλ. Σχετ. Opinion of the Court (Grand Chamber) of 26 July 2017. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU — Draft agreement between Canada and the European Union — Transfer of Passenger Name Record data from the European Union to Canada — Appropriate legal bases — Article 16(2), point (d) of the second subparagraph of Article 82(1) and Article 87(2)(a) TFEU — Compatibility with Articles 7 and 8 and Article 52(1) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Case Opinion 1/15, Σκ. 233, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62015CV0001%2801%29>.

²⁵⁴ Proposal for a COUNCIL DECISION on the signing, on behalf of the European Union, of an agreement between Canada and the European Union on the transfer and processing of Passenger Name Record (PNR) data, COM/2024/94 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52024PC0094>.

σχετικά με τη νομιμότητα της επεξεργασίας, την απαγόρευση επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων, το σεβασμό των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, την παροχή κατάλληλων εγγυήσεων στην περίπτωση περαιτέρω διαβιβάσεων κ.ά.

Εκτός από τον Καναδά, η Ε.Ε. έχει ξεκινήσει από το 2020 διαπραγματεύσεις για τη σύναψη συμφωνίας με την Ιαπωνία²⁵⁵, σχετικά με τη διαβίβαση και χρήση δεδομένων “PNR”, με σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών εγκλημάτων, ενώ αναμένονται εξελίξεις προσεχώς.

Σχετικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο ΟΑΣΕ - Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE), που έχει συσταθεί από το 1975, αποτελεί τον μεγαλύτερο διακρατικό οργανισμό για τη διαφύλαξη της ασφάλειας στον κόσμο, με τη συμμετοχή 57 κρατών στην Ευρώπη, στην Ασία και στη Β. Αμερική. Ο ΟΑΣΕ ασχολείται με ζητήματα, όπως η έγκαιρη προειδοποίηση και η πρόληψη συγκρούσεων, η διαχείριση κρίσεων, καθώς και η αποκατάσταση μετά από σύγκρουση.

Τον Νοέμβριο του 2023 πραγματοποιήθηκε εκδήλωση του Τμήματος Διακρατικών Απειλών του ΟΑΣΕ, του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για την Αντιτρομοκρατία (UNOCT) και της Άτυπης Ομάδας Εργασίας της Ανατολικής Ευρώπης (EE IWG) για τα δεδομένα επιβατών, σχετικά με την ανταλλαγή δεδομένων επιβατών. Κατά την εκδήλωση αυτή τονίστηκε η σημασία της

²⁵⁵ COUNCIL DECISION authorising the opening of negotiations with Japan for an agreement between the European Union and Japan on the transfer and use of Passenger Name Record (PNR) data to prevent and combat terrorism and serious transnational crime, Brussels, 4 February 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/02/18/eu-japan-pnr-agreement-council-authorises-opening-of-negotiations/>.

ενίσχυσης της εθνικής ασφάλειας, της ασφάλειας των αερομεταφορών και της προστασίας των εθνικών συνόρων κατά την παρούσα εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται από ολοένα αυξανόμενες προκλήσεις σχετικά με την ασφάλεια. Επιπλέον, αναδείχθηκε η ανάγκη για θέσπιση νομοθεσίας για τα δεδομένα επιβατών, με επίκεντρο τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και για τεχνική και οικονομική υποστήριξη για την εφαρμογή της. Ακόμα, στην εκδήλωση συγκεντρώθηκαν εμπειρογνώμονες σε θέματα δεδομένων επιβατών, με σκοπό να τεθεί σε εφαρμογή το ψήφισμα 2396 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (UNSC) και να γίνουν αντιληπτές οι ανάγκες για τεχνική βοήθεια σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ IWG. Ειδικότερα, το ψήφισμα αυτό στοχεύει στην ενίσχυση της ασφάλειας των συνόρων, μέσω της δημιουργίας συστημάτων ανταλλαγής δεδομένων επιβατών, της διμερούς και πολυμερούς ανταλλαγής πληροφοριών, καθώς και μέσω της εκ των προτέρων συλλογής δεδομένων πληροφοριών επιβατών (“API”) και δεδομένων ονομαστικών στοιχείων επιβατών (“PNR”).

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, όσον αφορά στις διασυνοριακές, αλλά και ειδικότερα στις διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α., για σκοπούς πρόληψης και καταπολέμησης της τρομοκρατίας, παρατηρείται ότι οι σχέσεις ασφαλείας που δημιουργούνται, χαρακτηρίζονται από την αδυναμία εξισορρόπησης μεταξύ, αφενός, της ανάγκης για καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος και αφετέρου, της ανάγκης για ουσιαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου, όπως για παράδειγμα μέσω της ενδελεχούς προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Και η ratio αυτής της αδυναμίας ερείδεται στο γεγονός ότι οι έννομες τάξεις, οι οποίες καλούνται να «συγκλίνουν», χαρακτηρίζονται από έντονη νομοθετική ανομοιομορφία στο πεδίο της προστασίας του ιδιωτικού βίου και

των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κάτι το οποίο είχε γίνει ήδη ορατό από τις διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία μεταξύ Η.Π.Α. και Eurorol , αλλά και μέσω της σύναψης των Συμφωνιών “SWIFT” το 2009 και το 2010 και των Συμφωνιών “PNR” το 2004, το 2006, το 2007 και το 2011.

Πιο αναλυτικά, αξιολογώντας τις συμφωνίες “PNR” μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., υπό το πρίσμα του ΓΚΠΔ, παρατηρείται μια επαναλαμβανόμενη ανισορροπία μεταξύ των δυο έννομων τάξεων και ειδικότερα όσον αφορά στο παρεχόμενο επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου και το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Άλλωστε, αυτή ακριβώς η θεσμική ασυμβατότητα μεταξύ των δυο πλευρών του Ατλαντικού έχει επισημανθεί και από το ΔΕΕ κατά την ακύρωση των αποφάσεων επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., Safe Harbor και Privacy Shield, στο πλαίσιο των αποφάσεων Schrems I και II, οι οποίες θα αναλυθούν και σε επόμενο κεφάλαιο. Συνεπώς, κρίνεται απαραίτητο να αναζητηθεί η «χρυσή τομή» της σύγκλισης μεταξύ των διαφορετικών έννομων τάξεων, ενδεχομένως και μέσα από την εξωεδαφική δυναμική εφαρμογή των μηχανισμών προστασίας των διαβιβάσεων δεδομένων, όπως είναι ο ΓΚΠΔ, προκειμένου, αφενός να προστατεύεται η εθνική και δημόσια ασφάλεια, μέσω της πρόληψης της τρομοκρατίας, εντός όμως των ορίων της αναλογικότητας και του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και αφετέρου, προκειμένου να επιτυγχάνεται η ουσιαστική και ενδεδειγμένη προστασία των ιδιωτικού βίου όσο και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

5.2 Διαβιβάσεις δεδομένων “API”

Κατά το παρελθόν και στον απόηχο ορισμένων σοβαρότατων τρομοκρατικών χτυπημάτων, που σημάδευσαν τη διεθνή κοινότητα, κρίθηκε

απαραίτητη σε ορισμένες περιπτώσεις, η εκ των προτέρων διαβίβαση δεδομένων επιβατών “API”²⁵⁶, πέραν των αρχείων “PNR”, προκειμένου να προληφθεί και να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος της τρομοκρατίας και της τέλεσης σοβαρών εγκλημάτων.

Πιο αναλυτικά, τον Απρίλιο του 2004 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, κάτω από εξαιρετικές συνθήκες κατόπιν της τρομοκρατικής επίθεσης στη Μαδρίτη, εξέδωσε την Οδηγία 2004/82/ΕΚ²⁵⁷ (Οδηγία “API”), σχετικά με την εκ των προτέρων διαβίβαση δεδομένων επιβατών πτήσεων, δίχως την προηγούμενη διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Σκοπός της Οδηγίας ήταν, σύμφωνα με το Συμβούλιο, η επίσπευση της υιοθέτησης διαφόρων μέτρων πολιτικής, με στόχο την πρόληψη και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ειδικότερα, η Οδηγία “API” επέβαλλε στους αερομεταφορείς την υποχρέωση να διαβιβάζουν, κατόπιν αιτήματος, δεδομένα “API” προς το εκάστοτε κράτος μέλος προορισμού εντός της Ε.Ε., πριν από την απογείωση κάθε πτήσης. Οι διαβιβάσεις αυτές αφορούσαν στις εισερχόμενες πτήσεις από τρίτη χώρα και αποσκοπούσαν στη βελτίωση του ελέγχου των συνόρων και την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης.

²⁵⁶ “API”: Advance Passenger Information. “An API system is an electronic communications system whereby passenger data elements are collected and transmitted by air carriers to border control agencies prior to flight departure or arrival and made available on the primary line at the border crossing point. API enables national border agencies and other government departments to pre-identify persons of interest prior to their arrival (as well as departure in case of transit passengers). In alignment with the UN Security Council Resolution 2178 (2014), API has been established as a standard and became a legal obligation for all Member States of the International Civil Aviation Organization (ICAO) in February 2018. However, effective API implementation remains a significant challenge for many States.”. Διαθέσιμο στο: <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd486/files/documents/passenger-data-advance-passenger-information-and-passenger-name-record.pdf>.

²⁵⁷ COUNCIL DIRECTIVE 2004/82/EC of 29 April 2004 on the obligation of carriers to communicate passenger data, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0082>.

Σχεδόν μια δεκαετία μετά, τον Δεκέμβριο του 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε δύο προτάσεις Κανονισμών²⁵⁸, με τις οποίες πρότεινε την αναθεώρηση των κανόνων για την εκ των προτέρων συλλογή και διαβίβαση δεδομένων “API” επιβατών, με βάση τα αποτελέσματα σχετικής αξιολόγησης που είχε πραγματοποιηθεί το 2020. Πιο αναλυτικά, η μια πρόταση αφορούσε στη θέσπιση ενός νέου Κανονισμού σχετικά με τη συλλογή και τη διαβίβαση δεδομένων “API” επιβατών, με σκοπό την πρόληψη, τον εντοπισμό, τη διερεύνηση και τη δίωξη της τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών εγκλημάτων. Η δεύτερη πρόταση αφορούσε στη συλλογή και τη διαβίβαση δεδομένων “API” για την ενίσχυση και τη διευκόλυνση των ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα.

Πιο πρόσφατα, τον Μάρτιο του 2024, ανακοινώθηκε η πολιτική συμφωνία²⁵⁹ “API” μεταξύ Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Κοινοβουλίου σχετικά με τη θέσπιση των δυο Κανονισμών για την παροχή εκ των προτέρων πληροφοριών επιβατών (“API”), που επρόκειτο να αντικαταστήσουν το θεσμικό πλαίσιο της Οδηγίας “API”, η οποία ήταν σε ισχύ σχεδόν για 20 έτη. Οι Κανονισμοί αφορούν στις πτήσεις εντός, προς και από την Ε.Ε. και περιέχουν τις εξής καινοτομίες: Ενιαίους κανόνες για τη συλλογή δεδομένων “API”, υποχρεωτική συλλογή δεδομένων “API” για τους σκοπούς της διαχείρισης των συνόρων και της καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης σε όλες τις πτήσεις που εισέρχονται στον χώρο Σένγκεν

²⁵⁸ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the collection and transfer of advance passenger information (API) for enhancing and facilitating external border controls, amending Regulation (EU) 2019/817 and Regulation (EU) 2018/1726, and repealing Council Directive 2004/82/EC, COM/2022/729 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0729>.

²⁵⁹ Βλ. Σχετ. “Commission welcomes political agreement on Advance Passenger Information to facilitate border management and strengthen security”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1262.

(Schengen), υποχρεωτική συλλογή δεδομένων “API” για σκοπούς επιβολής του νόμου για όλες τις πτήσεις από και προς την Ε.Ε., καθώς και για επιλεγμένες πτήσεις εντός της Ε.Ε. και συνεπώς, καλύτερη ποιότητα δεδομένων “API” και βελτιστοποιημένη διαβίβαση των δεδομένων “API”, εφόσον οι αερομεταφορείς πρέπει να συλλέγουν δεδομένα “API” μόνο με αυτοματοποιημένα μέσα. Οι Κανονισμοί αυτοί τέθηκαν προς ψήφιση στην Ολομέλεια του Κοινοβουλίου τον Απρίλιο του 2024 και τέθηκαν σε ισχύ στις 8 Ιανουαρίου του 2025²⁶⁰.

Συνοψίζοντας, παρατηρείται πως, κατά τη διαβίβαση δεδομένων “API” και “PNR” επιβατών από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, οι Κανονισμοί “API” και “PNR” και ο ΓΚΠΔ «τέμνονται». Συνεπώς, όταν λαμβάνουν χώρα τέτοιου είδους διαβιβάσεις, θα πρέπει να είναι σύμφωνες με όσα ορίζονται στο Πέμπτο Κεφάλαιο του ΓΚΠΔ περί διαβιβάσεων σε τρίτες χώρες. Έτσι, θα πρέπει να βασίζονται είτε σε απόφαση επάρκειας, σύμφωνα με το άρθρο 45 ΓΚΠΔ, είτε να υπόκεινται σε κατάλληλες εγγυήσεις, π.χ. μέσω δεσμευτικών εταιρικών κανόνων (BCRs) ή τυποποιημένων συμβατικών ρητρών (SCCs) ή κωδικών δεοντολογίας ή πιστοποιήσεων, σύμφωνα με το άρθρο 46 ΓΚΠΔ. Ακόμα, σύμφωνα με το άρθρο 49 ΓΚΠΔ, προβλέπονται ορισμένες παρεκκλίσεις για ειδικές καταστάσεις, παραδείγματος χάριν, όταν η διαβίβαση κρίνεται απαραίτητη για λόγους δημοσίου συμφέροντος, όπως

²⁶⁰ Regulation (EU) 2025/12 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on the collection and transfer of advance passenger information for enhancing and facilitating external border checks, amending Regulations (EU) 2018/1726 and (EU) 2019/817, and repealing Council Directive 2004/82/EC, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32025R0012> και

Regulation (EU) 2025/13 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on the collection and transfer of advance passenger information for the prevention, detection, investigation and prosecution of terrorist offences and serious crime, and amending Regulation (EU) 2019/818, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32025R0013>.

στην περίπτωση της πρόληψης της τρομοκρατίας, του ελέγχου των συνόρων και της επιβολής του νόμου. Μάλιστα, αυτή η πρόβλεψη των ειδικών παρεκκλίσεων για λόγους δημοσίου συμφέροντος του άρθρου 49 ΓΚΠΔ (παρ. 1 εδ. δ´) εφαρμόζεται συνήθως ως νομιμοποιητική βάση των διαβιβάσεων δεδομένων “API” και “PNR” από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, υπό την προϋπόθεση όμως, ότι οι εν λόγω διαβιβάσεις, οι οποίες λαμβάνουν χώρα για σημαντικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος, αφενός, προβλέπονται από το δίκαιο της Ε.Ε. ή το δίκαιο κράτους μέλους και αφετέρου, πραγματοποιούνται στο πνεύμα της αμοιβαιότητας και της διεθνούς συνεργασίας²⁶¹.

Γενικά, φαίνεται πως στην πράξη η επάρκεια του παρεχόμενου επιπέδου προστασίας εντός της τρίτης χώρας διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο για την ασφαλή διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων, σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ. Αυτό αναδείχθηκε άλλωστε και με τη σχετικά πρόσφατη επιβολή προστίμου στην Meta (Facebook) ύψους 1,2 δισεκατομμυρίων δολαρίων για μη συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ, καθώς η διαβίβαση δεδομένων που πραγματοποιούσε προς τις Η.Π.Α. και βασιζόταν σε τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες (SCCs) δεν εξασφάλιζε επαρκές επίπεδο προστασίας²⁶². Η «απαίτηση» της επάρκειας, ως προϋπόθεσης ασφαλούς διαβίβασης, θεωρείται ευρωπαϊκή «καινοτομία» που εκφράστηκε εντονότερα μέσω του ΓΚΠΔ. Ωστόσο, όσον αφορά στη διαδικασία της αξιολόγησης της επάρκειας του παρεχόμενου επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, το έντονο πρόβλημα που εντοπίζεται έγκειται στην απόφαση

²⁶¹ Βλ. Σχετ. EDPB, Guidelines 2/2018 on derogations of Article 49 under Regulation 2016/679, p. 10-11, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-22018-derogations-article-49-under-regulation_en.

²⁶² Βλ. Σχετ. EDPB, “1.2 billion euro fine for Facebook as a result of EDPB binding decision”, 22.05.2023, https://www.edpb.europa.eu/news/news/2023/12-billion-euro-fine-facebook-result-edpb-binding-decision_en.

σχετικά με το ποιος θα πρέπει να πραγματοποιεί την εκάστοτε αξιολόγηση και πότε απαιτείται να πραγματοποιείται αξιολόγηση²⁶³. Μέχρι στιγμής δεν έχει υπάρξει συλλογική διεθνής αναγνώριση σχετικά με την ανάγκη πραγματοποίησης αξιολογήσεων επάρκειας. Συνεπώς, είναι πρόδηλο ότι το ζήτημα των αξιολογήσεων επάρκειας στο πεδίο των διασυνοριακών διαβιβάσεων είναι αρκετά δαιδαλώδες και πολύπλοκο, ενώ εκτείνεται μέχρι και τα ιδιαίτερα θεσμικά χαρακτηριστικά κάθε έννομης τάξης (π.χ. Βλ. παράδειγμα των Η.Π.Α., όπου η προστασία του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα «υποχωρεί» μπροστά στα δικαιώματα περί εθνικής ασφάλειας, στα οποία ερείδεται η νομοθεσία παρακολούθησης των εθνικών υπηρεσιών πληροφοριών ή όπου οι τυχόν προβλεπόμενοι μηχανισμοί προσφυγής για τα υποκείμενα των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι αναποτελεσματικοί, κ.ά.). Έτσι, είναι πρόδηλο ότι οι ανάγκες που προκύπτουν, τόσο για τη διασφάλιση της νομιμότητας των διασυνοριακών διαβιβάσεων δεδομένων, όσο και την περιφρούρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, απαιτούν ριζοσπαστικές αλλαγές από ορισμένες έννομες τάξεις, των οποίων ο νομικός και θεσμικός πολιτισμός δομείται και εκφράζεται διαφορετικά από αυτόν της Ε.Ε.

²⁶³ Βλ. Σχετ. IATA, “*White Paper: Data Protection and International Carriage By Air*”, First Edition – May 2024, p. 12-13, <https://www.iata.org/contentassets/da67b41b565c4bd88d5944b136cc8d15/data-protection-white-paper.pdf>.

5.3 Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας

5.3.1 Η Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 (LED) και ο Ν. 4624/2019

Η Οδηγία 2016/680²⁶⁴ που αφορά στην επιβολή του νόμου, τέθηκε σε ισχύ το 2016 και ρυθμίζει ειδικά, αφενός, την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που λαμβάνει χώρα από τις αστυνομικές αρχές και αφετέρου, τις αρχές της ποινικής δικαιοσύνης στην Ε.Ε.

Σύμφωνα με το άρθρο 1§1, η Οδηγία θεσπίζει τους κανόνες που αφορούν στην προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, της διερεύνησης, της ανίχνευσης ή της δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, περιλαμβανομένων της προστασίας από απειλές κατά της δημόσιας ασφάλειας και της αποτροπής τους.

Στην παράγραφο 3 του Προοιμίου της Οδηγίας 2016/680 τονίζεται ότι εξαιτίας των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων και της παγκοσμιοποίησης, η κλίμακα της συλλογής και της ανταλλαγής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αυξήθηκε. Έτσι, πλέον, η τεχνολογία επιτρέπει να γίνεται επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε μια πρωτοφανή κλίμακα, με σκοπό τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων όπως η πρόληψη, η διερεύνηση, η ανίχνευση ή η δίωξη ποινικών αδικημάτων ή η εκτέλεση ποινικών κυρώσεων. Συνεπώς, εξαιτίας της εν λόγω αύξησης του

²⁶⁴ Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 (LED – Law Enforcement Directive) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A32016L0680>.

όγκου των δεδομένων που τίθενται υπό επεξεργασία, αναδύθηκαν νέες προκλήσεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Επίσης, στην παράγραφο 4 του Προοιμίου υπογραμμίζεται ότι η ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ των αρμόδιων αρχών για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, περιλαμβανομένων της προστασίας από απειλές κατά της δημόσιας ασφάλειας και της αποτροπής τους εντός της Ένωσης και της διαβίβασης τέτοιων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, θα πρέπει να διευκολύνεται, με παράλληλη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επιπλέον, τονίζεται ότι οι εν λόγω εξελίξεις απαιτούν την οικοδόμηση ενός ισχυρού και συνεκτικότερου πλαισίου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην Ένωση, υποστηριζόμενου από αυστηρή επιβολή της νομοθεσίας.

Ακόμα, στο άρθρο 4 της Οδηγίας ορίζονται (όπως και στον ΓΚΠΔ) ορισμένες προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν, προκειμένου η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να είναι νόμιμη. Έτσι, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τίθενται υπό επεξεργασία, θα πρέπει:

1. Να επεξεργάζονται νόμιμα και δίκαια.
2. Να συλλέγονται για συγκεκριμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο σύμφωνα με αυτούς.
3. Να είναι επαρκή, συναφή και όχι υπερβολικά σε σχέση με τον σκοπό για τον οποίο υποβάλλονται σε επεξεργασία.

4. Να είναι ακριβή, και επικαιροποιημένα, όπου απαιτείται.
5. Να διατηρούνται σε μορφή που επιτρέπει την ταυτοποίηση του ατόμου (υποκειμένου των δεδομένων) για χρονικό διάστημα, όχι μεγαλύτερο από αυτό που είναι απαραίτητο για τον σκοπό της επεξεργασίας.
6. Να κρατούνται ασφαλή καταλλήλως και να προστατεύονται από μη εξουσιοδοτημένη ή παράνομη επεξεργασία.

Σχετικά με τις διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων κ.ά., στο Πέμπτο Κεφάλαιο της Οδηγίας 2016/680 (άρθρα 35-40) ορίζονται οι τρόποι με τους οποίους καθίστανται νόμιμες αυτές οι διαβιβάσεις. Οι τρόποι διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σύμφωνα με την Οδηγία 2016/680 προσιδιάζουν με τους τρόπους διαβιβάσεων που ορίζονται στο Πέμπτο Κεφάλαιο του ΓΚΠΔ, καθώς ο ΓΚΠΔ «τέμνεται» και ισχύει παράλληλα με την Οδηγία 2016/680 όσον αφορά στην προστασία δεδομένων κατά τις διαβιβάσεις τους προς τρίτες χώρες και οργανισμούς. Έτσι, οι διαβιβάσεις των δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες και οργανισμούς, οι οποίες πραγματοποιούνται για τους σκοπούς της Οδηγίας 2016/680, θα πρέπει να βασίζονται, είτε σε απόφαση επάρκειας (άρθρο 36), είτε να υπόκεινται σε κατάλληλες εγγυήσεις, είτε να συντρέχει η περίπτωση του άρθρου 38 περί ειδικών παρεκκλίσεων, για λόγους, όπως η προστασία των ζωτικών συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου προσώπου (παρ. 1 εδ. α'), η προστασία έννομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων, εφόσον προβλέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους που διαβιβάζει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (παρ.

1 εδ. β´) ή η πρόληψη άμεσης και σοβαρής απειλής για τη δημόσια ασφάλεια κράτους μέλους ή τρίτης χώρας (παρ. 1 εδ. γ´) κ.ά.

Η Οδηγία 2016/680 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4624/2019, με τον οποίο εφαρμόστηκε και ο ΓΚΠΔ. Συγκεκριμένα, η Οδηγία 2016/680 ενσωματώθηκε στο Κεφάλαιο Δ΄ του Ν. 4624/2019, ενώ οι τρόποι διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της Οδηγίας 2016/680 θεμελιώνονται στα άρθρα 75-78 του νόμου.

5.3.2 Η Απόφαση 2016/920

Τον Μάιο του 2016, η Ε.Ε., με την απόφαση 2016/920²⁶⁵ του Συμβουλίου, ενέκρινε την εκτελεστική Συμφωνία²⁶⁶ (DPPA/Umbrella Agreement) μεταξύ Η.Π.Α. και Ε.Ε. σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής, κατά τη διαβίβαση προσωπικών πληροφοριών μεταξύ των δυο μερών, για την πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων.

Άξιο αναφοράς είναι ότι στο άρθρο 19 της Συμφωνίας θεσπίζεται υποχρέωση των μερών να παρέχουν στο εσωτερικό τους δίκαιο συγκεκριμένα δικαιώματα προσφυγής στους πολίτες των άλλων μερών. Έτσι, βλέπουμε ότι ο η Συμφωνία αυτή παρουσιάζει έντονο εξωεδαφικό χαρακτήρα για τις σχετικές με τα δικαιώματα προσφυγής νομοθεσίες των μερών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Νόμος για τη δικαστική

²⁶⁵ Agreement between the United States of America and the European Union on the protection of personal information relating to the prevention, investigation, detection, and prosecution of criminal offences, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22016A1210%2801%29>.

²⁶⁶ Βλ. Σχετ. EU-US data protection "Umbrella agreement", στο: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-us-agreement-on-personal-data-protection.html>.

προσφυγή του 2015²⁶⁷ των Η.Π.Α., ο οποίος αποτέλεσε εκτελεστική νομοθεσία με βάση το άρθρο 19 της Συμφωνίας. Πιο αναλυτικά, ο αμερικάνικος Νόμος περί δικαστικής προσφυγής (Judicial Redress Act of 2015), ο οποίος θεσπίστηκε το 2015, μεταξύ άλλων, επεξέτεινε ορισμένα δικαιώματα δικαστικής προσφυγής, που θεμελιώνονται βάσει του νόμου περί απορρήτου του 1974 (Privacy Act of 1974²⁶⁸), σε πολίτες ορισμένων ξένων χωρών ή περιφερειακών οργανισμών.

Επιπλέον, το 2017²⁶⁹ ο Γενικός Εισαγγελέας, ως επικεφαλής του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α., όρισε 26 χώρες και έναν περιφερειακό οργανισμό οικονομικής ολοκλήρωσης ως «καλυπτόμενες» χώρες και 4 ομοσπονδιακές υπηρεσίες και εννέα συνιστώσες άλλων ομοσπονδιακών υπηρεσιών, ως «καθορισμένες» ομοσπονδιακές υπηρεσίες ή συνιστώσες, με ισχύ από την 1^η Φεβρουαρίου 2017, οπότε και τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία DPPA.

Στη συνέχεια, το 2019²⁷⁰, το Υπουργείο Δικαιοσύνης των Η.Π.Α. χαρακτήρισε το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία (που είχαν αποκλειστεί μέχρι τότε, μαζί με τη Δανία), ως «καλυπτόμενες» χώρες, με ισχύ από την 1^η Απριλίου του 2018, οπότε και ξεκίνησε να εφαρμόζεται η Συμφωνία DPPA μεταξύ Η.Π.Α. και Ε.Ε. στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία. Σχετικά με

²⁶⁷ Judicial Redress Act of 2015 & U.S.-EU Data Protection and Privacy Agreement, στο: [https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/1428#:~:text=2\)%20This%20bill%20authorizes%20the,accessing%2C%20amending%2C%20or%20redressing%20unlawful](https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/1428#:~:text=2)%20This%20bill%20authorizes%20the,accessing%2C%20amending%2C%20or%20redressing%20unlawful).

²⁶⁸ Βλ. Σχετ. Privacy Act of 1974, στο: <https://www.justice.gov/opcl/privacy-act-1974>.

²⁶⁹ Βλ. Σχετ. Attorney General Order No. 3824-2017, "Judicial Redress Act of 2015; Attorney General Designations", 82 Fed. Reg. 7860 (Jan. 23, 2017), <https://www.justice.gov/opcl/judicial-redress-act-2015>.

²⁷⁰ Βλ. Σχετ. Attorney General Order No. 4381-2019, "Judicial Redress Act of 2015; Attorney General Designations", 84 Fed. Reg. 3493 (Feb. 12, 2019), <https://www.justice.gov/opcl/judicial-redress-act-2015>.

τη Δανία, αναμένεται ο χαρακτηρισμός της ως «καλυπτόμενη» χώρα, καθώς έχει ήδη αποφασίσει ότι η Συμφωνία DPPA εφαρμόζεται και σε αυτήν.

Γενικά, τόσο η Συμφωνία DPPA (Umbrella Agreement) μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., όσο και ο ΓΚΠΔ «τέμνονται» ως προς το περιεχόμενό τους, καθώς προστατεύουν τον ιδιωτικό βίο και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά την πραγματοποίηση διατλαντικών διαβιβάσεων δεδομένων. Ωστόσο, πέραν του ότι από τη μια πλευρά έχουμε μια διμερή συμφωνία που μπορεί να ακυρωθεί ανά πάσα στιγμή και από την άλλη έναν ισχυρό και δεσμευτικό Κανονισμό με έντονο εξωεδαφικό χαρακτήρα, η ειδοποίησή τους διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι η Συμφωνία DPPA αφορά αποκλειστικά και μόνον στις διατλαντικές διαβιβάσεις μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. που λαμβάνουν χώρα το πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας, για τους σκοπούς της επιβολής της ποινικής νομοθεσίας. Έτσι, οι διαβιβάσεις δεδομένων που πραγματοποιούνται σύμφωνα με τη Συμφωνία DPPA αφορούν αποκλειστικά σε δεδομένα του πεδίου του δημόσιου τομέα, κατά τη συνεργασία των αρχών Ε.Ε. και Η.Π.Α., με σκοπό την πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων και όχι σε εμπορικά δεδομένα, ενώ οι διαβιβάσεις που διέπονται από τον ΓΚΠΔ αφορούν κάθε διαβίβαση δημόσιου ή ιδιωτικού οργανισμού, εμπορική και μη, δεδομένων υποκειμένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. Επιπλέον, στη Συμφωνία DPPA προβλέπονται ορισμένα δικαιώματα, τα οποία θεμελιώνονται στον ΓΚΠΔ, για τα υποκείμενα των δεδομένων, όπως το δικαίωμα διόρθωσης ή το δικαίωμα πρόσβασης στα δεδομένα, ενώ παράλληλα καθιερώνονται ορισμένες θεμελιώδεις αρχές νομιμότητας της επεξεργασίας του ΓΚΠΔ, όπως η αρχή του περιορισμού του σκοπού, η αρχή της ακεραιότητας των δεδομένων και η αρχή της λογοδοσίας των υπεύθυνων επεξεργασίας. Τέλος, στη Συμφωνία DPPA προβλέπεται η δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος δικαστικής προσφυγής στο έδαφος

των Η.Π.Α. από τα υποκείμενα των δεδομένων, που διαμένουν στην Ε.Ε., σύμφωνα με τον Νόμο περί δικαστικής προσφυγής (Judicial Redress Act of 2015) των Η.Π.Α. Αυτή η δυνατότητα, μάλιστα, αντανακλά τη δυναμική της εξωεδαφικής άσκησης των δικαιωμάτων προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των ατόμων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. – δυναμική, που πηγάζει απευθείας από τον ΓΚΠΔ.

5.3.3 Ο Κανονισμός Europol 2022/991

Ο Κανονισμός Europol 2022/991²⁷¹, ο οποίος τροποποίησε τον Κανονισμό 2016/794, τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 2022 και αφορά στη συνεργασία της Europol με ιδιώτες, στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Europol στο πλαίσιο της υποστήριξης ποινικών ερευνών και στον ρόλο της Europol στην έρευνα και στην καινοτομία.

Η Europol, με έδρα τη Χάγη, αποτελεί επίσημο οργανισμό της Ε.Ε. από το 2010 και ως σκοπό της έχει την υποστήριξη των ενεργειών των κρατών μελών στον τομέα της πρόληψης και της καταπολέμησης όλων των μορφών του διεθνούς σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος, του κυβερνοεγκλήματος και της τρομοκρατίας. Επιπλέον, η Europol συνεργάζεται και με κράτη εκτός της Ε.Ε., καθώς και με διεθνείς εταίρους και οργανισμούς²⁷².

²⁷¹ Regulation (EU) 2022/991 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2022 amending Regulation (EU) 2016/794, as regards Europol's cooperation with private parties, the processing of personal data by Europol in support of criminal investigations, and Europol's role in research and innovation, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32022R0991>.

²⁷² Βλ. Σχετ. About Europol, Helping make Europe safer, στο: <https://www.europol.europa.eu/about-europol>.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του Προοιμίου του Κανονισμού Eurorol, ο «Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου» (Eurorol) ιδρύθηκε με τον Κανονισμό 2016/794 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ώστε να στηρίζει και να ενισχύει τις ενέργειες των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών, καθώς και την αμοιβαία συνεργασία τους για την πρόληψη και την καταπολέμηση διαφόρων μορφών σοβαρού εγκλήματος που επηρεάζουν δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, της τρομοκρατίας και άλλων μορφών εγκλήματος που θίγουν κοινά συμφέροντα τα οποία καλύπτονται από πολιτική της Ένωσης.

Ειδικότερα, στην παράγραφο 2 του Προοιμίου περιγράφονται οι απειλές και οι κίνδυνοι, τους οποίους στοχεύει να αντιμετωπίσει η Eurorol, μεταξύ των οποίων και η τρομοκρατία. Πιο αναλυτικά, αναφέρεται ότι η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα «ρευστό» τοπίο στον τομέα της ασφάλειας, όπου οι απειλές εξελίσσονται και γίνονται ολοένα και πιο σύνθετες· τρομοκράτες και άλλου είδους εγκληματίες εκμεταλλεύονται τον ψηφιακό μετασχηματισμό και τις νέες τεχνολογίες, ιδίως τη διασυνδεσιμότητα και το γεγονός ότι τα όρια μεταξύ του φυσικού και του ψηφιακού κόσμου είναι δυσδιάκριτα, αποκρύπτοντας τα εγκλήματά τους και την ταυτότητά τους, χάρη στη χρήση ολοένα και πιο εξελιγμένων τεχνικών. Συνεπώς, τονίζεται ότι οι τρομοκράτες και άλλου είδους εγκληματίες, έχουν αποδείξει την ικανότητά τους να προσαρμόζουν τους τρόπους δράσης τους και να αναπτύσσουν νέες εγκληματικές δραστηριότητες σε περιόδους κρίσης, μεταξύ άλλων, αξιοποιώντας τα μέσα που προσφέρει η τεχνολογία, με σκοπό να πολλαπλασιάζουν και να επεκτείνουν το φάσμα και την κλίμακα των εγκληματικών δραστηριοτήτων τους. Έτσι, η τρομοκρατία εξακολουθεί

να αποτελεί εξαιρετικά σημαντική απειλή για την ελευθερία, αλλά ακόμη και τη ζωή των πολιτών της Ένωσης.

Εν προκειμένω, μέσω του Κανονισμού Ευροπολ ενισχύονται τα μέσα που έχει στη διάθεσή της η Ευροπολ, ώστε να βοηθάει, όταν είναι απαραίτητο, τα κράτη μέλη και όχι μόνο, στην αντιμετώπιση των ανωτέρω απειλών. Γενικότερα, μέσα από τον Κανονισμό Ευροπολ εισάγονται βελτιώσεις που αφορούν στη χρήση νέων τεχνολογιών και τεχνητής νοημοσύνης, στην επεξεργασία μεγάλων και σύνθετων όγκων δεδομένων, στις ανταλλαγές δεδομένων που χρησιμεύουν στις ποινικές έρευνες, μεταξύ κρατών μελών, αλλά και μεταξύ Ε.Ε. και τρίτων χωρών, στη συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία κ.ά.

Επιπλέον, η Ευροπολ, σύμφωνα με τον νέο Κανονισμό, θα μπορεί να στηρίζει τα κράτη μέλη κατά την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία διαβιβάζουν προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, ενώ παράλληλα θα τα παροτρύνει να προβαίνουν και σε ενημερωτικές καταχωρίσεις στο Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (SIS).

Τέλος, σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να πραγματοποιούνται οι εν λόγω διαβιβάσεις και ανταλλαγές δεδομένων προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, η Ευροπολ, σύμφωνα με το άρθρο 25 του Κανονισμού Ευροπολ, μπορεί να διαβιβάζει δεδομένα, βάσει απόφασης επάρκειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή/και συμφωνίας ή συμφωνιών, που έχει συνάψει η Ε.Ε., βάσει του άρθρου 218 ΣΛΕΕ²⁷³. Προς το παρόν, και μετά από τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, έχουν συναφθεί δύο συμφωνίες μεταξύ Ε.Ε.

²⁷³ Βλ. Σχετ. EU Agreements on Europol cooperation/Adequacy Decisions, στο: <https://www.europol.europa.eu/partners-collaboration/agreements/eu-agreements-europol-cooperation-adequacy-decisions>.

και τρίτων χωρών, οι οποίες αφορούν στη συνεργασία με την Europol: Μία με το Ηνωμένο Βασίλειο²⁷⁴ (2021) και μία με τη Νέα Ζηλανδία²⁷⁵ (2023).

Ο Κανονισμός Europol γενικότερα ρυθμίζει τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες, οργανισμούς και φορείς επιβολής του ποινικού νόμου εκτός Ε.Ε., που αφορούν κυρίως σε πληροφορίες ποινικού ενδιαφέροντος, με σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση του οργανωμένου διεθνούς εγκλήματος, της τρομοκρατίας και του κυβερνοεγκλήματος. Συνεπώς, λόγω του σκοπού και του είδους των διαβιβάσεων αυτών, ο Κανονισμός Europol δεν συνδέεται τόσο με τον ΓΚΠΔ, όμως συνδέεται άμεσα με τον Οδηγία 2016/680 της Ε.Ε. (LED) για την επιβολή του νόμου, με την οποία ρυθμίζεται η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που λαμβάνει χώρα από τις αστυνομικές αρχές και τις δικαστικές αρχές εντός των κρατών μελών της Ε.Ε. Ωστόσο, ένα κοινό χαρακτηριστικό του Κανονισμού Europol με τον ΓΚΠΔ είναι το γεγονός ότι πρώτη ανάμεσα στις «νομιμοποιητικές βάσεις» διασυννοριακών διαβιβάσεων που ορίζονται στο άρθρο 25 του Κανονισμού Europol απαντάται η ύπαρξη απόφασης επάρκειας της Ε.Ε. με την τρίτη χώρα από την Επιτροπή, όπως αντίστοιχα ισχύει και στον ΓΚΠΔ. Παρ' όλα αυτά, ως απόφαση επάρκειας σύμφωνα με τον Κανονισμό Europol δεν μπορεί να νοείται ως απόφαση επάρκειας σύμφωνα με τα δεδομένα του ΓΚΠΔ, καθώς οι μεν διαβιβάσεις πραγματοποιούνται

²⁷⁴ Working and Administrative Arrangement establishing cooperative relations between the competent authorities of UK and Europol, 24.09.2021, <https://www.europol.europa.eu/partners-collaboration/agreements/working-and-administrative-arrangement-establishing-cooperative-relations-between-competent-authorities-of-uk-and-europol#downloads>.

²⁷⁵ Working and Administrative Arrangement establishing cooperative relations between the competent authorities of New Zealand and the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 28.11.2023, <https://www.europol.europa.eu/partners-collaboration/agreements/working-arrangement-establishing-cooperative-relations-between-new-zealand-police-and-european-union-agency-for-law-enforcement>.

αποκλειστικά και μόνον στο πλαίσιο της ποινικής συνεργασίας αστυνομικών και δικαστικών αρχών και με σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση σοβαρών εγκλημάτων και τρομοκρατίας και μόνον όταν κρίνονται απολύτως αναγκαίες για τον σκοπό που εξυπηρετούν, ενώ οι διαβιβάσεις που διέπονται από τον ΓΚΠΔ μπορούν να πραγματοποιούνται για οποιονδήποτε σκοπό, να είναι εμπορικές και μη, δημόσιου ή και ιδιωτικού τομέα.

5.3.4 Ο Κανονισμός Eurojust (2023/2131 - 2022/838 - 2018/1727)

Ο Κανονισμός 2023/2131²⁷⁶, σχετικά με τη συνεργασία στον τομέα της Ποινικής Δικαιοσύνης με τον οργανισμό Eurojust της Ε.Ε., τροποποίησε μερικώς για δεύτερη φορά τον Κανονισμό 2018/1727 και τον Κανονισμό 2022/838 (πρώτος τροποποιητικός Κανονισμός Eurojust) και τέθηκε σε ισχύ τον Οκτώβριο του 2023. Η αλλαγές που εισήχθησαν με την τροποποίηση αυτή, αφορούν κυρίως στην ανταλλαγή ψηφιακών πληροφοριών στο πλαίσιο υποθέσεων τρομοκρατικών εγκλημάτων.

Ο Κανονισμός Eurojust δημιουργεί ένα «ψηφιακό κανάλι» επικοινωνίας μεταξύ των κρατών μελών, καθώς απαιτεί από αυτά να παρέχουν στην Eurojust πληροφορίες σχετικά με τρομοκρατικά εγκλήματα, μόλις οι σχετικές με αυτά υποθέσεις παραπέμπονται στις δικαστικές αρχές. Επιπλέον, σύμφωνα με την Eurojust²⁷⁷, ο Κανονισμός, στοχεύοντας στη δημιουργία μιας υπερσύγχρονης υποδομής, τροποποιεί τους κανόνες για την

²⁷⁶ Regulation (EU) 2023/2131 of the European Parliament and of the Council of 4 October 2023 amending Regulation (EU) 2018/1727 of the European Parliament and of the Council and Council Decision 2005/671/JHA, as regards digital information exchange in terrorism cases, <https://eur-lex.europa.eu/search.html?scope=EURLEX&text=2023%2F2131&lang=en&type=quick&qid=1724428111688>.

²⁷⁷ Βλ. Σχετ. Eurojust legal framework, στο: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/organisation/eurojust-legal-framework>.

επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, στο πλαίσιο του συστήματος διαχείρισης υποθέσεων της Eurojust, στο οποίο αποθηκεύονται και διασταυρώνονται όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Γενικότερα, ο Κανονισμός ενισχύει τις δυνατότητες της Eurojust να εντοπίζει συνδέσεις μεταξύ διασυνοριακών ερευνών και διώξεων σχετικών με την τρομοκρατία και ακολούθως, να ενημερώνει τα κράτη μέλη αναφορικά με αυτές. Παράλληλα, μέσω του Κανονισμού απλοποιείται και η συνεργασία των εισαγγελικών αρχών σε χώρες εντός και εκτός της Ε.Ε., καθώς μέσω του συστήματος διαχείρισης των υποθέσεων της Eurojust, οι Εισαγγελείς μπορούν να αποκτούν πρόσβαση στους συνδέσμους που βρίσκονται αναρτημένοι στο εν λόγω σύστημα.

Οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με βάση τον Κανονισμό Eurojust πραγματοποιούνται αποκλειστικά και μόνο για το σκοπό της επιβολής του ποινικού νόμου και στο πλαίσιο της συνεργασίας των εισαγγελικών αρχών για τη διερεύνηση ποινικών υποθέσεων, οι οποίες αφορούν κυρίως σε εγκλήματα σχετικά με την τρομοκρατία²⁷⁸. Οι διαβιβάσεις αυτές μπορούν να βασίζονται τη νομιμότητά τους, είτε στην ύπαρξη απόφασης επάρκειας με την τρίτη χώρα (άρθρο 57 Κανονισμού 2018/1727 Eurojust), είτε στην παροχή κατάλληλων εγγυήσεων από την τρίτη χώρα (άρθρο 58), είτε σε παρεκκλίσεις για ειδικές καταστάσεις, όπως π.χ. η προστασία των ζωτικών συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων, η προστασία των εννόμων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων, η πρόληψη άμεσης και σοβαρής απειλής για τη δημόσια ασφάλεια κράτους μέλους ή

²⁷⁸ Βλ. Σχετ. Regulation (EU) 2018/1727 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), and replacing and repealing Council Decision 2002/187/JHA, Articles 1-3, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1727/oj/eng>.

τρίτης χώρας ή σε μεμονωμένες περιπτώσεις για την άσκηση των καθηκόντων της Eurojust (άρθρο 59).

Όσον αφορά στις διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, σε σχέση με τον ΓΚΠΔ, ο Κανονισμός Eurojust ακολουθεί έναν πολύ πιο περιορισμένο σκοπό ανταλλαγής και επεξεργασίας δεδομένων, σε αντίθεση με τους ευρύτερους σκοπούς του ΓΚΠΔ, ο οποίος καταλαμβάνει κάθε είδους επεξεργασία και διαβίβαση από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες και οργανισμούς, εμπορική και μη, και κάθε φορέα δεδομένων, ιδιωτικό ή δημόσιο, ο οποίος επεξεργάζεται δεδομένα ατόμων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. Παρ' όλα αυτά, οι νομιμοποιητικές βάσεις, στις οποίες στηρίζονται οι διαβιβάσεις σύμφωνα με τον Κανονισμό Eurojust, προσιδιάζουν με τις βάσεις του ΓΚΠΔ, όμως είναι πολύ πιο περιορισμένες, καθώς στον ΓΚΠΔ προβλέπονται επιπλέον τρόποι διαβιβάσεων, όπως π.χ. με βάση τυπικές συμβατικές ρήτρες (SCCs) ή δεσμευτικούς εταιρικούς κανόνες (BCRs), αλλά επιπλέον προβλέπονται και ορισμένες παρεκκλίσεις για ειδικές καταστάσεις, όπως είναι π.χ. η προηγούμενη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων ή οι λόγοι εκτέλεσης σύμβασης ή οι λόγοι δημόσιου συμφέροντος. Συνεπώς, ο ΓΚΠΔ και ο Κανονισμός Eurojust, ενώ «τέμνονται» σε ορισμένα σημεία, πρακτικά δεν ταυτίζονται, καθώς, τόσο ο σκοπός για τον οποίο διαβιβάζονται δεδομένα προς τρίτες χώρες, όσο και το εφαρμοστικό «εύρος» των δυο νομοθετημάτων διαφέρουν πλήρως.

5.3.5 Ο Κανονισμός 2018/1725

Ο Κανονισμός 2018/1725²⁷⁹ τέθηκε σε ισχύ τον Οκτώβριο του 2018 και αποτελεί, επί της ουσίας, την εφαρμογή του νομικού πλαισίου προστασίας

²⁷⁹ Regulation (EU) 2018/1725 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data by the

δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που εισήγαγε ο ΓΚΠΔ κατά την επεξεργασία δεδομένων από τα θεσμικά όργανα, τους οργανισμούς και τις υπηρεσίες της Ε.Ε. Με τον Κανονισμό 2018/1727 καταργήθηκε η Οδηγία (ΕΚ) 45/2001²⁸⁰ και η απόφαση 1247/2002/ΕΚ²⁸¹, οι οποίες είχαν τεθεί σε ισχύ πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας και δεν κάλυπταν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από όλα τα όργανα της Ε.Ε.

Στα Κεφάλαια του Κανονισμού ορίζονται, μεταξύ άλλων, οι γενικές αρχές προστασίας δεδομένων (Κεφάλαιο II), τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων (Κεφάλαιο III), η ασφάλεια της επεξεργασίας των δεδομένων (Κεφάλαιο IV), ρυθμίζονται οι διαβιβάσεις δεδομένων προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς (Κεφάλαιο V), ενώ θεμελιώνεται και ο θεσμός του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων (EDPS) (Κεφάλαιο VI). Επιπλέον, στο Κεφάλαιο ΙΧ ορίζονται ορισμένοι ειδικοί κανόνες σχετικά με την επεξεργασία επιχειρησιακών δεδομένων από φορείς, υπηρεσίες και όργανα της Ε.Ε., κατά την άσκηση δραστηριοτήτων τους, οι οποίες απαιτούνται για τους σκοπούς της πρόληψης, ανίχνευσης, διερεύνησης και δίωξης ποινικών αδικημάτων.

Όσον αφορά στις διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, ο Κανονισμός 2018/1725 προσιδιάζει, ως προς τις βασικές αρχές και

Union institutions, bodies, offices and agencies and on the free movement of such data, and repealing Regulation (EC) No 45/2001 and Decision No 1247/2002/EC, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1725&qid=1724690687855>.

²⁸⁰ Directive 2001/45/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 amending Council Directive 89/655/EEC concerning the minimum safety and health requirements for the use of work equipment by workers at work (second individual Directive within the meaning of Article 16(1) of Directive 89/391/EEC), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0045>.

²⁸¹ Decision No 1247/2002/EC of the European Parliament, of the Council and of the Commission of 1 July 2002 on the regulations and general conditions governing the performance of the European Data-protection Supervisor's duties, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32002D1247>.

το περιεχόμενο, με τον ΓΚΠΔ. Πιο αναλυτικά, οι διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες θεμελιώνονται στα άρθρα 46-50 του Κανονισμού 2018/1725 και μπορούν να πραγματοποιούνται, είτε βάσει απόφασης επάρκειας (άρθρο 47), είτε βάσει κατάλληλων εγγυήσεων, όπως π.χ. βάσει νομικά δεσμευτικού και εκτελεστού μέσου μεταξύ δημόσιων αρχών ή φορέων, βάσει τυποποιημένων συμβατικών ρητρών (SCCs) κ.ά. (άρθρο 48). Παράλληλα, όπως και στον ΓΚΠΔ προβλέπονται, ελλείψει απόφασης επάρκειας ή κατάλληλων εγγυήσεων, ορισμένες παρεκκλίσεις για ειδικές καταστάσεις (άρθρο 50), όπως η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, η εκτέλεση σύμβασης, οι λόγοι δημόσιου συμφέροντος, η θεμελίωση, άσκηση ή υποστήριξη νομικών αξιώσεων, η προστασία των ζωτικών συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων κ.ά.

Ωστόσο, η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στα δυο νομοθετήματα προστασίας δεδομένων έγκειται στο γεγονός ότι απευθύνονται σε διαφορετικές νομικές οντότητες. Εν προκειμένω, ο Κανονισμός 2018/1725 απευθύνεται αποκλειστικά και μόνον σε θεσμικά όργανα και οργανισμούς της Ε.Ε., ενώ ο ΓΚΠΔ απευθύνεται σε φυσικά πρόσωπα, αλλά και σε νομικά πρόσωπα ή οργανισμούς και φορείς, τόσο δημόσιους, όσο και ιδιωτικούς. Επιπλέον, αρμόδιο ελεγκτικό όργανο, σύμφωνα με τον Κανονισμό 2018/1725 (άρθρα 52-60), είναι ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ - EDPS), ενώ σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ είναι οι εθνικές εποπτικές αρχές προστασίας δεδομένων των κρατών μελών της Ε.Ε.

Τέλος, η ακύρωση του Privacy Shield με την απόφαση *Shrems II* το 2020, είχε αντίκτυπο, πέραν του ΓΚΠΔ, και στον Κανονισμό 2018/1727, καθώς, ελλείψει απόφασης επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., ενισχύθηκε η ανάγκη πραγματοποίησης προηγούμενης εκτίμησης αντικτύπου και λήψης συμπληρωματικών μέτρων για τις διαβιβάσεις που βασίζονταν σε

τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες (SCCs). Ωστόσο, από τη θέση σε ισχύ του πλαισίου DPF μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. τον Ιούλιο του 2023 τεκμαίρεται ότι οι Η.Π.Α., βάσει της απόφασης επάρκειας, παρέχουν επαρκές επίπεδο προστασίας δεδομένων, σύμφωνα με το άρθρο 47 του Κανονισμού 2018/1725 και συνεπώς, τα θεσμικά όργανα και οι οργανισμοί της Ε.Ε. μπορούν πλέον να διαβιβάζουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποκειμένων δεδομένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. σε οργανισμούς των Η.Π.Α. που έχουν πιστοποιηθεί βάσει του DPF, χωρίς να απαιτούνται πρόσθετες εγγυήσεις.

5.4 Διεθνείς πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας

5.4.1 Το Γραφείο Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και Πολιτικών Ελευθεριών (ΟΡCΛ) του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α.

Το Γραφείο Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και Πολιτικών Ελευθεριών (ΟΡCΛ - Office of Privacy and Civil Liberties²⁸²) του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α. έχει συσταθεί προκειμένου να υποστηρίζει τον Επικεφαλής του Υπουργείου για την προστασία προσωπικών δεδομένων και πολιτικών ελευθεριών (CPCLO – Acting Chief Privacy and Civil Rights Officer). Ο CPCLO είναι μέλος του Γραφείου του Αναπληρωτή Γενικού Εισαγγελέα και ο κύριος σύμβουλος του Γενικού Εισαγγελέα της ηγεσίας του Τμήματος και των συνιστωσών, σε θέματα που αφορούν στην πολιτική και στη συμμόρφωση για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των πολιτικών ελευθεριών. Υπό την ηγεσία του CPCLO, το ΟΡCΛ έχει δυο βασικές λειτουργίες:

²⁸² Βλ. Σχετ. Office of Privacy and Civil Liberties, U.S. Department of Justice, About the Office, στο: <https://www.justice.gov/opcl/about-office>.

- 1) Διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη χάραξη πολιτικών και στην ανάπτυξη και αξιολόγηση νομοθετικών, κανονιστικών και άλλων προτάσεων πολιτικών, από την πλευρά του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α., που επηρεάζουν την ιδιωτική ζωή, τόσο στο εσωτερικό των Η.Π.Α., όσο και διεθνώς.
- 2) Συμβάλλει στη διασφάλιση της συμμόρφωσης των συνιστωσών του Υπουργείου με τους υφιστάμενους νόμους, Κανονισμούς και πολιτικές προστασίας της ιδιωτικής ζωής.

Πιο αναλυτικά, σε νομοθετικό επίπεδο, από τις πρωτοβουλίες του OPCL προέκυψε και ο Νόμος περί δικαστικής προσφυγής του 2015 (Judicial Redress Act of 2015). Μάλιστα, το 2016, με τη θέση σε ισχύ της συμφωνίας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής κατά τη διαβίβαση προσωπικών πληροφοριών για την πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων (DPPA/Umbrella Agreement), ο Νόμος αυτός των Η.Π.Α. αποτέλεσε για τη συμφωνία αυτή εκτελεστική νομοθεσία²⁸³, σχετικά με το δικαίωμα προσφυγής στο έδαφος των Η.Π.Α. από πολίτες άλλων κρατών.

Το OPCL, από τη θέση σε ισχύ του πλαισίου DPF ανάμεσα στην Ε.Ε. και στις Η.Π.Α. τον Ιούλιο του 2023, επηρεάζεται άμεσα από τον ΓΚΠΔ, καθώς οφείλει να εφαρμόζει τις αρχές του ΓΚΠΔ σχετικά με τις διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α. Πιο αναλυτικά, με τη θέση σε ισχύ του DPF, οι Η.Π.Α. θεωρείται πως παρέχουν επαρκές επίπεδο προστασίας δεδομένων στο έδαφός τους, σύμφωνα με όσα ορίζει το άρθρο 45 του ΓΚΠΔ

²⁸³ Βλ. Σχετ. Άρθρο 19, Council Decision (EU) 2016/920 of 20 May 2016 on the signing, on behalf of the European Union, of the Agreement between the United States of America and the European Union on the protection of personal information relating to the prevention, investigation, detection, and prosecution of criminal offences, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32016D0920>.

περί αποφάσεων επάρκειας. Επομένως, το ΟΡCL, σεβόμενο τον ΓΚΠΔ, οφείλει να εκπληρώνει τις συμβουλευτικές του αρμοδιότητες και να διασφαλίζει ότι οι πολιτικές, τις οποίες ακολουθεί το Αμερικάνικο Υπουργείο Δικαιοσύνης, σέβονται την ιδιωτική ζωή και τις πολιτικές ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε.

5.4.2 Προγράμματα του ΟΗΕ για την Αντιτρομοκρατία

Το 2019, το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για την Αντιτρομοκρατία (UNOCT) έθεσε σε λειτουργία το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση των τρομοκρατικών ταξιδιών (“CT Travel”). Το πρόγραμμα αυτό, μέσω της χρήσης των δεδομένων προκαταρκτικών πληροφοριών επιβατών (“API”) και του αρχείου ονομάτων επιβατών (“PNR”), έχει ως σκοπό του να συνδράμει τα κράτη μέλη στην ανάπτυξη των ικανοτήτων τους για την ανίχνευση και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών εγκλημάτων²⁸⁴, έχοντας σχεδιαστεί, κατά το UNOCT, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τις σχετικές πολιτικές των Ηνωμένων Εθνών.

Το “CT Travel” συγχρηματοδοτείται, μέσω στρατηγικών επενδύσεων και υποστήριξης σε είδος, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, το Κατάρ, τη Γερμανία, την Αυστραλία, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, τη Δημοκρατία της Ινδίας, την Ιαπωνία, την Ουγγαρία και τη Δημοκρατία της Κορέας. Μέχρι σήμερα, 74 κράτη μέλη συνεργάζονται για το “CT Travel”. πενήντα πέντε (55) κράτη είναι δικαιούχοι της ολοκληρωμένης τεχνικής βοήθειας, ενώ τέσσερα (4) κράτη μέλη (Βέλγιο,

²⁸⁴ Βλ. Σχετ. United Nations Office of Counter-Terrorism, UN Countering Terrorist Travel Programme, στο: <https://www.un.org/cttravel/>.

Γαλλία, Ουγγαρία και Ιρλανδία) και ένας (1) περιφερειακός οργανισμός (CARICOM για λογαριασμό 15 χωρών) έχουν γίνει στρατηγικοί εταίροι²⁸⁵.

Πιο αναλυτικά, μέσω του προγράμματος “CT Travel” αναλύονται δεδομένα επιβατών με σκοπό να εντοπίζονται τρομοκράτες μέσω της διασταύρωσης των δεδομένων με εθνικές και διεθνείς βάσεις δεδομένων και καταλόγους παρακολούθησης, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της INTERPOL. Παράλληλα μπορούν να εντοπίζονται και μη γνωστοί τρομοκράτες, μέσω της χρήσης δεικτών κινδύνου²⁸⁶.

Επί της ουσίας, προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η «παρακολούθηση» και ανάλυση, απαιτείται η συλλογή και η διαβίβαση/ανταλλαγή των δεδομένων “API” και “PNR” όλων των ταξιδιωτών. Οι πληροφορίες αυτές διαβιβάζονται από τις αεροπορικές εταιρείες προς τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου, προκειμένου να ελεγχθούν με βάση υφιστάμενους καταλόγους καταζητούμενων ή υπόπτων ατόμων, να περάσουν από αλγόριθμους προφίλ για τον εντοπισμό των ατόμων που μπορεί να ενδιαφέρουν τις αρχές και να κοινοποιηθούν σε άλλες υπηρεσίες στην ίδια χώρα ή στο εξωτερικό.

Στις 24 Σεπτεμβρίου του 2014, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε το Ψήφισμα 2178²⁸⁷, το οποίο υποχρεώνει κάθε κράτος μέλος να παρακολουθεί τις μετακινήσεις των ξένων τρομοκρατών, μέσω «διαδικασιών

²⁸⁵ Βλ. Σχετ. United Nations Office of Counter-Terrorism, UN Countering Terrorist Travel Programme, στο: <https://www.un.org/cttravel/>.

²⁸⁶ Βλ. Σχετ. United Nations Office of Counter-Terrorism, Countering Terrorist Travel, στο: <https://www.un.org/counterterrorism/countering-terrorist-travel>.

²⁸⁷ United Nations Security Council, Resolution 2178 (2014), 24 September 2014, [https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2178-%282014%29#:~:text=Decides%20that%20with%20regard%20to,to%20resolution%202161%20\(2014\)](https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2178-%282014%29#:~:text=Decides%20that%20with%20regard%20to,to%20resolution%202161%20(2014).).

αξιολόγησης²⁸⁸» και ελέγχου της επικινδυνότητας ταξιδιωτών βάσει στοιχείων, όπως μέσω της συλλογής και ανάλυσης ταξιδιωτικών δεδομένων (“travel data”). Το Συμβούλιο Ασφαλείας επανέλαβε αυτή τη δέσμευση με το Ψήφισμα 2309²⁸⁹ το 2016 και ταυτόχρονα τόνισε ξανά την ανάγκη, τα μέτρα που λαμβάνονται για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας να συμμορφώνονται με το διεθνές δίκαιο, ιδίως το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το διεθνές προσφυγικό δίκαιο και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.

Στη συνέχεια, το 2017, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε το Ψήφισμα 2396²⁹⁰, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη θα πρέπει να απαιτούν από τις αεροπορικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην επικράτειά τους να παρέχουν δεδομένα “API” στις εθνικές αρχές, ως μέσο για τον εντοπισμό και την παρακολούθηση τρομοκρατών, αλλά και ατόμων, στα οποία έχουν επιβληθεί κυρώσεις²⁹¹. Παράλληλα, στο Ψήφισμα 2396 προβλέπεται ότι τα κράτη μέλη πρέπει να αναπτύξουν την ικανότητα συλλογής, επεξεργασίας και ανάλυσης δεδομένων “PNR” και να διασφαλίζουν ότι τα εν λόγω δεδομένα χρησιμοποιούνται από όλες τις αρμόδιες εθνικές αρχές τους και κοινοποιούνται σε αυτές, με πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, με σκοπό

²⁸⁸ Βλ. Σχετ. “UN travel surveillance system needs “pause and urgent review”, says Special Rapporteur”, 5.12.2023, <https://www.statewatch.org/news/2023/december/un-travel-surveillance-system-needs-pause-and-urgent-review-says-special-rapporteur/>.

²⁸⁹ United Nations Security Council, Resolution 2309 (2016), 22 September 2016, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n16/295/78/pdf/n1629578.pdf?token=GtcbaZmwAbUNeMnNQz&fe=true>.

²⁹⁰ United Nations Security Council, Resolution 2396 (2017), 21 December 2017, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/460/25/pdf/n1746025.pdf?token=80qqHtNO5r1Np4lPdl&fe=true>.

²⁹¹ Βλ. Σχετ. United Nations Security Council, Resolution 2396 (2017), 21 December 2017, [11] <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/460/25/pdf/n1746025.pdf?token=80qqHtNO5r1Np4lPdl&fe=true>.

την πρόληψη, τον εντοπισμό και τη διερεύνηση τρομοκρατικών επιθέσεων ή συναφών εγκλημάτων κατά τη διάρκεια ταξιδιών²⁹².

Τέλος, το 2019, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε το Ψήφισμα 2482²⁹³ και προχώρησε ένα βήμα παρακάτω, μετατρέποντας την προτροπή για την ανάπτυξη των δυνατοτήτων “API” και “PNR”, σε έκκληση προς τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν τις υποχρεώσεις συλλογής και ανάλυσης “API” και να αναπτύξουν περαιτέρω την ικανότητα συλλογής, επεξεργασίας και ανάλυσης δεδομένων “PNR”²⁹⁴.

Επίσης, το Ψήφισμα 2482 «απελευθέρωσε» σε μεγάλο βαθμό τους σκοπούς της προσπάθειας συλλογής και ανάλυσης δεδομένων²⁹⁵. Συγκεκριμένα, αντί για τον εντοπισμό όσων έχουν χαρακτηριστεί ως τρομοκράτες στους καταλόγους κυρώσεων του ΟΗΕ, η ευρύτερη λογική που αναπτύχθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας ήταν να βοηθηθούν οι αξιωματούχοι ασφαλείας, ώστε να κάνουν συνδέσεις μεταξύ ατόμων, τα οποία σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα (εγχώριο ή διεθνικό) και

²⁹² Βλ. Σχετ. United Nations Security Council, Resolution 2396 (2017), 21 December 2017, [12] <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/sres23962017#:~:text=Urges%20Member%20States%20to%20strengthen,%E2%80%91sharing%20and%20counter%2Dextremism>.

²⁹³ United Nations Security Council, Resolution 2482 (2019), 19 July 2019, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n19/224/98/pdf/n1922498.pdf?token=RAWg0piflaxfTsA0qM&fe=true>.

²⁹⁴ Βλ. Σχετ. United Nations Security Council, Resolution 2482 (2019), 19 July 2019, [15], <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n19/224/98/pdf/n1922498.pdf?token=RAWg0piflaxfTsA0qM&fe=true>.

²⁹⁵ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (“CT Travel”) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 6, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

τρομοκρατών, να σταματήσουν τα «τρομοκρατικά» ταξίδια και γενικότερα να διωχθεί η τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα (εγχώριο ή διεθνικό).²⁹⁶

Επί του πρακτέου, το πρόγραμμα του ΟΗΕ για την καταπολέμηση των τρομοκρατικών ταξιδιών, που δημιουργήθηκε το 2019 (“CT Travel”), έχει ως στόχο να βοηθήσει τα κράτη μέλη στη δημιουργία συστημάτων συλλογής και διαβίβασης δεδομένων “API” και “PNR”. Για την υποστήριξη της ανάπτυξης των εν λόγω συστημάτων σε όλο τον κόσμο, οι Κάτω Χώρες δώρισαν στον ΟΗΕ το λογισμικό ανάλυσης ταξιδιωτικών δεδομένων, “goTravel”, προκειμένου να διανεμηθεί σε «πρόθυμα» κράτη μέλη.

Ωστόσο, πρόσφατα διατυπώθηκαν ορισμένες σοβαρές επιφυλάξεις σχετικά με το πρόγραμμα “CT Travel” και το λογισμικό “goTravel”. Συγκεκριμένα, η Ειδική Εισηγητής του ΟΗΕ για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, Καθηγήτρια Fionnuala Ní Aoláin, με το έγγραφό της σχετικά με το πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση των τρομοκρατικών ταξιδιών “CT Travel” και το λογισμικό “goTravel”, αναδεικνύει τις παθογένειες αυτών και διατυπώνει την ανησυχία της για το επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, το οποίο εξασφαλίζεται μέσω της χρήσης αυτών των ψηφιακών πρωτοβουλιών.

Πιο αναλυτικά, η Εισηγητής αναγνωρίζει και τονίζει τη σπουδαία σημασία της διεθνούς συνεργασίας με σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, μέσω της συλλογής και διαβίβασης δεδομένων “API” και

²⁹⁶ Βλ. Σχετ. United Nations Security Council, Resolution 2482 (2019), 19 July 2019, [15], <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n19/224/98/pdf/n1922498.pdf?token=RAWgOpiflaxfTsA0qM&fe=true>.

“PNR” και υπογραμμίζει ότι η προώθηση και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, ιδίως όσον αφορά στα θύματα της τρομοκρατίας, απαιτεί συντονισμένη δράση σε διεθνές επίπεδο, με στόχο την αποτροπή της χρήσης των ίδιων των αεροπορικών ταξιδιών ως μέσων εκδήλωσης της τρομοκρατίας και του εγκλήματος.

Ωστόσο, παράλληλα διατυπώνει την ανησυχία της σχετικά με την έλλειψη επενδύσεων και δέσμευσης για τη χάραξη αντιτρομοκρατικής πολιτικής, που θα έχει ως προτεραιότητα την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁹⁷. οι επιφυλάξεις της αυτές στηρίζονται ειδικότερα στο γεγονός ότι ο σχεδιασμός και οι τρόποι συλλογής και ανταλλαγής δεδομένων “API” και “PNR” ενέχουν σημαντικούς δυνητικούς κινδύνους για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίοι δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με ανεπαρκείς στρατηγικές. Παράλληλα, η Εισηγητής υπογραμμίζει ότι οι ανωτέρω παθογένειες θα μπορούσαν να επιφέρουν κινδύνους και για τον ίδιο τον ΟΗΕ και την προσπάθειά του να ηγηθεί του διεθνούς σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, μέσω πιθανής ευθύνης του για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίες μπορεί να απορρέουν από το “CT Travel” και το “goTravel”.

Πιο αναλυτικά, όσον αφορά στα είδη των δεδομένων που συλλέγονται και στη σύγκριση αυτών, η Ειδική Εισηγητής τονίζει ότι τα

²⁹⁷ UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (“CT Travel”) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 2, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

δεδομένα “PNR” είναι σημαντικά πιο εκτεταμένα²⁹⁸ σε σχέση με τα δεδομένα “API”, αφού δεν περιέχουν μόνο πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα των ταξιδιωτών, αλλά και μια σειρά πληροφοριών, οι οποίες αφορούν στις συνθήκες του εκάστοτε ταξιδιού, (όπως π.χ. ημερομηνία κράτησης, διεύθυνση χρέωσης, στοιχεία επικοινωνίας του επιβάτη, πληροφορίες για τις αποσκευές, πληροφορίες για το δρομολόγιο και για τυχόν συνταξιδιώτες, πληροφορίες για την πτήση, διατροφικές προτιμήσεις κ.ά.). Η βασική διαφορά ανάμεσα στα δεδομένα “PNR” και στα δεδομένα “API” έγκειται στον τρόπο με τον οποίο συλλέγονται: Τα δεδομένα “PNR” παρέχονται από τους ίδιους τους ταξιδιώτες, κατά την κράτηση του εισιτηρίου τους, ενώ τα δεδομένα “API” αντλούνται αυτόματα από τα ταξιδιωτικά έγγραφα των ταξιδιωτών. Έτσι, στην πράξη, η συλλογή δεδομένων “API” εξυπηρετεί την αντιστοίχιση της ταυτότητας ενός ατόμου με προϋπάρχοντες καταλόγους παρακολούθησης κατά την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, ενώ η συλλογή και η χρήση δεδομένων “PNR” αφορά στην «ευκαιρία» εκτεταμένης συλλογής δεδομένων που παρέχουν τα διεθνή ταξίδια, με βάση το «αποτύπωμα» διάφορων πληροφοριών που αφήνουν οι ταξιδιώτες κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους²⁹⁹.

Σύμφωνα με την Εισαγωγική Σκέψη 7 της Οδηγίας 2016/681/EK, η αξιολόγηση δεδομένων “PNR” επιτρέπει την ταυτοποίηση προσώπων για τα

²⁹⁸ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 4, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

²⁹⁹ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 4, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

οποία δεν υπήρχαν υποψίες εμπλοκής σε τρομοκρατική πράξη ή σοβαρό έγκλημα πριν την αξιολόγηση³⁰⁰. Συνεπώς, γίνεται σαφές ότι η συμβολή της συλλογής των δεδομένων “PNR” στην πρόληψη και καταπολέμηση της τρομοκρατίας θεωρείται περίπλοκη³⁰¹, καθώς δεν εξυπακούεται πως ταυτοποιούνται μόνον ύποπτα πρόσωπα για διάπραξη τρομοκρατικών ή εγκληματικών ενεργειών. Ταυτόχρονα, στο προοίμιο του Ψηφίσματος 2396 (2017) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ προβλέπεται ότι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου είναι συμπληρωματικός και αλληλοενισχυόμενος σε σχέση με τα αποτελεσματικά μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας και αποτελεί ουσιαστικό μέρος μιας επιτυχημένης προσπάθειας καταπολέμησης της τρομοκρατίας³⁰². Ωστόσο, στην παράγραφο 15 του Ψηφίσματος 2482 (2019) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ τονίζεται ότι οι ενέργειες των κρατών μελών σε σχέση με τη συλλογή και αξιολόγηση δεδομένων “API” και “PNR” θα πρέπει να συμμορφώνονται με όλες τις υποχρεώσεις τους βάσει του διεθνούς δικαίου και να γίνονται με πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών³⁰³.

³⁰⁰ Βλ. Σχετ. Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Use of Passenger Name Record (PNR) Data for the Prevention, Detection, Investigation and Prosecution of Terrorist Offence and Serious Crime, OJ L 119, 4 May 2016 (‘PNR Directive’), p. 132-149, Recital (7).

³⁰¹ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 4, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³⁰² Βλ. Σχετ. United Nations Security Council, Resolution 2396 (2017), 21 December 2017, p. 1, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/460/25/pdf/n1746025.pdf?token=80qqHtNO5r1Np4lPdl&fe=true>.

³⁰³ Βλ. Σχετ. United Nations Security Council, Resolution 2396 (2017), 21 December 2017, [15], <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/460/25/pdf/n1746025.pdf?token=80qqHtNO5r1Np4lPdl&fe=true>.

Κατά την Ειδική Εισηγητή, οι κίνδυνοι για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίοι εγείρονται μέσα από τη συλλογή και την επεξεργασία των δεδομένων “PNR” έχουν αναδειχθεί και μέσα από τη νομολογία και τις αποφάσεις του ΔΕΕ. Έτσι, όταν το ΔΕΕ απέρριψε τις συμφωνίες “PNR” μεταξύ ΕΕ και Η.Π.Α.³⁰⁴ και μεταξύ ΕΕ και Καναδά³⁰⁵, ανέδειξε, τόσο τους λόγους αντισυνταγματικότητας, όσο και τους λόγους μη συμμόρφωσης με τα θεμελιώδη δικαιώματα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Γενικά, ο δηλωμένος σκοπός της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσω του προγράμματος “goTravel” είναι διττός³⁰⁶: Αφενός, στοχεύει στον εντοπισμό των ήδη αναγνωρισμένων προσώπων που έχουν σχέση με την τρομοκρατία ή με άλλα σοβαρά εγκλήματα³⁰⁷, μέσω διεθνών καταλόγων παρακολούθησης ή αντίστοιχων συστημάτων (όπως για

³⁰⁴ Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 30 May 2006, *European Parliament v Council of the European Union (C-317/04) and Commission of the European Communities (C-318/04)*. Protection of individuals with regard to the processing of personal data - Air transport - Decision 2004/496/EC - Agreement between the European Community and the United States of America - Passenger Name Records of air passengers transferred to the United States Bureau of Customs and Border Protection - Directive 95/46/EC - Article 25 - Third countries - Decision 2004/535/EC - Adequate level of protection.

<https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-317/04&language=en>.

³⁰⁵ Βλ. Σχετ. Opinion of the Court (Grand Chamber) of 26 July 2017. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU — Draft agreement between Canada and the European Union — Transfer of Passenger Name Record data from the European Union to Canada — Appropriate legal bases — Article 16(2), point (d) of the second subparagraph of Article 82(1) and Article 87(2)(a) TFEU — Compatibility with Articles 7 and 8 and Article 52(1) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Case Opinion 1/15, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62015CV0001%2801%29>.

³⁰⁶ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (“CT Travel”) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 11, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³⁰⁷ Βλ. Σχετ. United Nations, “goTravel”, FAQ, 3.2, 3.4, στο: <https://www.un.org/cttravel/faq>.

παράδειγμα το σύστημα της ερυθράς αγγελίας³⁰⁸ της Interpol). Αφετέρου, στοχεύει στον εντοπισμό προσώπων που ενδέχεται να παρουσιάσουν ενδιαφέρον σε σχέση με τα ανωτέρω εγκλήματα, ακολουθώντας τεχνικές profiling για ορισμένα ύποπτα πρόσωπα. Γι' αυτούς τους λόγους, το λογισμικό "goTravel" διευκολύνει τη μεταφορά των δεδομένων "API" και "PNR" από τις αεροπορικές εταιρείες και τους εμπορικούς φορείς προς την οικεία μονάδα πληροφόρησης επιβατών ("PIU" - Passenger Information Unit"), όπου αποθηκεύονται κεντρικά και είναι προσβάσιμα σε εθνικές υπηρεσίες³⁰⁹. Στη συνέχεια, όταν λαμβάνονται τα εν λόγω δεδομένα, οι μονάδες πληροφόρησης επιβατών ("PIU") και οι εθνικοί οργανισμοί που έχουν πρόσβαση σε αυτά μπορούν να σκιαγραφούν το προφίλ των δεδομένων με βάση κάποιους «δείκτες κινδύνου» ("risk indicators"). Στο μέλλον μάλιστα, αναμένεται να «ενημερωθεί» το λογισμικό "goTravel" ("update"), έτσι ώστε να υποστηρίζει και αλγόριθμους τεχνητής νοημοσύνης ("AI"), καθώς και μηχανική και βαθιά μάθηση ("machine and deep learning"), προκειμένου να αναλύονται μοτίβα συμπεριφοράς, με σκοπό να αναδεικνύονται άτομα που προηγουμένως δεν είχαν εντοπιστεί ως άτομα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον σε σχέση με την τρομοκρατία ή άλλα σοβαρά εγκλήματα³¹⁰.

³⁰⁸ Βλ. Σχετ. Interpol, Red Notices, στο: <https://www.interpol.int/en/How-we-work/Notices/Red-Notices> και United Nations, "goTravel", FAQ, 3.10, στο: <https://www.un.org/cttravel/faq>.

³⁰⁹ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel ('CT Travel') Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 11, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³¹⁰ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel ('CT Travel') Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 12, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

Γενικά, το λογισμικό “goTravel” είναι ένα «πειραματικό» πρόγραμμα λογισμικού, το οποίο, σύμφωνα με την Ειδική Εισηγητή, δεν έχει ποτέ υποβληθεί σε επίσημο έλεγχο όσον αφορά στο ποσοστό ακρίβειας του στην ταυτοποίηση κατονομαζόμενων ατόμων, αλλά και ειδικότερα στην ακρίβεια της χρήσης του σε οποιοδήποτε σύστημα κατάρτισης προφίλ βάσει κινδύνου³¹¹. Στην περίπτωση δε που δημιουργείται προφίλ βάσει κινδύνου μέσω αλγορίθμου, φαίνεται πως η ανακρίβεια αυξάνεται. Για παράδειγμα, στη Γερμανία, η Κυβέρνηση έχει εκτιμήσει ότι το ποσοστό επιτυχίας του εντοπισμού πιθανών τρομοκρατών μέσω αλγοριθμικού προφίλ των εισερχόμενων επιβατών αγγίζει μόλις το 0,1%, πράγμα που σημαίνει ότι το 99,9% όλων των αεροπορικών ταξιδιωτών (περίπου 170 εκατομμύρια άνθρωποι ετησίως) υποβάλλονται άσκοπα σε ενισχυμένο έλεγχο στα σύνορα³¹². Συνεπώς, η μεθοδολογική γενίκευση είναι σχεδόν απίθανο να είναι αξιόπιστη, καθώς ο όγκος των δεδομένων είναι πολύ μικρός³¹³, πράγμα που σημαίνει επίσης ότι ο αλγόριθμος δε μπορεί να εκπαιδευτεί επαρκώς ώστε να είναι ακριβής. Έτσι, το αποτέλεσμα που προκύπτει είναι οι προσπάθειες για αναγνώριση προτύπων συνήθως να καταλήγουν, είτε στην υπερβολική ταυτοποίηση, είτε στην υποταυτοποίηση³¹⁴.

³¹¹ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (“CT Travel”) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 13, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³¹² Βλ. Σχετ. B. Moini, “Against Mass Surveillance of Air Passengers”, Digital Freedom Fund Blog (26 March 2020), available at: <https://digitalfreedomfund.org/against-mass-surveillance-of-air-passengers/>.

³¹³ Βλ. Σχετ. A. Mackenzie, “The Production of Prediction: What Does Machine Learning Want?” (2015) 18(4-5), European Journal of Cultural Studies, p. 429.

³¹⁴ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (“CT Travel”) Programme and the

Σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο σύστημα συλλογής και ανταλλαγής δεδομένων που προωθείται από τους εκτελεστικούς εταίρους του ΟΗΕ φαίνεται πως δεν προβλέπονται ούτε εγγυώνται σαφείς περιορισμοί ως προς τον σκοπό για τον οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα “API” και “PNR”, όπως αυτό απαιτείται από το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³¹⁵. Ως εκ τούτου, δε μπορεί να αποκλειστεί η κακόβουλη ή ανεξέλεγκτη χρήση από κρατικές υπηρεσίες. Περαιτέρω, ακόμη και η καλόπιστη χρήση για σκοπούς καταπολέμησης της τρομοκρατίας ή εθνικής ασφάλειας μπορεί να συνεπάγεται προφανείς κινδύνους για θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής, της ελεύθερης έκφρασης και των συναφών δικαιωμάτων, κυρίως μέσω της δυσανάλογης εφαρμογής και της ανεπάρκειας των σχετικών ένδικων μέσων. Γι’ αυτούς τους λόγους, η Ειδική Εισηγητής εκφράζει την ανησυχία ότι το πρόγραμμα αυτό φαίνεται να αποτελεί μια βιαστική προσπάθεια των Ηνωμένων Εθνών να διαδώσουν νέα τεχνολογία για αντιτρομοκρατικούς σκοπούς, δίχως να έχει προηγηθεί επαρκής ανάλυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³¹⁶, κατά άμεση παραβίαση των απαιτήσεων του ΟΗΕ και αγνοώντας τη σχετική με τα ανθρώπινα δικαιώματα νομολογία των διεθνών δικαστηρίων.

goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 13, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³¹⁵ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 14, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³¹⁶ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 14, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

Επίσης, η Ειδική Εισηγητής τονίζει ότι, ενώ το ίδιο το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει προωθήσει έναν αυστηρά καθορισμένο και ακριβή ορισμό της τρομοκρατίας, ελλείψει διεθνούς συνοχής σχετικά με τον τρόπο, με τον οποίο τα κράτη μέλη ορίζουν την τρομοκρατία, παραμένουν μεγάλα περιθώρια για αυθαίρετες και αδικαιολόγητες ενέργειες από τις κρατικές αρχές, που ενδέχεται να χρησιμοποιούν ως πρόσχημά τους την υποτιθέμενη καταπολέμηση της τρομοκρατίας³¹⁷.

Ακόμα, μία από τις βασικές ανησυχίες που διατυπώνει η Ειδική Εισηγητής σχετικά με την εξάπλωση του προγράμματος “CT Travel” και του λογισμικού “goTravel” είναι η εξής: Φαίνεται πως, είτε δεν έχει δοθεί η δέουσα επιμέλεια όσον αφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είτε η επιμέλεια που έχει δοθεί δεν είναι επαρκής και μάλιστα, ειδικότερα όσον αφορά στους αποδέκτες του λογισμικού “goTravel” και την πρόσβαση σε υπέρογκες ποσότητες προσωπικών δεδομένων που παρέχεται μέσω αυτού.³¹⁸. Επιπλέον, φαίνεται πως οι εκ των προτέρων πραγματοποιούμενες αξιολογήσεις των δικαιούχων κρατών σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι αρκετά αυστηρές, καθώς ορισμένα από τα κράτη, τα οποία συμμετέχουν στο πρόγραμμα και αναμένουν την παραλαβή του λογισμικού “goTravel”, έχουν εξαιρετικά

³¹⁷ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 15, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³¹⁸ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 16, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

ανησυχητικό ιστορικό καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³¹⁹. Έτσι, κράτη όπως το Σουδάν (το οποίο παρεμπιπτόντως υπόκειται στο καθεστώς κυρώσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας³²⁰) ή κράτη, για οποία τα αρμόδια όργανα του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν εκφράσει τις ανησυχίες τους, όπως π.χ. το Αζερμπαϊτζάν³²¹, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό³²², η Αιθιοπία³²³, η Γουατεμάλα³²⁴, το Καζακστάν³²⁵, το Μάλι³²⁶, η Νιγηρία³²⁷, η Σρι Λάνκα³²⁸, το Τατζικιστάν³²⁹ και το Βιετνάμ³³⁰, είναι αμφίβολο ότι προστατεύουν επαρκώς τα ανθρώπινα δικαιώματα· σημειωτέον δε, ότι οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε αυτά τα κράτη αφορούν σε βασανιστήρια, απάνθρωπη μεταχείριση, αυθαίρετη κράτηση έως και παραβιάσεις του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, την ελεύθερη έκφραση και την πολιτική συμμετοχή.

Γενικότερα, σύμφωνα με την Ειδική Εισηγητή, η προσέγγιση της συλλογής, ανάλυσης και διαβίβασης δεδομένων “API” και “PNR” μέσω του προγράμματος “CT Travel” και του λογισμικού “goTravel” εγείρει σοβαρές

³¹⁹ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 18, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³²⁰ Βλ. Σχετ. United Nations Security Council, S/RES/1591 (2005).

³²¹ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/30/AZE/2, [14]-[30] (2018).

³²² Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/33/COD/2, [15]-[34] (2019).

³²³ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/33/ETH/2, [18]-[42] (2019).

³²⁴ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/42/GTM/2, [16]ff (2022).

³²⁵ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/34/KAZ/2, [14]-[33] (2019).

³²⁶ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/43/MLI/2, [10]-[39] (2013).

³²⁷ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/31/NGA/2, [22]-[48] (2018).

³²⁸ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/42/LKA/2, [16]ff (2022).

³²⁹ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/39/TJK/2, [16]-[39] (2021).

³³⁰ Βλ. Σχετ. A/HRC/WG.6/32/VNM/2, [22]-[43] (2018).

ανησυχίες³³¹ σχετικά με την υποχρέωση των κρατών να σέβονται το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή. Επιπλέον, σημειώνει ότι οι ελλείψεις στο πρόγραμμα “CT Travel” και στο λογισμικό “goTravel” σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής προσιδιάζουν με τα συμπεράσματα του ΔΕΕ όσον αφορά στα νόμιμα όρια της συλλογής και της επεξεργασίας των δεδομένων “PNR” στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα, τονίζει την ανησυχία της ότι, ενδεχομένως, δεν έχουν ληφθεί πλήρως υπόψη από τους εταίρους υλοποίησης του προγράμματος “CT Travel” των Ηνωμένων Εθνών οι περιορισμοί που έθεσε το ΔΕΕ στη λειτουργία των συστημάτων συλλογής και διαβίβασης δεδομένων “API” και “PNR”.

Ένα άλλο ζήτημα, για το οποίο η Ειδική Εισηγητής διατυπώνει την ανησυχία της, αφορά στο δικαίωμα προσφυγής³³². Πιο αναλυτικά, τα άτομα που υπόκεινται σε αποφάσεις ελέγχου στα σύνορα πριν από την είσοδό τους σε ένα κράτος, είναι πιθανό να υπάγονται στη δικαιοδοσία του κράτους, το οποίο είναι υπεύθυνο για τον έλεγχο. Ενώ όμως συνήθως τα κράτη διαθέτουν κάποιον επίσημο μηχανισμό για την επανεξέταση και την προσβολή των αποφάσεων μετανάστευσης/συνοριακών αποφάσεων, στην πράξη, τα ελεγχόμενα άτομα είναι πολύ πιθανό να αντιμετωπίσουν σημαντικά εμπόδια, όπως η έλλειψη νομικής εκπροσώπησης, η έλλειψη γνώσης του διοικητικού ή νομικού συστήματος του κράτους, γλωσσικά εμπόδια κ.λπ. Έτσι, επί της

³³¹ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 24, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³³² Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 30, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

ουσίας, αυτό που συμβαίνει είναι ότι παρεμποδίζεται ουσιαστικά η πρόσβαση στο θεμελιώδες δικαίωμα προσφυγής για τυχόν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που συνδέονται με την επεξεργασία των δεδομένων “API” ή/και “PNR” και την άρνηση εισόδου στα σύνορα ενός κράτους.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, η Ειδική Εισηγητής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το σύστημα συλλογής και διαβίβασης δεδομένων “API” και “PNR” μέσω του προγράμματος “CT Travel” δεν έχει σχεδιαστεί με γνώμονα την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³³³ και τονίζει ότι ο τρόπος συλλογής και διαβίβασης δεδομένων “API” και “PNR” μέσω του προγράμματος “CT Travel” και του λογισμικού “go Travel” συνιστά βαθύτατο κίνδυνο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και για τη φήμη του ίδιου του ΟΗΕ και γι’ αυτούς τους λόγους τονίζει ότι θα πρέπει να διακοπεί η διάδοση του συστήματος αυτού και να πραγματοποιηθεί η άμεση επανεξέτασή του³³⁴.

Συνοψίζοντας, είναι αδιαμφισβήτητο ότι κάθε προσπάθεια πρόληψης ή αναχαίτισης σοβαρών εγκλημάτων, όπως η τρομοκρατία, θα πρέπει να υποστηρίζεται θεσμικά και μάλιστα σε διεθνές επίπεδο και στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας των κρατών, με σκοπό την περιφρούρηση υπέρτατων και υπερατομικών έννομων αγαθών, όπως είναι η δημόσια ασφάλεια. Ωστόσο, όπως όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, έτσι και το

³³³ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 30, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

³³⁴ Βλ. Σχετ. UNHR, Professor Fionnuala Ní Aoláin, Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel (‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, p. 31, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

δικαίωμα αυτό, σε συνδυασμό με το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα στην υγεία και άλλων δικαιωμάτων, που μπορούν να κινδυνεύσουν όταν λαμβάνονται μέτρα προστασίας της δημόσιας ασφάλειας, οφείλουν να σταθμίζονται μαζί με τα θεμελιώδη δικαιώματα, με τα οποία μπορούν να συγκρουστούν, όπως π.χ. το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου, το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κ.ά. Ως γνωστόν, το σπουδαίο νομικό εργαλείο της αρχής της αναλογικότητας είναι αυτό που θα προκρίνει ή όχι μια θεσμική επιλογή.

Επιπλέον, ένα άλλο ζήτημα, το οποίο αναδύεται από την εφαρμογή εργαλείων συλλογής και ανταλλαγής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για το σκοπό της δημόσιας ασφάλειας, είναι το ζήτημα της εξωεδαφικής εφαρμογής νομοθετημάτων με έντονο εξωεδαφικό χαρακτήρα, εξαιτίας του σκοπού τους και του περιεχομένου τους. Εν προκειμένω, ο ΓΚΠΔ, ως το σημαντικότερο και αρτιότερο μέχρι σήμερα νομοθέτημα προστασίας δεδομένων, ο οποίος προστατεύει τα δεδομένα των υποκειμένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. κατά τις διαβιβάσεις τους από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες ή οργανισμούς. Συνεπώς, όταν εργαλεία, όπως το CT Travel ή το Go Travel, συλλέγουν και διαβιβάζουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από κράτη προς άλλα κράτη διεθνώς και εντός αυτών των δεδομένων ευρίσκονται ευλόγως και δεδομένα Ευρωπαίων, τα οποία διαβιβάζονται και σε χώρες εκτός Ε.Ε., τότε τα υποκείμενα των δεδομένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. προστατεύονται από τον ΓΚΠΔ. Παράλληλα, οι διαβιβάσεις των δεδομένων αυτών πρέπει να βασίζονται σε κάποια εκ των νομιμοποιητικών διαβιβάσεων που ορίζονται στο Πέμπτο Κεφάλαιο του ΓΚΠΔ (π.χ. διαβιβάσεις για λόγους δημόσιου συμφέροντος, με βάση το εδάφιο δ' της παρ.1 του άρθρου 49 ΓΚΠΔ). Έτσι, τίθεται το ζήτημα της εξωεδαφικής εφαρμογής ενός ευρωπαϊκού νομοθετήματος εκτός της Ε.Ε., προκειμένου να προστατευτούν

και εκτός της Ε.Ε. τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε. Όπως είδαμε και ανωτέρω σε άλλο κεφάλαιο, η εξωεδαφική εφαρμογή ενός μηχανισμού δημιουργεί ένα έντονο «πλήγμα» στη σφαίρα της εδαφικής κυριαρχίας ενός κράτους, έστω και νοερά. Ωστόσο, οι νέες συνθήκες και οι ανάγκες της εποχής, οι οποίες έχουν δημιουργήσει νέες μορφές κρατικής επεμβατικότητας μέσω της συλλογής δεδομένων, έστω και για το σκοπό της δημόσιας ασφάλειας, αφήνουν το περιθώριο για την εξωεδαφική εφαρμογή θεσμικών εργαλείων, όπως ο ΓΚΠΔ. Κι αυτό γιατί η προστασία του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, για ορισμένες πλευρές του πλανήτη, αποτελούν εξαιρετικά σημαντικά δικαιώματα, η θεσμική περιφρούρηση των οποίων εκφράζει στο μέγιστο την αξία του ανθρώπου. Εδώ, ευλόγως τίθεται το ζήτημα της ανάγκης για διεθνή συνεργασία, προκειμένου να καταφέρει να υπάρξει, ενδεχομένως στο μέλλον, ένα «ενιαίο» διεθνές νομοθέτημα - θεσμικό εργαλείο, με το οποίο να προστατεύονται ομοιόμορφα ο ιδιωτικός βίος και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, δίχως να υπάρχει η ανάγκη για μεμονωμένη εξωεδαφική εφαρμογή από ορισμένα κράτη ή σύνολα κρατών, των οποίων η νομική κουλτούρα και ο συνταγματικός πολιτισμός θέτει σε προτεραιότητα την προστασία αυτών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Προς το παρόν, μια τέτοια προσέγγιση φαντάζει ουτοπική, δεδομένων των αντικειμενικών δυσκολιών και των απαιτούμενων ενεργειών διεθνώς. Ένα ενιαίο διεθνές θεσμικό εργαλείο θα πρέπει να προβλέπει την ύπαρξη μιας ενιαίας προστατευτικής νομοθεσίας, την εγκαθίδρυση αρμόδιων οργάνων εφαρμογής και ελέγχου της, την λειτουργία φορέων και οργάνων παροχής δικαστικής προσφυγής στα υποκείμενα των δεδομένων, αλλά και τη σύσταση αρμόδιων ελεγκτικών αρχών, που θα πρέπει να συνεργάζονται διεθνώς, να επιβάλλουν πρόστιμα κ.ά.

Συνοψίζοντας, στις ημέρες μας, ο μόνος τρόπος προστασίας του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ενός ατόμου κατά τη διαβίβαση των δεδομένων του από ένα πρόγραμμα ή λογισμικό, το οποίο λειτουργεί με σκοπό την περιφρούρηση της δημόσιας ασφάλειας μέσω της πρόληψης και αντιμετώπισης της τρομοκρατίας, είναι η εξωδαφική εφαρμογή προστατευτικών νομοθετημάτων, όπως ο ΓΚΠΔ, ο οποίος προστατεύει τα δεδομένα μόνο των υποκειμένων των δεδομένων που διαμένουν στην Ε.Ε. Προκειμένου να επιτευχθεί στο μέλλον ενιαία προστασία, θα πρέπει να κράτη διεθνώς να συνεργαστούν προκειμένου να δημιουργηθεί ενδεχομένως μια νέα διεθνής σύμβαση – νομοθεσία, με κοινές αρχές, που θα προστατεύει ενδελεχώς τον ιδιωτικό βίο και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Το εγχείρημα είναι εξαιρετικά απαιτητικό και δύσκολο, ωστόσο οι ανάγκες που προκύπτουν καθημερινά με την εξέλιξη της τεχνολογίας και την αύξηση των διασυννοητικών ροών των δεδομένων, είναι σχεδόν βέβαιο πως θα καταστήσουν απαραίτητη τη μελλοντική συνεργασία για θεσμοθέτηση σε διεθνές επίπεδο, προκειμένου να αποφευχθεί η υιοθέτηση διαφορετικών «ταχυτήτων» προστασίας αυτών των δικαιωμάτων.

6. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση πανδημιών

Μετά την έξαρση της πανδημίας του κορονοϊού COVID-19 και την κλιμάκωσή της διεθνώς, έγινε αμέσως λόγος για θέσπιση και λήψη επιπλέον μέτρων πρόληψης του ιού - συν τοις άλλοις - και μέσω «διαβατηρίων ανοσίας» από διάφορα κράτη, τα οποία επέτρεπαν ουσιαστικά μόνο σε όσους είχαν νοσήσει από τον ιό και είχαν αναπτύξει αντισώματα έναντι αυτού, να

ταξιδεύουν³³⁵. Τα διαβατήρια αυτά αποτέλεσαν πιστοποιητικά, με τα οποία αποκαλύπτονταν πληροφορίες, όπως για παράδειγμα εάν ένα άτομο έχει νοσήσει από τον COVID-19 ή εάν έχει υποβληθεί στα απαραίτητα test ανίχνευσης του ιού και ακολούθως σε test ανάπτυξης αντισωμάτων.

Στην αρχή της πανδημίας, μια τέτοια τακτική φαινόταν πως θα ξεπερνούσε υπέρμετρα το σκοπό της δημόσιας υγείας, καθώς ελλόχευε ο κίνδυνος να ανοίξει ο ασκός του Αιόλου μέσω της δυσανάλογης παραβίασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (εν προκειμένω δεδομένων υγείας), που εμπίπτουν στην κατηγορία των «ευαίσθητων δεδομένων», κατά το άρθρο 9 του Κανονισμού 2016/679 - ΓΚΠΔ³³⁶.

Σύμφωνα με ορισμένες θεωρίες που είχαν διατυπωθεί, οι λόγοι για τους οποίους μια τέτοια τακτική δεν θα ήταν ιδανική, είναι τόσο πρακτικοί, όσο και ηθικοί. Στους πρακτικούς λόγους εντοπίστηκαν παράμετροι, όπως η αναξιοπιστία των τεστ αντισωμάτων, αλλά και η αμφιβολία για το εάν αποκτάται όντως ανοσία ή εάν κάποιος μπορεί να επανανοσήσει από τον ιό κ.ά. Στους ηθικούς λόγους συμπεριελήφθησαν η άνιση πρόσβαση του πληθυσμού σε test, η αύξηση των διακρίσεων απέναντι σε μειονότητες βάσει φυλής, θρησκείας κ.λπ. μέσω εντατικότερων ελέγχων, οι πιθανές μελλοντικές ταξικές διακρίσεις εξαιτίας της αδυναμίας προσβασιμότητας των οικονομικά ασθενέστερων σε εμβόλια ή φάρμακα, αλλά και η πιθανότητα δημιουργίας νέων μορφών διακρίσεων βάσει «βιολογικού προφίλ», από την πλευρά των εργοδοτών, των ασφαλιστικών εταιριών κ.ά.³³⁷. Έτσι,

³³⁵ Βλ. Σχετ. N. Kofler, F. Baylis, “Ten reasons why immunity passports are a bad idea”, Article in “Nature”, Vol 581, 28 May 2020, Springer Nature Limited, p. 379-381, <https://media.nature.com/original/magazine-assets/d41586-020-01451-0/d41586-020-01451-0.pdf>

³³⁶ Άρθρο 981 Κανονισμός 2016/679.

³³⁷ Βλ. Σχετ. N. Kofler, F. Baylis, “Ten reasons why immunity passports are a bad idea”, Article in “Nature”, Vol 581, 28 May 2020, Springer Nature Limited, p. 380-381,

εκφράστηκε η ανησυχία ότι εάν αποκαλύπτονταν τέτοιου είδους πληροφορίες μέσα από ταξιδιωτικά έγγραφα, τα οποία θα συνιστούσαν και προϋπόθεση προκειμένου να ταξιδέψει κάποιος, τότε η επόμενη εξέλιξη θα μπορούσε να είναι και η υιοθέτηση ταυτοτήτων υγείας, οι οποίες θα απαιτούνται προκειμένου ένα άτομο όχι απλώς να ταξιδέψει, αλλά και να εργασθεί ή να διαθέτει ασφαλιστική κάλυψη³³⁸.

Η εκροή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αναμενόταν να είναι ογκώδης, ενώ σε χώρες όπως η Κίνα και η Ταϊβάν ξεκίνησαν, ήδη από τις αρχές της πανδημίας, να εφαρμόζονται τακτικές, όπως η χρήση εφαρμογών (applications), μέσω των οποίων σαρώνονταν QR Codes προκειμένου να επιτραπεί η είσοδος των πολιτών σε εμπορικά καταστήματα ή δημόσιους χώρους. Αυτές οι εφαρμογές σάρωσης συνδέονταν απευθείας με τις αστυνομικές αρχές και αποκάλυπταν πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της υγείας του εκάστοτε ατόμου, τακτική που στην πορεία υιοθετήθηκε από πολλά κράτη, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, προκειμένου να περιοριστεί η εξάπλωση της πανδημίας.

Ωστόσο, πολλές από αυτές τις εφαρμογές, πέραν από τις αμιγώς ιατρικές πληροφορίες σχετικά με τον ιό COVID-19, αποκάλυπταν και επιπλέον δεδομένα, όπως για παράδειγμα πληροφορίες τοποθεσίας, κίνησης και πιθανές επαφές με άλλα άτομα³³⁹, κάτι το οποίο δημιούργησε ανησυχία για

<https://media.nature.com/original/magazine-assets/d41586-020-01451-0/d41586-020-01451-0.pdf>.

³³⁸ Βλ. Σχετ. N. Kofler, F. Baylis, “*Ten reasons why immunity passports are a bad idea*”, Article in “Nature”, Vol 581, 28 May 2020, Springer Nature Limited, p. 381, <https://media.nature.com/original/magazine-assets/d41586-020-01451-0/d41586-020-01451-0.pdf>.

³³⁹ N. Kofler, F. Baylis, “*Ten reasons why immunity passports are a bad idea*”, Article in “Nature”, Vol 581, 28 May 2020, Springer Nature Limited, p. 380, <https://media.nature.com/original/magazine-assets/d41586-020-01451-0/d41586-020-01451-0.pdf>.

την πιθανότητα της δυσανάλογης παραβίασης της ιδιωτικότητας³⁴⁰· μάλιστα, στη συνέχεια, χώρες όπως οι Η.Π.Α. και το Ηνωμένο Βασίλειο υιοθέτησαν άμεσα αυτήν την πολιτική, μέσω της δημιουργίας αντίστοιχων εφαρμογών ιχνηλάτησης. Επιπλέον, διατυπώθηκε η άποψη ότι εξαιτίας των αναμενόμενων «διακρίσεων» που επρόκειτο να εκδηλωθούν ανάμεσα σε ανοσοποιημένους και μη πολίτες, λόγω της προϋπόθεσης ανάπτυξης και απόκτησης αντισωμάτων για τη συμμετοχή ενός ατόμου στην οικονομική και κοινωνική ζωή, ελλόχευε ο κίνδυνος επιδίωξης από τους μη νοσήσαντες της έκθεσής τους στον ιό, προκειμένου να ανοσοποιηθούν³⁴¹, με ό,τι συνέπειες μπορεί να επιφέρει κάτι τέτοιο στη δημόσια υγεία και ασφάλεια.

Παρά τις ανησυχίες που εκφράστηκαν μέσω των απόψεων αυτών, είναι γεγονός ότι η πανδημία παρέμεινε, προσβάλλοντας πολύ υψηλό αριθμό ανθρώπων ανά τον κόσμο και δημιουργώντας διεθνή ανησυχία και φόβο σχετικά με την επικινδυνότητα και τη σοβαρότητα αυτής. Εντός του 2021, τα εμβόλια κατά του COVID-19 έγιναν προσβάσιμα στα περισσότερα κράτη του κόσμου, ενώ τα κρούσματα συνέχισαν να αυξάνονται συνεχώς, καθώς ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού δεν επιθυμούσε ή φοβόταν να εμβολιασθεί. Παράλληλα δε, εμφανίστηκαν διεθνώς κάποιες ομάδες «αρνητών» της πανδημίας και οπαδών θεωριών συνωμοσίας, οι οποίες αμφισβήτησαν την πανδημία του COVID-19 και αρνήθηκαν τον εμβολιασμό κατά αυτού, το λεγόμενο «κίνημα των αντιεμβολιαστών», το οποίο δημιούργησε και συνεχίζει να δημιουργεί προβλήματα στην συλλογική προσπάθεια

³⁴⁰ Βλ. Σχετ. I. Marcello, E. Vayena, "On the responsible use of digital data to tackle the COVID-19 pandemic", *Nature Medicine* 26, (2020), p. 463-464, <https://www.nature.com/articles/s41591-020-0832-5#citeas>.

³⁴¹ Βλ. Σχετ. A. L. Phelan, "Covid-19 immunity passports and vaccination certificates: scientific, equitable, and legal challenges", 23 May 2020, *The Lancet*, Vol. 395, p. 1595-1598, [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(20\)31034-5.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(20)31034-5.pdf).

αναχαίτισης και αντιμετώπισης των πανδημιών μέσω του γενικού εμβολιασμού του πληθυσμού κάθε χώρας και μέσω της συλλογικής κοινωνικής αλληλεγγύης.

Δύο χρόνια μετά την πανδημία και διαθέτοντας πλέον την αμεσότερη λύση στο πρόβλημα, που ήταν η διαθεσιμότητα των εμβολίων κατά του COVID-19, η διεθνής κοινότητα συνέχισε να μασιζείται από τον ιό, ενώ χώρες όπως η Ελλάδα βρίσκονταν στο «κόκκινο» της επικινδυνότητας, λόγω πολλών και αυξανόμενων κρουσμάτων σε συνάρτηση με το χαμηλό ακόμα ποσοστό εμβολιασμών επί του συνόλου των πολιτών. Συνεπώς, οι ανάγκες που προκύψαν, ξεπερνούσαν τις όποιες επιφυλάξεις σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων, καθώς ο σκοπός των μέτρων που υιοθετήθηκαν ήταν τόσο σπουδαίος (πανδημία – δημόσια υγεία – δημόσιο συμφέρον), ώστε να τα δικαιολογεί, χωρίς να παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας. Έτσι, τα πιστοποιητικά εμβολιασμού των πολιτών έγιναν το «κλειδί» για πολλές εκφράσεις της κοινωνικής ζωής, όπως οι μετακινήσεις εντός και εκτός της χώρας³⁴², η επίσκεψη χώρων πολιτισμού - εστίασης – διασκέδασης κ.ά., ενώ λειτούργησε και σχετική εφαρμογή (application) σάρωσης QR code για πιστοποιητικά εμβολιασμού, rapid-test, self-test και τεστ αντισωμάτων, ως κρατικό ελεγκτικό σύστημα τήρησης των μέτρων προστασίας. Επιπλέον, με αφορμή τη λήψη κάποιων μέτρων, όπως η υποχρεωτικότητα του εμβολιασμού για ορισμένες επικίνδυνες για εξάπλωση του ιού επαγγελματικές κατηγορίες, προέκυψαν κάποια νομικά, αλλά και

³⁴² Όσον αφορά στις μετακινήσεις ταξιδιωτών εντός κρατών της Ε.Ε., κατέστη υποχρεωτική η επίδειξη του «Ψηφιακού Πράσινου Πιστοποιητικού», το οποίο αποδεικνύει τον εμβολιασμό κατά της νόσου COVID-19, την εξέταση με αρνητικό αποτέλεσμα ή την ανάρρωση από τη νόσο.

Βλ. Σχετ. https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/safe-covid-19-vaccines-europeans/eu-digital-covid-certificate_el και https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/qanda_21_1187.

βιοηθικά ζητήματα, σχετικά με την εξέταση της συνταγματικότητας και της αναλογικότητας των μέτρων αυτών. Παρ' όλα αυτά, φάνηκε πως τα μέτρα που ελήφθησαν για την αναχαίτιση της πανδημίας, δεν έθιγαν τον πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα οποία περιορίστηκαν και ότι τηρήθηκε η αρχή της αναλογικότητας. Συνεπώς, αποτέλεσαν μέτρα *«αναγκαία, κατάλληλα και εν στενή εννοία ανάλογα προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, συσχετίζοντας το κόστος με το όφελος»*³⁴³.

Πέντε χρόνια μετά από την πανδημία του COVID-19 και δεδομένου ότι η πανδημία αυτή προκάλεσε τον μαζικότερο περιορισμό θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα δημοκρατικά δυτικά κράτη μετά τον Β' Π.Π., θέτοντας σε δοκιμασία τις συνταγματικές και διεθνείς θεσμικές εγγυήσεις των δικαιωμάτων και του δημοκρατικού κράτους δικαίου³⁴⁴, είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι θεσμικές πρωτοβουλίες που επιχειρούνται διεθνώς, προκειμένου να περιορισθούν και να αντιμετωπισθούν τυχόν πανδημίες, θα πρέπει να έχουν εύλογα όρια απέναντι στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, ακόμη και όταν η στάθμιση των δικαιωμάτων γίνεται υπέρ του δημοσίου συμφέροντος. Δεν θα πρέπει δηλαδή τα μέτρα, τα οποία λαμβάνονται, να είναι προδήλως δυσανάλογα ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και δεν θα πρέπει να παραγνωρίζονται κεκτημένα δικαιώματα, όπως π.χ. το θεμελιώδες δικαίωμα της προστασίας του ιδιωτικότητας και των ελευθεριών του ανθρώπου.

Ωστόσο, όταν ο σκοπός ενός περιορισμού είναι τόσο σπουδαίος και αναγκαίος όσο είναι η προστασία της δημόσιας υγείας και συνεπώς η

³⁴³ Ξ. Κοντιάδης *«Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19»*, 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 92-93.

³⁴⁴ Βλ. Σχετ. Ξ. Κοντιάδη *«Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19»*, 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 89.

εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, τηρουμένης πάντα της αρχής της αναλογικότητας, θα πρέπει, κατ'εξάιρεση, να επιτρέπονται ορισμένοι προσωρινοί περιορισμοί άλλων δικαιωμάτων (π.χ. δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, όπως εκφράζεται από την επικαλούμενη ελευθερία βούλησης έναντι στην υποχρεωτικότητα του εμβολιασμού, στην περίπτωση δημόσιου υπαλλήλου, ο οποίος εργάζεται σε δημόσια υγειονομική δομή). Κι αυτό αιτιολογείται από το γεγονός ότι, όταν βιώνουμε διεθνώς μια έκτακτη, επικίνδυνη και έκρυθμη κατάσταση, η οποία απειλεί την παγκόσμια υγεία, αλλά και την παγκόσμια κοινωνική και οικονομική ευημερία, οφείλουμε όλοι να λειτουργούμε συλλογικά και αλληλέγγυα³⁴⁵ και να συντελούμε στην αναχαίτιση και στην αντιμετώπισή της, με κάθε πρόσφορο μέσο, εφόσον αυτό δεν προσβάλλει βέβαια τον πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Παράλληλα, προκύπτει και η ανάγκη να αναζητηθούν ριζικές και ουσιαστικές λύσεις για την αντιμετώπιση των πανδημιών γενικώς και την προστασία της δημόσιας υγείας (που απ' ότι φαίνεται θα αποτελέσουν ρεαλιστικά προβλήματα του μέλλοντος), μέσω συνεχούς και ουσιαστικής ενίσχυσης των εθνικών συστημάτων υγείας, της κατοχύρωσης της ισότιμης και οικονομικώς προσιτής πρόσβασης σε εμβόλια, test και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για όλες τις πληθυσμιακές κατηγορίες.

³⁴⁵ Βλ. Σχετ. Ξ. Κοντιάδη «Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 95.

V. Διασυνοριακές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και η εξέλιξή τους μέσα από τη Νομολογία του ΔΕΕ

1. Εισαγωγή - Ιστορική εξέλιξη του δικαίου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσα από τη Νομολογία του ΔΕΕ

Το δίκαιο της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι δίκαιο, το οποίο έχει διαμορφωθεί και «διαπλαστεί» κατά βάση νομολογιακά, κυρίως κατόπιν αποφάσεων του ΔΕΕ, οι οποίες έθεσαν τα θεμέλια για τη διαμόρφωση και την εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου που προστατεύει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τόσο εντός της Ε.Ε., όσο και εξωεδαφικά. Επιπλέον, σε επίπεδο ειδικής προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κατά την πραγματοποίηση διαβιβάσεων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, μέσω της δημιουργίας καθεστώτων ασφαλούς διαβίβασης ανάμεσα στην Ε.Ε. και τρίτες χώρες, τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται συνεχείς εξελίξεις, οι οποίες πυροδοτούνται από καταγγελίες υποκειμένων των δεδομένων ενώπιον των ευρωπαϊκών εποπτικών αρχών, που στη συνέχεια, εισάγονται στα εθνικά δικαστήρια και στο τέλος καταλήγουν στο ΔΕΕ, στο πλαίσιο προδικαστικών ερωτημάτων και αφορούν σε παραβιάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τη διαβίβαση τους από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες· ακολούθως, οι αποφάσεις του ΔΕΕ δύνανται να δημιουργούν, να διαπλάθουν, αλλά και να καταργούν τα καθεστώτα αυτά και να θέτουν τα θεμέλια για κάθε νέο θεσμικό «οικοδόμημα», το οποίο δομείται σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες ανάγκες και εξελίξεις της κοινωνίας και της τεχνολογίας.

1.1 Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others (Joined Cases C-293/12 and C-594/12)

Στις 15 Μαρτίου του 2006, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσαν την Οδηγία 2006/24/EK³⁴⁶, για τη διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία, σε σχέση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιων δικτύων επικοινωνιών. Η εν λόγω Οδηγία ρύθμιζε την επεξεργασία και την αποθήκευση τηλεπικοινωνιακών δεδομένων από τους παρόχους υπηρεσιών τηλεπικοινωνίας και διαδικτύου, ενώ η χρήση αυτών των δεδομένων προοριζόταν και για τη διερεύνηση, τη διαπίστωση και τη δίωξη σοβαρών εγκλημάτων εντός της Ε.Ε.³⁴⁷ Στόχος της Οδηγίας ήταν να εναρμονιστεί η νομοθεσία στα κράτη μέλη της Ε.Ε., όσον αφορά στη διατήρηση δεδομένων σχετικά με την πηγή, τον προορισμό και το χρόνο των επικοινωνιών, που λάμβαναν χώρα εντός της Ένωσης.

Μετά την έκδοση της Οδηγίας 2006/24/EK ασκήθηκαν παράλληλες προσφυγές ενώπιον των ανώτατων εθνικών δικαστηρίων της Ιρλανδίας και της Αυστρίας, με τις οποίες αμφισβητείτο η νομιμότητα της Οδηγίας. Μάλιστα, στο πλαίσιο της προσφυγής της οργάνωσης για τα δικαιώματα των πολιτών, *Digital Rights Ireland*, ενώπιον του High Court³⁴⁸ της Ιρλανδίας, η

³⁴⁶ Directive 2006/24/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the retention of data generated or processed in connection with the provision of publicly available electronic communications services or of public communications networks and amending Directive 2002/58/EC, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/24/oj/eng>.

³⁴⁷ Βλ. Σχετ. Recital 5, Directive 2006/24/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the retention of data generated or processed in connection with the provision of publicly available electronic communications services or of public communications networks and amending Directive 2002/58/EC, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/24/oj/eng>.

³⁴⁸ Βλ. Σχετ. [2010] IEHC 221, The High Court, Judgement of Mr. Justice William M. McKechnie, delivered on 5th day of May 2010, *Digital Rights Ireland Limited and The Minister for*

προσφεύγουσα οργάνωση υποστήριξε ότι η Οδηγία επρόκειτο να γίνει η βάση για την ψήφιση νόμων που θα επέτρεπαν μαζικές παρακολουθήσεις και θα παραβίαζαν θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της προστασίας του ιδιωτικού βίου και το δικαίωμα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αλλά και τη θεμελιώδη αρχή της αναλογικότητας, όπως προστατεύονται από τα άρθρα 7, 8 και 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Τα ανώτατα δικαστήρια της Ιρλανδίας και της Αυστρίας αποφάνθηκαν τότε, ότι δεν μπορούσαν να κρίνουν τα ζητήματα αυτά, μέχρι να λάβει χώρα η αξιολόγηση της ίδιας της Οδηγίας και έτσι υπέβαλαν προδικαστικά ζητήματα ενώπιον του ΔΕΕ (τότε ΔΕΚ).

Σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΚ³⁴⁹ της 8^{ης} Απριλίου του 2014, η Οδηγία 2006/24/ΕΚ, πράγματι, παραβίαζε το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., αλλά και το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 8 του Χάρτη³⁵⁰. Επιπλέον, το ΔΕΚ τόνισε ότι, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 52 του Χάρτη³⁵¹, κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων θα πρέπει να

Communication, Marine and Natural Resources, the Commissioner of An Garda Síochána, Ireland and the Attorney General and the Human Rights Commission, https://courts.ie/acc/alfresco/08a2f2b3-7bc4-473c-a9f1-0caf8fec4ece/2010_IJHC_221_1.pdf/pdf#view=fitH.

³⁴⁹ Judgment of the Court (Grand Chamber), Joined Cases C-293/12 and C-594/12, 8 April 2014, Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, Requests for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) and the Verfassungsgerichtshof, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>.

³⁵⁰ Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber), Joined Cases C-293/12 and C-594/12, 8 April 2014, Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, Requests for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) and the Verfassungsgerichtshof, [29], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>.

³⁵¹ Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber), Joined Cases C-293/12 and C-594/12, 8 April 2014, Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural

προβλέπεται σε νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο (τον πυρήνα) των δικαιωμάτων αυτών. Έτσι, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται, μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος, που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων.

Γενικότερα, το ΔΕΕ, αν και έκρινε ότι η Οδηγία 2006/24/ΕΚ ήταν νόμιμη ως προς το στόχο της Ε.Ε. για την καταπολέμηση σοβαρών εγκλημάτων³⁵², έκρινε ωστόσο ότι παραβίαζε την αρχή της αναλογικότητας, όσον αφορά στο σκέλος της καταλληλότητας του μέτρου ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό³⁵³. Πιο αναλυτικά, το ΔΕΚ διαπίστωσε ότι η εφαρμογή της Οδηγίας θα μπορούσε δυνητικά να παρεμβαίνει, σε μεγάλο βαθμό, στα θεμελιώδη δικαιώματα του συνόλου του πληθυσμού της Ε.Ε., για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα, το οποίο κυμαινόταν μεταξύ έξι και είκοσι τεσσάρων μηνών³⁵⁴. Σύμφωνα με το ΔΕΚ, η Οδηγία θα έπρεπε να είναι πιο

Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, Requests for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) and the Verfassungsgerichtshof, [38], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>.

³⁵² Βλ. Σχετ. Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber), Joined Cases C-293/12 and C-594/12, 8 April 2014, Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, Requests for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) and the Verfassungsgerichtshof, [41], [42], [43], [44], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>.

³⁵³ Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber), Joined Cases C-293/12 and C-594/12, 8 April 2014, Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, Requests for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) and the Verfassungsgerichtshof, [45], [46], [47], [48], [51], [52], [56], [57], [58], [59], [60], [61], [62], [63], [64], [65], [69], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>.

³⁵⁴ Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber), Joined Cases C-293/12 and C-594/12, 8 April 2014, Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, Requests for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) and the Verfassungsgerichtshof, [64], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>.

συγκεκριμένη, όσον αφορά στους όρους αποθήκευσης των δεδομένων και στις υποχρεώσεις, τόσο των παρόχων υπηρεσιών τηλεπικοινωνίας και διαδικτύου, όσο και των υπηρεσιών πληροφοριών, που έχουν πρόσβαση στα δεδομένα. Επιπλέον, το ΔΕΚ διαπίστωσε ότι η Οδηγία συνεπάγεται μια τεράστια έκταση και ιδιαίτερης βαρύτητας, στο πλαίσιο της έννομης τάξης της Ε.Ε., επέμβαση στα ανωτέρω θεμελιώδη δικαιώματα, καθώς η επέμβαση δεν οριοθετείτο επακριβώς μέσω διατάξεων δυνάμενων να διασφαλίσουν ότι θα περιοριζόταν πράγματι στον αναγκαίο βαθμό³⁵⁵. Ως εκ τούτου, το ΔΕΚ έκρινε ότι η Οδηγία 2006/24/EK παραβίαζε την αρχή της αναλογικότητας και τα όρια που επιβάλλει η τήρησή της, υπό το πρίσμα των άρθρων 7, 8 και 52 παρ. 1 του Χάρτη³⁵⁶, την οποία και ακύρωσε με την απόφασή του.

Η απόφαση αυτή του ΔΕΚ συνιστά μία εκ των υποθέσεων – σταθμών για την εξέλιξη του δικαίου προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς, αφενός, ανέδειξε τη σημασία προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως θεμελιώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., αλλά και τον καίριο ρόλο που διαδραματίζει ο ίδιος ο Χάρτης στο δίκαιο της Ε.Ε. για την προστασία των δεδομένων³⁵⁷. Αφετέρου, ανέδειξε τη

³⁵⁵ Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber), Joined Cases C-293/12 and C-594/12, 8 April 2014, *Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others*, Requests for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) and the Verfassungsgerichtshof, [65], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>.

³⁵⁶ Βλ. Σχετ. Judgment of the Court (Grand Chamber), Joined Cases C-293/12 and C-594/12, 8 April 2014, *Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others*, Requests for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) and the Verfassungsgerichtshof, [69], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>.

³⁵⁷ Βλ. Σχετ. C. Kuner, “A “Super-right” to Data Protection? The Irish Facebook Case and the Future of EU Data Transfer Regulation”, *INFORMM’S BLOG*, June 28, 2014, Originally published on 19 June 2014 on the legal blog “Concurring Opinions”, [https://informm.org/2014/06/28/a-](https://informm.org/2014/06/28/a-252)

σπουδαιότητα και τη χρησιμότητα του νομικού εργαλείου στάθμισης δικαιωμάτων, που δεν είναι άλλο από την αρχή της αναλογικότητας. Παράλληλα, η απόφαση αυτή, με τη διαπλαστική νομολογιακή αξία που αντανακλούσε, άνοιξε το δρόμο για τη διαμόρφωση του δικαίου προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τη διεκδίκηση ανάλογων δικαιωμάτων στο μέλλον, με αντίστοιχες προσφυγές και αποφάσεις – σταθμούς από το ΔΕΕ, οι οποίες θα συζητηθούν σε επόμενα κεφάλαια.

1.2 Το πλαίσιο Safe Harbor (2000/520) και η ακύρωσή του με την απόφαση Schrems I (C-362/14 – Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner)

Στις 26 Ιουλίου του 2000, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την υπ' αρ. 2000/520/ΕΚ³⁵⁸ απόφαση επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. («Ασφαλής Λιμένας» - “*Safe Harbor*”), βάσει της Οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με την επάρκεια της προστασίας που παρέχεται από τις αρχές ασφαλούς λιμένα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Οι «*Αρχές του Ασφαλούς Λιμένα*» (“*Safe Harbor Principles*”) αποτελούσαν ένα σύνολο δεσμευτικών κανόνων, που λειτουργούσαν σαν τεκμήριο εξασφάλισης επαρκούς προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τους οποίους κανόνες όφειλαν να τηρούν οι «αυτοπιστοποιούμενες» αμερικάνικες επιχειρήσεις, που ήταν

[super-right-to-data-protection-the-irish-facebook-case-and-the-future-of-eu-data-transfer-regulation-christopher-kuner/](https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2000/520/oj/eng).

³⁵⁸ 2000/520/EC: Commission Decision of 26 July 2000 pursuant to Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council on the adequacy of the protection provided by the safe harbor privacy principles and related frequently asked questions issued by the US Department of Commerce, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2000/520/oj/eng>.

εγγεγραμμένες στον ειδικό κατάλογο που τηρούσε το Υπουργείο Εμπορίου των Η.Π.Α.³⁵⁹

Πιο αναλυτικά, οι αρχές ασφαλούς λιμένα, σύμφωνα με την απόφαση 2000/520 της Επιτροπής, συνιστούσαν τόσο δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, όσο και υποχρεώσεις των υπεύθυνων επεξεργασίας. Έτσι, μεταξύ των αρχών, προβλεπόταν η υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας για ενημέρωση του υποκειμένου των δεδομένων σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων που το αφορούσαν, το δικαίωμα του υποκειμένου να επιλέγει την περαιτέρω ή μη διαβίβαση των δεδομένων του ή τη χρησιμοποίηση των δεδομένων του για διαφορετικούς σκοπούς επεξεργασίας από τους αρχικούς, η υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να εξακριβώνει ότι οι τρίτοι, στους οποίους διαβιβάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τηρούν τις αρχές του Ασφαλούς Λιμένα, τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, λαμβάνουν μέτρα για την ασφάλεια των δεδομένων³⁶⁰ κ.ά.

Το 2013, ο Αυστριακός νομικός, ακτιβιστής για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και του ιδιωτικού βίου και χρήστης του Facebook από το 2008³⁶¹, *Maximilian Schrems*, υπέβαλε καταγγελία ενώπιον του Επίτροπου Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα της

³⁵⁹ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων», ΔιΜΕΕ, Τ. 4/2019, σ. 512.

³⁶⁰ Βλ. Σχετ. 2000/520/EC: Commission Decision of 26 July 2000 pursuant to Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council on the adequacy of the protection provided by the safe harbor privacy principles and related frequently asked questions issued by the US Department of Commerce, ANNEX I, “*Safe Harbor Privacy Principles, Issued by the US Department of Commerce on 21 July 2000*”, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2000/520/oj/eng>.

³⁶¹ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — *Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner* [26], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

Ιρλανδίας, κατά της Facebook, υποστηρίζοντας ότι η τελευταία παραβίαζε τη νομοθεσία Ε.Ε. κατά τη διαβίβαση δεδομένων υποκειμένων της Ε.Ε.³⁶², από τη θυγατρική Facebook Ireland προς τους διακομιστές της Facebook στις Η.Π.Α., όπου λάμβανε χώρα η επεξεργασία τους. Ο Schrems τόνιζε στην καταγγελία του ότι η Facebook ήταν υποχρεωμένη από την αμερικάνικη νομοθεσία [όπως είχε διαμορφωθεί αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και η οποία επέτρεπε τη δραστηριότητα των υπηρεσιών πληροφοριών για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, (“*USA Patriot Act*³⁶³”), να παρέχει πρόσβαση στα δεδομένα, τα οποία διαβιβάζονταν στην αμερικανική κυβέρνηση και στις υπηρεσίες πληροφοριών. Μάλιστα, η καταγγελία αυτή του Schrems πυροδοτήθηκε και από τις - πρόσφατες τότε - αποκαλύψεις του *Edward Snowden*³⁶⁴, σχετικά με τις δραστηριότητες μαζικής παρακολούθησης των υπηρεσιών πληροφοριών των Η.Π.Α., της *NSA (National Security Agency)* και της *CIA (Central Intelligence Agency)*.

Ο Ιρλανδός Επίτροπος αρνήθηκε να εξετάσει την καταγγελία του Schrems και την απέρριψε³⁶⁵, με την αιτιολογία ότι η έρευνα των ζητημάτων που θίγονταν ήταν αβάσιμη, εφόσον βρισκόταν σε ισχύ η απόφαση επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. - 2000/520/EK - ήτοι, το *Safe Harbor*, με την οποία η Επιτροπή είχε διαπιστώσει ότι οι Η.Π.Α. εξασφάλιζαν *ικανοποιητικό*

³⁶² Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [28], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

³⁶³ H.R.3162 - Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT) Act of 2001, Introduced 10/23/2001, <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/house-bill/3162/text>.

³⁶⁴ Βλ. Σχετ. https://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Snowden.

³⁶⁵ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [29], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων και ότι δεν υπήρχαν αποδείξεις ότι οι υπηρεσίες πληροφοριών των Η.Π.Α. είχαν πρόσβαση στα δεδομένα του Schrems.

Ακολούθως, ο Schrems προσέβαλε την απόφαση του Ιρλανδού Επίτροπου ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ιρλανδίας³⁶⁶, το οποίο έκρινε ότι η μαζική πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αντιτίθεται στην αρχή της αναλογικότητας και στα θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύονται από το ιρλανδικό Σύνταγμα. Μάλιστα, τόνισε ότι προκειμένου να θεωρηθεί ότι η υποκλοπή ηλεκτρονικών επικοινωνιών είναι σύμφωνη με το ιρλανδικό Σύνταγμα, θα έπρεπε να αποδειχθεί ότι η εν λόγω υποκλοπή ήταν στοχευμένη, ότι η παρακολούθηση ορισμένων προσώπων ή ομάδων προσώπων δικαιολογείτο αντικειμενικά για λόγους εθνικής ασφάλειας ή καταστολής του εγκλήματος και ότι υπήρχαν οι κατάλληλες εγγυήσεις. Έτσι, το ιρλανδικό High Court έκρινε ότι εάν η κύρια δίκη έπρεπε να εκδικαστεί με βάση μόνο το ιρλανδικό δίκαιο, δεδομένης της ύπαρξης σοβαρών αμφιβολιών ως προς το αν οι Η.Π.Α. εξασφάλιζαν επαρκές επίπεδο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο Επίτροπος θα έπρεπε να είχε προχωρήσει στη διερεύνηση των ζητημάτων που τέθηκαν στην καταγγελία του Schrems και συνεπώς, κατέληξε, ότι ο Επίτροπος έσφαλε όταν απέρριψε την καταγγελία³⁶⁷.

Ωστόσο, το High Court της Ιρλανδίας έκρινε ότι η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε ευρύτερα και γενικότερα την εφαρμογή του δικαίου της

³⁶⁶ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner [30], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

³⁶⁷ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner [33], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

Ε.Ε., σύμφωνα με το άρθρο 51 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και ότι η νομιμότητα της απόφασης επάρκειας θα έπρεπε να κριθεί υπό το πρίσμα των άρθρων 7 και 8 του Χάρτη. Επιπλέον, έκρινε ότι με την προσφυγή του ο Schrems έθιγε επί της ουσίας τη νομιμότητα του καθεστώτος *Safe Harbor* και της σχετικής απόφασης επάρκειας 2000/520³⁶⁸.

Έτσι, το High Court υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ³⁶⁹, ρωτώντας εάν η ύπαρξη απόφασης επάρκειας (*Safe Harbor*), που είχε εκδοθεί στο πλαίσιο της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, όπως ερμηνεύεται υπό το πρίσμα των άρθρων 7, 8 και 47 του Χάρτη, εμποδίζει εποπτική αρχή κράτους μέλους να εξετάσει την αξίωση υποκειμένου, για προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών του και συγκεκριμένα των δεδομένων που το αφορούν και που έχουν διαβιβαστεί προς τρίτη χώρα, όταν το υποκείμενο υποστηρίζει ότι στην τρίτη χώρα δεν διασφαλίζεται επαρκές επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων του³⁷⁰.

Έτσι, το 2015, στο πλαίσιο της υπόθεσης “*Schrems*”, το ΔΕΕ, απαντώντας στο προδικαστικό ερώτημα του High Court της Ιρλανδίας, έκρινε ότι, αφενός, οι εποπτικές αρχές έχουν το δικαίωμα να διερευνούν τις καταγγελίες που τους υποβάλλονται από υποκείμενα δεδομένων εντός της Ένωσης και δη, για παραβίαση των δικαιωμάτων τους σχετικά με τα δεδομένα που τους αφορούν και τα οποία διαβιβάζονται από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτη χώρα, ακόμα και εάν βρίσκεται σε ισχύ απόφαση επάρκειας

³⁶⁸ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [34], [35], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

³⁶⁹ Βλ. Σχετ. Reference for a preliminary ruling from High Court of Ireland (Ireland) made on 25 July 2014 – Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner (Case C-362/14), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

³⁷⁰ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [36], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

μεταξύ της τρίτης χώρας και της Ε.Ε. και αφετέρου, κήρυξε ανίσχυρη την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2000/520) σχετικά με την επάρκεια του καθεστώτος του «Ασφαλούς Λιμένα» (“*Safe Harbor Framework*”) μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α³⁷¹.

Πιο αναλυτικά, το ΔΕΕ ισχυρίστηκε ότι δεν υπήρχε θεσμική «ισοδυναμία» (“*equivalence*”) στο επίπεδο προστασίας προσωπικών δεδομένων μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., καθώς έκρινε πως δεν παρεχόταν «ικανοποιητικό» επίπεδο προστασίας εντός της αμερικάνικης έννομης τάξης, σύμφωνα με τα όσα όριζε το άρθρο 25 παρ. 6 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ³⁷². Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ υποστήριξε ότι στις Η.Π.Α. δεν υπήρχαν αποδείξεις ότι εφαρμόζονται οι απαραίτητοι νόμοι και οι κατάλληλες πρακτικές, που θα είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση των παραβιάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ειδικότερα, δεδομένου ότι οι αμερικάνικοι οργανισμοί αυτοπιστοποιούνταν στο πλαίσιο του *Safe Harbor* σχετικά με την εξασφάλιση επαρκούς επιπέδου προστασίας βάσει εσωτερικού δικαίου ή διεθνών δεσμεύσεων, το ΔΕΕ τόνισε ότι το σύστημα αυτοπιστοποίησης μιας τρίτης χώρας δεν αντίκειται από μόνο του στην απαίτηση του άρθρου 25 παρ. 6 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ. Παρ’ όλα αυτά, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι η αξιοπιστία ενός τέτοιου συστήματος, υπό το πρίσμα της απαίτησης αυτής, θεμελιώνεται κυρίως στη δημιουργία αποτελεσματικών μηχανισμών ανίχνευσης και ελέγχου, που επιτρέπουν να εντοπίζονται και να τιμωρούνται στην πράξη τυχόν παραβιάσεις των κανόνων που εξασφαλίζουν την προστασία των

³⁷¹ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [107], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

³⁷² Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [51], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα³⁷³. Παράλληλα δε, ισχυρίστηκε ότι δεν αποδεικνύεται ότι υπάρχουν αποτελεσματικά ένδικα μέσα για τα θιγόμενα πρόσωπα σε περίπτωση παραβίασης³⁷⁴. Ακόμα, σχετικά με τις αρχές (*principles*) του *Safe Harbor*, το ΔΕΕ τόνισε ότι εντός του κειμένου των αρχών της απόφασης επάρκειας υπήρχε πρόβλεψη³⁷⁵ ότι οι απαιτήσεις εθνικής ασφάλειας, δημοσίου συμφέροντος ή επιβολής του νόμου υπερίσχυαν των αρχών του ασφαλούς λιμένα, και συνεπώς οι αυτοπιστοποιημένοι στο πλαίσιο οργανισμοί των Η.Π.Α. που λάμβαναν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε., υποχρεούνταν να αγνοούν τις εν λόγω αρχές, χωρίς περιορισμό, όταν αυτές έρχονταν σε σύγκρουση με τις εν λόγω απαιτήσεις και, ως εκ τούτου, αποδεικνύονταν ασύμβατες με αυτές³⁷⁶.

Αντιθέτως, το ΔΕΕ έκρινε ότι η τότε ισχύουσα απόφαση 2010/87³⁷⁷ της Επιτροπής σχετικά με τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες για τη

³⁷³ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [107], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

³⁷⁴ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [95], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

³⁷⁵ Βλ. Σχετ. 2000/520/EC: Commission Decision of 26 July 2000 pursuant to Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council on the adequacy of the protection provided by the safe harbor privacy principles and related frequently asked questions issued by the US Department of Commerce, ANNEX I, §4, "Safe Harbor Privacy Principles, Issued by the US Department of Commerce on 21 July 2000", <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2000/520/oj/eng>.

³⁷⁶ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner [86], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

³⁷⁷ 2010/87/EU: Commission Decision of 5 February 2010 on standard contractual clauses for the transfer of personal data to processors established in third countries under Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2010/87/oj/eng>.

διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε εκτελούντες επεξεργασία εγκατεστημένους σε τρίτες χώρες, με βάση της Οδηγία 95/46/EK, ήταν έγκυρη³⁷⁸.

Η ακύρωση από το ΔΕΕ της απόφασης επάρκειας περί ασφαλών διαβιβάσεων “*Safe Harbor*” δημιούργησε νομική αβεβαιότητα και συνεπώς την ανάγκη για σύναψη νέας συμφωνίας ανάμεσα σε Ε.Ε. και Η.Π.Α. Στο ενδιάμεσο διάστημα, οι εμπορικές επιχειρήσεις βρέθηκαν σε αμηχανία, ωστόσο εφαρμόσαν ορισμένα εναλλακτικά μέτρα, όπως είναι η χρήση δεσμευτικών εταιρικών κανόνων (BCRs) ή τυποποιημένων συμβατικών ρητρών (SCCs) μέχρι τη θέση σε ισχύ της επόμενης απόφασης επάρκειας, μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., του *Privacy Shield*, το 2016. Ωστόσο, όπως θα αναλυθεί και στο επόμενο κεφάλαιο, το *Privacy Shield* επίσης παρουσίαζε ανάλογες παθογένειες με το *Safe Harbor* και δεν κατάφερε ούτε και αυτό να μακροημερεύσει, αφού ακυρώθηκε από το ΔΕΕ, στο πλαίσιο της υπόθεσης *Schrems II*.

1.3 Το πλαίσιο *Privacy Shield* (2016/1250) και η ακύρωσή του με την απόφαση *Schrems II* (C-311/18 - *Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems*)

Το 2016 τέθηκε σε ισχύ η νέα συμφωνία επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., η οποία υιοθετούσε τον μηχανισμό του “*Privacy Shield*”, (“*EU - U.S. Privacy Shield*” - «*Ασπίδα Προστασίας της Ιδιωτικής Ζωής*»), που αφορούσε στη διατλαντική διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κατόπιν της απόφασης 2016/1250 της Επιτροπής και στόχευε να υπερακοντίσει τις παθογένειες του *Safe Harbor*.

Το 2017 πραγματοποιήθηκε η πρώτη κοινή ετήσια αναθεώρηση του “*Privacy Shield*”, σύμφωνα με την οποία, αν και θεωρήθηκε ότι το πλαίσιο λειτουργούσε γενικώς ικανοποιητικά, ωστόσο διατυπώθηκαν αρκετές ανησυχίες, οι οποίες πυροδοτήθηκαν κυρίως από το, πρόσφατο για εκείνη την εποχή, σκάνδαλο “*Facebook/Cambridge Analytica*”³⁷⁹. Πιο αναλυτικά, με το σκάνδαλο αυτό αποκαλύφθηκε ότι η βρετανική εταιρεία πολιτικών συμβούλων *Cambridge Analytica* αντλούσε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα χρηστών του *Facebook* και δημιουργούσε προφίλ για τους χρήστες, μέσω της πλατφόρμας *Open Graph*, που λειτουργούσε στην εφαρμογή του *Facebook*, με σκοπό τα δεδομένα αυτά να χρησιμοποιούνται για στόχους όπως οι πιο στοχευμένες καμπάνιες υποψηφίων πολιτικών³⁸⁰, αλλά και η διαμόρφωση της κοινής γνώμης για εξαιρετικής σημασίας πολιτικά ζητήματα, όπως ήταν το δημοψήφισμα για το *Brexit*³⁸¹.

Όσον αφορά στην εφαρμογή του πλαισίου σε εμπορικές δραστηριότητες, η οποία εξετάστηκε κατά την πρώτη αναθεώρηση του *Privacy Shield*, αν και αναγνωρίστηκε από την Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29 (WP29) ότι οι Η.Π.Α. είχαν καταβάλει ορισμένες προσπάθειες βελτίωσης του διαδικαστικού πλαισίου για την ορθή λειτουργία του *Privacy Shield*, όπως για παράδειγμα μέσω της ενίσχυσης των ελέγχων που διενεργούνταν πριν

³⁷⁹ Βλ. Σχετ. “*Facebook – Cambridge Analytica data scandal*”, https://en.wikipedia.org/wiki/Facebook%E2%80%9393Cambridge_Analytica_data_scandal.

³⁸⁰ Βλ. Σχετ. P. Lewis and P. Hilder, “*Leaked: Cambridge Analytica's blueprint for Trump victory*”, *The Guardian*, 23 March 2018, <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/mar/23/leaked-cambridge-analyticas-blueprint-for-trump-victory> και

H. Davies, “*Ted Cruz using firm that harvested data on millions of unwitting Facebook users*”, *The Guardian*, 11 December 2015, <https://www.theguardian.com/us-news/2015/dec/11/senator-ted-cruz-president-campaign-facebook-user-data>.

³⁸¹ Βλ. Σχετ. D. Martin, “*What role did Cambridge Analytica play in the Brexit vote?*”, *Deutsche Welle* (DW), 27.03.2018, <https://www.dw.com/en/what-role-did-cambridge-analytica-play-in-the-brexit-vote/a-43151460>.

από την πιστοποίηση ενός οργανισμού, διατυπώθηκαν ωστόσο κάποιες ανησυχίες για ορισμένα ανεπίλυτα ζητήματα. Τέτοια ζητήματα συνιστούσαν η έλλειψη καθοδήγησης και παροχής σαφών πληροφοριών σχετικά με θέματα, όπως η εφαρμογή των αρχών (principles) του *Privacy Shield*, οι περαιτέρω διαβιβάσεις, τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, η δυνατότητα προσφυγής των υποκειμένων και η ύπαρξη ενδίκων μέσων³⁸².

Σχετικά με το ζήτημα της πρόσβασης των αμερικάνικων δημόσιων αρχών σε δεδομένα, τα οποία διαβιβάζονταν από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α., στο πλαίσιο του *Privacy Shield*, η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29, αν και χαιρέτισε την προσπάθεια των Η.Π.Α. να γίνουν πιο διαφανείς όσον αφορά στην εξουσία τους σχετικά με τις δραστηριότητες παρακολούθησης, μέσω της δημοσίευσης από την πλευρά τους ορισμένων σημαντικών εγγράφων, όπως του Δικαστηρίου *FISA*³⁸³ (*FISC - Δικαστήριο Επιτήρησης Πληροφοριών Εξωτερικού των Η.Π.Α.*), κατέληξε ωστόσο στο συμπέρασμα ότι πολλά ζητήματα, τα οποία αφορούσαν στις δραστηριότητες παρακολούθησης των Η.Π.Α. δεν είχαν επιλυθεί.

Πιο αναλυτικά, η συλλογή δεδομένων, αλλά και η πρόσβαση σε αυτά εκ μέρους των Η.Π.Α. για σκοπούς εθνικής ασφάλειας, που βασιζονταν, τόσο στο Άρθρο 702, το οποίο προσαρτήθηκε στο Νόμο *FISA*³⁸⁴ (*Νόμος περί παρακολούθησης ξένων μυστικών υπηρεσιών του 1978*), με τον

³⁸² Βλ. Σχετ. Article 29 Data Protection Working Party, “EU – U.S. Privacy Shield – First Annual Joint Review”, Adopted on 28 November 2017, p.2, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_17_3967.

³⁸³ Βλ. Σχετ. United States Foreign Intelligence Surveillance Court, <https://www.fisc.uscourts.gov/>.

³⁸⁴ Βλ. Σχετ. *Foreign Intelligence Surveillance Act of 1978 (FISA)*, <https://bja.ojp.gov/program/it/privacy-civil-liberties/authorities/statutes/1286..>

*Τροποποιητικό Νόμο FISA του 2008*³⁸⁵ και που επέτρεπε στις Η.Π.Α. τη στοχευμένη συλλογή πληροφοριών ξένων μυστικών υπηρεσιών από μη Αμερικανούς, που βρίσκονταν εκτός Η.Π.Α., όσο και στο εκτελεστικό διάταγμα 12333³⁸⁶, περί συλλογής εκ μέρους των Η.Π.Α. πληροφοριών ξένων μυστικών υπηρεσιών από συστήματα επικοινωνίας παγκοσμίως, εξακολουθούσαν να αποτελούν εξαιρετικά σημαντικά ζητήματα, τα οποία προκαλούσαν ανησυχία στην Ε.Ε. Έτσι, η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29 ζήτησε από τις Η.Π.Α. περαιτέρω στοιχεία και νομικές δεσμεύσεις, ώστε να τεκμηριωθούν οι ισχυρισμοί των τελευταίων για τη μη αδιάκριτη και γενικευμένη παρακολούθηση και πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πολιτών που διαμένουν εντός της Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. Επιπλέον, τόνισε ότι το αμερικάνικο Συμβούλιο Εποπτείας της Ιδιωτικότητας και των Πολιτικών Ελευθεριών (PCLOB³⁸⁷) θα έπρεπε να είναι σε θέση να εκδώσει επικαιροποιημένη έκθεση, με την οποία θα γινόταν αξιολόγηση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας του μέτρου της παρακολούθησης προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Τον Ιούλιο του 2018³⁸⁸, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε ψήφισμα, με το οποίο, ενώ μεν, αναγνωρίζονταν κάποιες βελτιώσεις στο

³⁸⁵ Βλ. Σχετ. H.R.6304 - FISA Amendments Act of 2008, Introduced 06/19/2008, [https://www.congress.gov/bill/110th-congress/house-bill/6304#:~:text=Authorizes%20the%20Attorney%20General%20\(AG,limitations%2C%20including%3A%20\(1\).](https://www.congress.gov/bill/110th-congress/house-bill/6304#:~:text=Authorizes%20the%20Attorney%20General%20(AG,limitations%2C%20including%3A%20(1).)

³⁸⁶ Βλ. Σχετ. Office of the Assistant to the Secretary of Defense for Privacy, Civil Liberties, and Transparency, Executive Order 12333 of December 4, 1981, “*United States Intelligence Activities*”, as amended July 30, 2008, <https://pclt.defense.gov/DIRECTORATES/IOD/Library/EO-12333/>.

³⁸⁷ Βλ. Σχετ. PCLOB: U.S. Privacy and Civil Liberties Oversight Board, <https://www.pclob.gov/About/HistoryMission>.

³⁸⁸ Βλ. Σχετ. European Parliament resolution of 5 July 2018 on the adequacy of the protection afforded by the EU-US Privacy Shield, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0315_EN.html.

«πλαίσιο», διατυπώνονταν δε, ορισμένες ανησυχίες, εξαιτίας των οποίων προέτρεπε την Επιτροπή να αναστείλει την ισχύ του. Το 2019 έλαβε χώρα η τρίτη αναθεώρηση του “*Privacy Shield*”, η οποία κατάληγε στο συμπέρασμα ότι η λειτουργία του είναι ικανοποιητική και ότι οι μηχανισμοί προσφυγής που διατίθενται είναι επαρκείς, προσθέτοντας ωστόσο και ορισμένες συστάσεις για περαιτέρω βελτίωση. Στη συνέχεια, δεδομένου του αντικτύπου που είχε η υπόθεση “*Schrems I*” (C-362/14) στην εξέλιξη της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τη διαβίβασή τους εκτός Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ., τον Ιούλιο του 2019³⁸⁹, πραγματοποιήθηκε ακρόαση από το ΔΕΕ για το “sequel” της υπόθεσης *Schrems*, την υπόθεση C-311/18³⁹⁰ (“*Schrems II*”), όπως είχε εισαχθεί στο ΔΕΕ το 2018, μετά από προδικαστικό ερώτημα του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ιρλανδίας (High Court). Η υπόθεση αυτή είχε ξεκινήσει, όταν ο *Schrems*, μετά την ακύρωση του *Safe Harbor*, προσέφυγε ξανά κατά της *Facebook Ireland* ενώπιον του Επίτροπου Προστασίας Δεδομένων της Ιρλανδίας, όταν, μετά την ακύρωση του *Safe Harbor* από το ΔΕΕ, το Ανώτατο Δικαστήριο της Ιρλανδίας (High Court), το οποίο είχε υποβάλει και το προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, ακύρωσε την αρχική απορριπτική απόφαση, την οποία είχε εκδώσει ο Επίτροπος Δεδομένων Προστασίας της Ιρλανδίας και παρέπεμψε πάλι στον ΕΔΠ της Ιρλανδίας την καταγγελία.

Οι βασικοί λόγοι, τους οποίους είχε επικαλεστεί αρχικά ο *Schrems* στην καταγγελία του ενώπιον του ΕΠΔ της Ιρλανδίας, ήταν, αφενός, η

³⁸⁹ Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, p. 2, <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

³⁹⁰ C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία, κατά τον Schrems, λάμβανε χώρα μέσω του μηχανισμού νομιμοποίησης της διαβίβασης προσωπικών δεδομένων από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α. που εφαρμοζόταν κατά τη λειτουργία του Facebook, αλλά και γενικότερα, η απουσία ικανοποιητικού επιπέδου προστασίας εκ μέρους των Η.Π.Α. για τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, που βρίσκονταν εντός της Ε.Ε., στο πλαίσιο της λειτουργίας του *Safe Harbor*. Έτσι, ο Schrems ζητούσε από τον Επίτροπο Προστασίας Δεδομένων της Ιρλανδίας να απαγορεύσει στη Facebook Ireland τη διαβίβαση των δεδομένων που τον αφορούσαν προς τις Η.Π.Α., υποστηρίζοντας ότι η νομοθεσία και οι πρακτικές που ίσχυαν στις Η.Π.Α. δεν εξασφάλιζαν την επαρκή προστασία των εκεί αποθηκευόμενων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις δραστηριότητες παρακολούθησης που διεξάγονταν εντός των Η.Π.Α., εκ μέρους των δημόσιων αρχών.

Στο πλαίσιο της έρευνας που κίνησε ο ΕΔΠ της Ιρλανδίας, η *Facebook Ireland* ισχυρίστηκε ότι μεγάλο μέρος των διαβιβάσεων δεδομένων από τη *Facebook Ireland* προς τη *Facebook Inc.* στις Η.Π.Α., πραγματοποιούνταν βάσει SCCs (Τυποποιημένων Συμβατικών Ρητρών), σύμφωνα με την απόφαση 2010/87³⁹¹ της Επιτροπής. Έτσι, ο ΕΠΔ της Ιρλανδίας ζήτησε από τον Schrems να επαναδιατυπώσει την καταγγελία του³⁹². Ακολούθως, ο Schrems επαναδιατύπωσε την καταγγελία του, με την οποία ισχυριζόταν, μεταξύ άλλων, ότι η αμερικάνικη νομοθεσία επιβάλλει στη *Facebook Inc.* να θέτει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία της διαβιβάζονται, στη διάθεση

³⁹¹ Βλ. Σχετ. 2010/87: Commission Decision of 5 February 2010 on standard contractual clauses for the transfer of personal data to processors established in third countries under Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2010/87/oj/eng>.

³⁹² Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, [54], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

των αμερικανικών υπηρεσιών πληροφοριών, όπως στην *NSA* και στο *FBI*. Επιπλέον, υποστήριζε ότι, εφόσον τα δεδομένα αυτά αντλούνται, στο πλαίσιο λειτουργίας διάφορων προγραμμάτων παρακολούθησης που χρησιμοποιούνται από τις αμερικάνικες υπηρεσίες πληροφοριών, κατά τρόπο που δε συνάδει με όσα ορίζονται στα άρθρα 7, 8 και 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., τότε η απόφαση 2010/87, σχετικά με τις Τυποποιημένες Συμβατικές Ρήτρες (SCCs), δε μπορεί να δικαιολογήσει τη διαβίβαση των δεδομένων αυτών στις Η.Π.Α. Καταλήγοντας, ο Schrems ζητούσε από τον ΕΠΔ της Ιρλανδίας να απαγορεύσει ή να αναστείλει τη διαβίβαση των προσωπικών δεδομένων του προς τη Facebook Inc.³⁹³

Πιο αναλυτικά, ο Schrems, επαναδιατυπώνοντας³⁹⁴, κατήγγειλε ότι τα δεδομένα του, ως Ευρωπαίου χρήστη του *Facebook*, διαβιβάζονταν από τη *Facebook Ireland* στη *Facebook Inc.* στις Η.Π.Α., όπου και επεξεργάζονταν. Παράλληλα, τόνισε ότι η *Facebook Inc.*, ως αμερικάνικη εταιρεία, δεσμεύεται από τη νομοθεσία των Η.Π.Α. να αποκαλύπτει στις αμερικάνικες υπηρεσίες πληροφοριών, όπως η *NSA*³⁹⁵ - *Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας των Η.Π.Α. (National Security Agency)* και το *FBI*³⁹⁶ - *Ομοσπονδιακό Γραφείο Ερευνών των Η.Π.Α. (Federal Bureau of Investigation)* πληροφορίες που θα της ζητηθούν, παρά το γεγονός ότι στις

³⁹³ Βλ. Σχέτ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, [55], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

³⁹⁴ Βλ. Σχέτ. The High Court Commercial [2016 No. 4809 P.], “Between the Data Protection Commissioner and Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, Request for a Preliminary Ruling”, Article 267 TFEU, [17], <https://www.dataprotection.ie/sites/default/files/uploads/2019-07/High%20Court%20Reference%20to%20CJEU%20April%202018.pdf>.

³⁹⁵ Βλ. Σχέτ. NSA, Mission and Combat Support, <https://www.nsa.gov/About/Mission-Combat-Support/>.

³⁹⁶ Βλ. Σχέτ. FBI, What We Investigate, <https://www.fbi.gov/investigate>.

Η.Π.Α. δεν υπάρχουν ένδικα μέσα και γενικότερα δεν προβλέπεται δικαστική προστασία για τα υποκείμενα των δεδομένων, τα οποία βρίσκονται εντός της Ε.Ε., προκειμένου να προστατεύσουν τα δικαιώματά τους. Επιπλέον, δήλωσε ότι ήταν σχεδόν σίγουρος ότι τα δεδομένα, τα οποία τον αφορούσαν και συλλέγονταν από τη *Facebook*, ήταν διαθέσιμα σε κυβερνητικές αρχές των Η.Π.Α., μέσω της σχετικής με τις παρακολουθήσεις νομοθεσία των Η.Π.Α. και μέσω κατασκοπευτικών προγραμμάτων, όπως το *PRISM*³⁹⁷.

Το *PRISM* αποτελεί την κωδική ονομασία ενός προγράμματος, με το οποίο η *Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας των Η.Π.Α. (NSA)* συλλέγει πληροφορίες από επικοινωνίες στο διαδίκτυο, από αμερικάνικες εταιρείες, όπως η *Google*, η *Apple*, η *Facebook*, η *Microsoft* και άλλες, οι οποίες υποχρεούνται να παρέχουν τις πληροφορίες αυτές στις υπηρεσίες πληροφοριών των Η.Π.Α., με βάση τα όσα ορίζει το *Άρθρο 702 του Τροποποιητικού Νόμου FISA του 2008*. Το *PRISM* χρησιμοποιείται ήδη από το 2007, όταν τέθηκε σε εφαρμογή με την ψήφιση του Νόμου “*Protect America Act*” από την τότε κυβέρνηση Bush, αλλά και με τη θέση σε ισχύ του *Άρθρου 702 του Τροποποιητικού Νόμου FISA 2008* και λειτουργεί υπό την εποπτεία του *FISC - Δικαστηρίου Επιτήρησης Πληροφοριών Εξωτερικού των Η.Π.Α*³⁹⁸. Γενικά, το πρόγραμμα *PRISM* θεωρείται η βασική πηγή συλλογής «ακατέργαστων» πληροφοριών από την *NSA* και έχει επικριθεί³⁹⁹ αρκετές φορές για την παραβίαση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των χρηστών των εφαρμογών των ανωτέρω εταιρειών, ιδιαιτέρως μετά τις αποκαλύψεις του *Edward*

³⁹⁷ Βλ. Σχετ. *PRISM*, <https://en.wikipedia.org/wiki/PRISM>.

³⁹⁸ Βλ. Σχετ. *PRISM*, <https://en.wikipedia.org/wiki/PRISM>.

³⁹⁹ Βλ. Σχετ. G. Greenwald and E. MacAskill, “*NSA Prism program taps in to user data of Apple, Google and others*”, *The Guardian*, June 7, 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/06/us-tech-giants-nsa-data>.

Snowden⁴⁰⁰, πρώην εργαζόμενου στην NSA, το 2013. Παρ' όλα αυτά, οι αμερικάνικες κυβερνήσεις υπερασπίζονταν⁴⁰¹ και υπερασπίζονται σταθερά το πρόγραμμα *PRISM*, τονίζοντας ότι έχει συντελέσει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και ότι εποπτεύεται συστηματικά από την εκτελεστική, τη νομοθετική και τη δικαστική εξουσία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης⁴⁰².

Τον Μάιο του 2016, ο Ιρλανδός ΕΠΔ δημοσίευσε «σχέδιο απόφασης», στο οποίο συνοψίζονταν τα προσωρινά πορίσματα της έρευνας που είχε διεξάγει και στο οποίο διατύπωνε την προσωρινή εκτίμηση ότι ήταν πιθανόν ότι οι αμερικανικές αρχές συνέλλεγαν και επεξεργάζονταν τα διαβιβαζόμενα στις Η.Π.Α. δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των πολιτών της Ε.Ε., κατά τρόπο μη συμβατό με τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και ότι το αμερικάνικο δίκαιο δεν παρέχει στους Ευρωπαίους πολίτες μέσα έννομης προστασίας που να συνάδουν με το άρθρο 47 του Χάρτη. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Ιρλανδό ΕΠΔ, οι τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες προστασίας δεδομένων (SCCs), οι οποίες περιλαμβάνονται στο

⁴⁰⁰ Βλ. Σχετ. G. Greenwald, E. MacAskill and L. Poitras in Hong Kong, “*Edward Snowden: the whistleblower behind the NSA surveillance revelations*”, The Guardian, June 11, 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/09/edward-snowden-nsa-whistleblower-surveillance>.

⁴⁰¹ Βλ. Σχετ. C. Hawley, “*Obama Through the Prism of the Cold War*”, SPIEGEL International, 19.06.2013, <https://www.spiegel.de/international/germany/president-obama-navigates-berlin-history-amid-criticism-of-prism-a-906723.html> και

L. Johnson, “*George W. Bush Defends PRISM: 'I Put That Program In Place To Protect The Country'*”, HUFFPOST, July 1, 2013, https://www.huffpost.com/entry/george-bush-prism_n_3528249.

⁴⁰² Βλ. Σχετ. Office of the Director of National Intelligence, “*Facts on the Collection of Intelligence Pursuant to Section 702 of the Foreign Intelligence Surveillance Act*”, Director of National Intelligence, Washington, DC 20511, June 8, 2013, <https://www.dni.gov/index.php/newsroom/press-releases/press-releases-2013/item/871-facts-on-the-collection-of-intelligence-pursuant-to-section-702-of-the-foreign-intelligence-surveillance-act>.

παράρτημα της απόφασης 2010/87 της Επιτροπής, δεν ήταν ικανές να θεραπεύσουν την έλλειψη αυτή, καθώς παρείχαν στα υποκείμενα των δεδομένων, αποκλειστικώς και μόνο, συμβατικά δικαιώματα έναντι του εξαγωγέα και του εισαγωγέα των δεδομένων, χωρίς ωστόσο να δεσμεύουν τις αμερικανικές αρχές⁴⁰³. Έτσι, ο Ιρλανδός ΕΠΔ, εκτιμώντας ότι υπό τις ως άνω συνθήκες η αναδιατυπωθείσα καταγγελία του Schrems έθετε ζήτημα κύρους της απόφασης 2010/87 της Επιτροπής για τις Τυποποιημένες Συμβατικές Ρήτρες (SCCs), απευθύνθηκε στις 31 Μαΐου 2016 στο High Court της Ιρλανδίας, επικαλούμενος τη Σκέψη 65 της απόφασης *Schrems I* του ΔΕΕ⁴⁰⁴, που είχε εν τω μεταξύ δημοσιευθεί, στις 6^{ης} Οκτωβρίου 2015 και ζητώντας από το High Court να υποβάλει στο ΔΕΕ σχετικό προδικαστικό ερώτημα, όπερ και εγένετο τον Μάιο του 2018⁴⁰⁵.

Στην αίτηση προδικαστικού ερωτήματος, το High Court της Ιρλανδίας επισύναψε και τη σχετική απόφαση που είχε εκδώσει στις 3^{ης} Οκτωβρίου του 2017⁴⁰⁶, στην οποία είχε καταγράψει το συμπέρασμα από την εξέταση των αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίστηκαν ενώπιόν του, στο πλαίσιο της δίκης στην οποία είχε μετάσχει η Αμερικανική Κυβέρνηση. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις που συμπεριλαμβάνονταν στην εν λόγω απόφαση, οι δραστηριότητες συλλογής πληροφοριών εκ μέρους των

⁴⁰³ Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, [56], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

⁴⁰⁴ Βλ. Σχετ. Case C-362/14, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015 (request for a preliminary ruling from the High Court (Ireland)) — Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner [65], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>.

⁴⁰⁵ Βλ. Σχετ. Reference for a preliminary ruling from the High Court (Ireland) made on 9 May 2018 – Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited, Maximilian Schrems (Case C-311/18), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

⁴⁰⁶ Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, [58], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

αμερικάνικων αρχών, οι οποίες αφορούσαν σε διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τις Η.Π.Α., στηρίζονταν στο Άρθρο 702 του Τροποποιητικού Νόμου FISA του 2008 και στο Εκτελεστικό Διάταγμα 12333⁴⁰⁷. Σχετικά με το Άρθρο 702 FISA, το High Court διευκρίνιζε με την ίδια απόφαση ότι το άρθρο αυτό, αφενός, επιτρέπει στον Γενικό Εισαγγελέα και στο Διευθυντή της Εθνικής Υπηρεσίας Ασφαλείας των Η.Π.Α. (NSA), να δίνουν από κοινού, κατόπιν έγκρισης του Δικαστηρίου FISA (FISC) και με σκοπό την εξασφάλιση «πληροφοριών από το εξωτερικό», άδεια παρακολούθησης μη Αμερικανών πολιτών, οι οποίοι βρίσκονται εκτός της επικράτειας των Η.Π.Α. και αφετέρου, χρησιμεύει, μεταξύ άλλων, ως νομιμοποιητική βάση των προγραμμάτων παρακολούθησης PRISM και UPSTREAM⁴⁰⁸.

Στο πλαίσιο του προγράμματος PRISM, οι πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου υποχρεούνται, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου, να παρέχουν στην NSA όλες τις επικοινωνίες από και προς έναν «επιλογέα», ενώ ένα μέρος τους διαβιβάζεται επίσης στο FBI και στη Central Intelligence Agency (CIA) - Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών Η.Π.Α.⁴⁰⁹. Όσον αφορά στο Εκτελεστικό Διάταγμα 12333, το High Court διαπίστωσε ότι μέσω αυτού επιτρέπεται στην NSA να έχει πρόσβαση σε δεδομένα «υπό διαμετακόμιση» προς τις Η.Π.Α., μέσω των υποβρύχιων καλωδίων που είναι τοποθετημένα στον βυθό του Ατλαντικού, καθώς και να συλλέγει και να

⁴⁰⁷ Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximillian Schrems, [60], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

⁴⁰⁸ Βλ. Σχετ. Upstream Collection, https://en.wikipedia.org/wiki/Upstream_collection#:~:text=Upstream%20collection%20is%20a%20term,switches%2C%20both%20domestic%20and%20foreign..

⁴⁰⁹ Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximillian Schrems, [61], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

διατηρεί τα δεδομένα αυτά προτού φθάσουν στις Η.Π.Α., όπου ισχύουν οι διατάξεις του *Νόμου FISA*⁴¹⁰. Τέλος, το High Court της Ιρλανδίας, στη σχετική απόφαση κατέληγε στην εκτίμηση ότι οι Η.Π.Α. προέβαιναν σε μαζική επεξεργασία δεδομένων, χωρίς να διασφαλίζουν ουσιαστικά ισοδύναμη προστασία με αυτή που θεμελιώνεται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., και ότι συνεπώς, στις Η.Π.Α. δεν παρεχόταν ουσιαστική δικαστική προστασία για τους πολίτες της Ε.Ε.⁴¹¹.

Ακολούθησε μια σειρά προδικαστικών ερωτημάτων που απηύθυνε το High Court προς το ΔΕΕ, με σημαντικότερα τα εξής:

1. Εάν ο μηχανισμός του *Privacy Shield*, σε συνδυασμό με τη νομοθεσία των Η.Π.Α. και το καθεστώς προστασίας που ίσχυε, παρείχαν συμβατή με το άρθρο 47 του Χάρτη έννομη προστασία στα υποκείμενα, των οποίων τα δεδομένα διαβιβάζονταν από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α. με βάση τις Τυποποιημένες Συμβατικές Ρήτρες (SCCs).
2. Εάν η απόφαση περί Τυποποιημένων Συμβατικών Ρητρών (SCCs) παραβιάζει τα άρθρα 7, 8 και 47 του Χάρτη.
3. Εάν το επίπεδο προστασίας που παρέχεται από τις Η.Π.Α. σέβεται το βασικό περιεχόμενο του δικαιώματος προσφυγής ενός φυσικού προσώπου σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων του/της περί προστασίας δεδομένων, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη και εάν ναι, εάν οι περιορισμοί, οι οποίοι επιβάλλονται

⁴¹⁰ Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, [63], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

⁴¹¹ Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, [64], [65], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

από το δίκαιο των Η.Π.Α. στο δικαίωμα δικαστικής προσφυγής ενός φυσικού προσώπου για λόγους εθνικής ασφάλειας των Η.Π.Α., είναι αναλογικοί κατά την έννοια του άρθρου 52 του Χάρτη και μη υπερβαίνοντες το μέτρο του αναγκαίου για σκοπούς εθνικής ασφάλειας σε μια δημοκρατική κοινωνία⁴¹².

Τον Ιούλιο του 2020, το ΔΕΕ αποφάσισε την ακύρωση του *Privacy Shield*, κρίνοντας ότι:

1. Οι διαβιβάσεις δεδομένων για εμπορικούς σκοπούς, οι οποίες πραγματοποιούνται από οργανισμούς ή επιχειρήσεις με εγκατάσταση εντός της Ε.Ε. προς άλλο οργανισμό ή επιχείρηση εγκατεστημένο στο έδαφος τρίτης χώρας, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογή του ΓΚΠΔ, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 2, παρ. 1 και 2 του ΓΚΠΔ σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ.
2. Οι παράγραφοι 1 και 2 εδ. γ' του άρθρου 46 του ΓΚΠΔ περί διαβιβάσεων προς τρίτες χώρες έχουν την έννοια ότι οι κατάλληλες εγγυήσεις, τα εκτελεστά δικαιώματα και τα αποτελεσματικά μέσα έννομης προστασίας, που απαιτούνται σύμφωνα με αυτές τις διατάξεις, πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα δικαιώματα των ατόμων, των οποίων τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα διαβιβάζονται προς τρίτη χώρα βάσει Τυποποιημένων

⁴¹² Βλ. Σχετ. C-311/18, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, [68], <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

Συμβατικών Ρητρών (SCCs), προστατεύονται από ένα επίπεδο προστασίας, το οποίο είναι *ισοδύναμο*⁴¹³ με εκείνο που εγγυάται εντός της Ε.Ε. ο ΓΚΠΔ, όπως ερμηνεύεται σύμφωνα με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. Επιπλέον, κατά την αξιολόγηση του επιπέδου προστασίας που εξασφαλίζεται στο πλαίσιο μιας τέτοιας διαβίβασης, πρέπει, μεταξύ άλλων, να λαμβάνονται υπόψη οι συμβατικοί όροι που έχουν συμφωνηθεί μεταξύ του υπευθύνου της επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, οι οποίοι είναι αμφότεροι εγκατεστημένοι εντός της Ε.Ε. και του αποδέκτη της διαβίβασης, ο οποίος είναι εγκατεστημένος στην τρίτη χώρα όσο, σε σχέση με την ενδεχόμενη πρόσβαση των δημοσίων αρχών της εν λόγω τρίτης χώρας στα διαβιβαζόμενα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τις σχετικές πτυχές του νομικού συστήματός της, που μπορούν να εγγυηθούν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, όπως αναλυτικά αναφέρονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 45 του ΓΚΠΔ.

3. Σύμφωνα με το άρθρο 58 παρ. 2 εδ. στ' και ι' του ΓΚΠΔ, εάν δεν υφίσταται απόφαση επάρκειας, εγκύρως εκδοθείσα από την Επιτροπή, η αρμόδια εποπτική αρχή υποχρεούται να αναστέλλει ή να απαγορεύει τη διαβίβαση δεδομένων προς τρίτη χώρα βάσει Τυποποιημένων Συμβατικών Ρητρών προστασίας δεδομένων (SCCs), οι οποίες έχουν θεσπισθεί από την Επιτροπή, σε

⁴¹³ Σημείωση: Παρατηρείται ότι το ΔΕΕ, με την απόφαση C-311/18 – *Schrems II*, έθεσε πιο αυστηρές απαιτήσεις για το παρεχόμενο επίπεδο προστασίας από τις τρίτες χώρες σε σχέση με την Ε.Ε., χρησιμοποιώντας, πλέον, τον όρο «ισοδύναμο» και αντικαθιστώντας τον όρο «ικανοποιητικό», που οριζόταν στην απόφαση επάρκειας 2016/1250 της Επιτροπής και στο πλαίσιο του *Privacy Shield*.

περίπτωση που η εποπτική αρχή εκτιμά, υπό το πρίσμα του συνόλου των περιστάσεων της διαβίβασης αυτής, ότι οι σχετικές ρήτρες δεν τηρούνται ή δε μπορούν να τηρηθούν στην εν λόγω τρίτη χώρα και ότι η προστασία των διαβιβαζόμενων δεδομένων, που απαιτείται από το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δε από τα άρθρα 45 και 46 του ΓΚΠΔ και από τον Χάρτη, δεν είναι δυνατόν να διασφαλιστεί με άλλα μέσα, εφόσον η διαβίβαση δεν έχει ήδη ανασταλεί ή τερματιστεί είτε από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, είτε από τον εκτελούντα την επεξεργασία, οι οποίοι είναι αμφότεροι εγκατεστημένοι εντός της Ε.Ε.

4. Από την εξέταση της απόφασης 2010/87 της Επιτροπής της 5^{ης} Φεβρουαρίου 2010 σχετικά με τις Τυποποιημένες Συμβατικές Ρήτρες (SCCs) για τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε εκτελούντες την επεξεργασία, εγκατεστημένους σε τρίτες χώρες βάσει της οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, όπως τροποποιήθηκε με την εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2016/2297 της Επιτροπής της 16ης Δεκεμβρίου 2016, υπό το πρίσμα των άρθρων 7, 8 και 47 του Χάρτη, δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος της απόφασης αυτής.
5. Η απόφαση 2016/1250 της Επιτροπής, της 12^{ης} Ιουλίου 2016, βάσει της Οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με την επάρκεια της προστασίας που παρέχεται από το πλαίσιο *Privacy Shield* μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., είναι ανίσχυρη.

Σε συνέχεια της ακύρωσης του *Privacy Shield*, με την απόφαση *Schrems II* του ΔΕΕ, στις 4 Ιουνίου 2021⁴¹⁴, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εισήγαγε τις «*Νέες τυποποιημένες Συμβατικές Ρήτρες (SCCs)*»⁴¹⁵, με βάση τις οποίες θα πραγματοποιούνταν στο ενδιάμεσο διάστημα, και ελλείψει καθεστώτος ασφαλούς διαβίβασης, οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε. και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Ζώνη - Ε.Ο.Ζ. (ΕΕΑ) προς τρίτες χώρες, των οποίων τα καθεστώτα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν κρίνονται ικανοποιητικά και επαρκή από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

1.4 Διασυνοριακές διαβιβάσεις μέσω των νέων Τυποποιημένων Συμβατικών Ρητρών και η προκληθείσα αμηχανία για τη χρήση τους

Η απόφαση *Schrems II* του ΔΕΕ, καθώς και η υιοθέτηση των νέων Τυποποιημένων Συμβατικών Ρητρών, διαδραμάτισαν αδιαμφισβήτητα πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του δικαίου της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ενώ ταυτόχρονα, μέσω αυτών αναδείχθηκε η ανάγκη προσαρμογής των προστατευτικών μηχανισμών στις νέες τεχνολογικές εξελίξεις και προκλήσεις. Επιπλέον, αναδύθηκε ο έντονος εξωεδαφικός χαρακτήρας του ΓΚΠΔ, καθώς οι διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες μπορούν πλέον να έχουν αντίκτυπο και να παράγουν έννομα αποτελέσματα για τα υποκείμενα των δεδομένων και

⁴¹⁴ Βλ. Σχετ. “*European Commission adopts new tools for safe exchanges of personal data*”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_2847.

⁴¹⁵ Βλ. Σχετ. D. Balbirnie, Dr. O. Fasshauer, S. Montagne, K. Neuman, B. Sharton, M. White, “*A New Era for International Data Transfers: European Commission Adopts New Standard Contractual Clauses*”, Dechert LLP, June 09, 2021, <https://www.dechert.com/knowledge/onpoint/2021/6/a-new-era-for-international-data-transfers--european-commission-.html>.

εξευδαφικά, ενώ παράλληλα μπορούν να πραγματοποιούνται και μέσω περισσότερων «σχημάτων» και συνδυασμών εξαγωγέων και εισαγωγέων δεδομένων, σε σχέση με ό,τι συνέβαινε κατά το παρελθόν.

Γενικότερα, με την υιοθέτηση των νέων Τυποποιημένων Συμβατικών Ρητρών αναδείχθηκε η στοχευμένη προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁴¹⁶ να διασφαλίσει ότι μέσω της εφαρμογής αυτών, θα καταφέρουν να υπερακοντιστούν τα εμπόδια και οι παθογένειες που είχαν εντοπισθεί στο *Privacy Shield*, σχετικά με τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε. και την Ε.Ο.Ζ. προς τις Η.Π.Α. Ωστόσο, διατυπώθηκαν και ορισμένες ανησυχίες σχετικά με την εφαρμογή αυτών των νέων ρητρών· για παράδειγμα, το Ηνωμένο Βασίλειο και συγκεκριμένα ο *UK ICO*⁴¹⁷ (Επίτροπος προστασίας προσωπικών δεδομένων του Ηνωμένου Βασιλείου) είχε δηλώσει ότι οι νέες τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες δεν μπορούν να είναι έγκυρες για τις διαβιβάσεις που υπόκεινται στον βρετανικό *GDPR*⁴¹⁸, όπως διαμορφώθηκε μετά το Brexit, ενώ στη συνέχεια, μέσα στο 2021, τέθηκαν από τον *UK ICO*⁴¹⁹ σε διαβούλευση οι αντίστοιχες βρετανικές νέες τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες. Παράλληλα, εκφράστηκε από τη θεωρία η ανησυχία σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα διαμορφώνονταν

⁴¹⁶ Βλ. Σχετ. D. Balbirnie, Dr. O. Fasshauer, S. Montagne, K. Neuman, B. Sharton, M. White, “A New Era for International Data Transfers: European Commission Adopts New Standard Contractual Clauses”, Dechert LLP, June 09, 2021, <https://www.dechert.com/knowledge/onpoint/2021/6/a-new-era-for-international-data-transfers--european-commission-.html>.

⁴¹⁷ UK ICO: Information Commissioner’s Office, <https://ico.org.uk/>.

⁴¹⁸ Το Ηνωμένο Βασίλειο εφαρμόζει τον ΓΚΠΔ και μετά το Brexit, κυρίως ως εθνικό δίκαιο, με κάποιες τροποποιήσεις που βασίζονται και στο DPA 2018 (Data Protection Act 2018 – UK), γι’ αυτό και τον ονομάζει UK GDPR, ενώ έχει την ελευθερία να επανεξετάζει το νομικό πλαίσιο.

Βλ. Σχετ. <https://ico.org.uk/for-organisations/dp-at-the-end-of-the-transition-period/data-protection-and-the-eu-in-detail/the-uk-gdpr/>, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/contents/enacted>.

⁴¹⁹ UK Information Commissioner’s Office (ICO), <https://ico.org.uk/>.

οι βρετανικές τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες⁴²⁰: Θα «συμμορφώνονταν» άραγε με τις ευρωπαϊκές τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες ή θα εξέφραζαν την απόκλιση ανάμεσα στον ευρωπαϊκό και τον βρετανικό GDPR;

Τον Φεβρουάριο του 2022 και κατόπιν της διαβούλευσης σχετικά με τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες, κατατέθηκε από την βρετανική Κυβέρνηση ενώπιον του Κοινοβουλίου η Συμφωνία διεθνών διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (“IDTA”⁴²¹), μαζί με το Προσάρτημα⁴²² στις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁴²³ για τις διεθνείς διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Τον Μάρτιο του 2022 τέθηκαν σε ισχύ και τα δυο παραπάνω έγγραφα⁴²⁴ και από τότε, οι εξαγωγείς δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να χρησιμοποιούν τη Συμφωνία “IDTA” ή το Προσάρτημα, ως εργαλεία διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία συμμορφώνονται με το άρθρο 46 του βρετανικού GDPR, για τη διενέργεια περιορισμένων διαβιβάσεων και είναι σύμφωνα με την απόφαση “Schrems II” του ΔΕΕ.

Η Συμφωνία “IDTA” και το Προσάρτημα, επί τις ουσίας, αντικατέστησαν τις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες για τις διεθνείς

⁴²⁰ Βλ. Σχετ. D. Balbirnie, Dr. O. Fasshauer, S. Montagne, K. Neuman, B. Sharton, M. White, “A New Era for International Data Transfers: European Commission Adopts New Standard Contractual Clauses”, Dechert LLP, June 09, 2021, <https://www.dechert.com/knowledge/onpoint/2021/6/a-new-era-for-international-data-transfers--european-commission-.html>.

⁴²¹ International Data Transfers Agreement, <https://ico.org.uk/media/for-organisations/documents/4019538/international-data-transfer-agreement.pdf>.

⁴²² International Data Transfers Addendum to the EU Commission Standard Contractual Clauses, <https://ico.org.uk/media/for-organisations/documents/4019539/international-data-transfer-addendum.pdf>.

⁴²³ Βλ. Σχετ. ICO, International data transfer agreement and guidance, στο: <https://ico.org.uk/for-organisations/uk-gdpr-guidance-and-resources/international-transfers/international-data-transfer-agreement-and-guidance/>.

⁴²⁴ ICO, Standard Data Protection Clauses to be issued under S119A(1) Data Protection Act 2018, <https://ico.org.uk/media/for-organisations/documents/4019539/international-data-transfer-addendum.pdf>.

διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι οποίες ίσχυαν μέχρι τη θέση σε ισχύ των νέων τυποποιημένων ρητρών από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για τους οργανισμούς και τις επιχειρήσεις που διαβιβάζουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου και τα οποία συγκλίνουν με τον ΓΚΠΔ και τις αποφάσεις του ΔΕΕ.

Γενικότερα πάντως, έχει εκφραστεί η ανησυχία ότι στο μέλλον θα δούμε τις συμβάσεις μεταξύ των επιχειρήσεων και των οργανισμών που διαβιβάζουν και επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, να γίνονται ακόμη πιο σύνθετες και μακροσκελείς⁴²⁵. Κι αυτό, διότι πολλές επιχειρήσεις μπορούν να υπόκεινται και στον ευρωπαϊκό, αλλά και στον βρετανικό GDPR (ακόμα και σε άλλα θεσμικά πλαίσια προστασίας που εφαρμόζουν χώρες όπως π.χ. η Ελβετία ή το Ισραήλ), αναλόγως με τις διαβιβάσεις δεδομένων που πραγματοποιούνται, οπότε θα πρέπει οι συμβάσεις τους να καλύπτουν κάθε πλαίσιο προστασίας τυχόν διαβιβάσεων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναγνωρίσει το πρόβλημα αυτό και δηλώνει ότι θα καταβάλει κάθε προσπάθεια προκειμένου να επιτευχθεί ευρύτερη διεθνής συνεργασία.

Η ακύρωση του *Privacy Shield* επηρέασε και τη λειτουργία των ευρωπαϊκών ιστότοπων που έκαναν μέχρι τότε χρήση του εργαλείου *Google Analytics*. Ωστόσο, η απόφαση του ΔΕΕ που ακύρωσε το *Privacy Shield* δεν αποσαφήνιζε τον τρόπο, με τον οποίον θα πραγματοποιούνταν στο εξής ασφαλείς διαβιβάσεις δεδομένων εκτός Ε.Ε. Σύμφωνα με την απόφαση,

⁴²⁵ Βλ. Σχετ. D. Balbirnie, Dr. O. Fasshauer, S. Montagne, K. Neuman, B. Sharton, M. White, “A New Era for International Data Transfers: European Commission Adopts New Standard Contractual Clauses”, Dechert LLP, June 09, 2021, <https://www.dechert.com/knowledge/onpoint/2021/6/a-new-era-for-international-data-transfers--european-commission-.html>.

εξακολουθούσαν να ισχύουν οι Τυποποιημένες Συμβατικές Ρήτρες (SCCs), αλλά απαιτούνταν και ορισμένα συμπληρωματικά μέτρα («supplementary measures»), τα οποία, ωστόσο, δεν διευκρινίζονταν στην απόφαση.

Ακόμα, μετά την έκδοση της απόφασης του ΔΕΕ, δεν δημοσιεύθηκαν επαρκείς κατευθυντήριες γραμμές από το ΕΣΠΔ - Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (EDPB), όπως αναμενόταν, πέραν ορισμένων Οδηγιών⁴²⁶, τις οποίες εξέδωσε με ανακοίνωσή του, μια ημέρα μετά την έκδοση της απόφασης του ΔΕΕ και ορισμένων συστάσεων⁴²⁷, που εξέδωσε τον Ιούνιο του 2021, οι οποίες, αμφότερες, δεν επέλυαν πρακτικά ζητήματα. Έτσι, ελλείψει ουσιαστικών κατευθύνσεων από το ΕΣΠΔ, οι ευρωπαϊκές εταιρείες που χρησιμοποιούσαν το εργαλείο του *Google Analytics* βρέθηκαν σε αδιέξοδο⁴²⁸, ζήτημα, το οποίο θα συζητηθεί και στο επόμενο κεφάλαιο.

⁴²⁶Βλ. Σχετ. EDPB, *Statement on the Court of Justice of the European Union Judgment in Case C-311/18 - Data Protection Commissioner v. Facebook Ireland and Maximilian Schrems*, 17.7.2020, https://www.edpb.europa.eu/news/news/2020/statement-court-justice-european-union-judgment-case-c-31118-data-protection_en.

⁴²⁷ Βλ. Σχετ. EDPB, *Recommendations 01/2020 on measures that supplement transfer tools to ensure compliance with the EU level of protection of personal data*, 18.6.2021, https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/recommendations/recommendations-012020-measures-supplement-transfer_en.

⁴²⁸ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, Σ. Παπακωνσταντίνου, «Διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο *Trans-Atlantic Data Privacy Framework*», SyntagmaWatch, 19/04/2022, Κεφ. Β (Φ. Παναγοπούλου), <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/diatlantikes-diaivaseis-dedomenwn-proswpikou-xarakthra-h-symfwnia-ee-kai-hpa-gia-to-neo-trans-atlantic-data-privacy-framework/>.

2. Οι πρόσφατες θεσμικές εξελίξεις για τις διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α.

2.1 Η προκληθείσα αμηχανία ελλείψει καθεστώτος ασφαλούς διαβίβασης δεδομένων

Μετά την ακύρωση του *Privacy Shield* και ελλείψει καθεστώτος ασφαλούς διαβίβασης δεδομένων, πολλές ευρωπαϊκές εταιρείες και οργανισμοί βρέθηκαν σε αμηχανία⁴²⁹. Κι αυτό γιατί οι περισσότερες εταιρείες χρησιμοποιούσαν σταθερά το εργαλείο ανάλυσης δεδομένων *Google Analytics* της *Google* προκειμένου να επεξεργάζονται τα δεδομένα των επισκεπτών των ιστοσελίδων τους ή πελατών τους, το οποίο εργαλείο προσφέρεται δωρεάν και χωρίς τη μίσθωση servers. Η προτίμηση του *Google Analytics* από τις εταιρείες οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η επιλογή αντίστοιχων λογισμικών εντός Ε.Ε. και Ε.Ο.Ζ. συνεπάγεται δυσανάλογο κόστος για τις - κατά βάση - μικρομεσαίες εταιρείες (SMEs), σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό της συλλογής στατιστικών και αναλυτικών δεδομένων, καθώς προϋποθέτουν τη μίσθωση πολύ ακριβών servers. Όταν λοιπόν, συνεπεία της ακύρωσης του *Privacy Shield*, κρίθηκε ότι το εργαλείο *Google Analytics* δεν εγγυάται τη μη διαβίβαση των δεδομένων εκτός Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ., οι εταιρείες και οι οργανισμοί που το επέλεγαν, βρέθηκαν σε ένα αδιέξοδο, καθώς, ρεαλιστικά, δεν υπήρχε αντίστοιχη εναλλακτική επιλογή, που να παρέχει ανάλογες υπηρεσίες αναλύσεως δεδομένων, πόσω μάλλον δε, να προσφέρεται και δωρεάν.

⁴²⁹ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, Σ. Παπακωνσταντίνου, «Διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο *Trans-Atlantic Data Privacy Framework*», SyntagmaWatch, 19/04/2022, Κεφ. Β (Φ. Παναγοπούλου), <https://www.syntgamawatch.gr/trending-issues/diatlantikes-diaivaseis-dedomenwn-proswpikou-xarakthra-h-symfwnia-ee-kai-hpa-gia-to-neo-trans-atlantic-data-privacy-framework/>.

Επιπλέον, μια πιθανή λύση στο πρόβλημα αυτό, που θα μπορούσε να συνιστά η άσκηση ελέγχου συμμόρφωσης στον εκτελούντα την επεξεργασία – εν προκειμένω στην *Google* (ώστε να μπορεί να επιλέγεται το εργαλείο *Google Analytics*), σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 3 εδ. ζ' του ΓΚΠΔ, από τις εταιρείες και τους οργανισμούς (υπεύθυνους επεξεργασίας) που χρησιμοποιούν το εργαλείο *Google Analytics*, φαντάζει ουτοπία, εξαιτίας της τεράστιας οικονομικής και διαπραγματευτικής ανισότητας ανάμεσα στις - ως επί το πλείστον - μικρομεσαίες εταιρείες (SMEs) που το επιλέγουν και στον τεχνολογικό και οικονομικό κολοσσό, που λέγεται *Google*. Ακόμη όμως και να μπορούσε να ασκηθεί τέτοιος έλεγχος στην *Google*, λαμβανομένου υπόψη του τεράστιου οικονομικού κόστους που θα συνεπαγόταν, ο έλεγχος αυτός, εν τέλει, δεν θα μπορούσε ποτέ να είναι και αποτελεσματικός, καθώς τα λειτουργικά συστήματα της *Google* είναι γεωγραφικά διεσπαρμένα σε όλον τον κόσμο. Έτσι, στην πράξη, θα ήταν ανέφικτο να ελεγχθεί από τις εταιρείες – υπεύθυνους επεξεργασίας, η συμμόρφωση της *Google*, ως εκτελούντα την επεξεργασία, με το θεσμικό πλαίσιο προστασίας δεδομένων της Ε.Ε. και συνεπώς, σε τέτοιες περιπτώσεις ακραίας αντίθεσης οικονομικών μεγεθών των εταιρειών, η ακραία γραμματική ερμηνεία του ΓΚΠΔ θα αποτελούσε μόνον *εννοιοκρατικό νομικό σχολαστικισμό*⁴³⁰. Ωστόσο, ουσιαστικός και αποτελεσματικός έλεγχος στην *Google* θα μπορούσε να ασκηθεί μόνον από τις ευρωπαϊκές εθνικές εποπτικές αρχές, οι οποίες διαθέτουν και την ανάλογη ελεγκτική αρμοδιότητα, με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων.

⁴³⁰ Φ. Παναγοπούλου, Σ. Παπακωνσταντίνου, «Διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο *Trans-Atlantic Data Privacy Framework*», SyntagmaWatch, 19/04/2022, Κεφ. Β (Φ. Παναγοπούλου), <https://www.syntgamawatch.gr/trending-issues/diatlantikes-diaivaseis-dedomenwn-proswpikou-xarakthra-h-symfwnia-ee-kai-hpa-gia-to-neo-trans-atlantic-data-privacy-framework/>.

Το ζήτημα της μη συμβατότητας του εργαλείου *Google Analytics* με τον ΓΚΠΔ αναδείχθηκε και από τις αποφάσεις ορισμένων ευρωπαϊκών εποπτικών αρχών. Αρχικά, η Αυστριακή Αρχή Προστασίας Δεδομένων, τον Ιανουάριο του 2022 εξέδωσε απόφαση⁴³¹, στο πλαίσιο της εξέτασης μιας καταγγελίας, στην οποία κατέληγε ότι η συνεχής χρήση του εργαλείου *Google Analytics* παραβιάζει τον ΓΚΠΔ. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την Αρχή, όταν κάποιος επισκέπτεται έναν ιστότοπο, που συλλέγει στατιστικά δεδομένα μέσω του εργαλείου *Google Analytics*, δημιουργείται ένα μοναδικό ψηφιακό αποτύπωμα, αποτελούμενο, τόσο από στοιχεία IP και αριθμό αναγνώρισης, όσο και τη σύνδεση του επισκέπτη με τον προσωπικό του λογαριασμό στη Google, με τον οποίο είναι πολύ πιθανό να έχει συνδεθεί στον ιστότοπο αυτό. Στην υπό εξέταση καταγγελία, η Αρχή διαπίστωσε ότι αυτό το μοναδικό ψηφιακό αποτύπωμα είχε διαβιβαστεί προς τους διακομιστές της *Google* στις Η.Π.Α. Η καταγγελλόμενη εταιρεία, η οποία έκανε χρήση του εργαλείου *Google Analytics* και η *Google* είχαν εφαρμόσει τις νέες Τυποποιημένες Συμβατικές Ρήτρες, όπως είχαν τροποποιηθεί μετά την απόφαση C-311/18 *Schrems II* του ΔΕΕ, με την εκτελεστική απόφαση 2010/87/ΕΕ της Επιτροπής της 5^{ης} Φεβρουαρίου 2010. Ωστόσο, η εν λόγω διαβίβαση δεδομένων κρίθηκε από την αυστριακή Αρχή παράνομη, σύμφωνα και με τη νομολογία του ΔΕΕ στην απόφαση C-311/18 - *Schrems II*, καθώς δεν εξασφαλιζόταν επαρκές επίπεδο προστασίας δεδομένων στην τρίτη χώρα (Η.Π.Α.), προς την οποία διαβιβάζονταν τα δεδομένα από την Ε.Ε., όπως ορίζεται στο άρθρο 44 του ΓΚΠΔ, αλλά και γιατί, τα συμπληρωματικά μέτρα που είχαν ληφθεί πλέον των τυποποιημένων συμβατικών ρητρών δεν αποδείχθηκαν αποτελεσματικά, προκειμένου να αποτρέψουν τις αμερικάνικες υπηρεσίες

⁴³¹ Βλ. Σχετ. Datenschutz Behörde, D155.027, 2021-0.586.257, https://www.dsb.gv.at/download-links/bekanntmachungen.html#Google_Analytics.

πληροφοριών να αποκτούν πρόσβαση στα διαβιβαζόμενα δεδομένα Ευρωπαίων. Συνεπώς, η αυστριακή Αρχή κατέληγε στο συμπέρασμα ότι οι ιστότοποι των ευρωπαϊκών εταιρειών δεν θα πρέπει να κάνουν χρήση του εργαλείου *Google Analytics*, επειδή παραβιάζει τον ΓΚΠΔ.

Ακολούθως, η Γαλλική Αρχή Προστασίας Δεδομένων, μετά από σχετική καταγγελία, εξέδωσε απόφαση⁴³², με την οποία ζητούσε από τρεις γαλλικούς ιστότοπους, που έκαναν χρήση του εργαλείου *Google Analytics*, να παύσουν να το χρησιμοποιούν και να συμμορφωθούν με τον ΓΚΠΔ. Όπως και η αυστριακή Αρχή, έτσι και η γαλλική Αρχή, κατέληγε στο συμπέρασμα, ότι ενώ είχαν ληφθεί ορισμένα συμπληρωματικά μέτρα σχετικά με τη διαβίβαση των δεδομένων, η μη πρόσβαση των αμερικανικών υπηρεσιών πληροφοριών στα δεδομένα αυτά⁴³³ δεν κατέστη εφικτή. Πιο αναλυτικά, η Αρχή συνέστησε στις γαλλικές εταιρείες, οι οποίες χρησιμοποιούσαν το εν λόγω εργαλείο στους ιστότοπούς τους, είτε να σταματήσουν να το χρησιμοποιούν, όσο αυτό διέθετε τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, είτε να χρησιμοποιούν εργαλεία παρακολούθησης δεδομένων, τα οποία δεν συνεπάγονται τη διαβίβαση των δεδομένων εκτός Ε.Ε. Παράλληλα, η γαλλική Αρχή, απευθύνθηκε γενικότερα προς τους υπευθύνους επεξεργασίας, συστήνοντάς τους να χρησιμοποιούν υπηρεσίες ανάλυσης των δεδομένων της επισκεψιμότητας των ιστότοπων, που παράγουν μόνο ανώνυμα στατιστικά δεδομένα, καθώς με τον τρόπο αυτό, ενδεχομένως να μπορούσε να αποφευχθεί η απαίτηση λήψης προηγούμενης συγκατάθεσης των επισκεπτών των ιστότοπων, υπό την

⁴³² Βλ. Σχετ. CNIL, *Use of Google Analytics and data transfers to the United States: the CNIL orders a website manager/operator to comply*, 10.2.2022, <https://www.cnil.fr/en/use-google-analytics-and-data-transfers-united-states-cnil-orders-website-manageroperator-comply>.

⁴³³ Βλ. Σχετ. N. Parker, L.A. Ancenys, N. Wolters Ruckert, C. Di Lorenzo, *“CNIL concludes that data transfers to the US through the use of Google Analytics violate GDPR”*, ALLEN & OVERY, 15.2.2022, <https://www.allenoverly.com/en-gb/global/blogs/digital-hub/cnil-concludes-that-data-transfers-to-the-us-through-the-use-of-google-analytics-violate-gdpr>.

προϋπόθεση όμως ότι δεν πραγματοποιούνται παράνομες διαβιβάσεις δεδομένων⁴³⁴.

Η μη συμβατότητα του εργαλείου *Google Analytics* της *Google* αναδείχθηκε και μέσα από 101 καταγγελίες που ασκήθηκαν από το *Noyb*⁴³⁵ (*None of Your Business – European Center for Digital Rights*) ενώπιον ευρωπαϊκών εποπτικών αρχών, κατόπιν της έκδοσης της απόφασης *C-311/18 - Schrems II* του ΔΕΕ, που ακύρωσε το *Privacy Shield*. Οι καταγγελίες αυτές αφορούσαν κυρίως στις παράνομες διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τις Η.Π.Α., που λάμβαναν χώρα μέσω ευρωπαϊκών ιστότοπων, ακόμα και μετά την ακύρωση του *Privacy Shield*. Ειδικότερα, παρά την ακύρωση του *Privacy Shield* και ελλείψει απόφασης επάρκειας ασφαλών διαβιβάσεων, αρκετές ευρωπαϊκές εταιρείες συνέχισαν να διαβιβάζουν δεδομένα από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α. Σημειωτέον, ότι οι τεράστιοι τεχνολογικοί και ψηφιακοί κολοσσοί, όπως η *Google*, η *Amazon*, η *Facebook* και η *Microsoft* βάσιζαν τις εισαγωγές των δεδομένων κατά τις διαβιβάσεις αυτές στις τυποποιημένες συμβατικές ρήτρες, προκειμένου να καθησυχάζουν τους Ευρωπαίους επιχειρηματικούς τους εταίρους περί της νομιμότητας αυτών⁴³⁶.

⁴³⁴ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, Σ. Παπακωνσταντίνου, «Διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο *Trans-Atlantic Data Privacy Framework*», *Syntagmawatch*, 19/04/2022, Κεφ. Β (Φ. Παναγοπούλου), <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/diatlantikes-diaivaseis-dedomenwn-proswpikou-xarakthra-h-symfwnia-ee-kai-hpa-gia-to-neo-trans-atlantic-data-privacy-framework/>.

⁴³⁵ *Noyb*: “*None of your bussiness*” - *European Center for Digital Rights*. Το *Noyb* είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός, με έδρα τη Βιέννη της Αυστρίας, που ιδρύθηκε το 2017 και έχει πανευρωπαϊκή δράση. Συνιδρυτής του και επίτιμος πρόεδρος του είναι ο *Maximilian Schrems*. Στόχοι του *Noyb* είναι η εκκίνηση στρατηγικών δικαστικών υποθέσεων και η λήψη πρωτοβουλιών προς υποστήριξη του ΓΚΠΔ, του σχεδίου Κανονισμού *ePrivacy* και την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της πληροφορίας γενικά. Βλ. Σχετ. <https://en.wikipedia.org/wiki/NOYB> και <https://noyb.eu/en>.

⁴³⁶ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, Σ. Παπακωνσταντίνου, «Διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο *Trans-Atlantic Data Privacy*

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, οι ευρωπαϊκές εποπτικές αρχές, στα χρόνια που ακολούθησαν μετά την ακύρωση του *Privacy Shield*, ξεκίνησαν να κηρύσσουν παράνομες τις υπηρεσίες και τα εργαλεία ανάλυσης και επεξεργασίας δεδομένων των αμερικανικών τεχνολογικών κολοσσών, όπως είναι το δημοφιλές εργαλείο *Google Analytics* της *Google*, ενώ, παρά τις θεσμικές εξελίξεις με το νέο πλαίσιο/απόφαση επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. που ακολούθησε (DPF), αναμένεται ότι θα συνεχίσουν να επιβεβαιώνουν, μέσω των αποφάσεών τους, την παρανομία αυτών των εργαλείων και εφαρμογών και στο εγγύς μέλλον. Αυτός ο ολοένα αυξανόμενος «ακτιβισμός» των ευρωπαϊκών εποπτικών αρχών ίσως και να καταφέρει να ωθήσει τις εταιρείες της Ε.Ε. και τους παρόχους των τεχνολογικών κολοσσών των Η.Π.Α. να συμμορφωθούν - εν τέλει - με το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τη νομολογία του ΔΕΕ. Από την πλευρά των ευρωπαϊκών εταιρειών, η αναζήτηση και επιλογή εναλλακτικών και νόμιμων υπηρεσιών ανάλυσης δεδομένων εντός της Ε.Ε. θα συνιστούσε μια λύση, ενώ από την πλευρά των παρόχων των Η.Π.Α. ως ρεαλιστικές επιλογές επικρατούν, είτε η συμμόρφωση με το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, είτε η μεταφορά των servers τους εκτός Η.Π.Α., ώστε να μη διαβιβάζονται τα δεδομένα Ευρωπαίων στις Η.Π.Α.

Τέλος, πέραν των αντικειμενικών αδυναμιών της εφαρμογής τυποποιημένων συμβατικών ρητρών (SCCs) και των σχετικών συμπληρωματικών μέτρων προκειμένου να διαβιβάζονται με ασφάλεια δεδομένα από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α. κατά τα διαστήματα έλλειψης

Framework», SyntagmaWatch, 19/04/2022, Κεφ. Β (Φ. Παναγοπούλου), <https://www.syntgamawatch.gr/trending-issues/diatlantikes-diaivaseis-dedomenwn-proswpikou-xarakthra-h-symfwnia-ee-kai-hpa-gia-to-neo-trans-atlantic-data-privacy-framework/>.

αποφάσεων επάρκειας, φαίνεται ότι και κατά τις περιόδους που βρίσκεται σε ισχύ κάποια απόφαση επάρκειας, δεν κατορθώνεται πλήρης προστασία των δεδομένων, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά νομικά και θεσμικά πρότυπα. Κι αυτό, διότι, όσο και να υπάρχει η «θέληση» για επίτευξη ισοδύναμου επιπέδου προστασίας δεδομένων από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού και η θέληση αυτή να διατυπώνεται, ως πολλά υποσχόμενη, μέσω ρητών λειτουργικών δεσμεύσεων στα κείμενα των αποφάσεων επάρκειας, στην πράξη, είναι τέτοιου μεγέθους η ποιοτική διαφορά του νομικού πολιτισμού προστασίας δεδομένων, αλλά και οι εγγενείς θεσμικές διαφορές των δυο εννόμων τάξεων, που οδηγούν περισσότερο σε χάραξη αέναων φαύλων κύκλων παρά σε ριζοσπαστικές τομές και θεσμική ισορροπία ανάμεσα στις δύο «τάξεις». Το ζήτημα αυτό θα εξεταστεί εκτενέστερα και στα κεφάλαια που ακολουθούν, σχετικά με τις παρούσες εξελίξεις μετά τη θέση σε εφαρμογή της απόφασης επάρκειας (DPF) μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α.

2.2 Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο Trans-Atlantic Data Privacy Framework (DPF)⁴³⁷ και οι θεσμικές πρωτοβουλίες για την προστασία δεδομένων στις Η.Π.Α.

Στις 25 Μαρτίου 2022, ο πρόεδρος των Η.Π.Α., *Joe Biden* και η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *Ursula von der Leyen*, ανακοίνωσαν ότι συμφώνησαν, καταρχήν και έπειτα από πολύμηνες διαπραγματεύσεις,

⁴³⁷ Μέρος του κεφαλαίου έχει αντληθεί από τα Κεφάλαια Α, Γ, και Δ, τα οποία έχει γράψει η Σουζάνα Παπακωνσταντίνου, στη μελέτη της Φερενίκης Παναγοπούλου και της Σουζάνας Παπακωνσταντίνου (Η Φερενίκη Παναγοπούλου έγραψε το Κεφάλαιο Β), με τίτλο: «Διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο *Trans-Atlantic Data Privacy Framework*», η οποία δημοσιεύθηκε στις 19/04/2022 στο περιοδικό SyntagmaWatch,

<https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/diatlantikes-diavivaseis-dedomenwn-proswpikou-xarakthra-h-symfwnia-ee-kai-hpa-gia-to-neo-trans-atlantic-data-privacy-framework/>.

στην κατάρτιση νέου πλαισίου για τις διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Το νέο πλαίσιο DPF (*Trans-Atlantic Data Privacy Framework*) στοχεύει στην επίλυση των ζητημάτων σχετικά με την ασφάλεια των διατλαντικών διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως αναδείχθηκαν από την απόφαση *Schrems II* του Δ.Ε.Ε. τον Ιούλιο του 2020, καθώς και στην καθιέρωση της «προβλεψιμότητας» για τις ζωτικής σημασίας για την οικονομία διατλαντικές ροές δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Οι διαπραγματεύσεις για τον νέο μηχανισμό βασίστηκαν σε δύο πυλώνες:

1) Το νέο πλαίσιο για τις διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις που θέτουν τα ευρωπαϊκά πρότυπα σχετικά με την τήρηση από την πλευρά των Η.Π.Α. των κριτηρίων της «αναγκαιότητας», της «καταλληλότητας» και της «αναλογικότητας εν στενή έννοια» (που αποτελούν και το στενό πυρήνα της θεμελιώδους αρχής της αναλογικότητας του συνταγματικού δικαίου), όταν πρόκειται για την πρόσβαση των αμερικανικών υπηρεσιών πληροφοριών σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία διαβιβάζονται από την Ε.Ε. για δραστηριότητες που αφορούν στην εθνική ασφάλεια των Η.Π.Α.

2) Το νέο πλαίσιο θα πρέπει να παρέχει έναν επαρκή και αποτελεσματικό μηχανισμό προσφυγής για τους Ευρωπαίους πολίτες/κατοίκους, των οποίων τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν υποστεί παράνομη επεξεργασία.

Οι ανακοινώσεις εκ μέρους του Λευκού Οίκου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ανέφεραν ότι οι Η.Π.Α. έχουν δεσμευτεί να εφαρμόσουν νέες δικλίδες ασφαλείας, οι οποίες θα εγγυώνται ότι η πρόσβαση των αμερικανικών αρχών πληροφοριών στα δεδομένα αυτά θα πραγματοποιείται μόνον όταν αυτή είναι «αναγκαία» για την εξυπηρέτηση των στόχων εθνικής ασφαλείας και εφόσον δεν εγείρονται δυσανάλογες επιπτώσεις στην

προστασία του ιδιωτικού βίου και των ατομικών ελευθεριών. Επιπλέον, τόνισαν ότι δεσμεύονται πως το νέο πλαίσιο θα προβλέπει ένα ανεξάρτητο «διμερές σύστημα προσφυγής», με δεσμευτική αρμοδιότητα, για την άμεση λήψη διορθωτικών μέτρων και την ενίσχυση της αυστηρής και πολυεπίπεδης εποπτείας των δραστηριοτήτων πληροφοριών σημάτων – «*Νοημοσύνης Σημάτων*» (*Signals Intelligence Activities*⁴³⁸), προκειμένου να διασφαλιστεί η συμμόρφωση με τους περιορισμούς στις δραστηριότητες παρακολούθησης. Παράλληλα, στο νέο πλαίσιο προβλέπεται η λειτουργία Ανεξάρτητης Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα καθώς και Δικαστηρίου Ελέγχου Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Πιο αναλυτικά, ο πρόεδρος των Η.Π.Α., *Joe Biden*, δήλωσε ότι «*η νέα συμφωνία περιλαμβάνει μια άνευ προηγουμένου προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ασφάλειας των δεδομένων και υπογραμμίζει την κοινή μας δέσμευση για την προστασία της ιδιωτικής ζωής, την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και το κράτος δικαίου*», ενώ η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *Ursula von der Leyen*, δήλωσε ότι «*η νέα συμφωνία θα επιτρέψει την προβλέψιμη και αξιόπιστη ροή δεδομένων μεταξύ της Ε.Ε. και των Η.Π.Α., διασφαλίζοντας την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των ατομικών ελευθεριών*». Σύμφωνα με το Δελτίο Τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,⁴³⁹ το διατλαντικό πλαίσιο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αντανακλά περισσότερο από ένα έτος λεπτομερών διαπραγματεύσεων μεταξύ των Η.Π.Α. και της Ε.Ε., με επικεφαλής την Υπουργό Εμπορίου των Η.Π.Α., *Gina Raimondo* και τον

⁴³⁸ Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Signals_intelligence.

⁴³⁹ Βλ. Σχετ. European Commission, European Commission and United States Joint Statement on Trans-Atlantic Data Privacy Framework, δελτίο τύπου, 25.3.2022, διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2087.

Επίτροπο Δικαιοσύνης της Ε.Ε., *Didier Reynders*. Επιπλέον, το νέο πλαίσιο θα παρέχει μια διαρκή βάση για τις διατλαντικές ροές δεδομένων, ώστε αφενός να προστατεύονται τα δικαιώματα των Ευρωπαίων - υποκειμένων των δεδομένων και αφετέρου να διευκολύνεται το διατλαντικό εμπόριο. Περαιτέρω, με την ενίσχυση των διασυννοριακών ροών δεδομένων, το νέο πλαίσιο στοχεύει στην προώθηση μιας ψηφιακής οικονομίας χωρίς αποκλεισμούς, στην οποία θα μπορούν να συμμετέχουν όλοι και στην οποία, επιχειρήσεις όλων των μεγεθών θα μπορούν να ευδοκιμήσουν. Η ανακοίνωση αυτή αποτελεί και μια απόδειξη της ισχύος της σχέσεως Η.Π.Α. - Ε.Ε., δεδομένου ότι με το νέο πλαίσιο ενισχύεται η μεταξύ τους συνεργασία, ως μια ευρύτερη κοινότητα δημοκρατιών, με απώτερο σκοπό την επίτευξη της ασφάλειας, τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, αλλά και τη δημιουργία οικονομικών ευκαιριών για τις επιχειρήσεις και τους πολίτες. Τους σκοπούς αυτούς θα εξυπηρετεί και το *Συμβούλιο Εμπορίου και Τεχνολογίας Ε.Ε.-Η.Π.Α. (TTC – EU-U.S. Trade and Technology Council⁴⁴⁰)* αλλά και άλλοι οργανισμοί, όπως ο *Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης – ΟΟΣΑ (OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development⁴⁴¹)*, σχετικά με τις ψηφιακές πολιτικές.

⁴⁴⁰ Βλ. Σχετ.: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σύσταση του Συμβουλίου Εμπορίου και Τεχνολογίας ΕΕ-ΗΠΑ, που θα λειτουργήσει ως αιχμή του δόρατος για έναν παγκόσμιο ψηφιακό μετασχηματισμό βασισμένο σε αξίες, δελτίο τύπου, 15.6.2021, διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_21_2990 και

TTC – EU-U.S. Trade and Technology Council: Το Συμβούλιο Εμπορίου και Τεχνολογίας Ε.Ε.-Η.Π.Α. χρησιμεύει ως φόρουμ για τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να συντονίζουν τις προσεγγίσεις τους σε βασικά παγκόσμια εμπορικά, οικονομικά και τεχνολογικά ζητήματα και να εμβαθύνουν τις διατλαντικές εμπορικές και οικονομικές σχέσεις με βάση αυτές τις κοινές αξίες. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/eu-us-trade-and-technology-council-2021-2024>.

⁴⁴¹ ΟΟΣΑ - *OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development*: Διεθνής οργανισμός, με έδρα στο Παρίσι, που δημιουργήθηκε το 1948, ως Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας αρχικά, με σκοπό να διαχειριστεί το σχέδιο Marshall για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αργότερα η ιδιότητα μέλους της επεκτάθηκε και σε μη ευρωπαϊκά κράτη, και το 1960 μετασηματίστηκε στον Οργανισμό

Στις 10 Ιουλίου 2023 τέθηκε σε ισχύ η νέα απόφαση επάρκειας⁴⁴² μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. (“*Data Privacy Framework*” – *DPF*) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ ένα χρόνο σχεδόν μετά, τον Οκτώβρη του 2024 η Επιτροπή υπέβαλε κείμενο πρώτης αξιολόγησης⁴⁴³ του πλαισίου στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σύμφωνα με τις απαιτήσεις περιοδικών αξιολογήσεων του πλαισίου, που έχουν τεθεί μέσω της απόφαση επάρκειας, σχετικά με την εξασφάλιση επαρκούς επιπέδου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τη διαβίβαση δεδομένων από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α. Όπως ορίζεται και στην Αιτιολογική Σκέψη 211 της απόφασης επάρκειας του DPF, η πρώτη αξιολόγηση του πλαισίου, η οποία λαμβάνει χώρα ένα χρόνο μετά από τη θέση σε ισχύ της απόφασης, εστιάζει στη διαπίστωση του εάν όλα όσα προβλέπονται στο πλαίσιο, έχουν εφαρμοστεί και λειτουργούν αποτελεσματικά. Επιπλέον, λαμβάνονται υπόψη όλες οι τρέχουσες νομικές εξελίξεις στο διάστημα της λειτουργίας του

Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης – ΟΟΣΑ (OECD). Στον ΟΟΣΑ (OECD) συμμετέχουν ανεπτυγμένες χώρες που υποστηρίζουν τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Ο οργανισμός παρέχει ένα περιβάλλον όπου οι κυβερνήσεις μπορούν να συγκρίνουν εφαρμογές πολιτικής, να βρουν απαντήσεις στα κοινά προβλήματα, να προσδιορίσουν τις καλές πρακτικές και να συντονίσουν τις εσωτερικές και διεθνείς πολιτικές. Η ΟΟΣΑ συλλέγει στοιχεία, παρακολουθεί τις τάσεις και αναλύσεις, καθώς και τις προβλέψεις οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης ερευνώνται οι κοινωνικές αλλαγές ή πιθανά εξελισσόμενα σενάρια στο εμπόριο, το περιβάλλον, η γεωργία, η τεχνολογία, τη φορολογία και διάφορα άλλα πεδία.

Βλ. Σχετ. <https://en.wikipedia.org/wiki/OECD>.

⁴⁴² Commission Implementing Decision EU 2023/1795 of 10 July 2023 pursuant to Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the adequate level of protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2023/1795/oj.

⁴⁴³ Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

πλαisiού, σε συνάρτηση με όλες τις πτυχές της λειτουργίας του⁴⁴⁴ και στο τέλος εξάγονται ορισμένα συμπεράσματα από την αξιολόγηση.

Γενικά, στην πρώτη αξιολόγηση της απόφασης επάρκειας του DPF, η οποία πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβρη του 2024, εκ πρώτης όψεως, δεν μπορεί κάποιος να εντοπίσει εύκολα παθογένειες. Ωστόσο, με μια προσεκτική μελέτη, οι λανθάνουσες παθογένειες του πλαisiού αναδύονται στην επιφάνεια και προκαλούν ανησυχία. Η αξιολόγηση αυτή ακολουθεί μια μέθοδο ανάλυσης των πτυχών λειτουργίας του πλαisiού, η οποία έχει τη δομή της παράθεσης διαπιστώσεων στην αρχή και της εξαγωγής συμπερασμάτων στο τέλος. Στο σημείο των διαπιστώσεων, περισσότερο «συζητούνται», παρά αναλύονται οι εμπορικές πτυχές, αλλά και οι πτυχές που σχετίζονται με την πρόσβαση και τη χρήση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία διαβιβάζονται βάσει του πλαisiού DPF, για την προστασία των δεδομένων από τις δημόσιες αρχές των Η.Π.Α. Τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα από την αξιολόγηση, τα οποία είναι - τουλάχιστον - επιφανειακά και δίνουν την αίσθηση ότι δεν υπεισέρχονται σε βάθος κριτικής αξιολόγησης.

Ειδικότερα, όσον αφορά στις εμπορικές πτυχές του πλαisiού DPF, αρχικά αναλύεται η διαδικασία πιστοποίησης των αμερικάνικων εταιρειών, οι οποίες επιθυμούν να εισάγουν δεδομένα από την Ε.Ε. με βάση το πλαίσιο DPF. Έτσι, σύμφωνα με το DPF, κάθε εταιρεία που ενδιαφέρεται να πιστοποιηθεί, ακολουθεί τη διαδικασία της πιστοποίησης σύμφωνα με τις βασικές αρχές του DPF (*DPF Principles*) στο Υπουργείο Εμπορίου των Η.Π.Α., την οποία πρέπει να επαναλαμβάνει κάθε έτος. Η πιστοποίηση αυτή δε,

⁴⁴⁴ Βλ. Σχετ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §1, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

προϋποθέτει ότι η εταιρεία υπόκειται στις εξουσίες έρευνας και επιβολής της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Εμπορίου (FTC – Federal Trade Commission) ή του Υπουργείου Μεταφορών (DoT – U.S. Department of Transportation) των Η.Π.Α., ότι δηλώνει δημοσίως τη δέσμευσή της να συμμορφώνεται με τις βασικές αρχές του DPF, να δημοσιοποιεί σχέδιο πολιτικής προστασίας της ιδιωτικής ζωής που έχει καταρτίσει και να εφαρμόζει πλήρως αυτές τις απαιτήσεις⁴⁴⁵. Το Υπουργείο Εμπορίου, προτού πιστοποιήσει την εκάστοτε ενδιαφερόμενη εταιρεία, ελέγχει εάν πληρούνται σωρευτικά όλες οι ανωτέρω προϋποθέσεις - απαιτήσεις πιστοποίησης και ακολούθως πιστοποιεί⁴⁴⁶. Στη συνέχεια, το Υπουργείο Εμπορίου ενημερώνει την εταιρεία ότι μπορεί να αναρτήσει την πολιτική της για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και μόλις γίνει η δημοσιοποίηση της πολιτικής, επιβεβαιώνει την πιστοποίηση και ενσωματώνει την εταιρεία στον κατάλογο του DPF στον ιστότοπό του. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, μπορούν να πραγματοποιούνται διαβιβάσεις δεδομένων από την Ε.Ε. προς τις πιστοποιημένες εταιρείες, οι οποίες μπορούν να επικαλούνται το πλαίσιο DPF για την εισαγωγή των δεδομένων από την Ε.Ε. και μάλιστα, ήδη, από την ημερομηνία, κατά την οποία το Υπουργείο Εμπορίου έχει εγγράψει την εκάστοτε εταιρεία στον κατάλογο των πιστοποιημένων εταιρειών με βάση το DPF⁴⁴⁷.

⁴⁴⁵ Βλ. Σχετ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §2.1.1., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

⁴⁴⁶ Βλ. Σχετ. Commission Implementing Decision EU 2023/1795 of 10 July 2023 pursuant to Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the adequate level of protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Annex III, https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2023/1795/oj.

⁴⁴⁷ Βλ. Σχετ. Commission Implementing Decision EU 2023/1795 of 10 July 2023 pursuant to Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the adequate level of protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Section I, Paragraph 3 of Annex I, https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2023/1795/oj.

Σύμφωνα με την αξιολόγηση, φαίνεται πως οι εταιρείες, οι οποίες έχουν πιστοποιηθεί με βάση το πλαίσιο DPF, έχουν λάβει ορισμένα μέτρα διασφάλισης της συμμόρφωσης με τις αρχές του DPF (*DPF principles*). Επιπλέον, στην αξιολόγηση, η Επιτροπή εκφράζει την ικανοποίησή της γενικότερα για τις προθέσεις του Υπουργείου για την ανάπτυξη αυτοματοποιημένων εργαλείων που στοχεύουν στον αποτελεσματικότερο και συστηματικότερο εντοπισμό τυχόν ζητημάτων συμμόρφωσης, αλλά και ψευδών ισχυρισμών συμμετοχής στο πλαίσιο DPF⁴⁴⁸. Ακόμα, εκφράζει την ικανοποίησή της σχετικά με τον συστηματικό έλεγχο επί των παραβιάσεων του DPF, που ασκείται από την *Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου (FTC – Federal Trade Commission)*, κατά τις έρευνές της για την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Ωστόσο, προβληματισμό εγείρει η διαπίστωση ότι ο υπεύθυνος για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης, που είναι το Υπουργείο Εμπορίου, κατά το πρώτο έτος λειτουργίας του πλαισίου, σύμφωνα με την αξιολόγηση, εστίασε κυρίως στη θέσπιση του πλαισίου και στη διαδικασία της πιστοποίησης, παρά στον έλεγχο συμμόρφωσης με το πλαίσιο.

Σε επίπεδο δυνατοτήτων προσφυγής των υποκειμένων των δεδομένων, σύμφωνα με το πλαίσιο DPF, παρέχονται ορισμένες δυνατότητες προσφυγής για τις περιπτώσεις μη συμμόρφωσης πιστοποιημένων εταιρειών/οργανισμών με τις αρχές του DPF⁴⁴⁹. Για παράδειγμα, ένα

⁴⁴⁸ Βλ. Σχέτ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §2.1.2., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

⁴⁴⁹ Βλ. Σχέτ. Commission Implementing Decision EU 2023/1795 of 10 July 2023 pursuant to Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the adequate level of protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Section I, Section 2.4, https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2023/1795/oj.

υποκείμενο δεδομένων μπορεί, είτε να ζητήσει άμεσα την επίλυση του ζητήματος μη συμμόρφωσης από την πιστοποιημένη με το DPF εταιρεία/οργανισμό, είτε να υποβάλει καταγγελία ενώπιον *Ανεξάρτητου Μηχανισμού Προσφυγής (IRM – Independent Review Mechanism)*, που μπορεί να οριστεί για τη διερεύνηση και την επίλυση καταγγελιών και, ο οποίος μπορεί να είναι είτε φορέας εναλλακτικής επίλυσης διαφορών ή Εποπτική Αρχή Προστασίας Δεδομένων (*DPA – Data Protection Authority*). Τους Ανεξάρτητους Μηχανισμούς Προσφυγής, που έχουν επιλεγεί μέχρι σήμερα από τις πιστοποιημένες εταιρείες, αποτελούν μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, εταιρείες διαιτησίας και διαμεσολάβησης ή ακόμα και εταιρείες τεχνολογίας, που αντικείμενό τους έχουν τη συμμόρφωση με την προστασία της ιδιωτικής ζωής (privacy compliance), όπως οι *BBB*⁴⁵⁰, *JAMS*⁴⁵¹, *TRUSTe*⁴⁵² και *VeraSafe*⁴⁵³. Στην περίπτωση που δεν κατορθωθεί να επιλυθεί ικανοποιητικά μία καταγγελία που έχει υποβληθεί από υποκείμενα των δεδομένων, τότε προβλέπεται η δυνατότητα ενεργοποίησης της διαδικασίας της δεσμευτικής διαιτησίας ενώπιον της *Επιτροπής του DPF (EU – U.S. DPF*

⁴⁵⁰ *BBB - Better Business Bureau*: Αμερικάνικος ιδιωτικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός που εστιάζει στην προώθηση της εμπιστοσύνης στην αγορά και αποτελείται από 92 ανεξάρτητα ενσωματωμένους τοπικούς οργανισμούς BBB στις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά, οι οποίοι συντονίζονται υπό τη Διεθνή Ένωση Γραφείων Καλύτερης Επιχειρήσης (IABBB) στο Arlington της Virginia. https://en.wikipedia.org/wiki/Better_Business_Bureau.

⁴⁵¹ *JAMS - Judicial Arbitration and Mediation Services*: Κερδοσκοπικός οργανισμός εναλλακτικών υπηρεσιών επίλυσης διαφορών, συμπεριλαμβανομένης της διαμεσολάβησης και της διαιτησίας, με έδρα τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ιδρύθηκε το 1979 από τον H. Warren Knight, πρώην δικαστή του Ανώτατου Δικαστηρίου της Καλιφόρνια, στη Santa Ana της California. [https://en.wikipedia.org/wiki/JAMS_\(organization\)](https://en.wikipedia.org/wiki/JAMS_(organization)).

⁴⁵² *TRUSTe - TrustArc Inc.*: Εταιρεία τεχνολογίας συμμόρφωσης με την προστασία της ιδιωτικής ζωής με έδρα το Walnut Creek της California. Η εταιρεία παρέχει λογισμικό και υπηρεσίες που βοηθούν τις εταιρείες να επικαιροποιήσουν τις διαδικασίες διαχείρισης του απορρήτου τους, ώστε να συμμορφώνονται με τους κυβερνητικούς νόμους και τις βέλτιστες πρακτικές. <https://en.wikipedia.org/wiki/TrustArc>.

⁴⁵³ *VeraSafe*: Εταιρεία παροχής υπηρεσιών συμμόρφωσης με την ιδιωτική ζωή, προστασίας δεδομένων και ασφάλειας πληροφορικής (IT Security) με έδρα στην Washington D.C. <https://verasafe.com/about-us/>.

Panel), ως προσφυγή έσχατης λύσης⁴⁵⁴. Για τη διαχείριση του μηχανισμού δεσμευτικής διαιτησίας έχει επιλεγθεί από το Υπουργείο Εμπορίου το Διεθνές Κέντρο Επίλυσης Διαφορών (ICDR⁴⁵⁵ – *International Centre for Dispute Resolution*), το οποίο είναι το διεθνές τμήμα της Αμερικανικής Ένωσης Διαιτησίας⁴⁵⁶ (AAA – *American Arbitration Association*), που αποτελεί τον μεγαλύτερο οργανισμό διαιτησίας διεθνώς.

Σε επίπεδο θεσμικής εξέλιξης των Η.Π.Α., σύμφωνα με την αξιολόγηση⁴⁵⁷, οι Η.Π.Α., από τη θέση σε ισχύ της νέας απόφασης επάρκειας κι έπειτα, έχουν λάβει ορισμένες θεσμικές πρωτοβουλίες⁴⁵⁸ όσον αφορά στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τόσο σε νομοθετικό, όσο και σε κανονιστικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο νομολογίας. Ωστόσο,

⁴⁵⁴ Βλ. Σχετ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §2.1.3., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

⁴⁵⁵ *ICDR – International Centre For Dispute Resolution*: Το ICDR είναι το διεθνές τμήμα του μεγαλύτερου διαιτητικού οργανισμού στον κόσμο, της Αμερικανικής Ένωσης Διαιτησίας (AAA) και αποτελεί τον σημαντικότερο πάροχο παγκόσμιων λύσεων επίλυσης συγκρούσεων σε επιχειρήσεις και οργανισμούς που εμπλέκονται σε διασυνοριακές διαφορές. https://icdr.org/about_icdr.

⁴⁵⁶ *AAA – American Arbitration Association*: Μη κερδοσκοπικός οργανισμός, με έδρα στη Νέα Υόρκη, που επικεντρώνεται στον τομέα της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, παρέχοντας υπηρεσίες σε άτομα και οργανισμούς που επιθυμούν να επιλύσουν συγκρούσεις εκτός δικαστηρίου, και ένας από τους διάφορους οργανισμούς διαιτησίας που διαχειρίζεται διαδικασίες διαιτησίας, διαμεσολάβησης και άλλες μορφές εναλλακτικής επίλυσης διαφορών. Η AAA διαχειρίζεται επίσης το Διεθνές Κέντρο Επίλυσης Διαφορών (ICDR), το οποίο ιδρύθηκε το 1996 και τις διεθνείς διαδικασίες διαιτησίας που κινήθηκαν σύμφωνα με τους κανόνες της AAA. Το ICDR διαθέτει σήμερα γραφεία στη Νέα Υόρκη, την Πόλη του Μεξικού, τη Σιγκαπούρη και το Μπαχρέν. https://en.wikipedia.org/wiki/American_Arbitration_Association.

⁴⁵⁷ Βλ. Σχετ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §2.1.5., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

⁴⁵⁸ Βλ. Σχετ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §2.1.5., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

αυτό που δεν σχολιάζεται καθόλου στην αξιολόγηση, όμως γίνεται προδήλως αντιληπτό, είναι ότι αυτές οι πρωτοβουλίες εξαντλούνται στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και του ιδιωτικού βίου των Αμερικανών πολιτών. Συνεπώς, στόχο αυτών των πρωτοβουλιών θα έπρεπε να αποτελεί η σύγκλιση του τρόπου προστασίας της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ακόμα και μέσω της χρήσης ανάλογων νομικών εννοιών⁴⁵⁹.

Σε ομοσπονδιακό επίπεδο, ο τέως Πρόεδρος των Η.Π.Α., Joe Biden, κατά τη διάρκεια της θητείας του, εξέδωσε ορισμένα εκτελεστικά διατάγματα σχετικά με τη χρήση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα Αμερικανών πολιτών. Από τα πιο σημαντικά ήταν το διάταγμα *EO 14117*⁴⁶⁰ της 28^{ης} Φεβρουαρίου 2024, με το οποίο απαγορεύονται ή περιορίζονται οι συναλλαγές, οι οποίες αφορούν σε ορισμένες κατηγορίες ευαίσθητων δεδομένων (δεδομένα υγείας, βιομετρικά και γενετικά δεδομένα), με οντότητες σε ορισμένες χώρες όπως η *Κίνα*, η *Ρωσία*, το *Ιράν*, η *Κούβα*, η *Βόρεια Κορέα* και η *Βενεζουέλα*, που αποτελούν σταθερά πηγές ανησυχίας για της Η.Π.Α. και έχουν μάλιστα χαρακτηριστεί ως «εξωτερικοί αντίπαλοι των Η.Π.Α.⁴⁶¹», αλλά και το διάταγμα *EO 14110*⁴⁶² της 30^{ης} Οκτώβρη 2023,

⁴⁵⁹ Βλ. Σχετ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §2.1.5, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

⁴⁶⁰ Βλ. Σχετ. Federal Register, The Daily Journal of the United States Government, Executive Order 14117 of February 28, 2024, “*Preventing Access to Americans’ Bulk Sensitive Personal Data and United States Government-Related Data by Countries of Concern*”, <https://www.federalregister.gov/documents/2024/03/01/2024-04573/preventing-access-to-americans-bulk-sensitive-personal-data-and-united-states-government-related>.

⁴⁶¹ Βλ. Σχετ. Code of Federal Regulations, Title 15, Subtitle B, Chapter VII, Subchapter E, Part 791, §791.4 (a) “*Determination of foreign adversaries*”, <https://www.ecfr.gov/current/title-15/subtitle-B/chapter-VII/subchapter-E/part-791>.

⁴⁶² Βλ. Σχετ. Executive Order 14110 of October 30, 2023, “*Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence*”,

σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη και την προστασία από τυχόν κινδύνους που επιφέρει η εφαρμογή της, για την ιδιωτική ζωή.

Τον Δεκέμβρη του 2024, το Τμήμα Εθνικής Ασφάλειας του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α. εξέδωσε τελικό *Κανονισμό*⁴⁶³ για την εφαρμογή του *EO 14117* εκτελεστικού διατάγματος του Προέδρου Biden, το οποίο, ακολούθως, τέθηκε σε ισχύ στις 8 Απριλίου 2025⁴⁶⁴ με διάρκεια 90 ημερών (μέχρι τις 8 Ιουλίου 2025). Ωστόσο, το διάταγμα *EO 14110*, σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη, δεν είχε αίσια έκβαση, καθώς ακυρώθηκε⁴⁶⁵, μαζί με άλλα 74 εκτελεστικά διατάγματα, τα οποία κρίθηκαν ως επιβλαβή για τις Η.Π.Α., από τον νεοεκλεγέντα Πρόεδρο των Η.Π.Α., *Donald Trump*, με το πρώτο Εκτελεστικό Διάταγμα που εξέδωσε, εντός λίγων ωρών από την ανάληψη των καθηκόντων του, στις 20 Ιανουαρίου 2025.

Μία ακόμα χαρακτηριστική έκφραση «μεροληπτικής» προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εκ μέρους των Η.Π.Α. αποτελεί η περίπτωση της εφαρμογής *TikTok*, δημιούργημα της εταιρείας *TikTok Inc.*, που έχει ως έδρα της Καλιφόρνια των Η.Π.Α., αλλά αποτελεί θυγατρική της εταιρείας κινεζικών συμφερόντων *ByteDance*, με έδρα το Πεκίνο. Πιο αναλυτικά, το 2020, ο Πρόεδρος Trump είχε προτείνει την απαγόρευση της

<https://www.federalregister.gov/documents/2023/11/01/2023-24283/safe-secure-and-trustworthy-development-and-use-of-artificial-intelligence>.

⁴⁶³ Βλ. Σχετ. National Security Division, U.S. Department of Justice, Foreign Investment Review Section (FIRS), Data Security, <https://www.justice.gov/nsd/data-security> και https://www.justice.gov/d9/2024-12/NSD%20104%20-%20Data%20Security%20-%201124-AA01%20-%20Final%20Rule_0.pdf.

⁴⁶⁴ United States Department of Justice, Data Security Program: Implementation and Enforcement Policy Through July 8, 2025, <https://www.justice.gov/opa/media/1396346/dl?inline>, <https://www.justice.gov/nsd/data-security>.

⁴⁶⁵ Βλ. Σχετ. Presidential Actions, Executive Order: Initial Rescissions of Harmful Executive Orders and Actions, January 20, 2025, <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/initial-rescissions-of-harmful-executive-orders-and-actions/>.

λειτουργίας της εφαρμογής *TikTok*, καθώς τη θεωρούσε απειλή για τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομία και την εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. Πιο αναλυτικά, τόνιζε την απειλή από την επεξεργασία και παρακολούθηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα Αμερικανών χρηστών και διαλόγων τους από τις κινεζικές μυστικές κυβερνητικές υπηρεσίες, για λόγους κατασκοπίας, προπαγάνδας κ.ά. Ακολούθως, ο Πρόεδρος Trump εξέδωσε σχετικό εκτελεστικό διάταγμα⁴⁶⁶ για την απαγόρευση του *TikTok*, το οποίο βασιζόταν νομικά σε προηγούμενο εκτελεστικό διάταγμα του 2019⁴⁶⁷, σχετικά με τη διασφάλιση της αλυσίδας εφοδιασμού τεχνολογίας, πληροφοριών, επικοινωνιών και υπηρεσιών. Η απαγόρευση αυτή εφαρμόστηκε επί προεδρίας Trump, αλλά έπαυσε στη συνέχεια, επί προεδρίας Biden. Το 2020 προτάθηκε προς ψήφιση νομοσχέδιο⁴⁶⁸, το οποίο στόχευε στην απαγόρευση της χρήσης της εφαρμογής *TikTok* από όλες τις ομοσπονδιακές κυβερνητικές συσκευές, ενώ ο εκτελεστικός νόμος⁴⁶⁹ τέθηκε σε ισχύ το 2023, επί θητείας του Προέδρου Biden.

Ακολούθως, στις 23 Απριλίου του 2024, ψηφίστηκε από το Κογκρέσο ο «*Νόμος για την Προστασία των Αμερικανών από Εφαρμογές που Ελέγχονται*

⁴⁶⁶ Executive Order 13942 of August 6, 2020, “*Addressing the Threat Posed by TikTok, and Taking Additional Steps To Address the National Emergency With Respect to the Information and Communications Technology and Services Supply Chain*”, <https://www.federalregister.gov/documents/2020/08/11/2020-17699/addressing-the-threat-posed-by-tiktok-and-taking-additional-steps-to-address-the-national-emergency>.

⁴⁶⁷ Executive Order 13873 of May 15, 2019, “*Securing the Information and Communications Technology and Services Supply Chain*”, <https://www.federalregister.gov/documents/2019/05/17/2019-10538/securing-the-information-and-communications-technology-and-services-supply-chain>.

⁴⁶⁸ S.3455 – “*No TikTok on Government Devices Act*”, 116th Congress (2019-2020), Sen. Hawley, Josh [R-MO], Introduced 03/12/2020, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/3455>.

⁴⁶⁹ H.R.2617 - Consolidated Appropriations Act, 2023, Division R, “*No TikTok on Government Devices*”, Introduced 12/29/2022, <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/2617/text>.

από Ξένους Αντιπάλους⁴⁷⁰», ο οποίος αφορά στην προστασία των δεδομένων των Αμερικανών πολιτών από «ξένες» εταιρείες μέσω κοινωνικής δικτύωσης που δεν εδρεύουν και δεν ελέγχονται στην Αμερική, αλλά έχουν την ουσιαστική τους έδρα σε χώρες, που σταθερά χαρακτηρίζονται ως «ξένοι αντίπαλοι» των Η.Π.Α. και που θεωρούνται επικίνδυνες για την εθνική ασφάλεια των Η.Π.Α. Στο συγκεκριμένο νόμο μάλιστα, κατονομάζεται η κινεζική εταιρεία *ByteDance*, αλλά και η *TikTok Inc.*, ως εταιρείες που ελέγχονται από ξένο αντίπαλο, εννοώντας την Κίνα. Επιπλέον, ο νόμος υποχρέωνε την *ByteDance* να επιλέξει εντός εννέα (9) μηνών, είτε να παύσει τις δραστηριότητές της εντός των Η.Π.Α., είτε να πωλήσει την εταιρεία σε κάποια εταιρεία αμερικανικών συμφερόντων. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης της εταιρείας, η εφαρμογή του *TikTok* θα σταματούσε να είναι διαθέσιμη εντός των Η.Π.Α., ενώ η προθεσμία πώλησης της εταιρείας θα εξέπνεε στις 19 Ιανουαρίου 2025.

Ακολούθησε δικαστική προσφυγή της εταιρείας στα αμερικανικά δικαστήρια και στο Supreme Court⁴⁷¹, όπου η εταιρεία επικαλέστηκε ότι ο Νόμος παραβίαζε την Πρώτη και την Πέμπτη Τροποποίηση του Αμερικανικού Συντάγματος, ωστόσο, όλες οι προσφυγές απορρίφθηκαν ως αντισυνταγματικές, καθώς κρίθηκε ότι ο «*Νόμος για την Προστασία των Αμερικανών από Εφαρμογές που Ελέγχονται από Ξένους Αντιπάλους*» είναι συνταγματικός και αντιμετωπίζει ουσιαστικά ένα ζήτημα εθνικής ασφαλείας. Η *TikTok*, μετά από την απόφαση του Supreme Court, ανακοίνωσε ότι θα σταματούσε τη δραστηριότητά της στις Η.Π.Α. μέχρι τις 19 Ιανουαρίου του

⁴⁷⁰ Βλ. Σχετ. Public Law No. 118-50 (04/24/2024), Division I – “*Protecting Americans’ Data from Foreign Adversaries Act of 2024*”, H.R.815 - Making emergency supplemental appropriations for the fiscal year ending September 30, 2024, and for other purposes, 118th Congress (2023-2024), <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/815/text>.

⁴⁷¹ Βλ. Σχετ. *TikTok v. Garland*, https://en.wikipedia.org/wiki/TikTok_v._Garland.

2025 και στις 18 Ιανουαρίου του 2025 έπαυσε η λειτουργία και η διαθεσιμότητα της εφαρμογής του *TikTok* στις Η.Π.Α. Ωστόσο, μόλις ορκίστηκε ο νέος Πρόεδρος Trump, στις 20 Ιανουαρίου 2025, εξέδωσε εκτελεστικό διάταγμα⁴⁷², με το οποίο έδινε παράταση στην υποχρέωση παύσης της λειτουργίας του *TikTok*, αλλά και στην εφαρμογή των διατάξεων του «*Νόμου για την Προστασία των Αμερικανών από Εφαρμογές που Ελέγχονται από Ξένους Αντιπάλους*». Έτσι, αποκαταστάθηκε προσωρινά η λειτουργία και διαθεσιμότητα της εφαρμογής μέσω των πλατφορμών της *Apple* και της *Google*, ενώ αναμένονται εξελίξεις.

Γενικώς, τα προεδρικά εκτελεστικά διατάγματα των Η.Π.Α., ως νομοθετικές πράξεις, αφενός, αναθέτουν στον αρμόδιο Εισαγγελέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης την πρόταση και έκδοση των ανάλογων Κανονισμών, αφετέρου, η μετουσίωσή τους σε νόμους και Κανονισμούς, αλλά και η μακροήμερευσή τους δεν θεωρείται εγγυημένη, καθώς, αφού εκδοθούν, παραμένουν σε ισχύ μέχρι να ακυρωθούν, να ανακληθούν, να κριθούν παράνομα ή να λήξουν οι όροι τους. Επίσης, ο εκάστοτε Πρόεδρος των Η.Π.Α. δύναται να ανακαλεί, να τροποποιεί ή να εισάγει εξαιρέσεις σε οποιοδήποτε εκτελεστικό διάταγμα, είτε το διάταγμα εκδόθηκε από τον ίδιο, είτε από έναν προκάτοχό του, όπως συνέβη εν προκειμένω. Έτσι, ο χρόνος ζωής των εκτελεστικών διαταγμάτων και η προοπτική να «αντέξουν» και να μετουσιωθούν σε νόμους και Κανονισμούς, εξαρτάται από την εκάστοτε Κυβέρνηση, που σημαίνει ότι τα διατάγματα μπορούν να ανακαλούνται αναλόγως με την πολιτική «ατζέντα» που επιθυμεί ο εκάστοτε Πρόεδρος να ακολουθήσει, αλλά και το βαθμό πολιτικής εσωστρέφειας, που εκφράζεται

⁴⁷² Executive order of 20th January 2025, “*Application of Protecting Americans from Foreign Adversary Controlled Applications Act to TikTok*”, <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/application-of-protecting-americans-from-foreign-adversary-controlled-applications-act-to-tiktok/>.

μέσα από τον βαθμό προτεραιότητας που δίνεται στα διεκδίκηση δικαιωμάτων.

Σε επίπεδο νομολογίας των Η.Π.Α., πολύ σημαντική είναι η απόφαση του Supreme Court στην υπόθεση *Loper Bright Enterprises κατά Raimondo*⁴⁷³, της 28ης Ιουνίου 2024, η οποία ακυρώνει προηγούμενη νομολογία σχετικά με το δόγμα *Chevron*⁴⁷⁴, σύμφωνα με το οποίο τα δικαστήρια εφαρμόζουν την αρχή του σεβασμού της εύλογης ερμηνείας του νόμου από ένα ρυθμιστικό οργανισμό (*Regulatory Agency*), σε περίπτωση ασάφειας σε νόμο που εφαρμόζεται από τον εν λόγω οργανισμό. Στην πράξη, το δόγμα *Chevron* ορίζει ότι σε περιπτώσεις, όπου ένας ομοσπονδιακός οργανισμός λαμβάνει μια απόφαση και κάποια επιχείρηση την προσβάλλει, τότε τα δικαστήρια εφαρμόζουν το δόγμα που, επί της ουσίας, υπαγορεύει ότι θα πρέπει να ευνοείται το ισχυρότερο μέρος, εν προκειμένω ο ομοσπονδιακός οργανισμός. Έτσι, με τη δημοσίευση της απόφασης του Supreme Court, η οποία ακύρωσε την εφαρμογή του δόγματος *Chevron*, ορισμένες ΜΚΟ εξέφρασαν ανησυχίες σχετικά με τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει η απόφαση αυτή στην εξουσία θέσπισης κανόνων της *Ομοσπονδιακής Επιτροπής Εμπορίου των Η.Π.Α. (FTC)*, στο πεδίο της προστασίας του ιδιωτικού βίου, αν και παρ' όλα αυτά αναγνώρισαν ότι ενδέχεται να μην υπάρξει αντίκτυπος ή να είναι περιορισμένος, στις εξουσίες επιβολής της.

Στην πράξη, η ακύρωση του δόγματος *Chevron* παρέχει πολύ μεγάλη «ευελιξία» στις αμερικανικές επιχειρήσεις, γεγονός που εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για την ανεξέλεγκτη δράση αυτών και ενδεχομένως για την

⁴⁷³ U.S. Supreme Court, *Loper Bright Enterprises v. Raimondo*, 603 U.S., June 28, 2024, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/603/22-451/>.

⁴⁷⁴ Βλ. Σχετ. U.S. Supreme Court, *Chevron U.S.A., Inc. v. NRDC*, 467 U.S. 837 (1984), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/467/837/> και “*Chevron defence*” στο: https://www.law.cornell.edu/wex/chevron_deference.

καταστρατήγηση ορισμένων σημαντικών κανόνων και αποφάσεων των ομοσπονδιακών οργανισμών, που μέχρι πρότινος «περιορίζαν» πιθανές αυθαιρεσίες και παρανομίες των επιχειρήσεων. Επί του ζητήματος της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και πιο συγκεκριμένα, επί του ζητήματος των διατλαντικών διαβιβάσεων, στη νέα απόφαση - πλαίσιο επάρκειας E.E. και Η.Π.Α. (DPF), όπως συζητήθηκε και ανωτέρω, προβλέπεται η λειτουργία ομοσπονδιακών οργανισμών, όπως η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου (FTC), ως ενός εκ των ρυθμιστικών μηχανισμών διασφάλισης των ανταλλαγών και της συνεργασίας μεταξύ των αρχών των Η.Π.Α. και των ευρωπαϊκών ανεξάρτητων αρχών προστασίας δεδομένων, που μαζί με το Υπουργείο Εμπορίου των Η.Π.Α., είναι επιφορτισμένοι με τη διεκπεραίωση των ερευνών και των παραπομπών ενώπιον των ανεξάρτητων αρχών, με σκοπό τη συμμόρφωση με το πλαίσιο DPF. Αυτή η ανησυχία που ακολούθησε μετά την ακύρωση του δόγματος *Chevron*, με την απόφαση της 28^{ης} Ιουνίου του 2024 του Supreme Court, διατυπώνεται και στην πρώτη αξιολόγηση του πλαισίου DPF, όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η Επιτροπή θα συνεχίσει να παρακολουθεί στενά αυτές και άλλες εξελίξεις (νομοθετικές και νομολογιακές) στις ΗΠΑ, ιδίως τυχόν περαιτέρω βήματα προς την κατεύθυνση ενός ολοκληρωμένου ομοσπονδιακού νόμου για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και τον πιθανό αντίκτυπο της πρόσφατης νομολογίας του Ανώτατου Δικαστηρίου στον ρόλο της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Εμπορίου (FTC) στον τομέα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής⁴⁷⁵.

⁴⁷⁵ Βλ. Σχετ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §2.1.5, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, είναι τουλάχιστον ανησυχητικό ότι οι νομοθετικές πρωτοβουλίες που λαμβάνονται από την πλευρά των Η.Π.Α, αφορούν κυρίως στην προστασία Αμερικανών πολιτών (υποκειμένων των δεδομένων) από την επεξεργασία των δεδομένων τους από χώρες, που σταθερά αποτελούν για τις Η.Π.Α. «στόχο» και πηγή «ανησυχίας», όπως η Ρωσία, η Κίνα και το Ιράν κ.ά. Είναι λοιπόν δύσκολο να μην προβληματίζει και να μη γεννά δεύτερες σκέψεις, σχετικά με λανθάνοντες σκοπούς των πρωτοβουλιών αυτών των Η.Π.Α., η τόσο μεροληπτική στάση των Η.Π.Α., αφενός, με την «επιλεκτική» προστασία των δικαιωμάτων των Αμερικανών πολιτών και αφετέρου, με την ευθεία «στόχευση» ορισμένων χωρών· η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι απαραίτητο να είναι ενιαία, ώστε να προστατεύονται ανεξαιρέτως όλα τα υποκείμενα των δεδομένων, τόσο «εσωτερικά» μιας χώρας, όσο και εξωτερικά και η, επί του παρόντος, μεροληπτική προστασία των Η.Π.Α. δε θα πρέπει να θεμελιώνεται μέσω της στοχοποίησης συγκεκριμένων «ενοχλητικών» προς τα συμφέροντα των Η.Π.Α. χωρών. Οι αρχές των Η.Π.Α., αλλά και οι αμερικάνικοι τεχνολογικοί κολοσσοί, οι οποίοι λειτουργούν και επιβάλλουν την ψηφιακή (και όχι μόνο) παρουσία τους, ως «τεχνο-φεουδάρχες», ορίζοντας και υποδεικνύοντας υπογείως τον ανταγωνισμό (ή τον μη ανταγωνισμό), θα πρέπει να επιδεικνύουν τον ανάλογο ζήλο στο να προστατεύουν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τόσο των Αμερικανών πολιτών εντός των Η.Π.Α., όσο και των πολιτών των χωρών εκτός Η.Π.Α. και να εγγυώνται έμπρακτα και ουσιαστικά τον σεβασμό των εθνικών και υπερεθνικών θεσμικών πλαισίων προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (όπως είναι ο ΓΚΠΔ), αλλά και των θεμελιωδών διεθνών συνθηκών προστασίας του ιδιωτικού βίου.

2.3 Οι παθογένειες της νέας απόφασης επάρκειας Ε.Ε. – Η.Π.Α. και ορισμένες σκέψεις για το μέλλον της

Η πρόσφατη συμφωνία μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. για δημιουργία νέου πλαισίου διατλαντικών διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (DPF) αποτελεί αδιαμφισβήτητα μια πολύ σημαντική εξέλιξη για το δίκαιο της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Είναι πρόδηλο ότι η τόσο, η απόφαση *Schrems II* του ΔΕΕ, όσο και η ακύρωση του *Privacy Shield* συνετέλεσαν στη δημιουργία του σημερινού πλαισίου DPF, φέρνοντας στο φως όλες τις παθογένειες του προκατόχου του, κυρίως ως προς την αποτυχία ουσιαστικής εξασφάλισης προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Συγκεκριμένα, η αδυναμία παροχής ικανοποιητικού και ισοδύναμου προς την Ε.Ε. επιπέδου προστασίας, οι παραβιάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα Ευρωπαίων πολιτών από τις αμερικάνικες υπηρεσίες πληροφοριών μέσω δραστηριοτήτων παρακολούθησης δεδομένων, υπό την επίκληση λόγων εθνικής ασφάλειας, καθώς και η ανεπάρκεια των μηχανισμών προσφυγής, ήταν παράγοντες που συνέτειναν άρδην στην αμφισβήτηση και εν τέλει στην ακύρωση του *Privacy Shield*. Το νέο πλαίσιο, το οποίο - θεωρητικά - στοχεύει στην επίλυση των ανωτέρω ζητημάτων, τέθηκε σε εφαρμογή, με την ελπίδα ότι θα καταφέρει να υπερακοντίσει τα προβλήματα του παρελθόντος, προβλέποντας σαφείς και οριοθετημένες προϋποθέσεις σχετικά με την ασφαλή διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, να θέσει περιορισμούς ως προς την τήρηση του «αναγκαίου» και του «αναλογικού» της πρόσβασης που δύνανται να έχουν οι Η.Π.Α. σε διαβιβαζόμενα εντός του εδάφους τους δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, και τέλος, να εγγυηθεί την ασφάλεια δικαίου, μέσω της ορθής και

αποτελεσματικής λειτουργίας μηχανισμών προσφυγής και ελέγχου συμμόρφωσης.

Ένα έτος μετά τη λειτουργία του και κατόπιν της πρώτης αξιολόγησής του, το πλαίσιο, ήδη, εμφανίζεται ανησυχητικά προβληματικό. Αν και μέσα από την - μάλλον - «επιφανειακή» προσέγγιση της έκθεσης της πρώτης αξιολόγησης δεν προκύπτει ρητώς κάποια αδυναμία του πλαισίου, παρ' όλα αυτά, όπως συζητήθηκε και ανωτέρω, είναι πρόδηλο ότι οι θεσμικές και νομοθετικές πρωτοβουλίες, οι οποίες έχουν ληφθεί εκ μέρους των Η.Π.Α., αφορούν στην προστασία των δικαιωμάτων των Αμερικανών πολιτών. Έτσι, δεν προκύπτει από κάπου ότι προστατεύονται αναλόγως τα δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών, κυρίως όσον αφορά στην άσκηση των δραστηριοτήτων παρακολούθησης των μυστικών υπηρεσιών ασφαλείας των Η.Π.Α., γεγονός που επιβεβαιώνεται, τόσο από το κείμενο της Έκθεσης αξιολόγησης⁴⁷⁶, όσο και από την Έκθεση του ΕΣΠΔ σχετικά με την πρώτη αξιολόγηση του πλαισίου από την Επιτροπή⁴⁷⁷, όπου γίνεται αναφορά στη σχετική ανησυχία ορισμένων ΜΚΟ, που συμμετείχαν στη διαβούλευση επί της αξιολόγησης, όσον αφορά στις πρακτικές ιδιωτικών εταιρειών τεχνολογίας να πωλούν στις αμερικάνικες μυστικές υπηρεσίες δεδομένα πολιτών.

Σύμφωνα με το ΕΣΠΔ, είναι πρόδηλο ότι τα τελευταία χρόνια, λόγω της εξέλιξης της ψηφιακής τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένων του γεωεντοπισμού των smartphones και άλλων συσκευών, καθώς και της

⁴⁷⁶ Βλ. Σχετ. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the first periodic review of the functioning of the adequacy decision on the EU-US Data Privacy Framework, 9.10.2024, §2.2.1.4, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024DC0451>.

⁴⁷⁷ Βλ. Σχετ. EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 58, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

συλλογής δεδομένων για διαφημιστικούς σκοπούς κατά τη χρήση επιγραμμικών υπηρεσιών, ο όγκος των εμπορικά διαθέσιμων δεδομένων έχει αυξηθεί ανησυχητικά, γεγονός που τα καθιστά ακόμα πιο «ευάλωτα» σε κάθε επεξεργασία τους. Είναι επίσης σαφές, ότι οι πληροφορίες που προκύπτουν από τα δεδομένα αυτά μπορούν να έχουν πολύ μεγάλη αξία για τις υπηρεσίες πληροφοριών. Επί του ζητήματος, το ΕΣΠΔ τονίζει ότι αυτή η κυβερνητική πρόσβαση των Η.Π.Α. σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εγείρει μια σειρά από ανησυχίες για την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Επιπλέον, προειδοποιεί ότι ο τρόπος, με τον οποίο τηρείται στην πράξη η θεμελιώδης αρχή της λογοδοσίας από τις Η.Π.Α. και τις αμερικάνικες εταιρείες και οργανισμούς, με βάση την τωρινή απόφαση επάρκειας – πλαίσιο DPF, απαιτεί την προσοχή της Επιτροπής⁴⁷⁸. Κι αυτό διότι, είναι δύσκολο στην πράξη να απαιτηθεί συμβατικά από το τρίτο μέρος να παρέχει το ίδιο επίπεδο προστασίας με αυτό που εγγυάται το νέο πλαίσιο DPF. Έτσι, το ΕΣΠΔ προτείνει ότι θα ήταν πολύ χρήσιμη μια Έκθεση από το αμερικάνικο Συμβούλιο Εποπτείας της Ιδιωτικότητας και των Πολιτικών Ελευθεριών (PCLOB - Privacy and Civil Liberties Oversight Board) επί του θέματος, προκειμένου να δοθούν ορισμένες συστάσεις σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η απόκτηση εμπορικά διαθέσιμων προσωπικών δεδομένων από τις αμερικάνικες υπηρεσίες πληροφοριών, θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί περαιτέρω, θεσμικά και κανονιστικά⁴⁷⁹.

⁴⁷⁸ Βλ. Σχετ. EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 62, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

⁴⁷⁹ Βλ. Σχετ. EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 63, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

Σχετικά με το ζήτημα της δυνατότητας άσκησης του δικαιώματος της αποτελεσματικής προσφυγής από τα υποκείμενα δεδομένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε., το ΕΣΠΔ εντοπίζει ορισμένα σημεία στην Έκθεση αξιολόγησης του πλαισίου DPF, που χρήζουν περαιτέρω διευκρινίσεων και δημιουργούν ανησυχία⁴⁸⁰. Επιπλέον, όσον αφορά στην πιστοποίηση της συμμόρφωσης των αμερικανικών επιχειρήσεων με το πλαίσιο DPF, το ΕΣΠΔ παρατηρεί ότι, αν και η διαδικασία πιστοποίησης φαίνεται να λειτουργεί ομαλά, παρ' όλα αυτά, το Υπουργείο Εμπορίου των Η.Π.Α. δεν έχει αυξήσει τους αυτεπάγγελτους ελέγχους και τις διαρθρωτικές δράσεις επιβολής, σχετικά με την ουσιαστική συμμόρφωση των πιστοποιημένων εμπορικών επιχειρήσεων, με βάση τις θεμελιώδεις αρχές του πλαισίου DPF, ενώ κάτι τέτοιο θα ήταν εύλογο και αναμενόμενο.

Παράλληλα, το ΕΣΠΔ τονίζει ότι οι βασικές αρχές (*DPF principles*), οι οποίες προβλέπονται στο πλαίσιο DPF, παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό αμετάβλητες σε σύγκριση με το καταργηθέν *Privacy Shield* και πως η ανάγκη για μεγαλύτερη εποπτεία στον τομέα αυτό είχε ήδη επισημανθεί και από την Επιτροπή και από το ΕΣΠΔ κατά τη διάρκεια των κοινών αξιολογήσεων του *Privacy Shield*⁴⁸¹. Ακόμα, επισημαίνει ότι, ήδη από την πρώτη αξιολόγηση του πλαισίου DPF, φάνηκε η έλλειψη μηχανισμών παρακολούθησης της ουσιαστικής συμμόρφωσης με τις θεμελιώδεις αρχές του νέου πλαισίου. Συνεπώς, σύμφωνα με το ΕΣΠΔ, είναι εμφανής η ανάγκη λειτουργίας

⁴⁸⁰ Βλ. Σχετ. EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 64, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

⁴⁸¹ Βλ. Σχετ. EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 65, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

μηχανισμών προληπτικού ελέγχου συμμόρφωσης, μια ανάγκη που προκύπτει και από τον πολύ μικρό αριθμό των καταγγελιών που υποβλήθηκαν κατά το πρώτο έτος λειτουργίας του πλαισίου.

Επίσης, το ΕΣΠΔ εντοπίζει ότι αρκετές από τις αμερικάνικες πιστοποιημένες εταιρείες στο πλαίσιο DPF δεν γνωρίζουν επαρκώς τις προϋποθέσεις για τις νόμιμες διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που προέρχονται από την Ε.Ε. και καταλήγουν σε τρίτες χώρες, οι οποίες δεν εγγυώνται επαρκές επίπεδο προστασίας με βάση το άρθρο 45 του ΓΚΠΔ. Παράλληλα, υπογραμμίζει ότι είναι αναγκαίο να διευθετηθεί το ζήτημα της σταθερής, ανά τα χρόνια, και προβληματικής για το δίκαιο της προστασίας δεδομένων, απόκλισης της έννοιας των «δεδομένων ανθρώπινου δυναμικού» ανάμεσα στις δυο έννομες τάξεις, της Ε.Ε. και των Η.Π.Α.⁴⁸² Έτσι, το ΕΣΠΔ ενθαρρύνει το Υπουργείο Εσωτερικών των Η.Π.Α. να λάβει πρωτοβουλίες καθοδήγησης και να δημοσιεύσει πρακτικές οδηγίες, ώστε να αποσαφηνιστούν οι γκρίζες και θολές ζώνες επί της πρακτικής εφαρμογής του DPF.

Όσον αφορά στην πρόσβαση των υπηρεσιών πληροφοριών των Η.Π.Α. σε δεδομένα Ευρωπαίων πολιτών, το ΕΣΠΔ δηλώνει ότι θα χαιρέτιζε την παροχή ρεαλιστικών παραδειγμάτων για τον τρόπο που ερμηνεύονται και εφαρμόζονται από τις Η.Π.Α. οι αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας και τονίζει τη σημασία της προσεκτικής παρακολούθησης αυτού του ζητήματος και κατά τις επόμενες αξιολογήσεις του πλαισίου DPF⁴⁸³.

⁴⁸² Βλ. Σχέτ. EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 66, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

⁴⁸³ Βλ. Σχέτ. EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy

Ταυτόχρονα, επισημαίνει ότι θα πρέπει να διασφαλιστεί επαρκές επίπεδο προστασίας και όσον αφορά στην κυβερνητική απόκτηση προσωπικών δεδομένων από τις υπηρεσίες πληροφοριών των Η.Π.Α. από ιδιώτες - μεσίτες δεδομένων και άλλες εμπορικές οντότητες⁴⁸⁴, που δεν καλύπτονται από το Εκτελεστικό διάταγμα 14086⁴⁸⁵ της 7^{ης} Οκτωβρίου 2022, που επί της ουσίας στόχευε στην υλοποίηση των στόχων που έθεσε η απόφαση *Schrems II* και την τήρηση των θεμελιωδών αρχών νομιμότητας και τον σεβασμό των δικαιωμάτων των δεδομένων, κατά τις δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών των Η.Π.Α.

Η επόμενη αξιολόγηση του πλαισίου DPF έχει οριστεί να λάβει χώρα μετά από τρία έτη. Το ΕΣΠΔ αναγνωρίζει τη σημασία να γίνει τότε επαναξιολόγηση⁴⁸⁶ και να μην εφαρμοστεί η μέγιστη οριζόμενη περίοδος των τεσσάρων ετών, καθώς φαίνεται πως υπάρχουν αρκετά ζητήματα, τα οποία θα πρέπει να παρακολουθούνται.

Συνοψίζοντας, το Data Privacy Framework (DPF), εάν καταφέρει να λειτουργήσει σωστά, εγκαθιδρύοντας την ασφάλεια και την προβλεψιμότητα, την οποία έχουν ανάγκη τόσο τα υποκείμενα όσο και οι επιχειρήσεις που μετέχουν στις διαβιβάσεις δεδομένων, θα διευκολύνει την

Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 67, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

⁴⁸⁴ EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 69, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

⁴⁸⁵ Executive Order 14086 of October 7, 2022, "Enhancing Safeguards for United States Signals Intelligence Activities", <https://www.federalregister.gov/documents/2022/10/14/2022-22531/enhancing-safeguards-for-united-states-signals-intelligence-activities>.

⁴⁸⁶ EDPB Report on the first review of the European Commission Implementing Decision on the adequate protection of personal data under the EU-US Data Privacy Framework, Adopted on 4 November 2024, Σκ. 70, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/other/edpb-report-first-review-european-commission-implementing_en.

απελευθέρωση των - ζωτικής σημασίας για την συνεχώς «ψηφιοποιούμενη» οικονομία Ε.Ε. και Η.Π.Α. - διατλαντικών διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Έτσι, σε ένα πιθανό κλίμα σταθερότητας που μπορεί να επιφέρει η εφαρμογή του, θα μπορούν να συμμετέχουν χωρίς ανασφάλεια και αμφιβολίες και μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις (SMEs) και να ενισχυθεί το διατλαντικό εμπόριο. Είναι γεγονός ότι η αρχική συμφωνία μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το πλαίσιο διαπνεόταν από τη φιλοδοξία να τεθούν στόχοι μακροπρόθεσμοι, που ως επίκεντρό τους θα έχουν αφενός την ενδεδειγμένη προστασία των υποκειμένων των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα - αποκρυσταλλώνοντας το σκοπό του ΓΚΠΔ - και αφετέρου την ενίσχυση της οικονομίας και των διατλαντικών σχέσεων. Ωστόσο, συμπληρώνοντας δύο χρόνια ζωής, το πλαίσιο DPF εγείρει πολλούς και βάσιμους προβληματισμούς για το κατά πόσο δεν αποτελεί μια κεκαλυμμένη και περιτυλιγμένη με θορυβώδεις και μη ρεαλιστικές υποσχέσεις παραλλαγή του *Privacy Shield*⁴⁸⁷... Η πιο ψύχραιμη προσέγγιση και πιθανολόγηση είναι ότι μάλλον, από όσα μας έχει διδάξει η νομολογιακή ιστορία, η μακροημέρευση του πλαισίου φαντάζει σχεδόν ιδεαλιστική και πιθανότατα η *Schrems III* να βρίσκεται ήδη προ των πυλών... Δυστυχώς, όταν τα θεμέλια του οικοδομήματος που έχει καταρρεύσει δις είναι σαθρά, τότε η κατάρρευση είναι σχεδόν βέβαιη. Για να επιβιώσει το εκκολαπτόμενο δημιούργημα, θα πρέπει να γίνουν ριζοσπαστικές αλλαγές, διαφορετικά, μονίμως θα διαγράφεται ένας αέναος φαύλος κύκλος. Κι αυτό, επειδή η θεσμική διαφύλαξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως

⁴⁸⁷ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, Σ. Παπακωνσταντίνου, «Διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο *Trans-Atlantic Data Privacy Framework*», SyntagmaWatch, 19/04/2022, Κεφ. IV (Σ. Παπακωνσταντίνου), <https://www.syntgamawatch.gr/trending-issues/diatlantikes-diaivaseis-dedomenwn-proswpikou-xarakthra-h-symfwnia-ee-kai-hpa-gia-to-neo-trans-atlantic-data-privacy-framework/>.

είναι και η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δεν μπορεί να παρέχεται ad hoc και à la carte... Γιατί, η υψίστης ηθικής και κοινωνικής αξίας, αρχή της ασφάλειας τους δικαίου, η οποία ενέχει υπερσυνταγματική εγγυητική λειτουργία σε ένα κράτος δικαίου και που πραγματώνεται μέσα από τον σεβασμό και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, θα πρέπει να επιδιώκεται ενιαία, και μέσω θετικών ενεργειών, εκ μέρους των θεσμικών δημιουργημάτων της Ε.Ε., ακόμα και εάν απαιτούνται ρηξικέλευθες επιλογές, όπως η εξωεδαφική εφαρμογή των ανάλογων εγγυητικών μηχανισμών, αλλά και η προσπάθεια σύγκλισης των διαφορετικών εννόμων τάξεων, με απώτερο σκοπό την επίτευξη ενιαίου και ισοδύναμου επιπέδου προστασίας. Διαφορετικά, οποιαδήποτε προσπάθεια για ενδελεχέστερη προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, θα καταρρέει έωλη, εις το διηνεκές.

VI. Ειδικότερα Ζητήματα Διαβιβάσεων

1. Ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας (“Health Applications”) και διαβιβάσεις δεδομένων⁴⁸⁸

Ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας

Στις ημέρες μας, στον τομέα της υγείας και κατά την παροχή υπηρεσιών υγείας, μεγάλοι όγκοι προσωπικών δεδομένων αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας· είναι γεγονός ότι εξαιτίας της ραγδαίας ψηφιακής εξέλιξης, στον τομέα της υγείας έχουν «εισχωρήσει» νέες τεχνολογίες διαχείρισης και επεξεργασίας πληροφοριών, όπως είναι οι εφαρμογές των “*smartphones*”, τα λεγόμενα “*applications*”, αλλά και φορητές συσκευές που «φοριούνται» από τους χρήστες, όπως είναι τα έξυπνα ρολόγια “*smart watches*” κ.ά. Οι εφαρμογές και οι συσκευές αυτές απευθύνονται, είτε στο καταναλωτικό κοινό, είτε στο αμιγώς ιατρικό κοινό, υποβοηθώντας το, κατά την παροχή υπηρεσιών υγείας, παρέχοντας κάποιες δυνατότητες που σχετίζονται με την υγεία ή τη φυσική κατάσταση του χρήστη τους. Αναμενόμενο είναι ότι εξαιτίας αυτών των υπηρεσιών που προσφέρονται, η χρήση και η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων υγείας είναι μεγάλη και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και προστασίας, ειδικά μετά τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, αφού εκτός από τα αμιγώς ιατρικά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, διαβιβάζονται και άλλων ειδών δεδομένα υγείας, για διαφορετικούς σκοπούς, συναφείς βέβαια προς τη διατήρηση και τη βελτίωση της υγείας, της ευεξίας και της φυσικής κατάστασης ενός ατόμου.

⁴⁸⁸ Βλ. Σχετ. Σ. Παπακωνσταντίνου, «Ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας (“Health Applications”), διαβατήρια υγείας και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την «ψηφιακή παρακολούθηση» των προσωπικών δεδομένων των χρηστών», Περιοδικό ΔιΤΕ, τ. 3/2020, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη.

Το θεσμικό πλαίσιο που κατοχυρώνεται με τον ΓΚΠΔ είναι αρκετά αναλυτικό σχετικά με το πώς και υπό ποιες προϋποθέσεις θα πρέπει τα δεδομένα υγείας να αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, ενώ παράλληλα, μέσω αυτού δίνονται σαφείς υποδείξεις ως προς το πώς θα πρέπει να αντιμετωπίζονται τα δεδομένα σε τέτοιες περιπτώσεις επεξεργασίας μέσω των “health applications”, ώστε να τηρούνται οι αρχές που θεμελιώνουν τη νομιμότητα⁴⁸⁹ κάθε επεξεργασίας τους. Πολλά από τα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία ή αποθηκεύονται όταν γίνεται χρήση ηλεκτρονικών εφαρμογών (“apps”) υγείας ή συσκευών, θεωρούνται δεδομένα υγείας, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας μέσω αυστηρών κανόνων διαφύλαξης της ιδιωτικότητας, λαμβανομένων υπόψη των σοβαρών επιπτώσεων που θα μπορούσε να επιφέρει η ελεύθερη και ανεξέλεγκτη χρήση τους⁴⁹⁰.

Επιπλέον, όπως αναλύθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, με την έξαρση της παγκόσμιας πανδημίας του COVID-19 το 2020, δημιουργήθηκαν ορισμένες ηλεκτρονικές εφαρμογές μέσω «έξυπνων» κινητών συσκευών⁴⁹¹, με σκοπό κυρίως την ιχνηλάτηση και τον έλεγχο⁴⁹² του ιού μέσω των

⁴⁸⁹ Βλ. Σχετ. Άρθρο 6 Κανονισμού 2016/679, «Νομιμότητα της επεξεργασίας».

⁴⁹⁰ Βλ. Σχετ. T. Mulder, “Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR”, In: European Journal of Law and Technology, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

⁴⁹¹ «Πρόκειται για τη διάχυτη ή πανταχού παρούσα υπολογιστική τάση ενσωμάτωση αισθητήρων σε αντικείμενα καθημερινής χρήσεως, ώστε να μπορούν να επεξεργαστούν και να γνωστοποιούν τα δεδομένα. Οι συσκευές είναι συνδεδεμένες και διαρκώς διαθέσιμες στους άλλους, σύμφωνα με ένα σύνολο προκαθορισμένων κανόνων. Τα εν λόγω αντικείμενα, που ονομάζονται και έξυπνα αντικείμενα, έχουν σχεδιαστεί για να επικοινωνούν διακριτικά την παροχή δεδομένων με έναν εύκολο και αποτελεσματικό τρόπο».

Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «Διαδίκτυο των πραγμάτων (Internet of Things-IoT): Αποικισμός της καθημερινής ζωής ή νέα τεχνολογική πρόκληση;», ΔιΜΕΕ 2014, σ. 346 επ. (348).

⁴⁹² Βλ. Σχετ. Α. Μήτρου, «Τα προσωπικά δεδομένα την εποχή του Κορωνοϊού», Syntagma Watch, 16.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/ta-prosopika-dedomena-stin-epoxi-tou-koronoiou/>.

κοινωνικών επαφών, της κινητικότητας μέσω τοποθεσίας, αλλά και των αμιγώς ιατρικών δεδομένων υγείας των χρηστών που αποκαλύπτουν πληροφορίες για την κατάσταση της υγείας τους. Μάλιστα, σε χώρες όπως η Κίνα, η Νότια Κορέα⁴⁹³, η Ταϊβάν, η Ιαπωνία, το Ιράν και το Ισραήλ υιοθετήθηκαν άμεσα τέτοιου είδους «επιθετικές» τεχνικές παρακολούθησης ασθενών με κορονοϊό, με τη βοήθεια των «έξυπνων κινητών» και μέσω του γεωεντοπισμού⁴⁹⁴ (*geolocation*), μέσω του οποίου αντλούνται δεδομένα κίνησης κ.ά., ενώ τεχνολογικοί κολοσσοί όπως η *Google* και η *Apple*, ήδη από τον Απρίλιο του 2020⁴⁹⁵ είχαν ανακοινώσει ότι συνεργάζονταν προκειμένου να δημιουργήσουν “API’s⁴⁹⁶”, με βάση τα οποία δημιουργούνται εφαρμογές

⁴⁹³ Η Νότια Κορέα εφαρμόζει σύστημα γεωεντοπισμού προκειμένου να ιχνηλατείται ο ιός, ωστόσο τα δεδομένα που συλλέγονται δεν περιορίζονται στους χρήστες των έξυπνων κινητών, αλλά αποθηκεύονται προκειμένου να δημιουργηθεί ένας «χάρτης» κίνησης, μέσω του οποίου εν τέλει αποκαλύπτονται και πολύ προσωπικές πληροφορίες, από τις επαφές και την κίνηση μέχρι και τους χώρους που τα άτομα συχνάζουν, δεδομένα τα οποία μπορούν να θίξουν υπέρμετρα την ανάγκη του ατόμου για προστασία του ιδιωτικού του βίου. (π.χ. Μια επίσκεψη σε bar όπου συχνάζουν άτομα LGBT, αποκαλύπτει πολύ περισσότερα από το εάν ένα άτομο ήρθε σε επαφή με τον κορονοϊό),

Βλ. Σχετ. I. A. Hamilton, “10 countries are now tracking phone data as the coronavirus pandemic heralds a massive increase in surveillance”, 21/03/2020, <https://www.businessinsider.com/countries-tracking-citizens-phones-coronavirus-2020-3#south-korea-gives-out-detailed-information-about-patients-whereabouts-2>.

⁴⁹⁴ Βλ. Σχετ. I. A. Hamilton, “10 countries are now tracking phone data as the coronavirus pandemic heralds a massive increase in surveillance”, 21/03/2020, <https://www.businessinsider.com/countries-tracking-citizens-phones-coronavirus-2020-3#south-korea-gives-out-detailed-information-about-patients-whereabouts-2>.

⁴⁹⁵ Βλ. Σχετ. “Apple and Google partner on COVID-19 contact tracing technology”, <https://www.apple.com/gr/newsroom/2020/04/apple-and-google-partner-on-covid-19-contact-tracing-technology/>.

⁴⁹⁶ API (Application Programming Interface): Διεπαφή/Διασύνδεση Προγραμματισμού Εφαρμογών.

API meaning: “An application programming interface (API) is a computing interface which defines interactions between multiple software intermediaries. It defines the kinds of calls or requests that can be made, how to make them, the data formats that should be used, the conventions to follow, etc.. It can also provide extension mechanisms so that users can extend existing functionality in various ways and to varying degrees. An API can be entirely custom, specific to a component, or it can be designed based on an industry-standard to ensure interoperability. Through information hiding, APIs enable modular programming, which allows

εντοπισμού ασθενών με κορονοϊό, που μπορούν να χρησιμοποιούνται από τις αρχές κάθε κράτους, οι οποίες είναι επιφορτισμένες με την προστασία της δημόσιας υγείας.

Ακόμη, ήδη από το 2020 έγινε λόγος για μελλοντική υιοθέτηση ψηφιακών διαβατηρίων ανοσίας⁴⁹⁷ για τους ταξιδιώτες, αλλά ακόμη και για τους εργαζόμενους ή και για τους επισκέπτες ενός εμπορικού κέντρου, μέσα από τα οποία και ακολουθώντας μια διαδικασία σάρωσης QR codes, θα αποκαλύπτονται και θα αποθηκεύονται σε ηλεκτρονικά προγράμματα ή εφαρμογές και βάσεις δεδομένων (δημόσιες και ιδιωτικές), δεδομένα υγείας σχετικά με τον κορονοϊό, όπως εάν το υποκείμενο έχει νοσήσει από τον ιό και εάν έχει αναπτύξει αντισώματα κατά του ιού μέσω PCR tests, τα οποία θα του δίνουν τη δυνατότητα να ταξιδέψει. Τέτοιου είδους τακτικές υιοθετήθηκαν άμεσα από χώρες όπως η Κίνα και η Ταϊβάν, ενώ και άλλα κράτη, όπως οι Η.Π.Α. και το Ηνωμένο Βασίλειο εκδήλωσαν ενδιαφέρον, ήδη από την αρχή της πανδημίας, για λήψη και εφαρμογή αντίστοιχων μέτρων.

Ωστόσο, μέσα από αυτό το ενδιαφέρον για υιοθέτηση τέτοιων μέτρων, γεννήθηκαν και οι ανάλογοι προβληματισμοί για τους πιθανούς κινδύνους σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες, καθώς τέτοιου είδους μέτρα, ενδεχομένως, θα περιορίζαν a priori και δυσανάλογα προς τον επιδιωκόμενο σκοπό τα δικαιώματα των υποκειμένων τους, ενώ εκφράστηκε και έντονη αμφισβήτηση για το κατά πόσον αυτά τα μέτρα μπορούν να αποτελούν το πιο ήπιο, αναγκαίο και κατάλληλο μέτρο για την

users to use the interface independently of the implementation.”,

<https://en.wikipedia.org/wiki/API>.

⁴⁹⁷ Βλ. Σχετ. N. Kofler, F. Baylis, “Ten reasons why immunity passports are a bad idea”, Article in “Nature”, Vol 581, 28 May 2020, Springer Nature Limited, p. 379-381,

<https://media.nature.com/original/magazine-assets/d41586-020-01451-0/d41586-020-01451-0.pdf>.

επίτευξη του σκοπού της προστασίας της δημόσιας υγείας και του δημοσίου συμφέροντος. Επιπλέον, η «παρακολούθηση» και το “*profiling*” με σκοπό την ιχνηλάτηση γέννησε και συνεχίζει να γεννά αρκετά ερωτηματικά, σχετικά με τα αγαθά και τα δικαιώματα που σταθμίζονται, όταν από τη μια πλευρά έχουμε την προστασία της δημόσιας υγείας, που συνιστά έκφραση του δημοσίου συμφέροντος και από την άλλη, το δικαίωμα της προστασίας του ιδιωτικού βίου και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁴⁹⁸ και σε κάποιες περιπτώσεις ακόμα, το δικαίωμα της προστασίας του επικοινωνιακού απορρήτου. Η στάθμιση κόστους - οφέλους θα πρέπει να αποτελεί το βασικό εργαλείο στο χέρι του νομοθέτη, προκειμένου να αναζητείται η χρυσή τομή ανάμεσα στα μέσα και τους σκοπούς που επιδιώκονται, έχοντας πάντοτε κατά νου ότι σταθμίζονται θεμελιώδους αξίας δικαιώματα εκατέρωθεν, αλλά και ότι ελλοχεύει ο κίνδυνος του «*συνταγματικού μιθριδατισμού*»⁴⁹⁹.

1.2 Η αποκρυστάλλωση των δεδομένων υγείας στον ΓΚΠΔ

1.2.1 Επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων υγείας

Κατ’ αρχάς, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, ισχύει η γενική απαγόρευση επεξεργασίας ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως είναι τα δεδομένα υγείας. Ωστόσο στην παράγραφο 2 του

⁴⁹⁸ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «*Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στην εποχή του κορωνοϊού*», Syntagma Watch, 17.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/i-prostasia-ton-prosopikon-dedomenon-stin-epoxi-tou-koronoiou/> και

Λ. Μήτρου, «*Τα προσωπικά δεδομένα την εποχή του Κορωνοϊού*», Syntagma Watch, 16.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/ta-prosopika-dedomena-stin-epoxi-tou-koronoiou/>.

⁴⁹⁹ Βλ. Σχετ. Σ. Βλαχόπουλου, «*Συνταγματικός Μιθριδατισμός. Οι ατομικές ελευθερίες σε εποχές πανδημίας*», 2020, Εκδ. Ευρασία.

ίδιου άρθρου και συγκεκριμένα στα εδάφια α', η', αλλά και στην παράγραφο 3, προβλέπονται εξαιρέσεις απαγόρευσης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων υγείας. Συγκεκριμένα, προβλέπεται, κατ' εξαίρεση, η δυνατότητα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων υγείας, όταν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: α) Εάν το υποκείμενο των δεδομένων έχει παράσχει ρητή συγκατάθεση για την επεξεργασία αυτών των δεδομένων για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς⁵⁰⁰, β) εάν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για σκοπούς προληπτικής ή επαγγελματικής ιατρικής ή ιατρικής διάγνωσης⁵⁰¹. Επίσης, στην παράγραφο 3 του άρθρου 9 προβλέπεται ότι όταν συντρέχει η περίπτωση β', τα δεδομένα αυτά, υποβάλλονται σε επεξεργασία από ή υπό την ευθύνη επαγγελματία που υπόκειται στην υποχρέωση τήρησης του επαγγελματικού απορρήτου.

Σχετικά με την προϋπόθεση της προηγούμενης συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων, όταν προσωπικά δεδομένα υγείας υποβάλλονται σε επεξεργασία από εμπορικές επιχειρήσεις μέσω των εφαρμογών και των συσκευών τους, τότε κατ' εφαρμογή του άρθρου 9 του Κανονισμού προκύπτει η υποχρέωση *προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης του υποκειμένου*. Προκειμένου να γίνει κατανοητή η έννοια της συγκατάθεσης, θα πρέπει να ανατρέξουμε στα άρθρα 4 παρ. 11, ά. 12 και ά. 13 του Κανονισμού. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 11, συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων αποτελεί κάθε ένδειξη βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού

⁵⁰⁰ Βλ. Σχετ. Άρθρο 9 παρ. 1 εδ. α' Κανονισμού 2016/679.

⁵⁰¹ Βλ. Σχετ. Άρθρο 9 παρ. 1 εδ. η' Κανονισμού 2016/679.

χαρακτήρα που το αφορούν. Γι' αυτόν το λόγο, χρησιμοποιείται συχνά, δόκιμα και στο πεδίο της νομιμοποίησης ιατρικής πράξης, ο όρος «συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης»⁵⁰² ή «συγκατάθεση εν επιγνώσει»⁵⁰³ (“*informed consent*”). Ωστόσο, στον Κανονισμό γίνεται αναφορά σε «ρητή συγκατάθεση» και όχι σε «συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης». Το ζήτημα που προκύπτει είναι ερμηνευτικό: Ούτε ο Κανονισμός στα άρθρα του, ούτε και το προοίμιο αποσαφηνίζουν τι σημαίνει «ρητή συγκατάθεση».

Εντούτοις, η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29 προβλέπει ότι η λέξη «ρητή» αναφέρεται στον τρόπο, με τον οποίο θα πρέπει να αποτυπώνεται η συγκατάθεση από το υποκείμενο των δεδομένων, δηλαδή για παράδειγμα, μία γραπτή δήλωση από το υποκείμενο των δεδομένων, κατά προτίμηση υπογεγραμμένη, θεωρείται ότι πληροί τις προϋποθέσεις της ρητής συγκατάθεσης, ενώ σε ένα ψηφιακό περιβάλλον, υπάρχουν εναλλακτικοί τρόποι προκειμένου να δώσει το υποκείμενο των δεδομένων ρητή συγκατάθεση, όπως για παράδειγμα μέσω ηλεκτρονικής φόρμας, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail), σαρωμένου εγγράφου με υπογραφή του υποκειμένου και με ηλεκτρονική υπογραφή⁵⁰⁴. Επιπλέον, στο άρθρο 7 παρ. 1 του Κανονισμού, ορίζεται ότι όταν η επεξεργασία βασίζεται σε συγκατάθεση, τότε ο υπεύθυνος επεξεργασίας, σε περίπτωση αμφισβήτησης, είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων

⁵⁰² Βλ. Σχετ. T. Mulder, “*Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR*”, In: *European Journal of Law and Technology*, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

⁵⁰³ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 42 Κανονισμού 2016/679, «Για να θεωρηθεί η συγκατάθεση εν επιγνώσει, το υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να γνωρίζει τουλάχιστον την ταυτότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας και τους σκοπούς της επεξεργασίας για την οποία προορίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Η συγκατάθεση δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι δόθηκε ελεύθερα αν το υποκείμενο των δεδομένων δεν έχει αληθινή ή ελεύθερη επιλογή ή δεν είναι σε θέση να αρνηθεί ή να αποσύρει τη συγκατάθεσή του χωρίς να ζημιωθεί».

⁵⁰⁴ Article 29 Working Party, *Guidelines on consent under Regulation 2016/679*, WP259 rev.01, 10 April 2018, p. 18.

συγκατατέθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όταν έχουμε να κάνουμε με ηλεκτρονικές εφαρμογές και συσκευές που επεξεργάζονται δεδομένα υγείας, τότε η «φόρμα» της επιλογής κουμπιού «*Συμφωνώ*⁵⁰⁵» με τις Πολιτικές Προστασίας Ιδιωτικότητας, τεκμαίρεται ότι παρέχει τα εχέγγυα της ρητής - εν επιγνώσει - συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων που συνάδει με το άρθρο 7 του Κανονισμού.

Στο άρθρο 12 παρ. 1, προβλέπεται ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων κάθε πληροφορία σχετικά με την επεξεργασία σε συνοπτική, διαφανή, κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, χρησιμοποιώντας σαφή και απλή διατύπωση. Οι πληροφορίες αυτές παρέχονται γραπτώς ή με άλλα μέσα, μεταξύ άλλων, εφόσον ενδείκνυται και ηλεκτρονικώς. Το να είναι κατανοητή η ενημέρωση των υποκειμένων, σημαίνει ότι θα πρέπει το κείμενο να είναι γραμμένο σε σαφή και απλή γλώσσα. Η ομάδα εργασίας του Άρθρου 29 εξηγεί ότι «σαφή και απλή γλώσσα» έχουμε, όταν το νόημα μπορεί να γίνει κατανοητό από τον μέσο άνθρωπο και όχι μόνον από νομικούς⁵⁰⁶. Στο άρθρο 13 αναφέρονται τα είδη των πληροφοριών που θα πρέπει να παρέχονται, όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα συλλέγονται από το υποκείμενο των δεδομένων, μεταξύ αυτών και οι σκοποί της επεξεργασίας για τους οποίους προορίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, καθώς η νομική βάση για την επεξεργασία.

⁵⁰⁵ “I agree” button”: Βλ. Σχετ. T. Mulder, “*Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR*”, In: European Journal of Law and Technology, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

⁵⁰⁶ Article 29 Working Party, Article 29 Working Party, Guidelines on consent under Regulation 2016/679, WP259 rev.01, 10 April 2018, p. 18.

Σχετικά με τις προϋποθέσεις επεξεργασίας δεδομένων υγείας, που ορίζονται στο άρθρο 9 του ΓΚΠΔ, δεν πρέπει να συντρέχουν και οι δυο που αναφέραμε παραπάνω σωρευτικά. Αυτό σημαίνει ότι εάν η επεξεργασία των δεδομένων γίνεται π.χ. για σκοπούς προληπτικής ή επαγγελματικής ιατρικής ή ιατρικής διάγνωσης (βλ. άρθρο 9 παρ. 2 εδ. η' ΓΚΠΔ), τότε δεν είναι απαραίτητο να έχει δοθεί προηγούμενη συγκατάθεση του υποκειμένου. Ωστόσο, σε αυτήν την περίπτωση, το άρθρο 9 παρ. 3 ορίζει ότι η επεξεργασία θα πρέπει να γίνεται υπό την ευθύνη ενός επαγγελματία που υπόκειται στην υποχρέωση τήρησης επαγγελματικού απορρήτου, δηλαδή, ενός ιατρού εν προκειμένω.

Παρ' όλα αυτά, στον Κανονισμό δεν αναλύεται η έννοια της φράσης «*υπό την ευθύνη*», ενώ αντίστοιχα ούτε στο Προοίμιο δίνεται κάποια σχετική επεξήγηση. Αυτό σημαίνει ότι προκύπτει μια επιτακτική ανάγκη ερμηνείας αυτής της φράσης προκειμένου να χαίρει ορθής εφαρμογής η σχετική διάταξη του Κανονισμού. Εφόσον όμως δεν ερμηνεύεται περαιτέρω, προφανώς και ακόμη δεν εφαρμόζεται σαν προϋπόθεση, ειδικά στις ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας, οπότε αναγκαστικά θα πρέπει οι εμπορικές επιχειρήσεις να επιλέγουν την προϋπόθεση της προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης των υποκειμένων των δεδομένων πριν χρησιμοποιήσουν τις εφαρμογές τους.

Όμως, όσον αφορά στη χρήση εφαρμογών και ηλεκτρονικών συσκευών που έχουν δημιουργηθεί για να χρησιμοποιούνται (υποβοηθητικά) κατά την παροχή υπηρεσιών υγείας και βάσει της Οδηγίας 2007/47/ΕΚ, αυτές οι εφαρμογές και συσκευές θα πρέπει να θεωρούνται «*ιατροτεχνολογικά βοηθήματα*⁵⁰⁷». Συνεπώς, γι' αυτές ακριβώς τις περιπτώσεις, που οι

⁵⁰⁷ «Ιατροτεχνολογικό βοήθημα, θεωρείται «κάθε όργανο, συσκευή, εξοπλισμός, λογισμικό, υλικό ή άλλο είδος χρησιμοποιούμενο, μόνο ή σε συνδυασμό, μαζί με τυχόν εξαρτήματα, συμπεριλαμβανομένου και του λογισμικού που προορίζεται από τον κατασκευαστή του να

εφαρμογές ή η συσκευές λειτουργούν ως ιατροτεχνολογικά βοηθήματα, θα πρέπει να εφαρμόζεται οπωσδήποτε η προϋπόθεση της ύπαρξης υπεύθυνου ιατρού όπως ορίζει η παράγραφος 3 του άρθρου 9 του Κανονισμού.

1.2.2 Επεξεργασία δεδομένων υγείας για λόγους δημοσίου συμφέροντος

Σύμφωνα με το άρθρο 6§1 εδ. ε' του ΓΚΠΔ, «η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, επιτρέπεται, όταν είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον». Επιπλέον, όταν υποβάλλονται σε επεξεργασία δεδομένα υγείας για λόγους δημοσίου συμφέροντος, σύμφωνα με το άρθρο 9§2 εδ. ζ', το συμφέρον αυτό θα πρέπει να είναι ουσιώδες⁵⁰⁸, πόσω μάλλον δε όταν πρόκειται για ευαίσθητα δεδομένα, όπως είναι τα δεδομένα υγείας. Ακόμη, στο άρθρο 9§2 εδ. θ', προβλέπεται ότι επιτρέπεται η επεξεργασία δεδομένων υγείας, όταν η επεξεργασία αυτή είναι απαραίτητη για λόγους δημοσίου συμφέροντος στον τομέα της δημόσιας υγείας.

χρησιμοποιείται ειδικά για διάγνωση ή/και θεραπεία και είναι αναγκαίο για την ορθή εφαρμογή του ιατροτεχνολογικού βοηθήματος, το οποίο προορίζεται από τον κατασκευαστή να χρησιμοποιείται στον άνθρωπο για σκοπούς: Διάγνωσης, πρόληψης, παρακολούθησης, θεραπείας ή ανακούφισης ασθένειας, διάγνωσης, παρακολούθησης, θεραπείας, ανακούφισης ή επανόρθωσης τραύματος ή αναπηρίας, στη διερεύνηση, αντικατάσταση ή τροποποίηση ανατομίας ή μιας φυσιολογικής λειτουργίας ... και του οποίου η κύρια επιδιωκόμενη δράση εντός ή επί του ανθρώπινου σώματος δεν επιτυγχάνεται με φαρμακολογικά ή ανοσολογικά μέσα, ούτε μέσω του μεταβολισμού, αλλά του οποίου η λειτουργία μπορεί να υποβοηθείται από τα μέσα αυτά».

Βλ. Σχετ. Κανονισμός 2007/47/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Σεπτεμβρίου 2007, <https://eur-lex.europa.eu>.

⁵⁰⁸ Βλ. Σχετ. Α. Μήτρου, «Τα προσωπικά δεδομένα την εποχή του Κορωνοϊού», Syntagma Watch, 16.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/ta-prosopika-dedomena-stin-epoxi-tou-koronoiou/>.

Αναλυτικότερα και ερμηνεύοντας τους λόγους δημοσίου συμφέροντος στον τομέα της δημόσιας υγείας⁵⁰⁹, στην Αιτιολογική Σκέψη 46 του Προοιμίου του Κανονισμού προβλέπεται ότι «ορισμένοι τύποι επεξεργασίας μπορούν να χρησιμεύσουν αφενός για σημαντικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος και αφετέρου για τα ζωτικά συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων, όπως για παράδειγμα, όταν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για ανθρωπιστικούς σκοπούς, μεταξύ άλλων για την παρακολούθηση επιδημιών και της εξάπλωσής τους». Παράλληλα στην Αιτιολογική Σκέψη 52 προβλέπεται ότι η εξαίρεση από τη γενική απαγόρευση του άρθρου 9 του Κανονισμού για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων και εν προκειμένω δεδομένων υγείας, επιτρέπεται «για σκοπούς υγειονομικής ασφάλειας, παρακολούθησης και συναγερμού και για την πρόληψη ή τον έλεγχο των μεταδοτικών ασθενειών και άλλων σοβαρών απειλών κατά της υγείας».

Έτσι, προκύπτει κατ' αρχήν από την ερμηνεία των σχετικών διατάξεων του Κανονισμού και μέσα από τις Αιτιολογικές Σκέψεις του Προοιμίου του Κανονισμού, η δυνατότητα της επεξεργασίας δεδομένων υγείας, όταν πρόκειται για έκτακτες και έκρυθμες καταστάσεις, όπως είναι η αντιμετώπιση μιας πανδημίας, αλλά και η πρόληψη αντίστοιχων καταστάσεων, με απώτερο σκοπό την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος.

⁵⁰⁹ Βλ. Σχετ. Λ. Μήτρου, «Τα προσωπικά δεδομένα την εποχή του Κορωνοϊού», Syntagma Watch, 16.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/ta-prosopika-dedomena-stin-epoxi-tou-koronoiou/>.

1.3 Η συμμόρφωση με το θεσμικό πλαίσιο του Κανονισμού

Σύμφωνα με έρευνα⁵¹⁰ που έχει πραγματοποιηθεί σχετικά με το κατά πόσο οι εμπορικές επιχειρήσεις, οι οποίες δημιουργούν αυτές τις εφαρμογές ή συσκευές, συμμορφώνονται με θεσμικό πλαίσιο του ΓΚΠΔ, προκύπτει ότι, είτε δεν έχουν συμμορφωθεί επαρκώς, είτε ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις που απαιτούνται, όπως για παράδειγμα η προϋπόθεση της προηγούμενης ρητής συγκατάθεσης, είτε επίσης, αυτές οι «φόρμες» ενημέρωσης και συγκατάθεσης, δεν είναι διαμορφωμένες όπως προβλέπεται στον Κανονισμό (π.χ. οι πολιτικές προστασίας ιδιωτικότητας δεν ενημερώνουν με σαφήνεια το υποκείμενο, ή δεν παρουσιάζουν το σκοπό επεξεργασίας των δεδομένων ή η γλώσσα που χρησιμοποιείται δεν απευθύνεται στον μέσο χρήστη και δεν είναι επαρκώς κατανοητή κ.ά.).

Με την απόφαση C-311/18⁵¹¹ - “Schrems”⁵¹² του ΔΕΕ, η οποία κήρυξε ανίσχυρη την απόφαση 2016/1250⁵¹³ εξαιτίας της μη επαρκούς προστασίας των υποκειμένων των δεδομένων που παρεχόταν μέσω του *Privacy Shield*, αφενός, επιβεβαιώθηκε ότι τα δεδομένα των υποκειμένων που βρίσκονται σε έδαφος της Ε.Ε. δεν προστατεύονται επαρκώς όταν

⁵¹⁰ Βλ. Σχετ. T. Mulder, “Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR”, In: European Journal of Law and Technology, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

⁵¹¹ C-311/18 - Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-311/18>.

⁵¹² Βλ. Σχετ. Απόφαση στην υπόθεση C-311/18 Data Protection Commissioner κατά Facebook Ireland και Schrems, ΔΕΕ, Ανακοινωθέν Τύπου, αριθ. 91/20 Λουξεμβούργο, 16 Ιουλίου 2020, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-07/cp200091eL.pdf>.

⁵¹³ Commission Implementing Decision (EU) 2016/1250 of 12 July 2016 pursuant to Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council on the adequacy of the protection provided by the EU-U.S. Privacy Shield,

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2016.207.01.0001.01.ENG.

διαβιβάζονται στις Η.Π.Α. και αφετέρου, αναδείχθηκε η ανάγκη δημιουργίας νέας συμφωνία μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α., με την οποία θα μπορεί να εξασφαλίζεται επαρκής προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των Ευρωπαίων, μέσω της εφαρμογής δικλείδων ασφαλείας, αλλά και της λειτουργίας μηχανισμών εξασφάλισης του δικαιώματος δικαστικής προστασίας για τα υποκείμενα των δεδομένων.

Συνοψίζοντας λοιπόν όλα τα ανωτέρω και εξετάζοντας το κατά πόσον εφαρμόζονται τα άρθρα του ΓΚΠΔ στις φόρμες Πολιτικών Ιδιωτικότητας (Privacy Policies) που περιέχονται στις ηλεκτρονικές εφαρμογές και συσκευές, θα πρέπει εν τέλει να συντρέχουν τα εξής: Θα πρέπει να πληρούνται οι προϋποθέσεις που ορίζει ο Κανονισμός, καθώς και οι όροι λειτουργίας των εν λόγω εφαρμογών να ανταποκρίνονται στις θεμελιώδεις αρχές του Κανονισμού, που ορίζονται στα άρθρα 5 και 6 ΓΚΠΔ και συνιστούν επί της ουσίας ρήτρες νομιμότητας για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Τέλος, οι εμπορικές επιχειρήσεις είναι πρόδηλο ότι θα πρέπει να συμμορφωθούν άμεσα και ενδελεχώς με όσα ορίζει το θεσμικό πλαίσιο του ΓΚΠΔ, ενώ παράλληλα θα πρέπει ενδεχομένως να υπάρξει ένας ανοιχτός και συνεχής διάλογος μεταξύ των επιχειρήσεων που δημιουργούν τις εφαρμογές αυτές και τις συσκευές, αλλά και εκπροσώπων του ιατρικού κλάδου από τη μία και από την άλλη των εκπροσώπων των θεσμών της Ε.Ε. και συγκεκριμένα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων⁵¹⁴ (EDPB), προκειμένου, αφενός να εκτιμηθούν οι ανάγκες που εξυπηρετούνται από αυτές τις ηλεκτρονικές εφαρμογές και συσκευές, αφετέρου να είναι πιο

⁵¹⁴ EDPB – European Data Protection Board.

<https://edpb.europa.eu>.

εύκολη και κατανοητή η συμμόρφωση με τον νέο Κανονισμό από τις επιχειρήσεις, αλλά και να διευκολύνεται το έργο της εφαρμογής του Κανονισμού από τις εθνικές εποπτικές αρχές.

1.4 Τα θεμελιώδη δικαιώματα που συγκρούονται

A. Το δικαίωμα στην υγεία

Το δικαίωμα στην υγεία στο ελληνικό Σύνταγμα αποκρυσταλλώνεται σε δύο μορφές:

1) Ως ατομικό και αμυντικό⁵¹⁵ δικαίωμα, στην παράγραφο 5 εδ. α' του άρθρου 5 Σ, η οποία εισήχθη κατά την αναθεώρηση του 2001.

2) Ως κοινωνικό δικαίωμα, στο άρθρο 21§3 Σ.

Και στις δύο εκδοχές του δικαιώματος, η έννοια της υγείας ερμηνεύεται ως η κατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας αφενός και η ως δημόσια υγεία αφετέρου⁵¹⁶. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 5§5 εδ. α' του Σ ορίζεται ότι «*καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας του και της γενετικής του ταυτότητας*⁵¹⁷». Στο άρθρο 21§3 Σ δε, ορίζεται ότι «*το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων*».

⁵¹⁵ Βλ. Σχετ. Ε. Βενιζέλου, «*Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001*», 2002, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 143.

⁵¹⁶ Βλ. Σχετ. Ε. Βενιζέλου, «*Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001*», 2002, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 143.

⁵¹⁷ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «*Η συνταγματική προστασία της γενετικής ταυτότητας – Πρώτη Προσέγγιση*», ΔτΑ 2001, σ. 347-367: «*Η διάταξη αυτή αποπνέει τη βούληση του αναθεωρητικού νομοθέτη του 2001 να ανοίξει τις πύλες του Συντάγματος στον ευρύτερο προβληματισμό της Βιοηθικής*».

Η λέξη «μεριμνά» στη διάταξη αυτή του Συντάγματος αντικατοπτρίζει την υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα, να παρέχει υπηρεσίες ή να προβαίνει σε ενέργειες που προάγουν, διατηρούν ή αποκαθιστούν την υγεία των ανθρώπων⁵¹⁸. Ακολουθώντας λοιπόν αυτή την ερμηνεία της συνταγματικής διάταξης, αναγνωρίζεται το δικαίωμα στην υγεία ως ένα κοινωνικό - αγώγιο⁵¹⁹ δικαίωμα, εφόσον οι πολίτες του κράτους αξιώνουν από αυτό να λαμβάνει τα κατάλληλα «θετικά»⁵²⁰ μέτρα προκειμένου να προστατεύεται η δημόσια υγεία, αλλά και να εξασφαλίζει σε αυτούς υπηρεσίες υγείας, εκπληρώνοντας έτσι την ίση παροχική διοίκηση προς όλους, στο πλαίσιο του προτύπου κοινωνικής προστασίας αλληλεγγύης τύπου Beveridge⁵²¹.

Συνεπώς, εφόσον η προστασία της υγείας συνιστά και κοινωνικό δικαίωμα και αποτελεί «ρητή συνταγματική επιταγή»⁵²² και υποχρέωση της πολιτείας, εύλογο είναι ότι η πανδημία συνιστά μια κατάσταση τόσο επιτακτική για προστασία της δημόσιας υγείας, ώστε το κράτος να

⁵¹⁸ Βλ. Σχετ. Π. Παπαρηγοπούλου - Πεχλιβανίδη, «Ερμηνεία Άρθρου 21 παρ. 2,4,5,6 Σ», σε: Φ. Σπυρόπουλο/ Ξ. Κοντιάδη/ Χ. Ανθόπουλο/Γ. Γεραπετρίτη (επιμ.), «Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία», 2017, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 535 επ. (548).

⁵¹⁹ Βλ. Σχετ. Κ. Κρεμαλή, «Το δικαίωμα για προστασία της υγείας», 1987, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 175.

⁵²⁰ Βλ. Σχετ. Νμλ ΣτΕ 400/1986, ΤοΣ, 1986, σ. 433-439 (437) : «Από το άρθρο 21 παρ. 3 Σ απορρέει η υποχρέωση του κράτους για τη λήψη θετικών μέτρων προς προστασία της υγείας των πολιτών, στους οποίους (το άρθρο 21 παρ. 3 Σ) δίνει δικαίωμα να απαιτήσουν από την Πολιτεία την πραγμάτωση της αντίστοιχης υποχρεώσεώς της».

⁵²¹ Η Έκθεση Beveridge (Beveridge Report), με επίσημο τίτλο "Social Insurance and Allied Services" ήταν μια κυβερνητική Έκθεση, που είχε συνταχθεί από τον Βρετανό οικονομολόγο William Beveridge και που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 1942 και άσκησε επιρροή στην ίδρυση του κράτους πρόνοιας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Έκθεση, που δημοσιεύθηκε εν μέσω του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, υποσχόταν κοινωνικές «ανταμοιβές» για τις θυσίες όλων και αποτέλεσε τη βάση για τις μεταπολεμικές μεταρρυθμίσεις που είναι γνωστές ως κράτος πρόνοιας, οι οποίες περιλαμβάνουν την επέκταση της Εθνικής Ασφάλισης και τη δημιουργία της Εθνικής Υπηρεσίας Υγείας.

Βλ. Σχετ. https://en.wikipedia.org/wiki/Beveridge_Report.

⁵²² Σ. Βλαχόπουλος, «Συνταγματικός Μιθριδατισμός. Οι ατομικές ελευθερίες σε εποχές πανδημίας», 2020, Εκδ. Ευρασία, σ. 38.

υποχρεούται να μεριμνά και να λαμβάνει τα κατάλληλα θετικά μέτρα για την αναχαίτιση και αντιμετώπιση της πανδημίας με σκοπό την ενδελεχή προστασία της υγείας των πολιτών.

Επιπλέον, η κατάσταση της πανδημίας διακρίνεται από τον «έκτακτο» και προσωρινό της χαρακτήρα και ακριβώς αυτή η βραχεία διάρκειά της μέσα στο χρόνο είναι η «νομιμοποιητική βάση» που δικαιολογεί καταρχήν την προσωρινή περιστολή κάποιων δικαιωμάτων⁵²³ έναντι του δικαιώματος προστασίας της δημόσιας υγείας και συνεπώς του δημοσίου συμφέροντος.

B. Το δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου και το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Ο ιδιωτικός βίος, ως «συστατικό μέρος⁵²⁴» της προσωπικότητας του ατόμου, προστατεύεται συνταγματικά από το άρθρο 9§1 Σ, το οποίο ορίζει ότι η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη.

Η ερμηνεία του άρθρου αυτού μας καθιστά σαφές ότι στον βίο κάθε ατόμου υπάρχει ένας πυρήνας αυτοκυριαρχίας και αυτοκαθορισμού του, στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύσει το κράτος⁵²⁵ (ούτε και οι «τρίτοι» - ιδιώτες- δεδομένου ότι στα ατομικά δικαιώματα, κατά την εφαρμογή τους σε σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, ισχύει η «τριτενέργεια» σύμφωνα και με το ά. 25§1 εδ. γ' Σ). Γενικά, σε σχέση με τα δεδομένα υγείας, η διαφύλαξη και απόκρυψη αυτών καθίσταται σύννομη, εφόσον αποτελούν στοιχεία και πληροφορίες που ανήκουν στο «σκληρό πυρήνα⁵²⁶» του ιδιωτικού βίου. Επιπλέον, με την

⁵²³ Σ. Βλαχόπουλος, «Συνταγματικός Μιθριδατισμός. Οι ατομικές ελευθερίες σε εποχές πανδημίας», 2020, Εκδ. Ευρασία, σ. 38.

⁵²⁴ Π. Δαγτόγλου, «Ατομικά Δικαιώματα», Α' Τόμος, 2005, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 384.

⁵²⁵ Βλ. Σχετ. Π. Δαγτόγλου, «Ατομικά Δικαιώματα», Α' Τόμος, 2005, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 390.

⁵²⁶ Βλ. Σχετ. Ι. Κουκιάδη, «Η παραδοσιακή προστασία της προσωπικότητας του εργαζομένου» σε: «Προστασία Προσωπικότητας», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 125.

αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, εισήχθη μετά το άρθρο 9 Σ περί ιδιωτικού βίου, το άρθρο 9Α του Σ, με το οποίο ο νομοθέτης εξειδικεύει την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστατεύει με ξεχωριστή συνταγματική διάταξη και πλέον ανεξάρτητα από το άρθρο 9.

Το άρθρο 9Α ορίζει ότι καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει, ενώ προβλέπει και τη σύσταση και λειτουργία ανεξάρτητης αρχής, όπως ο νόμος ορίζει, επιφορτισμένης με την προστασία αυτού του δικαιώματος.

Παρατηρείται λοιπόν, αφενός η ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα - ιδίως μέσω ηλεκτρονικών μέσων - κάτι το οποίο καταδεικνύει και την ανάγκη εξέλιξης του συντάγματος εξαιτίας της «αλματώδους⁵²⁷» τεχνολογικής ταχύτητας που χαρακτηρίζει τους καιρούς μας. Αφετέρου, από ότι διακρίνουμε από το γράμμα του νόμου, το άρθρο αυτό εισάγει επιφύλαξη νόμου («όπως νόμος ορίζει»). Αυτό σημαίνει ότι δεν καθιερώνεται η αυστηρή απαγόρευση της συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης προσωπικών δεδομένων, αλλά προβλέπεται μια υποχρέωση του κοινού νομοθέτη να διαμορφώνει το θεσμικό πλαίσιο εντός του οποίου θα καθίσταται θεμιτή η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των δεδομένων⁵²⁸.

Έτσι, τονίζεται το γεγονός ότι το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, δεν αποτελεί ένα απόλυτο «τυραννικό»

⁵²⁷ Σ. Παπακωνσταντίνου, «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων υγείας με βάση τον Κανονισμό 2016/679 – GDPR», Πέργαμος, Γκρίζα Βιβλιογραφία, Μεταπτυχιακές Διπλωματικές Εργασίες, 2020, σ. 2,

<https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2893669> .

⁵²⁸ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου/Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 252.

δικαίωμα⁵²⁹, κάτι το οποίο φαίνεται άλλωστε και μέσα από το κείμενο του Κανονισμού 2016/679 – GDPR, όπου στην αιτιολογική σκέψη 4 προβλέπεται ότι το δικαίωμα αυτό «πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τη λειτουργία του στην κοινωνία και να σταθμίζεται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας». Επιπλέον η στάθμιση του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων με δικαιώματα που προστατεύουν έννομα αγαθά όπως είναι η δημόσια υγεία, θα πρέπει να γίνεται επί της θεμελιώδους αξίας αρχής της αναλογικότητας⁵³⁰, εργαλείο στα χέρια του νομοθέτη, το οποίο προβλέπεται και συνταγματικά στο άρθρο 25§1 Σ.

Γ. Η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας

Στο άρθρο 5§1 Σ κατοχυρώνεται η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι «καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των τρίτων (...). Έτσι, είναι προφανές από το γράμμα του νόμου ότι, ενώ καταρχήν προστατεύεται η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας, ωστόσο όταν μπορούν να εφαρμοστούν ειδικότερες ατομικές ελευθερίες, τότε το 5§1 Σ δεν εφαρμόζεται. Επιπλέον, η ίδια η διάταξη του 5§1 Σ θέτει ως όριο στην άσκηση του δικαιώματος τα δικαιώματα των άλλων, όπως εν προκειμένω του δικαιώματος στην υγεία (ως ατομικό και ως κοινωνικό δικαίωμα), οπότε η βούληση του συντακτικού νομοθέτη είναι προφανώς να λαμβάνεται αυτός ο όρος υπόψη κατά την άσκηση των

⁵²⁹ Φ. Παναγοπούλου, «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στην εποχή του κορωνοϊού», Syntagma Watch, 17.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/i-prostasia-ton-prosopikon-dedomenon-stin-epoxi-toukoronoiou/>.

⁵³⁰ Φ. Παναγοπούλου, «Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ», 2017, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 24.

θεμελιωδών δικαιωμάτων⁵³¹, ώστε να προκρίνεται το συλλογικό «καλό» που αποφέρει η προστασία της υγείας ως έκφρασης του δημοσίου συμφέροντος, αλλά ακόμη και της δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Κι αυτό διότι, όταν πλήττεται η υγεία ενός μεγάλου ποσοστού της χώρας, επόμενο είναι να πλήττεται και ο οικονομικός και κοινωνικός ιστός της. Έτσι, είναι εύλογο κατά τη στάθμιση κόστους - οφέλους, να προκρίνεται η προστασία του γενικότερου δημοσίου συμφέροντος και δη, όταν σταθμίζουμε ζωτικής σημασίας αγαθά, όπως της υγείας, της ζωής και της ανθρώπινης αξίας.

1.5 Προτάσεις για το μέλλον

Είναι πρόδηλο ότι, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ως άνω αναλυθέντα, δεν προκύπτει απόλυτη και ανεπιφύλακτη απάντηση στο ζήτημα εάν προκρίνεται η αστάθμητη και ανεξέλεγκτη χρήση των ηλεκτρονικών αυτών μέσων με σκοπό την εξυπηρέτηση του γενικού καλού. Τα δικαιώματα και οι ελευθερίες, που καλείται ο νομοθέτης να σταθμίσει, είναι εξέχουσας συνταγματικής σημασίας και αξίας. Η στάθμιση που θα πρέπει να γίνει, είναι και ηθικής φύσεως και όχι αμιγώς *πραγματιστική*⁵³² και μαθηματική περί του κόστους και του οφέλους κάθε πλευράς του ζυγού και της *αποτελεσματικότητας*⁵³³ μιας επιλογής. Το απαραίτητο αντίβαρο είναι το μείζονος σημασίας και συνταγματικώς κατοχυρωμένο εργαλείο της αρχής της αναλογικότητας, το οποίο οδηγεί στην *βελτιστοποίηση*⁵³⁴ των δημόσιων

⁵³¹ Βλ. Σχετ. Σ. Βλαχόπουλου, «Συνταγματικός Μιθριδατισμός. Οι ατομικές ελευθερίες σε εποχές πανδημίας», 2020, Εκδ. Ευρασία, σ. 39-40.

⁵³² Βλ. Σχετ. Γ. Δελλή, «Δήμος και Αγορά – Το δημόσιο δίκαιο “αλλιώς” με το βλέμμα της οικονομικής ανάλυσης», 2018, Εκδ. Ευρασία, σ. 189 επ.

⁵³³ Βλ. Σχετ. Γ. Δελλή, «Δήμος και Αγορά – Το δημόσιο δίκαιο “αλλιώς” με το βλέμμα της οικονομικής ανάλυσης», 2018, Εκδ. Ευρασία, σ. 189 επ.

⁵³⁴ Βλ. Σχετ. R. Alexy, “On Structure of Legal Principles”, Ratio Juris, 2000, p. 294, R. Alexy, “A Theory of Constitutional Rights”, Oxford University Press, 2002 και

επιλογών. Επιπλέον, θα πρέπει να εξετασθούν σωρευτικά όλες οι εκφράσεις της αρχής αυτής, δηλαδή η «καταλληλότητα» του μέσου (εάν είναι κατάλληλο και ικανό το μέσο), η «αναγκαιότητα» του (δηλαδή εάν δεν υπάρχει πιο ήπιο από αυτό μέσο), αλλά και η «εν στενή έννοια αναλογικότητα» (δηλαδή γίνεται στάθμιση κόστους-οφέλους ανάμεσα σε μέσο και σκοπό).

Ακόμη, μείζονος σημασίας είναι το να τηρούνται δικλείδες ασφαλείας για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως αυτές απαριθμούνται άλλωστε και στο κείμενο του Κανονισμού. Τέτοιες δικλείδες ασφαλείας είναι η τήρηση σωρευτικώς όλων των θεμελιωδών αρχών κατά την επεξεργασία δεδομένων, όπως είναι η αρχή της νομιμότητας, η αρχή της διαφάνειας, η αρχή ή περιορισμός του σκοπού της επεξεργασίας, η αρχή της ελαχιστοποίησης και του χρονικού περιορισμού και η αρχή της ακεραιότητας των δεδομένων (ά. 5 και 6 ΓΚΠΔ). Περεταίρω, απαραίτητη κρίνεται και η πραγματοποίηση μελέτης εκτίμησης αντικτύπου (ά. 35 ΓΚΠΔ) πριν την υιοθέτηση τέτοιων τεχνολογιών, με την οποία θα εκτιμώνται οι πιθανοί κίνδυνοι από τη χρήση αυτών για περιορισμό θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων και εφόσον θα γίνονται αποδεκτοί, τότε σειρά θα έχει η λήψη κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέσων ασφαλείας της επεξεργασίας των δεδομένων (ά. 32 ΓΚΠΔ).

Επιπλέον, δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται η προϋπόθεση της παροχής προηγούμενης, ανεπιφύλακτης και κατόπιν πλήρους ενημερώσεως, συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων. Αυτό σημαίνει ότι ο χρήστης των εφαρμογών αυτών θα επιλέγει εάν συναινεί στο να αποτελέσουν τα δεδομένα του αντικείμενο επεξεργασίας ή όχι, υπό την

Γ. Δελλή, «Δήμος και Αγορά – Το δημόσιο δίκαιο “αλλιώς” με το βλέμμα της οικονομικής ανάλυσης», 2018, Εκδ. Ευρασία, σ. 191.

προϋπόθεση όμως ότι η συγκατάθεση αυτή αποτελεί *προϊόν ελεύθερης βούλησής του και όχι αποτέλεσμα εξαναγκασμού του φορέα*⁵³⁵. Δηλαδή να μην εξαναγκάζεται το υποκείμενο να συναινεί υπό την «απειλή» επικείμενου περιορισμού του σε περίπτωση άρνησης, γιατί σε αυτήν την περίπτωση δεν υπάρχει στην πραγματικότητα ελευθερία βούλησης.

Συνοψίζοντας, θα πρέπει πάντοτε να αναζητούνται και επιπλέον λύσεις αντιμετώπισης των πανδημιών και προστασίας της δημόσιας υγείας, οι οποίες θα είναι ριζικές και ουσιαστικές, όπως είναι η ενίσχυση των εθνικών συστημάτων υγείας, η ισότιμη πρόσβαση σε εμβόλια, test και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, για όλες τις πληθυσμιακές κατηγορίες. Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την λειτουργική αξία των ειδικά επιφορτισμένων ανεξάρτητων κρατικών διοικητικών αρχών, μπορούν να συνασπίσουν ενδεχομένως ένα προστατευτικό «φρούριο» για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων κατά το ενδεχόμενο της αέναης εφαρμογής τέτοιων μέσων ψηφιακής ιχνηλάτησης. Επίσης, είναι απαραίτητο, προτού φτάνουμε σε τέτοιες επιλογές, να εξαντλείται κάθε άλλο πρόσφορο και ηπιότερο μέσο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, καθώς και να καθίσταται απόλυτα σαφές ότι αυτή η μορφή «παρακολούθησης» των ατόμων θα πρέπει να έχει αυστηρά βραχεία ζωή και έκτακτο χαρακτήρα, προκειμένου να μην τίθενται σε κίνδυνο κεκτημένα θεμελιώδη δικαιώματα που δομούν και διαφυλάσσουν τον *νομικό μας πολιτισμό*⁵³⁶.

⁵³⁵ Σ. Βλαχόπουλος, «Συνταγματικός Μιθριδατισμός. Οι ατομικές ελευθερίες σε εποχές πανδημίας», 2020, Εκδ. Ευρασία, σ. 50-51.

⁵³⁶ Σ. Βλαχόπουλος, «Συνταγματικός Μιθριδατισμός. Οι ατομικές ελευθερίες σε εποχές πανδημίας», 2020, Εκδ. Ευρασία, σ. 46.

Αναγνωρίζοντας φυσικά την αδιαμφισβήτητη αξία της τεχνολογίας και την προσφορά της στην βελτίωση της κοινωνικής συμβίωσης ποικιλοτρόπως, θα πρέπει εντούτοις να αναλογιζόμαστε πάντοτε την ανεκτίμητη αξία και προσφορά των κεκτημένων ιστορικά με μόχθο, θεμελιωδών δικαιωμάτων που μάχονται πάνω από όλα υπέρ της ανθρώπινης αξίας. Η έννοια του κράτους δικαίου υπάρχει για να περιφρουρεί τα δικαιώματα των πολιτών και να διασφαλίζει το μη περιορισμό τους - εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις που πρέπει να εξυπηρετηθεί το δημόσιο συμφέρον λόγω εκτάκτων συνθηκών εκρυθμίας του κοινωνικού βίου από απρόβλεπτες καταστάσεις, όπως είναι οι πανδημίες.

Έτσι, θα πρέπει να σταθμίζεται με φειδώ το κόστος και το όφελος μιας επιλογής και να μη θίγεται σε καμία περίπτωση ο πυρήνας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αλλά και να τονίζεται και να τηρείται αυστηρά ο προσωρινός χαρακτήρας πρόκρισης μιας τέτοιας επιλογής. Κι αυτό διότι ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος του «μιθριδατισμού», σε μια πιθανή μακροχρόνια έκθεσή μας σε περιστολή κάποιων δικαιωμάτων μας. Η ψυχολογική εξάρτηση μέσα από τον σταδιακό «εθισμό» μας στην ενδελεχή προστασία του δημοσίου συμφέροντος (δημόσια ασφάλεια, τάξη κ.λπ.) από τον «μεγάλο κίνδυνο» απρόβλεπτων καταστάσεων, έχει αποδειχθεί και ιστορικά κατά το παρελθόν, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της πάταξης της τρομοκρατίας μετά τα γεγονότα της 11^η Σεπτεμβρίου του 2001, όπου οι κάμερες παρακολούθησης έγιναν ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Ήδη έχουν διατυπωθεί ακραίες απόψεις⁵³⁷ υιοθέτησης επιθετικών μορφών

⁵³⁷ Βλ. Σχετ. "Surveillance meters approved by Prime Minister Benjamin Netanyahu on March 17, Israel": "...We are at war with an invisible enemy – the virus ...We'll deploy measures we've only previously deployed against terrorists. Some of them will be invasive and infringe on the privacy of those affected. We must adopt a new routine.",

«παρακολούθησης» του ιού από εκπροσώπους κρατών, που υποκρύπτουν τον κίνδυνο μονιμότητας των μέσων αυτών.

Συνεπώς, θα πρέπει ο νομοθέτης να έχει πάντα κατά νου το κόστος κάθε τέτοιας επιλογής σε σχέση με το όφελός της, ιδιαιτέρως όταν «συγκρίνονται» και «ζυγίζονται» θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, καθώς και ότι η «*αέναη επιτήρηση δεν αποτελεί πανάκεια παντός δεινού*⁵³⁸». Η χρυσή τομή φαίνεται πως ερείδεται στην έννοια της ισορροπίας ανάμεσα στην προστασία των συναγωνιζόμενων δικαιωμάτων. Η κληρονομιά του νομικού μας πολιτισμού και η λειτουργία των θεσμών, θα πρέπει να αποτελέσουν καθοριστικούς παράγοντες επιρροής ώστε να δοθούν εν καιρώ οι απαντήσεις στις σύγχρονες προκλήσεις και να καταφέρουν να διαμορφωθούν οι νέες συνθήκες που θα διατηρούν και θα προστατεύουν ως ύψιστο σκοπό κάθε κοινωνίας, την ισότιμη διαφύλαξη των - κεκτημένων κόποις - θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά και την ανεμπόδιστη ροή της κοινωνικής ευημερίας και της προόδου.

Βλ. Σχετ. R. Perper, *"Israel is tracking its coronavirus patients through their phones to make sure they obey strict quarantine policies"*, 17/3/2020, Business Insider, <https://www.businessinsider.com/coronavirus-israel-government-track-patients-quarantine-2020-3?r=US&IR=T>.

⁵³⁸ Βλ. Σχετ.. Φ. Παναγοπούλου, «*Η ψηφιακή ιχνηλάτηση σε περίοδο πανδημίας*», ΕφαρμογέςΔΔ, Τ. 2/2020, σ. 236-248.

2. Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανηλίκων⁵³⁹

2.1 Χρήση ηλεκτρονικών εφαρμογών και μέσων από ανηλίκους

Στην εποχή της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας που διανύουμε, η ανάγκη για πιο αποτελεσματική προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των χρηστών ηλεκτρονικών εφαρμογών και μέσων καθίσταται ολοένα και πιο επιτακτική. Ανάμεσα σε αυτούς τους χρήστες βρίσκεται και η ευαίσθητη κατηγορία των παιδιών και των εφήβων, των οποίων η έκθεση στα μέσα αυτά επιφέρει αρκετές φορές κινδύνους, είτε λόγω της ανεξέλεγκτης και απεριόριστης πρόσβασής τους, είτε λόγω της σχετιζόμενης με την ηλικία τους ανωριμότητας στο να κατανοούν και να αντιλαμβάνονται τα δικαιώματά τους, αλλά και να αναγνωρίζουν και τους πιθανούς κινδύνους που ελλοχεύουν. Ο ΓΚΠΔ επιχειρεί να ενισχύσει την προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων σε σχέση με τη θεσμική του προκάτοχο, την Οδηγία 95/46/ΕΚ, όμως καταλείπει κάποια ερμηνευτικά κενά, η κάλυψη των οποίων είναι απαραίτητη, ώστε η προστασία αυτή να μπορεί να είναι και ρεαλιστικά αποτελεσματική.

Επιπλέον, η ιδιαίτερη προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών μέσα στον Κανονισμό, ξεχωριστά από τη γενική προστασία των προσωπικών δεδομένων των ενηλίκων, αν και αντανακλά τη βούληση του ενωσιακού νομοθέτη να προστατεύσει ενδελεχώς την παιδική ηλικία, εγείρει εντούτοις κάποιους προβληματισμούς σχετικά με την ευστοχία της, την εφαρμοστικότητα και την πρακτικότητά της. Κι αυτό, διότι, αφενός, χωρίς

⁵³⁹ Βλ. Σχετ. Σ. Παπακωνσταντίνου, «Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των παιδιών σε ψηφιακό περιβάλλον με βάση τον Κανονισμό 2016/679 – GDPR», 2020, Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής, Τόμ. 1, Αρ. 2.

ενισχυμένες δικλείδες προστασίας και ασφάλειας, είτε για την επιβεβαίωση της ηλικίας τους στο ψηφιακό περιβάλλον, είτε για την παροχή γονικής συγκατάθεσης, είτε για την επιβεβαίωση της νομιμότητας της επεξεργασία των δεδομένων αυτών από τους υπεύθυνους επεξεργασίας, είναι πιθανό τα παιδιά εν τέλει να μην καταφέρουν να προστατευτούν. Αφετέρου, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι εκτός από την ευάλωτη ομάδα των παιδιών, εκτεθειμένοι στους ψηφιακούς κινδύνους για τα προσωπικά τους δεδομένα είναι και μεγάλη μερίδα των «*διαδικτυακώς αναλφάβητων*⁵⁴⁰» ενηλίκων, ενώ προκύπτουν εύλογες αμφιβολίες σχετικά με το ζήτημα της συγκατάθεσης των γονέων ως νομιμοποιητικής βάσης για την επεξεργασία των δεδομένων των παιδιών τους, καθώς κάποιιοι από αυτούς δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν επαρκώς τις συνέπειες της ψηφιακής διακινδυνεύσεως των τέκνων τους. Τέλος, αμφισβητείται το κατά πόσο το προστατευτικό άρθρο 8 του ΓΚΠΔ ερμηνεύεται σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και προς το απόλυτο *συμφέρον* των παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη την ψηφιακή εξοικείωση πολλών παιδιών από πολύ μικρή ηλικία, τις πνευματικές τους δυνατότητες που θα πρέπει ενδεχομένως να κρίνονται *ad hoc*, καθώς και την ικανότητα κάποιων από αυτά να αντιλαμβάνονται πολλές φορές περισσότερο από τους ενήλικους το ψηφιακό περιβάλλον και συνεπώς και τους κινδύνους του.

⁵⁴⁰ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ», 2017, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 53.

2.2 Η προστασία των προσωπικών δεδομένων υγείας όπως αποκρυσταλλώνεται στον ΓΚΠΔ

2.2.1 Η ειδική πρόβλεψη προστασίας των παιδιών στον ΓΚΠΔ

Με τον ΓΚΠΔ είναι η πρώτη φορά που γίνεται ειδική μνεία στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των ανηλίκων. Συγκεκριμένα, στην Αιτιολογική Σκέψη 38 ορίζεται ότι απαιτείται ειδική προστασία όσον αφορά στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν στα παιδιά, *«καθώς τα παιδιά μπορεί να έχουν μικρότερη επίγνωση των σχετικών κινδύνων, συνεπειών και εγγυήσεων και των δικαιωμάτων τους σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αυτή η ειδική προστασία θα πρέπει να ισχύει ιδίως στη χρήση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την εμπορία ή τη δημιουργία προφίλ προσωπικότητας ή προφίλ χρήστη και τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά παιδιά κατά τη χρήση υπηρεσιών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί. Η συγκατάθεση του γονέα ή κηδεμόνα δεν θα πρέπει να είναι απαραίτητη σε συνάρτηση με υπηρεσίες πρόληψης ή παροχής συμβουλών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί»*. Εντούτοις, ο ΓΚΠΔ, πέραν της Αιτιολογικής Σκέψης 38, δεν κατοχυρώνει ρητά σε κάποιο από τα άρθρα του την ειδική προστασία σχετικά με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των παιδιών. Η μόνη σχετική διάταξη εντός του Κανονισμού, είναι το άρθρο 8 παρ. 1 ΓΚΠΔ, στο οποίο ορίζονται οι προϋποθέσεις που ισχύουν για τη συγκατάθεση παιδιού σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών. Το άρθρο αυτό συγκεκριμένα ορίζει ότι όταν η εφαρμογή της νομιμοποιητικής βάσης του άρθρου 6 παρ. 1 εδ. α΄ του ΓΚΠΔ, σχετικά με την προηγούμενη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων πριν την επεξεργασία τους, γίνεται *«απευθείας σε παιδί»*, τότε η επεξεργασία αυτή είναι σύμφωνη μόνον εάν το παιδί είναι *«τουλάχιστον 16* ετών»*, ενώ εάν το

παιδί είναι μικρότερο, μόνον εάν συναινέσει το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα. Επιπλέον, μέσω του άρθρου αυτού παρατηρούμε ότι παρέχεται νομοθετική εξουσιοδότηση στα κράτη μέλη, ώστε να καθορίζουν διά εθνικού νόμου τη minimum ηλικία συγκατάθεσης («ψηφιακή ηλικία συγκατάθεσης»⁵⁴¹) για τους εν λόγω σκοπούς, αρκεί αυτή η ηλικία να μην είναι κάτω από τα 13 έτη. Στην Ελλάδα εν προκειμένω, με τον εφαρμοστικό του Κανονισμού Ν. 4624/2019, ορίζεται ως minimum ηλικία συγκατάθεσης ανηλίκου το 15ο έτος, σύμφωνα με το ά. 21 παρ. 2, ενώ εάν ο ανήλικος είναι κάτω των 15 ετών, η επεξεργασία των δεδομένων του είναι σύνομη μόνον κατόπιν παροχής συγκατάθεσης του νόμιμου αντιπροσώπου του.

Ο Έλληνας νομοθέτης φαίνεται ότι επέλεξε εύλογα αυτήν την ηλικία, ώστε η ρύθμιση αυτή να συμβαδίζει με αντίστοιχες ρυθμίσεις της ελληνικής νομοθεσίας για ανήλικους, όπως για παράδειγμα με το άρθρο 136 ΑΚ, σύμφωνα με το οποίο αναγνωρίζεται περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα στους ανήλικους άνω των 15 ετών⁵⁴². Ωστόσο στον Ν. 4624/2019, δεν προβλέπεται εάν θα πρέπει να επαληθεύεται η παροχή συγκατάθεσης από τους ασκούντες τη γονική μέριμνα στις περιπτώσεις που οι ανήλικοι είναι κάτω των 15 ετών⁵⁴³. Επίσης, αξιοσημείωτο είναι ότι στον Κανονισμό δεν υπάρχει κάποιος ορισμός για την έννοια του «παιδιού», ενώ προβλεπόταν στην πρόταση του Κανονισμού. Ορισμό της έννοιας του «παιδιού» περιέχει η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού· το άρθρο 1 της Σύμβασης που κυρώθηκε στη χώρα μας με τον Ν. 2101/1992, ορίζει ότι «για τους

⁵⁴¹ Βλ. Σχετ. S. Livingstone, “Children: A special case for privacy?”, 2018, *Intermedia*, 46 (2). p. 18-23, ISSN 0309- 118.

⁵⁴² Βλ. Σχετ. Ι. Ιγγλεζάκη, «Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», Γ' Έκδοση, 2020, Εκδ. Interactive Books, σ. 89 και Αιτιολ. Εκθ. Ν. 4624/2019, σ. 12.

⁵⁴³ Βλ. Σχετ. Ι. Ιγγλεζάκη, «Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», Γ' Έκδοση, 2020, Εκδ. Interactive Books, σ. 89 και Αιτιολ. Εκθ. Ν. 4624/2019, σ. 89.

σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία»⁵⁴⁴. Επιπλέον, σχετικά με την έννοια «απευθείας σε παιδί», η ερμηνεία που δίνεται είναι ότι θα πρέπει ο δυνητικός πάροχος υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, να καθιστά σαφές στους χρήστες των υπηρεσιών αυτών, ότι οι υπηρεσίες που παρέχει απευθύνονται σε άτομα κάτω των 18 ετών⁵⁴⁵, κατά το στάδιο της την πρόσβασής τους σε αυτές.

Ωστόσο, προκύπτουν κάποιες εύλογες απορίες σχετικά με πρακτικά ζητήματα που προκύπτουν σχετικά με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών, όπως για παράδειγμα σχετικά με τον τρόπο της εξακρίβωσης της ηλικίας τους, την ουσιαστική λήψη συγκατάθεσης από τους γονείς, αλλά και την εξασφάλιση διαφάνειας και συμμόρφωσης με τον Κανονισμό⁵⁴⁶. Στην παρ. 2 του ά. 8 του ΓΚΠΔ ορίζεται ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας «καταβάλλει εύλογες προσπάθειες για να επαληθεύσει στις περιπτώσεις αυτές ότι η συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη την τεχνολογία». Μέσα από αυτό το άρθρο λοιπόν, προβλέπεται η ευθύνη των

⁵⁴⁴ Βλ. Σχετ. Ε. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου, «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 2016/679», ΔιΜΕΕ, 2018, σ. 5 επ., (11).

⁵⁴⁵ Βλ. Σχετ. Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29, Κατευθυντήριες Γραμμές σχετικά με τη συγκατάθεση βάσει του Κανονισμού 2016/679, 10.4.2017, WP259, αναθ. 10.4.2018, σ. 31.

⁵⁴⁶ Βλ. Σχετ. S. Livingstone, “Children’s rights and the GDPR – are the new consultations creating light or further confusion?”, Media Policy Project Blog, The London School of Economics and Political Sciences, May 11, 2017, <https://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2017/05/11/childrens-rights-and-the-gdpr-are-the-new-consultationscreating-light-or-further-confusion/>.

υπεύθυνων επεξεργασίας, οι οποίοι οφείλουν να εφαρμόζουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να εξασφαλίζεται η ουσιαστική συγκατάθεση.

Επίσης, η φράση «*απευθείας σε παιδί*» του άρθρου 6 παρ. 1 του ΓΚΠΔ δημιουργεί κάποιους προβληματισμούς σχετικά με το πλαίσιο οριοθέτησής της, την ερμηνεία⁵⁴⁷ της, αλλά και για τη διακριτική ευχέρεια που παρέχεται στα κράτη μέλη, ώστε να καθορίζουν το καθένα μέσω της εθνικής νομοθεσίας τους τη *minimum* παιδική ηλικία κατά την οποία επιτρέπεται η επεξεργασία δεδομένων. Πιο αναλυτικά, η διακριτική ευχέρεια που παρέχεται, καταρχάς, αποτυπώνει την εύλογη διαφορετικότητα των κρατών μελών της Ε.Ε., τόσο πολιτισμικά όσο και πολιτικά, ως προς τη διαμόρφωση και αξιολόγηση των δικαιωμάτων των παιδιών στο ψηφιακό περιβάλλον⁵⁴⁸. Εντούτοις, είναι πρόδηλο ότι η παροχή τέτοιας διακριτικής ευχέρειας στα κράτη μέλη δεν εξυπηρετεί τον ευρύτερο σκοπό του Κανονισμού για περισσότερη και ομοιόμορφη συμμόρφωση μέσω της τεχνικής της εναρμόνισης εντός των κρατών μελών. Επιπλέον, η πρακτική αυτή καταλείπει πρακτικά προβλήματα, τόσο ανάμεσα στα παιδιά των κρατών μελών της ΕΕ, που δεν έχουν «ομοιόμορφη» και ίση αντιμετώπιση στο δικαίωμα πρόσβασης στο ψηφιακό περιβάλλον, πράγμα το οποίο δε συνάδει φυσικά και με τον απώτερο σκοπό της Ε.Ε. περί νομοθετικής εναρμόνισης μέσα στα κράτη μέλη της, όσο και στις επιχειρήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν αυτήν την ανομοιομορφία στις πολιτικές προστασίας τους, παράλληλα με τα σταθερώς

⁵⁴⁷ Βλ. Σχετ. S. Livingstone, “*Children: A special case for privacy?*”, 2018, *Intermedia*, 46 (2). p. 18-23, ISSN 0309- 118, (p. 20).

⁵⁴⁸ Βλ. Σχετ. S. Livingstone et. al., “*Children, Risk and Safety Online: Research and Policy challenges in comparative perspective*”, Policy Press, (Eds), 2012.

δισεπίλυτα ζητήματα των διασυνοριακών διαβιβάσεων προσωπικών δεδομένων προς τρίτες χώρες⁵⁴⁹.

2.2.2 Η συγκατάθεση στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών και τα δικαιώματα στην ενημέρωση και στη λήθη

Σχετικά με την έννοια της συγκατάθεσης μέσω ηλεκτρονικών μέσων επικρατεί μια σύγχυση αναφορικά με τον τρόπο, με τον οποίο μπορεί να θεωρείται απόλυτα σύννομη: Αρκεί η επιλογή του κουμπιού «*Συμφωνώ*» (“*I agree Button*⁵⁵⁰”) με την Πολιτική Προστασίας Ιδιωτικότητας (Privacy Policy) ή θα πρέπει η ευθύνη να μετακυλιέται στους υπεύθυνους επεξεργασίας, οι οποίοι θα κρίνουν εάν η εν λόγω συγκατάθεση θα μπορεί να αποτελέσει τη νόμιμη βάση της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων του ανηλίκου ή όχι;

Στο άρθρο 12 του ΓΚΠΔ, στο οποίο αποκρυσταλλώνεται η αρχή της διαφανούς ενημέρωσης, ορίζεται ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας «*λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων κάθε πληροφορία (...) σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων του, σε συνοπτική, διαφανή, κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, χρησιμοποιώντας σαφή και απλή διατύπωση, ιδίως όταν πρόκειται για πληροφορία απευθυνόμενη σε παιδιά*». Σύμφωνα με την Αιτιολογική Σκέψη 58 του Κανονισμού, «*δεδομένου ότι τα παιδιά χρήζουν ειδικής προστασίας, κάθε ενημέρωση και ανακοίνωση, εάν η επεξεργασία απευθύνεται σε παιδί, θα πρέπει να διατυπώνεται σε σαφή και απλή γλώσσα, την οποία το παιδί να μπορεί να κατανοεί εύκολα*».

⁵⁴⁹ Βλ. Σχετ. S. Livingstone, “*Children: A special case for privacy?*”, 2018, *Intermedia*, 46 (2). p. 18-23, ISSN 0309- 118, σ. 21.

⁵⁵⁰ Βλ. Σχετ. T. Mulder, “*Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR*”, In: *European Journal of Law and Technology*, Vol. 10, No 1, 2019 June 1.

Μέσα από το ά. 12 του ΓΚΠΔ, αλλά και την Αιτιολογική Σκέψη 58, παρατηρούμε ότι πέρα από το δικαίωμα της διαφανούς ενημέρωσης των παιδιών, αναγνωρίζεται στα παιδιά και το «ενισχυμένο⁵⁵¹» δικαίωμα στη «διαγραφή - λήθη». Αυτό καταδεικνύει τη βούληση του ενωσιακού νομοθέτη για ειδικότερη προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών σε σχέση με τη γενική προστασία των προσωπικών δεδομένων που προβλέπει ο Κανονισμός. Κάτι τέτοιο άλλωστε δεν είναι πρωτοφανές, καθώς στο παρελθόν έχουν υιοθετηθεί διεθνώς αντίστοιχα νομοθετήματα που προβλέπουν την ιδιαίτερη προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών σε ψηφιακό περιβάλλον, όπως π.χ. ο *Νόμος για το Δικαίωμα των Παιδιών στη Λήθη* (“*Right to be Forgotten for Minors*”)⁵⁵² που έχει υιοθετήσει η California των Η.Π.Α. από το 2013. Θα πρέπει ωστόσο να αναφερθεί ότι στο ά. 17 του Κανονισμού, στο οποίο θεμελιώνεται γενικά το δικαίωμα στη λήθη, δεν γίνεται ειδική μνεία για τα παιδιά.

Σίγουρα, είναι αδιαμφισβήτητη η σημασία της νομοθετικής πρόβλεψης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων των παιδιών στο ψηφιακό περιβάλλον, καθώς αποτελούν μια ιδιαίτερα ευαίσθητη κατηγορία χρηστών της τεχνολογίας. Οι ηλικιακές προδιαγραφές, αλλά και η προϋπόθεσή της γονικής φροντίδας με την παροχή συγκατάθεσης, αποτυπώνουν αυτή τη βούληση του νομοθέτη και συνιστούν λογικά μέτρα. Ωστόσο, δε μπορούμε να αγνοήσουμε την επισφάλεια αυτών των μέτρων· κρίνεται λοιπόν απαραίτητο να εισαχθούν επιπλέον δικλίδες ασφαλείας, ώστε να μπορεί να εξακριβώνεται η πραγματική ηλικία των παιδιών, κατά το

⁵⁵¹ Φ. Παναγοπούλου, «Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ», 2017, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 52.

⁵⁵² Βλ. Σχετ. SB 568, Ca. 2013 - 2014, “*Privacy Rights for California Minors in the Digital World*”, https://leginfo.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201320140SB568.

στάδιο της συγκατάθεσής τους, αλλά και η ουσιαστική και κατόπιν επαρκούς ενημέρωσης σχετικά με τους κινδύνους για τα δεδομένα των παιδιών, συγκατάθεση των γονέων, προκειμένου να διασφαλίζεται η νομιμότητα κατά το στάδιο του ελέγχου από τους υπεύθυνους επεξεργασίας.

2.2.3 Το ζήτημα της εξακρίβωσης της ηλικίας των παιδιών και της ουσιαστικής συγκατάθεσης των γονέων

Όπως αναλύθηκε και ανωτέρω στο ά. 8 του ΓΚΠΔ, πέραν της πρόβλεψης της *minimum* ηλικίας συγκατάθεσης των παιδιών για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που τα αφορούν, προβλέπεται και η συγκατάθεση των κηδεμόνων των παιδιών ως προϋπόθεση σύννομης επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων τους, όταν η ηλικία των παιδιών είναι κάτω από το *minimum* επιτρεπτό όριο που έχει ορίσει κάθε κράτος μέλος. Ωστόσο, πρακτικά, όταν ένα παιδί καλείται να επιβεβαιώσει την ακριβή του ηλικία σε μια εφαρμογή ή σε μια ιστοσελίδα ή να ζητήσει τη συγκατάθεση των γονέων του, είναι πολύ εύκολο να μη δώσει την πραγματική του ηλικία ή να συμφωνήσει το ίδιο αντί των γονιών του, είτε αποκτώντας πρόσβαση στους κωδικούς e-mail των γονιών του, είτε φτιάχνοντας ακόμη και ένα πλαστό e-mail για τη γονική συγκατάθεση, με αποτέλεσμα να καταστεί αφενός, πλασματική η συγκατάθεση και αφετέρου, παράνομη η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του παιδιού.

Σχετικά με την ευθύνη των υπεύθυνων επεξεργασίας δεδομένων κατά το στάδιο της συγκατάθεσης των παιδιών, η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29⁵⁵³ εξηγεί ότι ενώ μέσα στο κείμενο του Κανονισμού δεν

⁵⁵³ Βλ. Σχετ. Article 29 Working Party, “Guidelines on consent under Regulation 679/2019”, Adopted on 28 November 2017 As last Revised and Adopted on 10 April 2018, p. 25, https://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=623051.

προβλέπεται ρητά ότι θα πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια εξακρίβωσης της ηλικίας των παιδιών, (αφού η πρόβλεψη της παρ. 2 του ά. 8 ΓΚΠΔ αφορά στην επαλήθευση της συγκατάθεσης των γονέων), ωστόσο αυτό θα πρέπει να τεκμαίρεται σιωπηρά, καθώς όταν ένα παιδί δίνει τη συγκατάθεσή του στη επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων ενώ δεν έχει στην πραγματικότητα τη νόμιμη ηλικία ψηφιακής συγκατάθεσης, τότε αυτομάτως η επεξεργασία που λαμβάνει χώρα καθίσταται παράνομη. Έτσι, οι υπεύθυνοι επεξεργασίας, όπως προτείνει και η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29, σε περίπτωση αμφιβολίας περί της πραγματικής ηλικίας των παιδιών, θα πρέπει να αναθεωρούν τους μηχανισμούς εξακρίβωσης της ηλικίας που χρησιμοποιούν και να προβαίνουν σε εναλλακτικούς ελέγχους προκειμένου να εξακριβώνουν την ηλικία των παιδιών⁵⁵⁴. Σχετικά με την εξακρίβωση της συγκατάθεσης των ασκούντων τη μέριμνα των παιδιών, το άρθρο 8 παρ. 2 του ΓΚΠΔ ορίζει ότι *«ο υπεύθυνος επεξεργασίας καταβάλλει εύλογες προσπάθειες για να επαληθεύσει στις περιπτώσεις αυτές ότι η συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία»*.

Συνεπώς, είναι προφανές ότι τα μέτρα, τα οποία προβλέπει ο Κανονισμός, δεν εγγυώνται απόλυτα τη νόμιμη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων και έτσι θα πρέπει να αναζητούνται από τους υπεύθυνους επεξεργασίας δικλίδες μέσω τεχνολογικών εργαλείων, που θα εξασφαλίζουν και θα εξακριβώνουν ότι η παροχή της πραγματικής ηλικίας από τα παιδιά και της ουσιαστικής συγκατάθεσης των γονέων δεν είναι προϊόντα «απάτης» και πως μπορούν να αποτελέσουν

⁵⁵⁴ Βλ. Σχετ. Article 29 Working Party, όπ. ανωτ. (υποσ. 201), σ. 25-26 και WP29 Opinion 5/2009 on Social Networking Services (WP 163).

ουσιαστικές νομιμοποιητικές βάσεις επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων των παιδιών.

2.2.4 Η εξαίρεση από την προϋπόθεση της γονικής συγκατάθεσης για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών

Στην Αιτιολογική Σκέψη 38 του Κανονισμού, εκτός από την πρόβλεψη της απαραίτητης συγκατάθεσης των γονέων των παιδιών σε περίπτωση που ηλικιακά βρίσκονται κάτω από το απαιτούμενο *minimum* της ψηφιακής ηλικίας συγκατάθεσης που ορίζει το ά. 8 του ΓΚΠΔ, προβλέπεται και η εξαίρεση από τον κανόνα αυτό. Πιο αναλυτικά, στο τελευταίο εδάφιο της Σκέψης 38 ορίζεται ότι *«η συγκατάθεση του γονέα ή κηδεμόνα δεν θα πρέπει να είναι απαραίτητη σε συνάρτηση με υπηρεσίες πρόληψης ή παροχής συμβουλών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί»*. Ερμηνεύοντας αυτή την εξαίρεση, φαίνεται πως πολύ ορθά, ως σκοπό της έχει το να μπορούν να παιδιά να καταγγέλλουν ελεύθερα πράξεις και συμπεριφορές βλαπτικές για αυτά, όπως τυχόν κακοποίηση, που προφανώς δεν θα πρέπει να απαιτείται η προηγούμενη συγκατάθεση των γονέων ή κηδεμόνων τους, με απώτερο σκοπό την προστασία των παιδιών⁵⁵⁵. Έτσι, μέσα από αυτή την πρόβλεψη διακρίνεται και η αναγνώριση από τον ενωσιακό νομοθέτη της κοινωνικής διάστασης της προσφοράς των ηλεκτρονικών μέσων στην πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των παιδιών - άμεσης ή έμμεσης - και τυχόν παράνομων και εγκληματικών πράξεων κατά αυτών ή κατά των οικείων τους,

⁵⁵⁵ Βλ. Σχετ. S. Schulz, Art. 8, σε: Gola P., *“Datenschutz-Grund-verordnung Kommentar”*, C.H. Beck, München 2017, αρ. περιθ. 8. και

Φ. Παναγοπούλου, *«Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ»*, 2017, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 52.

μέσα από την παροχή ενός «εργαλείου» στα χέρια των παιδιών προκειμένου να μπορούν να αμύνονται υπέρ εαυτών.

2.3 Συγκρουόμενα δικαιώματα

Αξιολογώντας τις κατηγορίες δικαιωμάτων που συγκρούονται, παρατηρούμε ότι από τη μια πλευρά βρίσκονται δικαιώματα ευρύτερα, όπως το δικαίωμα στην προστασία του ιδιωτικού βίου και των προσωπικών δεδομένων των παιδιών κατά τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων και ειδικότερα αυτών που προβλέπονται στον Κανονισμό, όπως είναι το δικαίωμα στη διαφανή ενημέρωση (ά. 13 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου στα δεδομένα (ά. 15 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα στη διαγραφή-«λήθη» (ά. 17 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα περιορισμού της επεξεργασίας (ά. 18 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα στη φορητότητα των δεδομένων (ά. 20 ΓΚΠΔ) και το δικαίωμα εναντίωσης στην επεξεργασία των δεδομένων (ά. 21 ΓΚΠΔ). Ενώ, από την άλλη πλευρά βρίσκονται εξίσου θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, το δικαίωμα στην πληροφόρηση, στην επικοινωνία, στην ελεύθερη συμμετοχή των παιδιών στη «*νέα διαδικτυακή εποχή*⁵⁵⁶», στην αυτοδιάθεση, στην έρευνα, στην έκφραση κ.ά., μέσω των ηλεκτρονικών μέσων.

Το ζήτημα που δημιουργείται από τη σύγκρουση δικαιωμάτων, είναι ζήτημα ισορροπίας που χρήζει κατάλληλης στάθμισης. Περαιτέρω, θα πρέπει να μην παραγνωρίζεται το γεγονός ότι οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν μέσα από τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων και ειδικότερα μέσα από την επεξεργασία

⁵⁵⁶ Βλ. Σχετ. J. Savirimuthu, “EU General Data Protection Regulation Article 8: Has Anyone Consulted the Kids?”, LSE Media Policy Project, 01.03.2016, <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2016/03/01/eu-general-data-protection-regulation-article-8-has-anyone-consulted-the-kids/>.

ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων των παιδιών, όπως είναι τα δεδομένα υγείας ή οι πληροφορίες φυλετικής προέλευσης για παράδειγμα, είναι πολύ μεγάλοι, διότι η χρήση τους δεν προορίζεται πάντα για ερευνητικούς, εμπορικούς, ή διαφημιστικούς σκοπούς, λαμβάνοντας επιπλέον υπόψη το μέγεθος του «*αποτυπώματος δεδομένων*⁵⁵⁷» που αφήνουμε όταν κάνουμε χρήση ηλεκτρονικών μέσων. Για παράδειγμα, ένα παιδί των οποίων τα δεδομένα υγείας επεξεργάζονται, αν δεν εφαρμοσθούν ενισχυμένες δικλίδες ασφαλείας, μπορεί να υποστεί δυσμενείς συνέπειες στο ψηφιακό περιβάλλον, όπως είναι ο στιγματισμός, η απαξίωση, το bullying κ.ά., που εύκολα μπορούν να το οδηγήσουν στην ευρύτερη κοινωνική απομόνωση και στον μόνιμο ψυχολογικό τραυματισμό.

2.3.1 Ζητήματα συμβατότητας του ά. 8 του ΓΚΠΔ με το ά. 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Στο ά. 24 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. ορίζεται ότι *«τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους»*. Επίσης στην παρ. 2 ορίζεται ότι *«σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές, είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία θα πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού»*. Κατά την ερμηνεία του ά. 8 του ΓΚΠΔ παρατηρείται μια τάση μη συμβατότητας με το ά. 24 του Χάρτη, σχετικά με το ότι εισάγει ενδεχομένως

⁵⁵⁷ Βλ. Σχετ. C. Morriss-Roberts, K. Outlon, D. Sell, J. Wray, F. Gibson, “How should health service researchers respect children’s personal data under GDPR?”, The Lancet Child & Adolescent Health Journal, Volume 2, Issue 10, p. 696- 697, 2018/10/1, Elsevier.

δυσανάλογους περιορισμούς σε σχέση με τα δικαιώματά τους, μέσω της θέσπισης - *ad hoc* ανά κράτος μέλος - minimum ηλικιακών standards για συγκατάθεση στην επεξεργασία δεδομένων, καθώς και μέσω της πρόβλεψης, για την περίπτωση που δεν πληρούν αυτά τα standards, της συγκατάθεσης των γονέων τους. Κι αυτό, διότι οι τόσο «στενοί» και ίσως «αναχρονιστικοί»⁵⁵⁸ περιορισμοί για τα παιδιά, δίχως να έχει προηγηθεί εκτίμηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που μπορεί να έχει κάθε παιδί, του επιπέδου εξοικειώσής του με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων, καθώς και του επιπέδου «ψηφιακής αντίληψης» που μπορεί να έχει ένα παιδί σε σχέση με ένα άλλο, ενδεχομένως να αποτελούν δυσανάλογα μέτρα προστασίας τους.

Πιο αναλυτικά, ενώ ο ενωσιακός νομοθέτης επιθυμεί μέσω του ά. 8 ΓΚΠΔ να τονίσει την αξία της προστασίας των παιδιών και των δεδομένων που τα αφορούν, που εν μέρει το καταφέρνει, από την άλλη δημιουργεί μια εικόνα ιδιαιτέρως «ευάλωτων»⁵⁵⁹ παιδιών, *a priori*, που δεν μπορούν να έχουν δική τους γνώμη σχετικά με τις επιλογές τους, οι οποίες φαίνονται ως ανάξιες εμπιστοσύνης, ελλείψει κριτηρίων π.χ. *ad hoc* εκτίμησης πιθανών ικανοτήτων - δυνατοτήτων τους. Επίσης, σημαντικό είναι να μην παραγνωρίζεται το γεγονός ότι τα περισσότερα από τα σημερινά παιδιά έχουν «γαλουχηθεί» στο ψηφιακό περιβάλλον από πολύ μικρά και είναι δυνατόν κάποια από αυτά να αναπτύσσουν από νωρίς γνώσεις και ικανότητες κρίσης

⁵⁵⁸ Βλ. Σχετ. J. Savirimuthu, “EU General Data Protection Regulation Article 8: Has Anyone Consulted the Kids?”, LSE Media Policy Project, 01.03.2016, <https://blogs.lse.ac.uk/mediase/2016/03/01/eu-general-data-protection-regulation-article-8-has-anyone-consulted-the-kids/>.

⁵⁵⁹ Βλ. Σχετ. J. Savirimuthu, “EU General Data Protection Regulation Article 8: Has Anyone Consulted the Kids?”, LSE Media Policy Project, 01.03.2016, <https://blogs.lse.ac.uk/mediase/2016/03/01/eu-general-data-protection-regulation-article-8-has-anyone-consulted-the-kids/>.

πάνω στο ψηφιακό περιβάλλον και σχετικά με τους κινδύνους από αυτό, πολλές φορές περισσότερο και από τους γονείς τους⁵⁶⁰, τους οποίους πάντα και φύσει αναπότρεπτα, θα χωρίζει τεχνολογικό χάσμα γενεών. Συνεπώς, μια ορθότερη ερμηνεία του άρθρου 8 βάσει του ά. 24 του Χάρτη να ήταν δόκιμη ενδεχομένως, ως πιο αποτελεσματική και πιο δίκαιη, με σύγχρονους όρους για τα δικαιώματα των παιδιών, λαμβάνοντας κατά την ερμηνεία αυτή πάντα υπόψη το «συμφέρον» τους και σταθμίζοντας αναλογικά τα αντικρουόμενα δικαιώματα, έχοντας πάντα κατά νου την καθημερινή και συνεχώς επιταχυνόμενη τεχνολογική εξέλιξη των παιδιών.

2.3 Προτάσεις για το μέλλον

Συνοψίζοντας όλα όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, καταρχάς είναι απαραίτητο να γίνει κατανοητός ο σκοπός της παροχής εξειδικευμένης προστασίας στα παιδιά που θεμελιώνεται στις Αιτιολογικές Σκέψεις του ΓΚΠΔ και να γίνουν αντιληπτοί οι κίνδυνοι που σχετίζονται με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων τους, πάντοτε σε συνάρτηση με το σεβασμό των δικαιωμάτων των παιδιών κατά τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων. Παράλληλα, θα πρέπει να εκτιμηθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις που στοχεύει να αποτρέψει ο Κανονισμός στη ζωή των ανηλίκων χρηστών των ηλεκτρονικών μέσων, αλλά και να κατανοηθεί ο ρόλος της ευθύνης των ασκούντων τη γονική μέριμνα των παιδιών, αλλά και ποια η έκταση και τα όρια αυτής.

Επί του πρακτικού ζητήματος της ουσιαστικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων των παιδιών καθίσταται αναγκαίο να αναζητηθούν

⁵⁶⁰ Βλ. Σχετ. House of Lords Judgement, “*Gillick v West Norfolk and Wisbech Area Health Authority and another*”, 1985 και

J. Savirimuthu, “*EU General Data Protection Regulation Article 8: Has Anyone Consulted the Kids?*”, LSE Media Policy Project, 01.03.2016, <https://blogs.lse.ac.uk/mediase/2016/03/01/eu-general-data-protection-regulation-article-8-has-anyone-consulted-the-kids/>.

και να εφαρμοστούν κάποια επιπλέον μέτρα για την εξασφάλισή της από τους υπεύθυνους επεξεργασίας. Τέτοια μέτρα θα μπορούσαν να είναι για παράδειγμα, η εύρεση αποτελεσματικών και αξιόπιστων τρόπων εξακρίβωσης της πραγματικής ηλικίας των παιδιών και της επιβεβαίωσης της συγκατάθεσης των γονέων, με τη βοήθεια «κατάλληλων τεχνολογικών μέσων»⁵⁶¹, αλλά και η χρήση επιπλέον δικλίδων ασφαλείας για την κατοχύρωση της επαρκούς και κατανοητής ενημέρωσης των παιδιών για το τί δεδομένα θα επεξεργάζονται και τί σημαίνει η επεξεργασία αυτών. Επιπλέον, μέτρα όπως η πρόβλεψη παραμετροποίησης στις Πολιτικές Ιδιωτικότητας (Privacy Policies), ώστε να μπορούν να δίνονται και άλλες λύσεις, όπως η μερική ή ήπια επεξεργασία δεδομένων για ασφαλή πρόσβαση και η δυνατότητα επιλογής των δεδομένων που θα επεξεργαστούν ή η υιοθέτηση Κωδίκων Δεοντολογίας, κατά το ά. 40 παρ. 2 εδ. ζ'⁵⁶² του ΓΚΠΔ, από τους υπεύθυνους επεξεργασίας για παρεχόμενες υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας προς τα παιδιά, μέσω των οποίων θα καθίσταται σαφές ότι η συγκατάθεση, η ενημέρωση και η προστασία των παιδιών γίνονται σύμφωνα με τον Κανονισμό.

Ακόμη, σημαντικό είναι να σταθμιστεί το κατά πόσο η ευθύνη θα πρέπει να μετακυλιέται περισσότερο προς τους υπεύθυνους επεξεργασίας από ότι στους γονείς. Κι αυτό, διότι αμφισβητείται το κατά πόσο μπορεί ένας γονέας να είναι πάντοτε πλήρως ενημερωμένος περί της φύσης της επεξεργασίας των δεδομένων των τέκνων του ή ακόμη και για το τί σημαίνει κάτι τέτοιο στη πράξη, τι κίνδυνους μπορεί να εγκυμονεί κ.λπ. Οι υπεύθυνοι

⁵⁶¹ Βλ. Σχετ. Ε. Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε., «Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 2016/679», ΔιΜΕΕ, 2018, σ. 5 επ., (15).

⁵⁶² Βλ. Σχετ. Ι. Ιγγλεζάκη, «Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», Γ' Έκδοση, 2020, Εκδ. Interactive Books, σ. 89 και Αιτιολ. Εκθ. Ν. 4624/2019, σ. 90.

επεξεργασίας διαδραματίζουν κομβικό ρόλο για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την εξασφάλισή της, από τη θέση σε εφαρμογή του ΓΚΠΔ, αποκτώντας πλέον μεγαλύτερη ευθύνη και από τις ανεξάρτητες εθνικές αρχές που είναι επιφορτισμένες με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και είναι υποχρεωμένοι να λαμβάνουν κάθε πρόσφορο μέτρο προκειμένου να προστατεύονται τα δικαιώματα όλων των υποκειμένων των δεδομένων - παιδιών και ενηλίκων - ανεξαιρέτως.

Εν κατακλείδι, αμφισβητείται το κατά πόσον είναι δόκιμο και αποτελεσματικό να διαχωρίζεται το δικαίωμα στη προστασία των προσωπικών δεδομένων σε «ενισχυμένο⁵⁶³» δικαίωμα για τα παιδιά - που ούτως ή άλλως έχουν μεγαλώσει σε ένα «φυσικό ψηφιακό περιβάλλον⁵⁶⁴» - και ένα σε «απλό» δικαίωμα ενηλίκων. Η προστασία των δικαιωμάτων οφείλει να είναι ίση προς όλα τα υποκείμενα αυτών και να μην υποτιμάται το γεγονός ότι πάρα πολλοί από τους «ψηφιακά αναλφάβητους» ενήλικες καθίστανται αυτομάτως και εκείνοι ιδιαιτέρως ευαίσθητοι και ευάλωτοι απέναντι στους κίνδυνους από την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων στο ψηφιακό περιβάλλον, όπου η επιθετικότητα της επεξεργασίας δεδομένων είναι πολλές φορές ανεξέλεγκτη και δυσερμήνευτη. Συνεπώς, ίσως ένα ευρύ και ενισχυμένο πλαίσιο προστασίας προς όλους, με οδηγό την αρχή «εν αμφιβολία υπέρ της προστασίας όλων⁵⁶⁵», να είναι η ορθότερη επιλογή που θα εξισορροπεί τις ανισότητες και θα «αφουγκράζεται» τα δικαιώματα και τα

⁵⁶³ Βλ. Σχετ. Φ. Παναγοπούλου, «Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ», 2017, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 53.

⁵⁶⁴ Βλ. Σχετ. D. Heckmann, A. Paschke, "Art.8" σε: E. Ehmann, M. Selmayr, Datenschutz-Grundverordnungs Kommentar, C.H. Beck Verlag, München, 2017, αρ. περιθ. 1 και Φ. Παναγοπούλου, «Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ», 2017, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 53.

⁵⁶⁵ Φ. Παναγοπούλου, «Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα», ΔιΜΕΕ 2012, σ. 186 επ., (191).

ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όλων. Επίσης, ίσως στο μέλλον, αφού τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν αποκτήσει πληρέστερη κατανόηση περί των προσωπικών δεδομένων (“*data literacy*”⁵⁶⁶), να είναι σε θέση να τα διαχειριστούν ορθότερα και πιο συνεντά, κάνοντας τις βέλτιστες επιλογές γι’ αυτά. Τέλος, αφού εκτιμηθεί το «γράμμα» του νόμου μέσα από τον Κανονισμό, δόκιμο θα ήταν να σταθμιστεί εάν ο σκοπός που εξυπηρετείται μέσα από τα «μέτρα» του Κανονισμού συμβαδίζει με τα όρια που θέτει το ά. 24 του Χάρτη σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, την ελευθερία έκφρασης της γνώμης τους ανάλογα με την ωριμότητά τους⁵⁶⁷ και τη λήψη μέτρων που θα πρέπει να είναι πάντα προς το συμφέρον των παιδιών. Έτσι, ίσως να καταφέρουν και τα θεσμικά πλαίσια που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο εντός των κρατών μελών της Ε.Ε. για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων, να προσαρμοστούν καλύτερα στις σύγχρονες συνθήκες, τηρουμένης πάντοτε της αρχής της αναλογικότητας ανάμεσα στα σταθμιζόμενα δικαιώματα για την επίτευξη της ευρύτατης προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών, των οποίων το ανέφελο μέλλον θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα κάθε κοινωνίας.

⁵⁶⁶ Βλ. Σχετ. A. Acker, L. Bowler, “*Youth data literacy: Teen perspectives on data created with social media and mobile devices*”, 51st Hawaii International Conference on System Sciences, (2018).

⁵⁶⁷ “*The underlying principle of the law (...) is that parental right yields to the child’s right to make his own decisions when he reaches a sufficient understanding and intelligence to be capable of making up his own mind on the matter requiring decision.*”

Βλ. Σχετ. House of Lords Judgement, “*Gillick v West Norfolk and Wisbech Area Health Authority and another*”, 1985 και

J. Savirimuthu, “*EU General Data Protection Regulation Article 8: Has Anyone Consulted the Kids?*”, LSE Media Policy Project, 01.03.2016, <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2016/03/01/eu-general-data-protection-regulation-article-8-has-anyone-consulted-the-kids/>.

VII. Τα δικαιώματα που συγκρούονται και η αρχή της αναλογικότητας

1. Η προστασία του ιδιωτικού βίου

Σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 9 του Συντάγματος, «*η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη*». Το εδάφιο αυτό αποτέλεσε καινοτομία του συντακτικού νομοθέτη του 1975, που θεμελίωσε το απαραβίαστο του ιδιωτικού και του οικογενειακού βίου. Είναι πρόδηλο ότι ο συντακτικός νομοθέτης του 1975, σαφώς επηρεασμένος από το τότε πρόσφατο σκάνδαλο *Watergate*⁵⁶⁸ στις Η.Π.Α., θέλησε με την εισαγωγή του εδαφίου αυτού να προστατεύσει το άτομο και την ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή από κινδύνους, όπως η παρακολούθηση και η κατασκόπευση, μέσω της χρήσης της τεχνολογίας⁵⁶⁹.

Η προστασία του ιδιωτικού και του οικογενειακού βίου αποτελεί δικαίωμα, το οποίο δεν περιορίζεται μόνο στα όρια της κατοικίας του κάθε ατόμου/φορέα του δικαιώματος, αλλά μπορεί να ασκείται και να συνδυάζεται με άλλα, συναφή δικαιώματα, όπως είναι το δικαίωμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 9Α Σ) και το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5§1 Σ)⁵⁷⁰. Γενικά, σύμφωνα με το άρθρο 9§1 Σ, η έννοια του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου

⁵⁶⁸ Το σκάνδαλο *Watergate* αποτέλεσε πολύ μεγάλο πολιτικό σκάνδαλο στην ιστορία των Η.Π.Α., που αφορούσε στην παρακολούθηση επικοινωνιών, και στο οποίο ενεπλάκη η κυβέρνηση των Η.Π.Α. υπό την προεδρία του Richard Nixon και κατά την προεκλογική καμπάνια του, με σκοπό την επανεκλογή του στη θέση του Προέδρου των Η.Π.Α. Το σκάνδαλο ξεκίνησε το 1972 και έληξε το 1974, οδηγώντας σε παραίτηση τον τότε Πρόεδρο Nixon.

Βλ. Σχετ. *Watergate Scandal*, https://en.wikipedia.org/wiki/Watergate_scandal/.

⁵⁶⁹ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2006, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 251.

⁵⁷⁰ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2006, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 251-252.

θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αφορά τη «σφαίρα του απορρήτου»⁵⁷¹ του ατόμου, η οποία μπορεί να εμπεριέχει πληροφορίες όπως η ερωτική ζωή του ατόμου, προβλήματα υγείας, ενδοοικογενειακά ζητήματα κ.ά. Έτσι, η έννοια του ιδιωτικού βίου μπορεί να συνδεθεί άμεσα με την προστασία της προσωπικότητας της παραγράφου 1 του άρθρου 5 Σ, εφόσον στην έννοια της ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας συμπεριλαμβάνεται και η ελευθερία ενός ατόμου να παρουσιάζεται όπως εκείνο επιθυμεί στους άλλους, αλλά και η σεξουαλική ελευθερία του⁵⁷². Επιπλέον, οι έννοιες του ιδιωτικού βίου, αλλά και της ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας μπορεί να συνδέονται άμεσα με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του ατόμου, η προστασία των οποίων κατοχυρώνεται στο άρθρο 9Α Σ⁵⁷³, καθώς ορισμένες πληροφορίες, οι οποίες αφορούν σε ένα άτομο, όταν διαρρεύσουν, μπορούν να δημιουργήσουν ένα ατομικό «βιοπορτραίτο»⁵⁷⁴, το οποίο μπορεί να παραβιάζει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν το άτομο και παράλληλα να προσβάλλει τον ιδιωτικό του βίο, αλλά και την ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητάς του.

Το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικού και του οικογενειακού βίου, αλλά και της κατοικίας και των επικοινωνιών του ατόμου, προστατεύεται επίσης από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και από το άρθρο 7 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

⁵⁷¹ Γ. Μιχαηλίδης Νουάρος, «Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου», ΤοΣ 1983, 379-380.

και Κ. Χρυσόγονος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2006, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 251.

⁵⁷² Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2006, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 252.

⁵⁷³ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2006, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 252.

⁵⁷⁴ Βλ. Σχετ. Κ. Μαυριά, «Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου», 1982, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 172-174.

2. Ο σεβασμός της ανθρώπινης αξίας

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2 του Συντάγματος, «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Το άρθρο 2 παρ. 1 Σ θεμελιώνει το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου ως «πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας»⁵⁷⁵. Η συστηματική θέση του άρθρου αυτού, αλλά και το ίδιο το περιεχόμενό του, αναδεικνύουν το γεγονός ότι ο συντακτικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται την αξία του ανθρώπου ως «θεμελιώδη αρχή», το πεδίο της οποίας δεν περιορίζεται στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα⁵⁷⁶. Έτσι, παρατηρείται ότι η αρχή της αξίας του ανθρώπου, ως θεμελιώδης αρχή, διαδραματίζει εξαιρετικά σπουδαίο ρόλο στην ερμηνεία οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διάταξης, όπως βέβαια και των διατάξεων της κοινής νομοθεσίας⁵⁷⁷.

Ο συντακτικός νομοθέτης έχει επιλέξει να προστατεύσει την αξία και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου στο πρώτο μέρος του Συντάγματος, που περιέχει τις βασικές διατάξεις και όπου καθορίζεται η μορφή του πολιτεύματος και όχι στο δεύτερο μέρος, όπου προστατεύονται τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα· αυτή η επιλογή του συντακτικού νομοθέτη αντανakλά προδήλως τη σπουδαιότητα της αρχής της ανθρώπινης αξίας, που πρέπει να διέπει συνολικά κάθε νομικοπολιτικό σύστημα και κάθε ελεύθερη

⁵⁷⁵ Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 147.

⁵⁷⁶ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 147-149.

⁵⁷⁷ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 147 και

Ε. Κρουσταλάκη, «Η αξία του ανθρώπου: Το ζητούμενο στην εφαρμογή του ποινικού δικαίου» σε: Τιμ. Τόμ. Ι. Μανωλεδάκη, 2005, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 166 επ.

δημοκρατική τάξη⁵⁷⁸. Η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 2 Σ αποτελεί και την πρώτη συνταγματική διάταξη (κατά σειρά) που δε μπορεί να αναθεωρηθεί, σύμφωνα με όσα ορίζει η παράγραφος 1 του άρθρου 110 Σ.

Μέρος της θεωρίας⁵⁷⁹ δέχεται ότι με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 2 Σ καθιερώνεται η ανθρώπινη αξία ως αυτοτελές συνταγματικό δικαίωμα, ενώ άλλο μέρος της θεωρίας έχει υποστηρίξει ότι η διάταξη δεν εισάγει αυτοτελές δικαίωμα⁵⁸⁰. Έτσι, σύμφωνα με τη θεωρία, η οποία υποστηρίζει ότι η ανθρώπινη αξία συνιστά αυτοτελές συνταγματικό δικαίωμα, η μη ένταξη του δικαιώματος στην ανθρώπινη αξία δε σημαίνει ότι η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 2 Σ εισάγει αποκλειστικά συνταγματική αρχή και όχι συνταγματικό δικαίωμα⁵⁸¹. Μάλιστα, το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία, μαζί με τις δυο εξειδικεύσεις (ανθρώπινη ελευθερία και ισότητα) αποτελεί το ανώτατο μητρικό δικαίωμα και το κεντρικό δικαίωμα της τριάδας των μητρικών δικαιωμάτων⁵⁸².

Συνεπώς, το περιεχόμενο της αρχής της αξίας του ανθρώπου έχει τη σημασία *«της απαίτησης της μη υποβίβασης του ανθρώπου σε αντικείμενο, σε απλό μέσο για την εξυπηρέτηση οποιωνδήποτε σκοπών, σε αντικαταστατό τελικά μέγεθος»*⁵⁸³. Επιπλέον, η έννοια του «ανθρώπου» στην αρχή της διάταξης περί αξίας του ανθρώπου αφορά σε κάθε συγκεκριμένο και ξεχωριστό άνθρωπο και όχι γενικά και αόριστα σε κάθε μέλος μιας «αγέλης»

⁵⁷⁸ Βλ. Σχετ. Α. Δημητρόπουλου, «Συνταγματικά Δικαιώματα», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 252.

⁵⁷⁹ Βλ. Σχετ. Π. Δαγτόγλου, «Ατομικά Δικαιώματα Α'», Β' Έκδοση, 2005, σελ. 1323 και Α. Δημητρόπουλου, «Συνταγματικά Δικαιώματα», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 264.

⁵⁸⁰ Βλ. Σχετ. Α. Μάνεση, «Συνταγματικά Δικαιώματα – Α' Ατομικές Ελευθερίες», Εκδ. Σάκκουλα, 1982, σ. 111.

⁵⁸¹ Βλ. Σχετ. Α. Δημητρόπουλου, «Συνταγματικά Δικαιώματα», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 264.

⁵⁸² Βλ. Σχετ. Α. Δημητρόπουλου, «Συνταγματικά Δικαιώματα», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 264.

⁵⁸³ Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 148.

που απορροφά της ατομικότητα των μελών της, όπως για παράδειγμα απαντάται στις θεωρίες του εθνικοσοσιαλισμού⁵⁸⁴. Επίσης, η αρχή της ανθρώπινης αξίας εμπεριέχει και την έννοια της απαγόρευσης της «εργαλειοποίησης»⁵⁸⁵ του ανθρώπου, δηλαδή της απαγόρευσης της μεταχείρισης του ανθρώπου ως μέσο για την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών.

Μεγάλης σημασίας είναι επίσης η αξία του ανθρώπου, όταν προκύπτουν κίνδυνοι για την ιδιωτική ζωή που απορρέουν από την τεχνολογική εξέλιξη. Πιο αναλυτικά, ορισμένες πτυχές της ιδιωτικής ζωής που μπορεί να κινδυνεύσουν ή να εκτεθούν μέσα από τη χρήση της τεχνολογίας ή και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όπως π.χ. η ερωτική ζωή ενός ατόμου, θεωρείται από την νομολογία ότι προσβάλλουν την ανθρώπινη αξία. Έτσι, σε τέτοιες περιπτώσεις μπορούν να επιβάλλονται διοικητικές κυρώσεις (π.χ. σε ραδιοτηλεοπτικά μέσα), τη νομιμότητα των οποίων δέχεται η νομολογία⁵⁸⁶, εξαιτίας της προβολής πληροφοριών του ατόμου, που δεν συνάδουν με την ανθρώπινη αξία⁵⁸⁷.

Στη θεωρία έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι η προστασία της αξίας του ανθρώπου θα πρέπει να αντιμετωπίζεται κατά κάποιο τρόπο ως «κοινός πυρήνας» σχεδόν όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων και σαν ένα μάλλον «μεταβλητό μέγεθος», που διαφοροποιείται ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες. Ωστόσο, σε μια τέτοια προσέγγιση ελλοχεύουν κίνδυνοι εξαιτίας

⁵⁸⁴ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 148 και

P. Häberle, «Έννοια και περιεχόμενο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας», ΤοΣ 1982, 203, 218-219.

⁵⁸⁵ Σ. Βλαχόπουλος, «Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 2», 2023, Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, σ. 7.

⁵⁸⁶ Βλ. Σχετ. Π.χ. ΣτΕ 610/2018, 916/2016.

⁵⁸⁷ Βλ. Σχετ. Σ. Βλαχόπουλου, «Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 2», 2023, Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, σ. 10-11.

της πλήρους σχετικοποίησης του πυρήνα κάθε επιμέρους θεμελιώδους δικαιώματος, που αντιθέτως, θα πρέπει να γίνεται αντιληπτός με απόλυτη έννοια. Έτσι, δεν θα πρέπει να υποβαθμίζεται το κανονιστικό περιεχόμενο των επιμέρους δικαιωμάτων και εν τέλει να περιορίζεται το συνολικό προστατευτικό τους αποτέλεσμα, δια μέσου της ανάδειξης της αυτοτελούς σημασίας της γενικής αρχής της αξίας του ανθρώπου. Κι αυτό γιατί, μια τέτοιου είδους, απόλυτη και δογματική, προσέγγιση θα μπορούσε να οδηγήσει στην επικίνδυνη κατάσταση της θεώρησης ως αντισυνταγματικών μόνον εκείνων των περιορισμών των δικαιωμάτων που προσβάλλουν την αξία του ανθρώπου⁵⁸⁸.

Σε επίπεδο ενωσιακό, η ανθρώπινη αξία προστατεύεται μέσω της έκφρασης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο άρθρο 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., όπου ορίζεται ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη και πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται. Στην ΕΣΔΑ δεν προστατεύεται ρητώς η ανθρώπινη αξία/αξιοπρέπεια, ωστόσο το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ ορίζει ότι απαγορεύονται τα βασανιστήρια και κάθε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση του ανθρώπου. Πάντως, παρά τη μη ρητή κατοχύρωση της προστασίας της ανθρώπινης αξίας στην ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ υιοθετεί την άποψη ότι όλη η ουσία της ΕΣΔΑ έγκειται στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ελευθερίας⁵⁸⁹.

⁵⁸⁸ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 154-155.

⁵⁸⁹ Βλ. Σχετ. Σ. Βλαχόπουλου, «Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 2», 2023, Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, σ. 4 και

Δ. Δαρέλλη, «Η αξία του ανθρώπου», σε: Σ. Βλαχόπουλο, «Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 36.

3. Η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος «καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη». Κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 5, «όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. (...)». Επίσης, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 5 Σ, «η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος».

Γενικά, οι διατάξεις του άρθρου 5 του Συντάγματος περί ελευθερίας και ισότητας συνιστούν του δυο βασικούς προσδιορισμούς της ανθρώπινης αξίας και είναι θεμελιώδεις για το «συνταγματικοπολιτικό σύστημα»⁵⁹⁰. Επιπλέον, η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 Σ είναι η πρώτη διάταξη σε σειρά του Συντάγματος από τις διατάξεις, οι οποίες κατοχυρώνουν την προσωπική ελευθερία εν ευρεία έννοια (βλ.: ά. 5, 6, 7, 9 και 19 Σ)⁵⁹¹. Η πρόβλεψη μάλιστα της παραγράφου 1 του άρθρου 5 Σ περί ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας προσιδιάζει έντονα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2 του γερμανικού Θεμελιώδη Νόμου του 1949⁵⁹².

⁵⁹⁰ Βλ. Σχετ. Α. Δημητρόπουλου, «Συνταγματικά Δικαιώματα», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 337.

⁵⁹¹ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 211.

⁵⁹² Βλ. Σχετ. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Art 2, https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_2.html.

Επίσης, στο άρθρο 5 Σ κατοχυρώνεται ένα «*γνήσιο δικαίωμα*» και μάλιστα «*γενικής ελευθερίας*», το οποίο «*συμπληρώνει την παρεχόμενη από τα άλλα δικαιώματα προστασία της προσωπικότητας*»⁵⁹³. Η ελευθερία του ανθρώπου γενικότερα, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 του Συντάγματος, έχει διττή φύση, «*αντικειμενική και υποκειμενική*»⁵⁹⁴. Έτσι, μέσω των διατάξεων του άρθρου 5 προστατεύονται, αντικειμενικά, η ελευθερία του ανθρώπου και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, ως συνταγματικά αγαθά, αλλά ταυτόχρονα προστατεύονται και υποκειμενικά, εφόσον κατοχυρώνεται υπέρ κάθε φορέα των δικαιωμάτων και η αντίστοιχη ατομική ελευθερία. Επιπλέον, η ελευθερία του ανθρώπου συνιστά «*αντικειμενική αρχή*», από την οποία απορρέει «*υποκειμενικό δικαίωμα*»⁵⁹⁵ για τον κάθε φορέα, εν προκειμένω το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του κάθε συγκεκριμένου φορέα.

Το δικαίωμα στην ελευθερία και στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας έχει τόσο θετικό περιεχόμενο (ελευθερία να πράττει κάποιος κάτι), όσο και αρνητικό (ελευθερία να μην πράττει κάτι) και αναλύεται σε επιμέρους ελευθερίες, όπως η κοινωνική ελευθερία, η υλική - σωματική ελευθερία του ανθρώπου (σεξουαλική ελευθερία, ελευθερία σωματικού αυτοκαθορισμού, ελευθερία κίνησης, ελευθερία διενέργειας υλικών πράξεων) και η πνευματική ελευθερία⁵⁹⁶.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στο δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, έχουν διατυπωθεί αντίθετες απόψεις στη γερμανική

⁵⁹³ Α. Μάνεσης, «*Ατομικές Ελευθερίες*», 1982, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 119.

Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 211.

⁵⁹⁴ Βλ. Σχετ. Α. Δημητρόπουλου, «*Συνταγματικά Δικαιώματα*», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 340-341.

⁵⁹⁵ Βλ. Σχετ. Α. Δημητρόπουλου, «*Συνταγματικά Δικαιώματα*», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 340-341.

⁵⁹⁶ Βλ. Σχετ. Α. Δημητρόπουλου, «*Συνταγματικά Δικαιώματα*», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 354-359.

θεωρία, σχετικά με το πως γίνεται αντιληπτή η έννοια του δικαιώματος αυτού· θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως «ανθρώπινη ελευθερία στην ευρύτατη έννοιά της» ή ως ένας «πυρήνας της προσωπικότητας, ταυτισμένος με την ύπαρξη του ανθρώπου ως ηθικού και πνευματικού προσώπου»⁵⁹⁷; Υπέρ της πρώτης ερμηνείας τάσσεται το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο με το σκεπτικό ότι εάν η ερμηνεία γινόταν υπέρ της θεώρησης της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας ως ενός πυρήνα της προσωπικότητας, τότε δεν θα μπορούσαν να εξηγηθούν τα θεμελιωμένα όρια στη γερμανική νομοθεσία (άρθρο 2 παρ. 1 Θεμελιώδη Νόμου του 1949) για την ανάπτυξή της, όπως η συνταγματική τάξη, ο ηθικός νόμος και τα δικαιώματα των τρίτων⁵⁹⁸. Στην ελληνική έννομη τάξη, επίσης, αυτή η προσέγγιση είναι η επικρατέστερη, υπό την έννοια ότι το άρθρο 5 παρ. 1 Σ «δεν περιορίζεται στην κατοχύρωση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, αλλά αναφέρεται ρητά και στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας»⁵⁹⁹.

Τα όρια που τίθενται στην ελεύθερη άσκηση της προσωπικότητας στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 Σ εκφράζονται μέσα από τρία κριτήρια: Πρώτον, ότι η ελεύθερη άσκηση της προσωπικότητας δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων, δεύτερον, ότι δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τρίτον, ότι δεν προσβάλλει τα χρηστά ήθη. Τα κριτήρια αυτά αποτελούν επί της ουσίας «ρήτρες νομιμότητας, χρηστότητας και κοινωνικότητας», οι οποίες

⁵⁹⁷ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 213 και

BVerfGE 6, 32, 36-7.

⁵⁹⁸ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 213 και

Κ. Χρυσόγονου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2006, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 177.

⁵⁹⁹ Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 213.

ορθότερα «οριοθετούν» (παρά περιορίζουν) την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας⁶⁰⁰.

Στις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 5 Σ διατυπώνονται και ορισμένες εξαιρέσεις της απαγόρευσης περιορισμού της ελευθερίας, με τη μορφή επιφύλαξης του νόμου («όπως νόμος ορίζει») και για λόγους, όπως η εκτέλεση ποινής ή περιοριστικών ατομικών διοικητικών μέτρων, η έκδοση προσώπου που διώκεται ή έχει καταδικασθεί από δικαστήριο του εκζητούντος κράτους, ειδική υγειονομική κυριαρχική σχέση (π.χ. περιοριστικά μέτρα κίνησης για λόγους δημόσιας υγείας, βλ. π.χ. πανδημία COVID-19), κατάσταση έκτακτης ανάγκης, κατάσταση πολιορκίας κ.ά.⁶⁰¹

4. Το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Σύμφωνα με το άρθρο 9Α του Συντάγματος «*καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει*». Το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατοχυρώθηκε με την αναθεώρηση του 2001 στο Σύνταγμα με την προσθήκη του άρθρου 9Α. Μέχρι την αναθεώρηση του 2001, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προστατεύονταν εμμέσως, είτε μέσω του άρθρου 9 παρ. 1 Σ (περί του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου), είτε μέσω του άρθρου 5 Σ (περί της προστασίας της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και της

⁶⁰⁰ Βλ. Σχετ. Α. Δημητρόπουλου, «Συνταγματικά Δικαιώματα», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 361-362.

⁶⁰¹ Α. Δημητρόπουλου, «Συνταγματικά Δικαιώματα», 2008, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 364-368.

προσωπικής ελευθερίας), είτε μέσω του συνδυασμού αυτών των διατάξεων⁶⁰².

Στη θεωρία υποστηρίζεται η άποψη ότι με την ενσωμάτωση του άρθρου 9Α στο Σύνταγμα με την αναθεώρηση του 2001 δεν θεμελιώθηκε ένα νέο δικαίωμα, αλλά «*τυποποιήθηκε*»⁶⁰³ ένα προϋπάρχον δικαίωμα που προστατευόταν εμμέσως από το τα άρθρα 9 και 5 του Συντάγματος. Επίσης, στη θεωρία έχει διατυπωθεί ότι το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα «*υπερβαίνει την αμυντική διάσταση*» που του αποδίδεται μέσω της αρίθμησης της διάταξης και της γειτνιάσής της με το άρθρο 9 Σ (δικαίωμα προστασίας ιδιωτικού βίου)⁶⁰⁴ και τελικά «*αυτονομείται*»⁶⁰⁵ και από το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του άρθρου 5 παρ. 1 Σ.

⁶⁰² Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «*Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας*», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «*Θεμελιώδη Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 240 επ.

⁶⁰³ Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «*Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας*», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «*Θεμελιώδη Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 240, Σ. Βλαχόπουλου, «*Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων*», 2007, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 58 επ.,

Λ. Μήτρου, «*Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα*», σε: Τσάτσου/Βενιζέλου/Κοντιάδη, «*Το νέο Σύνταγμα*», 2001, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 83 επ.,

Π. Δόνου, «*Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής*», σε: Γ. Παπαδημητρίου, «*Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών*», 2001, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 107 επ.,

Β. Σωτηρόπουλου, «*Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων*», 2006, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 41 επ.,

Α. Ηλιάδου, «*Η συνταγματική κατοχύρωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*», σε: Λ. Κοτσαλή, «*Προσωπικά Δεδομένα*», 2016, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 25 επ.

⁶⁰⁴ Λ. Μήτρου, «*Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα*», σε: Τσάτσου/Βενιζέλου/Κοντιάδη, «*Το νέο Σύνταγμα*», 2001, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 94.

⁶⁰⁵ Βλ. Σχετ. Σ. Βλαχόπουλου, «*Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων*», 2007, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 65 επ.

Όπως έχει αναπτυχθεί και σε άλλο κεφάλαιο, το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατοχυρώνεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο στο άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και στο άρθρο 16 της ΣΛΕΕ. Σε διεθνές επίπεδο κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ (μέσω της νομολογιακής επέκτασης της του δικαιώματος της προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου και στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα), στη Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ατόμων από την αυτόματη επεξεργασία των προσωπικών πληροφοριών, στο άρθρο 17 του Διεθνές Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του Ο.Η.Ε., ενώ προστατεύεται και από τις Αρχές που διέπουν την προστασία της ιδιωτικής ζωή και τις διασυνοριακές ροές προσωπικών στοιχείων, που υιοθετήθηκαν στις 23/9/1980 από τον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (Ο.Ο.Σ.Α.).

Το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα έλκει την προέλευσή του από τη νομολογία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας, το οποίο προσδιόρισε κατά περιεχόμενο το δικαίωμα αυτό το 1983, στο πλαίσιο της απόφασης για την απογραφή⁶⁰⁶. Έτσι, το γερμανικό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο περιέγραψε το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή αλλιώς, το δικαίωμα «πληροφοριακού αυτοκαθορισμού» (*“informationelles Selbstbestimmungsrecht”*), ως το δικαίωμα του κάθε ατόμου να αποφασίζει ο ίδιος/η ίδια ποιος τι, από που και για ποιο σκοπό θα γνωρίζει πληροφορίες

⁶⁰⁶ Βλ. Σχετ. Bundesverfassungsgericht 15.12.1983, 1BvR 209/83, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/1983/12/rs19831215_1bvr020983.html.

που τον/την αφορούν⁶⁰⁷. Ωστόσο, δεν πρόκειται περί απόλυτου δικαιώματος, καθώς το άτομο οφείλει σε ορισμένες περιπτώσεις να κοινοποιεί πληροφορίες που το αφορούν, ιδίως δε όταν σκοπός της κοινοποίησης είναι η προστασία υπέρτερων γενικών συμφερόντων⁶⁰⁸. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η κοινοποίηση αυτή των δεδομένων θα πρέπει να προβλέπεται ρητά σε συγκεκριμένη διάταξη, στην οποία θα προσδιορίζεται και ο σκοπός της επεξεργασίας.

Η νομολογία αυτή περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του γερμανικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου επηρέασε προδήλως τη σχετική νομοθεσία της Ε.Ε. και τη νομολογία του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ⁶⁰⁹. Έτσι, για παράδειγμα, στην παράγραφο 2 του άρθρου 1 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ προβλεπόταν ότι *«τα κράτη μέλη δεν μπορούν να περιορίζουν ή να απαγορεύουν την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ των κρατών μελών για λόγους συναφείς με την προστασία που εξασφαλίζεται δυνάμει της παραγράφου 1»* (περί προστασίας από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα). Στο κείμενο της Οδηγίας 95/46/ΕΚ ισορροπούσαν δυο αντίρροπες δυνάμεις, αντανακλώντας την επιρροή της νομολογίας του γερμανικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου και φυσικά τους στόχους της Ε.Ε. (τότε Ε.Κ.)· αφενός, η προστασία των φυσικών

⁶⁰⁷ Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 245 επ.

⁶⁰⁸ Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 246.

⁶⁰⁹ Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 246-250.

προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αφετέρου, η ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών⁶¹⁰.

Στον σκληρό πυρήνα του δικαιώματος προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανήκει η θεμελιώδης αρχή της νομιμότητας της επεξεργασίας, σύμφωνα με την οποία κάθε συλλογή και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα νοείται ως καταρχήν παράνομη, ενώ θεωρείται νόμιμη μόνον εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του νόμου/εξαιρέσεις στην γενικότερη απαγόρευση συλλογής/επεξεργασίας δεδομένων⁶¹¹. Επιπλέον, πέραν της αρχής της νομιμότητας, στον πυρήνα του δικαιώματος προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανήκουν σύμφωνα με το άρθρο 4 του ΓΚΠΔ και οι αρχές του περιορισμού του σκοπού της επεξεργασίας, η αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων, η αρχή της ακρίβειας των δεδομένων, η αρχή του περιορισμού των δεδομένων, η αρχή της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας και φυσικά η θεμελιώδης για τον ΓΚΠΔ αρχή της λογοδοσίας. Ακόμα, σύμφωνα με τη σχετική πρόβλεψη, τόσο στη νομοθεσία⁶¹², όσο και στη νομολογία⁶¹³ της Ε.Ε., φαίνεται πως στον πυρήνα του δικαιώματος της προστασίας δεδομένων προσωπικού

⁶¹⁰ Βλ. Σχετ. Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, Αιτιολογικές Σκέψεις 5-7, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex:31995L0046>.

⁶¹¹ Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 246-247.

⁶¹² Βλ. Σχετ. Κεφ. VI ΓΚΠΔ, άρθρα 51 επ., άρθρα 9-20 Ν. 4624/2019, άρθρο 8 παρ. 3 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ε.Ε.

⁶¹³ Βλ. Σχετ. ΕCHR, “*Mikulic v. Croatia*”, Judgement of 07.02.2002, [64-66], <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-60035%22>].

χαρακτήρα εντάσσεται και η ύπαρξη ανεξάρτητης ελεγκτικής αρχής προστασίας δεδομένων⁶¹⁴.

Γενικά, αν και το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αποτυπώνεται στη θεωρία⁶¹⁵ ως θεσμική ανάγκη, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας, ο συντακτικός νομοθέτης δεν περιόρισε την προστασία του άρθρου 9Α Σ στην ηλεκτρονική αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων⁶¹⁶. Άλλωστε, τόσο η Οδηγία 95/46/ΕΚ και ο Ν. 2472/1997, όσο και ο ΓΚΠΔ και ο Ν. 4624/2019 δεν περιορίζουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως την επεξεργασία που λαμβάνει χώρα αποκλειστικά με ηλεκτρονικά μέσα. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με το άρθρο 2 του ΓΚΠΔ, αλλά και το άρθρο 2 του Ν. 4624/2019, *«ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στην, εν όλω ή εν μέρει, αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και στη μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία τέτοιων δεδομένων τα οποία περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε σύστημα αρχειοθέτησης»*. Επιπλέον, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 4 του ΓΚΠΔ, ως επεξεργασία νοείται *«κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε*

⁶¹⁴ Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 249.

⁶¹⁵ Βλ. Σχετ. Π. Δόνου, «Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων», σε: Χ. Σαββάκη/Φ. Βασιλόγιαννη/Τ. Βιδάλη/Β. Βουτσάκη/Π. Δόνου/Η. Καστανά/Γ. Κτιστάκη/Ε. Μάλλιου/Α. Τάκη/Κ. Τσιτσελίκη/Δ. Χριστοδούλου, «Νέες Τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα», 2004, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 25,

Π. Δόνου, «Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής», σε: Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), «Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών», 2000, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 107 επ.

⁶¹⁶ Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 244-245.

δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή».

Στη θεωρία⁶¹⁷ υποστηρίζεται η άποψη ότι η ιδιαίτερη αναφορά στο άρθρο 9Α του Συντάγματος στην επεξεργασία μέσω ηλεκτρονικών μέσων, θα πρέπει να ερμηνεύεται ως προτροπή του συνταγματικού νομοθέτη προς τον κοινό νομοθέτη, προκειμένου ο τελευταίος να λαμβάνει τα κατάλληλα θετικά μέτρα για την αντιμετώπιση των ψηφιακών κινδύνων⁶¹⁸, οι οποίοι προκύπτουν από τη ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη και κυρίως μέσω της συλλογής και χρήσης δεδομένων των χρηστών του διαδικτύου από τη χρήση ηλεκτρονικών εφαρμογών, ηλεκτρονικών μέσων κοινωνικής δικτύωσης κ.ά.

5. Το δικαίωμα στην επιστημονική έρευνα

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 16 του Συντάγματος, «η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες· η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους». Το δικαίωμα στην επιστημονική έρευνα κατοχυρώνεται τόσο ως ατομικό δικαίωμα του

⁶¹⁷ Βλ. Σχετ. Α. Μήτρου, «Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα;», σε: Δ. Τσάτσου/Ε. Βενιζέλου/Ξ. Κοντιάδη (επιμ.), «Το νέο Σύνταγμα -Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001», 2001, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 92.

⁶¹⁸ Βλ. Σχετ. Γ. Λαζαράκου, «Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας», σε: Σ. Βλαχόπουλου, «Θεμελιώδη Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 245 και

Ζ. Καρδασιάδου, «Στον απόηχο της Οδηγίας 95/46/ΕΚ», 2011, Ευρωπαϊών Πολιτεία, σ. 209 επ.

ερευνητή, όσο και ως υποχρέωση του κράτους⁶¹⁹. Το δικαίωμα αυτό σχετίζεται άμεσα και με την καλλιτεχνική ελευθερία, καθώς πρόκειται για δυο ειδικότερες εκφάνσεις της πνευματικής ελευθερίας, γι' αυτόν το λόγο κατοχυρώνονται και στην ίδια διάταξη στο ελληνικό Σύνταγμα, κατά το πρότυπο του γερμανικού άρθρου 5 παρ. 3 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης (1949)⁶²⁰.

Η ιδιαίτερη αναφορά στην τέχνη και την επιστήμη στο άρθρο 16 Σ έχει προφανώς τη σημασία της αυξημένης κατοχύρωσή τους και της καθιέρωσης της σχετικής αρχής στην παράγραφο 1, σε σχέση με άλλες μορφές έκφρασης και διάδοσης ιδεών, όπως για παράδειγμα στο άρθρο 14 Σ σχετικά με τη διάδοση ιδεών γραπτώς και την ελευθερία του τύπου⁶²¹. Επιπλέον, η παράγραφος 1 του άρθρου 16 Σ, σε σχέση με το άρθρο 14 Σ, θεμελιώνει «ανεπιφύλακτα δικαιώματα», δίχως τη ρήτρα «τηρώντας τους νόμους του Κράτους», που εμπεριέχεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 14 Σ⁶²². Ωστόσο, η ανεπιφύλακτη κατοχύρωση του δικαιώματος στην τέχνη, στην επιστήμη και στην έρευνα δε σημαίνει βέβαια ότι οι καλλιτέχνες ή οι επιστήμονες/ερευνητές έχουν την ακραία ελευθερία να μπορούν να ασκούν

⁶¹⁹ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 52-54.

⁶²⁰ Βλ. Σχετ. Σ. Βλαχόπουλου, «Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 16», 2023, Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, σ. 15 και

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Artikel 5 (3), [https://www.bundesregierung.de/breg-de/schwerpunkte-der-bundesregierung/75-jahre-grundgesetz/artikel-5-gg-2267596#:~:text=\(1\)%20Jeder%20hat%20das%20Recht,Eine%20Zensur%20findet%20nicht%20statt.](https://www.bundesregierung.de/breg-de/schwerpunkte-der-bundesregierung/75-jahre-grundgesetz/artikel-5-gg-2267596#:~:text=(1)%20Jeder%20hat%20das%20Recht,Eine%20Zensur%20findet%20nicht%20statt.)

⁶²¹ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 367 και

Π. Δαγτόγλου, «Ατομικά δικαιώματα», 2012, Τέταρτη Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 924 επ.

⁶²² Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 367.

την δραστηριότητά τους χωρίς να συνυπολογίζουν τα δικαιώματα τρίτων⁶²³ και να δρουν πλήττοντας τον πυρήνα άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων ή αγαθών, αλλά σημαίνει ότι, όταν πρόκειται για επιστημονικά έργα ή έργα τέχνης θα πρέπει οι περιορισμοί που επιβάλλονται νομοθετικά να είναι λιγότερο εκτεταμένοι και εντατικοί⁶²⁴ (status negativus). Έτσι, είναι πιθανό το δικαίωμα στην τέχνη ή στην επιστήμη και στην έρευνα να συγκρούεται με άλλα θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα στην υγεία, το δικαίωμα της ελευθερίας και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας⁶²⁵.

Οι τυχόν περιορισμοί, οι οποίοι μπορούν να επιβάλλονται στο δικαίωμα στην επιστημονική/ερευνητική ελευθερία, αποτελούν περιορισμούς σε ανεπιφύλακτα θεμελιώδη δικαιώματα, σχετικά με τους οποίους το γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο έχει αποφανθεί στη νομολογία του ότι *«είναι δυνατόν να περιορίζονται κατ' εξαίρεση σε συγκεκριμένες σχέσεις, μόνον λόγω της συγκρούσεώς τους με θεμελιώδη δικαιώματα τρίτων και άλλες συνταγματικά προστατευόμενες αξίες, εν όψει της ενότητας του Συντάγματος και της από αυτό προστατευόμενης δικαιοταξίας. Εμφιλοχωρούσες συγκρούσεις είναι δυνατόν να επιλυθούν μόνο με την εξακρίβωση της συνταγματικής διατάξεως, η οποία έχει μεγαλύτερη σημασία για το υπό κρίση θέμα»*⁶²⁶.

⁶²³ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 53.

⁶²⁴ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 367 και

Γ. Θεοδόση, «Η ελευθερία της τέχνης», 2000, Εκδ. Καστανιώτη, 48 επ. και 64 επ.

⁶²⁵ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 53-54.

⁶²⁶ Βλ. Σχετ. BVerGE 28, 243, 262 (Soldatenbeschluss) και

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 16 Σ, εκτός από status negativus, κατοχυρώνεται και status positivus, μέσω της θεμελίωσης της υποχρέωσης του Κράτους να λαμβάνει θετικά μέτρα, ώστε να αναπτύσσει και να προάγει την τέχνη και την επιστήμη. Έτσι, παρατηρείται ότι πρόκειται για ένα δικαίωμα, το οποίο είναι μεν ατομικό, αλλά και κοινωνικό, όχι όμως και ευθέως αγώγιμο κατά του Κράτους, καθώς από την προβλεπόμενη το Σύνταγμα κρατική υποχρέωση ανάπτυξης και προαγωγής της έρευνας, τεκμαίρεται και η υποχρέωση του κράτους να διαμορφώνει ανάλογα την έννομη τάξη και κατά τρόπο πρόσφορο για την ανάπτυξή της⁶²⁷. Σχετικά με το δικαίωμα στην επιστημονική έρευνα συγκεκριμένα, το ΣτΕ, μέσα από τη νομολογία του, έχει δεχτεί ότι κατοχυρώνεται ως ατομικό δικαίωμα για τον καθένα και όχι ως αποκλειστικός σκοπός και υποχρέωση του Κράτους⁶²⁸.

Η έννοια της ελευθερίας της έρευνας, ως αγαθό που προστατεύεται σε συνταγματικό επίπεδο, «*αναφέρεται σε κάθε δραστηριότητα, με την οποία επιδιώκεται σοβαρά και συστηματικά η προσέγγιση της αλήθειας*»⁶²⁹. Όσον αφορά στην έννοια της επιστήμης, ως «*επιστήμη*» νοείται η «*προσπάθεια κατάκτησης τέλει, ακριβούς και ολοκληρωμένης γνώσης*»⁶³⁰, χωρίς «*καταρχήν θεματικούς περιορισμούς*»⁶³¹. Σύμφωνα με σχετική νομολογία του

Ι. Κριάρη-Κατράνη, «*Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό δίκαιο*», 1994, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 160-161.

⁶²⁷ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «*Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα*», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 54.

⁶²⁸ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 368.

⁶²⁹ Ι. Κριάρη-Κατράνη, «*Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό δίκαιο*», 1994, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 159.

Βλ. Σχετ. Π. Δαγτόγλου, «*Ατομικά Δικαιώματα*», 1991, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 671-672,

Α. Μάνεση, «*Συνταγματική Θεωρία και Πράξη*», 1980, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 676.

⁶³⁰ Βλ. Σχετ. Ι. Μανωλεδάκη, «*Εισαγωγή στην επιστήμη*», 1979, Εκδ. Παρατηρητής, σ. 28 επ.

⁶³¹ Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 371.

1979 του γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου, «ως επιστήμη μπορεί να χαρακτηριστεί κάθε δραστηριότητα, η οποία, σύμφωνα με το περιεχόμενο και τη μορφή της, μπορεί να θεωρηθεί ως σοβαρή και προγραμματισμένη προσπάθεια ανεύρεσης της αλήθειας»⁶³².

Η ελευθερία της τέχνης και της επιστημονικής έρευνας κατοχυρώνεται και στο άρθρο 13 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε, σύμφωνα με το οποίο, η τέχνη και η επιστημονική έρευνα είναι ελεύθερες και η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι σεβαστή.

6. Το δικαίωμα στην υγεία

Στην παράγραφο 5 του άρθρου 5 του Συντάγματος κατοχυρώνεται το ατομικό δικαίωμα στην προστασία της υγείας, σύμφωνα με το οποίο: «Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία κάθε προσώπου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων». Πριν τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, το ατομικό δικαίωμα στην υγεία ή αλλιώς «δικαίωμα σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας του προσώπου»⁶³³ συναγόταν από την παράγραφο 2 του άρθρου 7 Σ, σύμφωνα με το οποίο απαγορεύονται τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη της υγείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας. Περιεχόμενο του ατομικού δικαιώματος προστασίας της υγείας συνιστά η υποχρέωση του κράτους και κάθε δημόσιου ή ιδιωτικού φορέα να απέχει

⁶³² Βλ. Σχετ. Σ. Βλαχόπουλου, «Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 16», 2023, Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, σ. 15-16 και

BVerfGE 35, 79 (113): «Ως επιστήμη νοείται κάθε δραστηριότητα η οποία, ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή της, πρέπει να θεωρείται σοβαρή και προγραμματισμένη προσπάθεια προσδιορισμού της αλήθειας. Το χαρακτηριστικό «σοβαρή» σημαίνει ότι η επιστήμη προϋποθέτει πάντοτε ένα ορισμένο επίπεδο γνώσεων».

⁶³³ Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 47.

από οποιαδήποτε συμπεριφορά μπορεί να θίξει τη σωματική και ψυχική ευεξία των πολιτών⁶³⁴ ή να περιορίσει την ελευθερία τους να αποφασίζουν για θέματα που αφορούν την υγεία τους⁶³⁵.

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 21 του Συντάγματος θεμελιώνεται το κοινωνικό δικαίωμα στην υγεία, σύμφωνα με το οποίο «*το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων*». Στη διάταξη αυτή του Συντάγματος κατοχυρώνεται η καταρχήν υποχρέωση του κράτους να μεριμνά για την υγεία των πολιτών, λαμβάνοντας τα αναγκαία μέτρα για την προστασία τους⁶³⁶. Επίσης, τα άρθρα 21 παρ. 3 21 Σ και 5 παρ. 2 (δικαίωμα στη ζωή) θεμελιώνουν και κατοχυρώνουν ένα στοιχειώδες δικαίωμα περίθαλψης, δηλαδή την υποχρέωση παροχής στο άτομο της αναγκαίας υγειονομικής περίθαλψης και προστασίας της υγείας του⁶³⁷. Επιπλέον, η προστασία της υγείας και μάλιστα της δημόσιας υγείας, ως έκφρασης της έννοιας του δημόσιου συμφέροντος θα πρέπει να αποτελεί μια

⁶³⁴ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 47.

Π. Δαγτόγλου, «Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα», Α', 1991, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 205 επ., Χ. Ανθόπουλου, «Η προστασία της υγείας ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα», ΤοΣ, 1993, σ. 741-783 (741).

⁶³⁵ Βλ. Σχετ. Ξ. Κοντιάδη «Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 83 και

Ξ. Κοντιάδη, «Συνταγματικές εγγυήσεις και θεσμική οργάνωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας», 2004, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 445 επ.

⁶³⁶ Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 47.

⁶³⁶ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 49-50.

⁶³⁷ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 49.

εκ των βασικών επιδιώξεων του σύγχρονου κράτους⁶³⁸, το οποίο θα πρέπει να εγγυάται την προστασία των θεμελιωδών αναγκών και δικαιωμάτων των πολιτών του.

Και στις δυο συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν το δικαίωμα στην υγεία, τόσο ως ατομικό, όσο και ως κοινωνικό δικαίωμα, η έννοια της υγείας είναι κοινή, ωστόσο δεν δίνεται κάποιος ορισμός της έννοιας αυτής σε καμία από τις δυο διατάξεις⁶³⁹. Σύμφωνα με τον ορισμό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ.), ως υγεία νοείται «η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας»⁶⁴⁰. Εντούτοις, ένας ορισμός σαν αυτόν του Π.Ο.Υ. φαίνεται υπερβολικά ευρύς κατά την ερμηνεία της συνταγματικής διάταξης περί κρατικής μέριμνας για την υγεία των πολιτών, αφού ειδικότερα η ψυχική υγεία και η ευεξία προϋποθέτουν το συνδυασμό πολλών παραγόντων. Έτσι, η κρατική μέριμνα, η οποία θεμελιώνεται στη διάταξη αυτή, έχει περισσότερο την έννοια της επιβοήθησης του κράτους στην πρωτοβουλία του ατόμου⁶⁴¹, καθώς το κράτος δε μπορεί να εξασφαλίσει στους πολίτες του την «πλήρη σωματική, ψυχική και κοινωνική ευεξία»⁶⁴², αφού μόνο το ίδιο το άτομο μπορεί να τα εξασφαλίσει στον εαυτό του. Υπό αυτή την έννοια, θα ήταν πιο λειτουργικός ένας αρνητικός ορισμός της υγείας, ως «της φυσικής κατάστασης του ατόμου

⁶³⁸ Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 47.

⁶³⁸ Βλ. Σχετ. Ι. Κριάρη-Κατράνη, «Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα», 1999, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 50-51.

⁶³⁹ Βλ. Σχετ. Α. Στεργίου, «Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 21 παρ. 3», 2023, Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, σ. 5.

⁶⁴⁰ Βλ. Σχετ. WHO, Constitution of the World Health Organization, Preamble, p. 1, στο: <https://www.who.int/about/governance/constitution>.

⁶⁴¹ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 575.

⁶⁴² Σ. Μανωλκίδης, «Η νομική φύση του δικαιώματος στην υγεία», Δίκαιο και Πολιτική (ΔκΠ), Τ. 17-18, 1990, Εκδ. Παρατηρητής, σ. 201.

που αποκλείει κάθε μορφή ασθένειας ή αναπηρίας ικανής να μειώσει τη φυσιολογική ανθρώπινη δραστηριότητα, σωματική ή πνευματική»⁶⁴³. Συνεπώς, ένα άτομο μπορεί να θεωρείται υγιές όταν δε συντρέχει κάποια από τις περιπτώσεις που η επιστήμη χαρακτηρίζει ως ασθένειες»⁶⁴⁴.

Με βάση τα ανωτέρω, από τη συνταγματική διάταξη προστασίας του δικαιώματος της υγείας δε θεμελιώνεται η «ουτοπική» και «υπερρεαλιστική» υποχρέωση του νομοθέτη και της διοίκησης να εξασφαλίζουν την πλήρη σωματική, ψυχική και κοινωνική ευεξία, αλλά η υποχρέωση της μέριμνας, τόσο για την αποτροπή των κινδύνων, οι οποίοι απειλούν τη δημόσια υγεία, όσο και για τη θεραπεία και την περίθαλψη των ατόμων, που παρουσιάζουν παθολογικά στοιχεία στην υγεία τους, δηλαδή των ασθενών⁶⁴⁵. Έτσι, το κράτος υποχρεώνεται να λαμβάνει θετικά μέτρα, ώστε να δημιουργεί κατάλληλες υποδομές παροχής υπηρεσιών υγείας, τόσο ιατρικής περίθαλψης, όσο και πρόληψης⁶⁴⁶ και υγειονομικής φροντίδας σε όλα τα επίπεδα⁶⁴⁷, ενώ παράλληλα, οφείλει να ασκεί εποπτεία στους ιδιωτικούς φορείς παροχής υπηρεσιών υγείας. Επιπλέον, από το δικαίωμα της υγείας προκύπτει και η απαγόρευση των ενεργειών, οι οποίες εκφράζονται μέσα από ιατρικές ή βιοϊατρικές επεμβάσεις και που λαμβάνουν χώρα χωρίς την προηγούμενη παροχή ελεύθερης συγκατάθεσης, κατόπιν επαρκούς

⁶⁴³ Σ. Μανωλκίδης, «*Η νομική φύση του δικαιώματος στην υγεία*», Δίκαιο και Πολιτική (ΔκΠ), Τ. 17-18, 1990, Εκδ. Παρατηρητής, σ. 199.

⁶⁴⁴ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 575 και

Σ. Μανωλκίδη, «*Η νομική φύση του δικαιώματος στην υγεία*», Δίκαιο και Πολιτική (ΔκΠ), Τ. 17-18, 1990, Εκδ. Παρατηρητής, σ. 199-200.

⁶⁴⁵ Βλ. Σχετ. Σ. Μανωλκίδη, «*Η νομική φύση του δικαιώματος στην υγεία*», Δίκαιο και Πολιτική (ΔκΠ), Τ. 17-18, 1990, Εκδ. Παρατηρητής, σ. 201.

⁶⁴⁶ Βλ. Σχετ. Ξ. Κοντιάδη, «*Το κοινωνικό κράτος πρόληψης ως απάντηση στην κρίση του παραδοσιακού κοινωνικού κράτους*», 2005, Εφαρμ., 1 επ.

⁶⁴⁷ Βλ. Σχετ. Ξ. Κοντιάδη «*Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19*», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 84.

ενημέρωσης και πληροφόρησης του προσώπου και που μπορούν να προσβάλουν τη σωματική και ψυχική υγεία⁶⁴⁸.

Από την παράγραφο 3 του άρθρου 21 Σ απορρέει και ένα σχετικό «υγειονομικό κεκτημένο», σύμφωνα με το οποίο, απαγορεύεται η κατάργηση των θεσμών μέσω των οποίων λαμβάνει υπόσταση η κρατική μέριμνα για την υγεία, όπως π.χ. του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ. – Ν. 1397/1982). Παράμετροι, όπως η εργασιακή σχέση των ιατρών, οι οποίοι το στελεχώνουν ή η ειδικότερη οργανωτική του μορφή, μπορούν να καθορίζονται βάσει πολιτικών επιλογών, χωρίς όμως να παραβιάζεται και να αλλοιώνεται «η *ratio* της συνταγματικής αναγνώρισης του κοινωνικού δικαιώματος στην υγεία»⁶⁴⁹. Επιπλέον, από το δικαίωμα στην υγεία απορρέουν και αξιώσεις, είτε υγειονομικής φροντίδας, είτε αποζημίωσης εξαιτίας παράνομων πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων του Ε.Σ.Υ. ή λόγω ζημίας ή βλάβης ασθενών εξαιτίας ιατρικών σφαλμάτων⁶⁵⁰.

Σε έκρυθμες καταστάσεις δε, όπως είναι οι πανδημίες, οι ανωτέρω υποχρεώσεις του κράτους, αλλά και οι αξιώσεις των πολιτών από το κράτος, δεν υποχωρούν, ενώ παράλληλα το κράτος οφείλει να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα περιορισμού της εξάπλωσης των πανδημιών, αλλά και μέριμνας για τη νοσηλεία των ασθενών. Ακόμα, το κράτος, με βάση τη συνταγματική του υποχρέωση να μεριμνά για την υγεία του πληθυσμού, έχει τη δυνατότητα σε τέτοιου είδους καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, να χρησιμοποιεί ιδιωτικές

⁶⁴⁸ Ξ. Κοντιάδη «Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 84.

⁶⁴⁹ Βλ. Σχετ. Χ. Ανθόπουλου, «Η προστασία της υγείας ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα», ΤοΣ, 1993, 781 επ.

⁶⁵⁰ Βλ. Σχετ. Ξ. Κοντιάδη «Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 86 και

Χ. Ανθόπουλου, «Η προστασία της υγείας ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα», στο: «Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων», 2011, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 192 επ.

υποδομές, είτε μέσω της κρατικοποίησης, είτε μέσω της επίταξης, αλλά και να επιτάσσει ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του ιδιωτικού τομέα⁶⁵¹, με σκοπό την εξυπηρέτηση του υπέρτατου δημόσιου συμφέροντος που συνιστά η προστασία της δημόσιας υγείας.

Επίσης, σε έκρυθμες καταστάσεις για τη δημόσια υγεία (όπως στις πανδημίες), είναι πολύ πιθανό να περιορίζονται ορισμένα συνταγματικά δικαιώματα, για όσο διάστημα διαρκεί η προσπάθεια περιορισμού του κινδύνου. Έτσι, σε τέτοιες καταστάσεις συνήθως περιορίζονται δικαιώματα, όπως η ελευθερία (μέσω του περιορισμού της ελευθερίας μετακίνησης) και ακολούθως ως συνέπεια αυτού, το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, το δικαίωμα συνάθροισης, η συνδικαλιστική ελευθερία, η θρησκευτική λατρεία, η οικονομική/επιχειρηματική ελευθερία, η ελευθερία έκφρασης και η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σχετικά με το ζήτημα αυτό περί «σύγκρουσης» θεμελιωδών δικαιωμάτων, στη νομολογία έχει υποστηριχτεί ότι «*η προστασία της ανθρώπινης υγείας προηγείται παντός άλλου αγαθού*», προσδίδοντας στο δικαίωμα της υγείας σε συνδυασμό με την ανθρώπινη αξία, μια θέση υπεροχής έναντι άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων, κατά τη διαδικασία στάθμισης αυτών και κατά τον έλεγχο συνταγματικότητας των νόμων⁶⁵².

7. Η αρχή της αναλογικότητας

Η αρχή της αναλογικότητας κατοχυρώθηκε συνταγματικά με την αναθεώρηση του 2001, στην παράγραφο 1 εδ. δ' του άρθρου 25 του

⁶⁵¹ Ξ. Κοντιάδη «Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 84-87.

⁶⁵² Βλ. Σχετ. Ξ. Κοντιάδη «Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 82-89.

Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο «οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας». Στη διάταξη αυτή του Συντάγματος, μετά την αναθεώρηση του 2001, η αρχή της αναλογικότητας μνημονεύεται για πρώτη φορά ρητά ως «οριζόντιος κανόνας ερμηνείας όλου του πλέγματος των συνταγματικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, δηλαδή ως γενική αρχή του Συντάγματος»⁶⁵³ και απορρέει από την αρχή του κράτους δικαίου, «στην οποία αποδίδεται ένα πλούσιο κανονιστικό περιεχόμενο, που εφαρμόζεται άμεσα από το δικαστή στο πλαίσιο του ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων»⁶⁵⁴.

Η αρχή της αναλογικότητας προέρχεται από το γερμανικό και το γαλλικό αστυνομικό δίκαιο, στην οποία μάλιστα αναφέρονταν χαρακτηριστικά με τη φράση ότι «η αστυνομία δεν πρέπει να βάλλει κατά των σπουργιτών με κανόνια»⁶⁵⁵. Την αρχή αυτή έχει αναγνωρίσει ρητά η ελληνική νομολογία και συγκεκριμένα η νομολογία του ΣτΕ, ήδη από το 1984, διατυπώνοντας ότι «οι εκ μέρους του νομοθέτου και της διοικήσεως επιβαλλόμενοι περιορισμοί εις την άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων πρέπει να είναι μόνον οι αναγκαίοι και να συνάπτονται προς τον υπό του νόμου επιδιωκόμενον σκοπόν»⁶⁵⁶.

⁶⁵³ Ε. Βενιζέλος, «Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου», 2021, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 387.

⁶⁵⁴ Ε. Βενιζέλος, «Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου», 2021, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 387 και Βλ. Σχετ. ΣτΕ 2112/1984, ΤοΣ, 1985, σ. 63 και

Ε. Βενιζέλου, «Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων», 1990, Εκδ. Παρατηρητής, σ. 203.

⁶⁵⁵ Βλ. Σχετ. Δ. Κοντόγιωργα – Θεοχαροπούλου, «Η αρχή της αναλογικότητας στο εσωτερικό δημόσιο δίκαιο», 1989, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 12 και

Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 126.

⁶⁵⁶ ΣτΕ 2112/1984, ΤοΣ 1985, σ. 63.

Κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας μέσου - σκοπού πραγματοποιείται αρχικά ο έλεγχος της *καταλληλότητας/προσφορότητας* των μέσων για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, στη συνέχεια ακολουθεί ο έλεγχος της *αναγκαιότητας* του περιορισμού που επιβάλλεται και τέλος, ο έλεγχος της *εν στενή εννοία αναλογικότητας (stricto sensu)* ή αλλιώς *στάθμιση κόστους - οφέλους*.

Το πρώτο στάδιο ελέγχου, δηλαδή ο έλεγχος της *καταλληλότητας/προσφορότητας* των μέσων για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, αποτελεί το πρώτο στάδιο ελέγχου, που προηγείται λογικά από τα επόμενα. Στην πράξη, έλεγχος της *καταλληλότητας/προσφορότητας* των μέσων σημαίνει ότι, εάν για παράδειγμα ο νομοθέτης επιθυμεί να επιβάλλει ένα περιορισμό ενός συγκεκριμένου δικαιώματος για έναν ορισμένο σκοπό, όπως είναι η προστασία ενός άλλου δικαιώματος, αλλά ο περιορισμός αυτός δεν είναι συναφής ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και μάλιστα θεωρείται και ακατάλληλος, τότε και η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση κρίνεται ως αντισυνταγματική. Επίσης, ο έλεγχος της *καταλληλότητας/προσφορότητας* αναλύεται και ως «*έλεγχος της συνάφειας που πρέπει να υφίσταται ανάμεσα στον δεδηλωμένο σκοπό του νόμου και το νομοθετικό μέτρο που επιλέγεται*»⁶⁵⁷. Γενικά, ο έλεγχος της *καταλληλότητας/προσφορότητας* θεωρείται απολύτως ήπια μορφή ελέγχου, εφόσον τέτοιου είδους - ακραίες - επιλογές από την πλευρά του νομοθέτη εμφανίζονται σπάνια, καθώς η επιλογή μη συναφών και ακατάλληλων περιορισμών, θα σήμαινε και «*παραλογισμό*» εκ μέρους του τελευταίου⁶⁵⁸.

⁶⁵⁷ Ε. Βενιζέλος, «*Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*», 2021, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 387.

⁶⁵⁸ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 126-127.

Το δεύτερο στάδιο του ελέγχου, δηλαδή ο έλεγχος της αναγκαιότητας του περιορισμού, συνιστά αρκετά διεισδυτικό έλεγχο σε βάρος των νομοθετικών επιλογών. Σύμφωνα με τον έλεγχο της αναγκαιότητας, ένας περιορισμός δικαιώματος θεωρείται αναγκαίος, όταν δεν υπάρχει κάποιο άλλο, εξίσου αποτελεσματικό, μέσο, με την επιλογή του οποίου δεν θα περιοριζόταν ή θα περιοριζόταν σε μικρότερο βαθμό το σχετικό συνταγματικό δικαίωμα⁶⁵⁹. Επίσης, ο έλεγχος της αναγκαιότητας αναλύεται και ως «έλεγχος του δεδηλωμένου σκοπού του νόμου», όπως αυτός προκύπτει από το ίδιο το κείμενο του νόμου ή από τα στοιχεία της ιστορικής του ερμηνείας και «που πρέπει να είναι συνταγματικά επιβεβλημένος ή έστω θεμιτός»⁶⁶⁰.

Το τρίτο στάδιο ελέγχου, δηλαδή ο έλεγχος της εν στενή εννοία συνταγματικότητας (*stricto sensu*) ή αλλιώς η στάθμιση κόστους - οφέλους, αποτελεί μια διάσταση του ελέγχου που έχει υιοθετήσει κυρίως η νομολογία του γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου και σύμφωνα με το οποίο, «σε μια συνολική αποτίμηση μεταξύ της βαρύτητας της προσβολής και του βάρους και της πιεστικότητας των δικαιολογητικών της βάσεων, θα πρέπει να τηρείται το όριο της λογικής επιβάρυνσης. Όσο πιο σοβαρά περιορίζονται οι φορείς του δικαιώματος, τόσο ισχυρότεροι πρέπει να είναι οι λόγοι δημοσίου συμφέροντος, τους οποίους εξυπηρετεί η νομοθετική ρύθμιση»⁶⁶¹. Ο έλεγχος της *stricto sensu* αναλογικότητας αναλύεται και ως «ο έλεγχος της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας, η

⁶⁵⁹ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 127.

⁶⁶⁰ Ε. Βενιζέλος, «Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου», 2021, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 387.

⁶⁶¹ BVerfGE 30, 292, 316-317 και

Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 128.

οποία γίνεται σεβαστή μόνον όταν το μέτρο ήταν όχι μόνο πρόσφορο, αλλά και αναγκαίο και ο σκοπός του νόμου δεν ήταν δυνατόν να εξυπηρετηθεί με ηπιότερα περιοριστικά μέτρα»⁶⁶².

Στην Ελλάδα, ο έλεγχος της *stricto sensu* αναλογικότητας ξεκίνησε να εφαρμόζεται μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, καθώς πριν την αναθεώρηση, ο έλεγχος που ασκείτο με βάση την αρχή της αναλογικότητας, στην πιο διεισδυτική του εκδοχή, σταματούσε στη φάση του ελέγχου της αναγκαιότητας του μέτρου⁶⁶³. Συνεπώς, φαίνεται πως η εισαγωγή της θεμελιώδους αρχής της αναλογικότητας στο Σύνταγμα με την αναθεώρηση του 2001 δεν είχε ως ratio την «επιβεβαίωση»⁶⁶⁴ και την κατοχύρωση όσων είχαν νομολογηθεί κατά τα προηγούμενα έτη, αλλά την «ενίσχυση και τη διεύρυνση της αρχής», η συνταγματική πρόβλεψη της οποίας «είναι έμπλη κανονιστικού περιεχομένου»⁶⁶⁵.

Πέραν του ελληνικού Συντάγματος, η αρχή της αναλογικότητας, κυρίως ως προς το κριτήριο της αναγκαιότητας τυχόν περιορισμών δικαιωμάτων, απαντάται ρητά και στα άρθρα 8-11 της ΕΣΔΑ και εφαρμόζεται και στη νομολογία του ΕΔΔΑ. Επιπλέον, η αρχή της αναλογικότητας εφαρμόζεται και από το ΔΕΕ, σύμφωνα με το οποίο «η αρχή αυτή απαιτεί οι πράξεις των ενωσιακών οργάνων να ενδείκνυνται για την πραγματοποίηση του προβλεπόμενου σκοπού και να μη βαίνουν πέρα από ό,τι είναι αναγκαίο για την επίτευξή του»⁶⁶⁶.

⁶⁶² Ε. Βενιζέλος, «Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου», 2021, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 387.

⁶⁶³ Βλ. Σχετ. Ε. Βενιζέλου, «Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων», 1990, Εκδ. Παρατηρητής, σ. 219.

⁶⁶⁴ Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 129.

⁶⁶⁵ Βλ. Σχετ. Ε. Βενιζέλου, «Το Αναθεωρητικό Κεκτημένο», 2002, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 142.

⁶⁶⁶ Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 131 και

Τέλος, η αρχή της αναλογικότητας, αν και συνταγματικά κατοχυρωμένη και θεμελιώδης αρχή, δε συνιστά συνταγματικό κανόνα με αυτοτελές περιεχόμενο, όπως για παράδειγμα η αρχή της ισότητας του άρθρου 4 παρ. 1 του Συντάγματος. Συνεπώς, δε συνιστά από μόνη της κριτήριο ελέγχου των νομοθετικών επιλογών, αλλά αποτελεί επί της ουσίας, ένα νομικό εργαλείο στάθμισης, για τον καθορισμό του επιτρεπτού ορίου εντός του οποίου μπορούν να περιορίζονται τα κατ' ιδίαν συνταγματικά δικαιώματα⁶⁶⁷.

8. Ο πυρήνας των δικαιωμάτων

Κατά τη στάθμιση των συνταγματικών δικαιωμάτων, οι τυχόν περιορισμοί που επιβάλλονται στα δικαιώματα θα πρέπει «να μη θίγουν την ουσία ή τον πυρήνα τους⁶⁶⁸». Αυτή η αρχή του απαραβίαστου του πυρήνα των δικαιωμάτων έλκει την προέλευσή της από το γερμανικό δίκαιο (άρθρο 19 παρ. 2 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης) και γίνεται αποδεκτή τόσο στην ελληνική θεωρία⁶⁶⁹ του συνταγματικού δικαίου, όσο και από την ελληνική νομολογία⁶⁷⁰.

Βλ. Σχετ. ΔΕΚ C-359/92 απόφαση της 9.8.1994, ΝοB 1996, 110, ΔΕΕ C-134/2015 απόφαση της 30.6.2016 και Ε. Πρεβεδούρου, «Η αρχή της αναλογικότητας στη νομολογία του ΔΕΚ», ΕΕΕυρ 1997, 1 επ. και 247 επ.

⁶⁶⁷ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 131 και

ΑΠ 1273/2003, ΕλλΔνη 2004, 415 επ. και

ΑΕΔ 36/1990, Διδικ 1991, 423 επ.

⁶⁶⁸ Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 131.

⁶⁶⁹ Βλ. Σχετ. Α. Σβώλου - Γ. Βλάχου, «Το Σύνταγμα της Ελλάδος», Τόμ. Α' , 1954, σ. 95.

⁶⁷⁰ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 131 και

Σχετικά με το περιεχόμενο της αρχής έχουν διατυπωθεί διαφορετικές απόψεις στη γερμανική θεωρία. Πιο αναλυτικά, δημιουργούνται τα ερωτήματα εάν υπάρχει ένας «*a priori* απόλυτος πυρήνας» σε κάθε συνταγματικό δικαίωμα, ο οποίος δεν θα πρέπει να θίγεται επ' ουδενί⁶⁷¹ ή πρόκειται για *σχετική έννοια*⁶⁷², το περιεχόμενο της οποίας μπορεί να προσδιορίζεται με βάση κάθε κρινόμενη περίπτωση *ad hoc*, «*μέσω της σύγκρισης και της βαρύτητας των συγκρουόμενων συμφερόντων ή αξιών*»⁶⁷³. Στην περίπτωση που γίνει δεκτή η δεύτερη προσέγγιση του περιεχομένου της αρχής, τότε ο πυρήνας του δικαιώματος θίγεται μόνον όταν το συμφέρον που προκύπτει από τον περιορισμό ή ο λόγος, στον οποίο θεμελιώνεται ο περιορισμός, έχουν «*in concreto* μικρότερη σημασία από προστατευόμενο από αυτό συμφέρον»⁶⁷⁴. Σε αυτήν την περίπτωση όμως, φαίνεται πως ο πυρήνας του δικαιώματος ταυτίζεται με την έννοια της *stricto sensu* αναλογικότητας, δηλαδή με τη στάθμιση «*κόστους - οφέλους*», πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων. Αντιθέτως, η «*απόλυτη*» εκδοχή του πυρήνα βρίσκει εμπόδια σε ζητήματα οριοθέτησης του πυρήνα αυτού⁶⁷⁵.

ΑΠ 794/1976, ΤοΣ 1977, σ. 173 επ., ΑΠ 1241/1976, ΤοΣ 1976, σ. 176 επ., ΑΠ 926/1979, ΕΕΝ 1979, σ. 737 επ., ΣτΕ 2040/1977, ΤοΣ 1978, σ. 457 επ., ΣτΕ 780/1981, ΤοΣ 1982, σ. 74 επ., ΣτΕ 3621/1981, ΤοΣ 1982, σ. 283 επ., ΣτΕ 888/2008, ΣτΕ, Ολ., 4662/2012, ΣτΕ, Ολ., 518/2015, ΣτΕ, Ολ., 2288/2015 κ.ά.

⁶⁷¹ Βλ. Σχετ. E. Denninger, "Art. 19 Abs. 2", στο: ΑΚ-GG, 1, 1984, σ. 1179-1181 και

Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 132.

⁶⁷² Βλ. Σχετ. K. Hesse, "Grundzüge des Verfassungsrechts der BRD", 1991, σ. 140-141.

⁶⁷³ Κ. Χρυσόγονος - Σ. Βλαχόπουλος, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 132.

⁶⁷⁴ Κ. Χρυσόγονος, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2006, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 95.

⁶⁷⁵ Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου, «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», 2006, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 95-96.

Στα ελληνικά δεδομένα, επικρατέστερη είναι η άποψη περί της «απόλυτης έννοιας του πυρήνα του δικαιώματος»⁶⁷⁶. Μάλιστα, το άρθρο 23 παρ. 2 εδ. δ' του Συντάγματος παρέχει μια ανάλογη ερμηνευτική κατεύθυνση, σύμφωνα με το οποίο, «οι με νόμο περιορισμοί του δικαιώματος απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του». Συνεπώς, η συγκεκριμένη συνταγματική διάταξη μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζει μια γενικότερη αρχή, την οποία ο συντακτικός νομοθέτης μάλλον δεν διατύπωσε ρητά, καθώς θεωρείται αυτονόητη⁶⁷⁷. Έτσι, σύμφωνα με αυτή την «άτυπη» αρχή, ο περιορισμός του δικαιώματος δε μπορεί να απαγορεύει πλήρως την άσκηση ενός δικαιώματος, αλλά ούτε και να είναι απεριορίστος σε έκταση και χρονική διάρκεια⁶⁷⁸. Ωστόσο, υποστηρίζεται και η άποψη ότι «ο πυρήνας των δικαιωμάτων δεν είναι προκαθορισμένος και εκ των προτέρων παγιωμένος, αλλά μεταβλητός»⁶⁷⁹. Παρ' όλα αυτά, τυχόν «βιοπολιτικοί» περιορισμοί, οι οποίοι επιβάλλονται στα δικαιώματα (όπως συνέβη για παράδειγμα κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19), «δεν θα πρέπει να τα εκμηδενίζουν, ούτε να ισοδυναμούν με τη στέρησή τους»⁶⁸⁰.

⁶⁷⁶ Βλ. Σχετ. Α. Παντελή, «Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων», 1984, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 265.

⁶⁷⁷ Βλ. Σχετ. Α. Τσάτσου, «Συνταγματικό Δίκαιο», Τόμ. Γ , 1988, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 248-250 και Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 133.

⁶⁷⁸ Βλ. Σχετ. Α. Μάνεση, «Ατομικές ελευθερίες», 1982, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 77.

⁶⁷⁹ Ξ. Κοντιάδης, «Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 93 και

Βλ. Σχετ. Φ. Σπυροπούλου, «Θεμελιώδη δικαιώματα – Γενικό μέρος», 2012, Εκδ. Σάκκουλα, σ. 64 επ.

⁶⁸⁰ Ξ. Κοντιάδης, «Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19», 2020, Εκδ. Καστανιώτη, σ. 93.

Σχετικά με τον τρόπο που γίνεται αντιληπτός ο πυρήνας του δικαιώματος, έχουν διατυπωθεί δυο απόψεις στη γερμανική θεωρία και νομολογία. Η υποκειμενική θεωρία⁶⁸¹ προσεγγίζει τον πυρήνα του δικαιώματος ως τον πυρήνα της αξίωσης του δικαιώματος που δημιουργεί υπέρ του κάθε φορέα του, ενώ η αντικειμενική θεωρία προσεγγίζει τον πυρήνα του δικαιώματος ως την ιδιότητά του να εγγυάται αντικειμενικά το δικαίωμα εντός της κοινωνικής ζωής. Στην πράξη, η αρχή της μη προσβολής του πυρήνα ενός συνταγματικού δικαιώματος δεν θα πρέπει να αφορά μόνο στην αντικειμενική του διάσταση και στη λειτουργία του στον κοινωνικοπολιτικό βίο, αλλά οφείλει να καλύπτει και τις αξιώσεις καθενός συγκεκριμένου φορέα του δικαιώματος, άλλως θα αμβισβητείτο η προστατευτική λειτουργία των συνταγματικών δικαιωμάτων για τις πολιτικές ή κοινωνικές μειοψηφίες και για τα μεμονωμένα άτομα⁶⁸².

9. Η στάθμιση κόστους-οφέλους

Η θεμελιώδης συνταγματική αρχή της αναλογικότητας συνιστά ένα νομικό εργαλείο για τη στάθμιση των δικαιωμάτων, όταν κρίνεται απαραίτητος ο περιορισμός ενός εκ των δυο δικαιωμάτων, αλλά και μια «τεχνική άσκησης οριακού δικαστικού ελέγχου»⁶⁸³ επί των δημόσιων αποφάσεων. Υπό αυτή την «εργονομική» οπτική της αρχής της αναλογικότητας και της ανάδειξης μέσω αυτής της αριστοτελικής έννοιας του

⁶⁸¹ Βλ. Σχετ. G. Dürig, *“Der Grundrechtssatz von der Menschenwürde”*, AöR 81 (1956), σ. 136 επ. και

Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, *«Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα»*, 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 131-135.

⁶⁸² Βλ. Σχετ. Κ. Χρυσόγονου - Σ. Βλαχόπουλου, *«Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα»*, 2017, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 134-135.

⁶⁸³ Γ. Δελλής, *«Δήμος και Αγορά»*, 2018, Εκδ. Ευρασία, σ. 189.

«μέτρου», η σπουδαία αυτή αρχή μπορεί να αντιμετωπιστεί και ως εργαλείο στάθμισης της αποτελεσματικότητας⁶⁸⁴ μιας επιλογής στο δημόσιο δίκαιο. Οι στόχοι του νομοθέτη, ο οποίος καλείται να σταθμίζει ίσης αξίας συνταγματικά δικαιώματα, θα πρέπει να είναι η εξασφάλιση του εύρυθμου, δίκαιου και ασφαλούς κοινωνικού και πολιτικού βίου, μέσω της «βέλτιστης επιλογής»⁶⁸⁵ και της αποδοτικότητας του «μέτρου» και φυσικά η επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας. Συνεπώς, μέσω από την ασφάλεια των βέλτιστων επιλογών που παρέχει το εργαλείο της αρχής της αναλογικότητας, κατά τη στάθμιση κόστους - οφέλους, θα εξασφαλίζεται ταυτόχρονα και ότι το όφελος της κάθε επιλογής (επιδιωκόμενος σκοπός) θα είναι μεγαλύτερο από το κόστος της⁶⁸⁶ (περιοριζόμενα δικαιώματα).

⁶⁸⁴ Βλ. Σχετ. Γ. Δελλή, «Δήμος και Αγορά», 2018, Εκδ. Ευρασία, σ. 189 επ.

⁶⁸⁵ Βλ. Σχετ. Γ. Δελλή, «Δήμος και Αγορά», 2018, Εκδ. Ευρασία, σ. 191.

⁶⁸⁶ Βλ. Σχετ. Γ. Δελλή, «Δήμος και Αγορά», 2018, Εκδ. Ευρασία, σ. 68-70.

III. Συμπεράσματα

Στην παρούσα διατριβή εξετάστηκαν και συζητήθηκαν οι τρόποι ασφαλούς και νόμιμης διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτες χώρες, υπό το πρίσμα του ευρωπαϊκού προστατευτικού θεσμικού πλαισίου και ειδικότερα, βάσει του σπουδαιότερου μέχρι σήμερα μηχανισμού προστασίας των διαβιβάσεων δεδομένων, του ΓΚΠΔ, ο οποίος μέσω του εξωεδαφικού του χαρακτήρα καλείται να προστατεύει και διασυνοριακά τα - κεκτημένα για την Ένωση - θεμελιώδη δικαιώματα προστασίας του ιδιωτικού βίου και δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όταν λαμβάνουν χώρα διαβιβάσεις δεδομένων διαμένοντων εντός της Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτες χώρες.

Ωστόσο, αυτός ο έντονος εξωεδαφικός χαρακτήρας του ΓΚΠΔ αναπόφευκτα «συγκρούεται», λόγω της εγγενώς καινοτόμου φύσης του, με τις κλασικές νομικές θεωρίες και αντιλήψεις περί εθνικής κυριαρχίας, εξαιτίας των συνταγματικών προεκτάσεων που συνεπάγεται η εκτός ευρωπαϊκής εδαφικής εμβέλειας εφαρμογή του. Και εφόσον η ευρωπαϊκή έννομη τάξη, την οποία εκπροσωπεί και περιφρουρεί ο ΓΚΠΔ, «αλληλοεπιδράσει» με την απέναντι έννομη τάξη, το απαύγασμα που προκύπτει από την αλληλεπίδραση αυτή, το οποίο λαμβάνει συνήθως την υπόσταση κάποιας συμφωνίας επάρκειας, παρουσιάζει τουλάχιστον μια έντονη θεσμική και νομική ασυμμετρία, που πολλές φορές αποκαλύπτεται την ύστατη στιγμή, καθώς το δημιούργημα απεκδύεται των υψηλών προσδοκιών της σύγκλισης των δυο διαφορετικών εκφράσεων του σύγχρονου νομικού πολιτισμού.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, είναι κατ' αρχήν αδιαμφισβήτητο ότι οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι εξαιρετικής σημασίας για την εξυπηρέτηση, την εξέλιξη και την πρόοδο της κοινωνικής, πολιτικής

και οικονομικής ζωής, παγκοσμίως. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δε, έχουν σπουδαία αξία, αφενός για λόγους εμπορικούς και οικονομικούς, καθώς μπορούν μέσω της ανάλυσής τους να οδηγούν τις επιχειρήσεις σε επιτυχημένες πωλήσεις βάσει στοχευμένης προώθησης των προϊόντων και των υπηρεσιών τους μέσω εργαλείων profiling των πιθανών καταναλωτών – υποκειμένων των δεδομένων. Αφετέρου, η συλλογή, η επεξεργασία και η διαβίβαση δεδομένων μπορεί να συντελέσει στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής, μέσω της ιατρικής υποβοήθησης, επιστημονικής έρευνας, πρόληψης ανήθικων και άδικων φαινομένων, όπως είναι το doping στον αθλητισμό, αλλά και μέσω της πρόληψης και της αντιμετώπισης έκτακτων και επικίνδυνων καταστάσεων, όπως είναι οι πανδημίες, οι τρομοκρατικές επιθέσεις και η τέλεση σοβαρών εγκλημάτων, στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας και με σκοπό το δημόσιο συμφέρον και τη δημόσια ασφάλεια.

Παρατηρώντας λοιπόν και επιβεβαιώνοντας ότι οι διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατακλύζουν την καθημερινότητα και γενικώς τη σύγχρονη - δυτικού τύπου - ζωή, γίνεται αντιληπτό ότι οι όγκοι πληροφοριών, οι οποίοι διαβιβάζονται παγκοσμίως, είναι titάνιοι. Επομένως, είναι λογικό και αναμενόμενο, όταν διαβιβάζονται σε τέτοιο βαθμό δεδομένα, παράλληλα να εκτίθενται σε κίνδυνο και ορισμένα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, όπως είναι η προστασία του ιδιωτικού βίου και η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Κι αυτό, διότι οι θεσμικές δικλείδες ασφαλείας, οι οποίες διέπουν τις διαβιβάσεις που πραγματοποιούνται, δεν μπορούν πάντοτε να εγγυώνται ενιαία και με συνέπεια τη διασφάλιση και την προστασία των δικαιωμάτων αυτών. Άλλωστε, αυτή ακριβώς η διακινδύνευση και η παραβίαση αυτών των δικαιωμάτων, κατά τη διαβίβαση δεδομένων από την Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ. προς τρίτες χώρες, οδήγησαν πολλάκις αρκετά υποκείμενα των δεδομένων να προσφύγουν στο ΔΕΕ, το οποίο

ακολούθως και με αρωγό τη διαπλαστική δυναμική της νομολογίας του, προέβη στην ακύρωση πλαισίων προστασίας διαβιβάσεων ανάμεσα στην Ε.Ε. και σε τρίτες χώρες, γεγονός που στη συνέχεια οδήγησε στην εξέλιξη του προστατευτικού θεσμικού πλαισίου των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέχρι και τον ΓΚΠΔ.

Μάλιστα, αυτή η ρεαλιστική ανάγκη για ενδεδειγμένη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων εντός της Ε.Ε. συνετέλεσε, προδήλως και κατ' ανάγκη, στη διαμόρφωση του έντονα εξωεδαφικού χαρακτήρα του ΓΚΠΔ, προκειμένου να μπορούν να προστατεύονται ουσιαστικά εντός και εκτός ευρωπαϊκών συνόρων τα δικαιώματα αυτά. Ο εξωεδαφικός χαρακτήρας του ΓΚΠΔ ωστόσο, είναι αναμενόμενο να συνεπάγεται και σοβαρές συνταγματικές προεκτάσεις, καθώς η εκτός ευρωπαϊκών συνόρων εφαρμογή του θέτει περιορισμούς, με βάση το διεθνές δίκαιο και τις κλασικές θεωρίες περί κυριαρχίας, στην κρατική κυριαρχία της τρίτης χώρας όπου εφαρμόζεται. Παρ' όλα αυτά, η εξωεδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ είναι μάλλον αναπόφευκτη, καθώς όταν λαμβάνει χώρα εκτός της Ε.Ε. επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα υποκειμένων δεδομένων, τα οποία διαμένουν εντός της Ε.Ε., από επιχείρηση ή οργανισμό που έχει την έδρα του σε τρίτη χώρα, τότε - υπό μία έννοια - λαμβάνει χώρα μια επέμβαση στην κρατική, εδαφική και θεσμική κυριαρχία της Ε.Ε. Και αυτό συμβαίνει διότι στις περισσότερες περιπτώσεις δεν προστατεύονται με τον ίδιο τρόπο, όπως στην Ε.Ε., από τη νομοθεσία των τρίτων χωρών τα θεμελιώδη δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, τα οποία διαμένουν εντός της Ε.Ε., κυρίως εξαιτίας της διαφορετικότητας των νομικών πολιτισμών. Επιπλέον, η τυχόν αστάθμητη πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα Ευρωπαίων από φορείς, οργανισμούς και επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους εντός τρίτων χωρών, μπορεί να

ερείδεται στην εσωτερική νομοθεσία που ισχύει στο έδαφος των τελευταίων και μέσω της οποίας θεμελιώνεται και νομιμοποιείται η εξυπηρέτηση και η προστασία κάποιου άλλου δικαιώματος, το οποίο προκρίνεται στη στάθμιση της αναλογικότητας των δικαιωμάτων για την πρόκριση μιας συνήθως πολιτικής επιλογής. Συνεπώς, σε αυτή τη διαφορετική έκφραση της εξωεδαφικότητας των κανόνων και τακτικών εκ μέρους των τρίτων χωρών, θα πρέπει η Ε.Ε. να είναι σε θέση να προστατεύσει έμπρακτα, αναλογικά και αποτελεσματικά τους πολίτες/κατοίκους της και τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, θέτοντας σε εξωεδαφική ισχύ το προστατευτικό θεσμικό πλαίσιο του ΓΚΠΔ.

Συγκεφαλαιώνοντας, στη διατριβή αυτή έγινε μια απόπειρα ανάλυσης του «νευραλγικού» ζητήματος των διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ε.Ε. προς τρίτες χώρες, ενώ ταυτόχρονα προσεγγίστηκαν οι συνταγματικές προεκτάσεις της εξωεδαφικής εφαρμογής των μηχανισμών προστασίας τους, με έμφαση στον ΓΚΠΔ. Παράλληλα, μέσα από αυτή την έρευνα, υπογραμμίστηκε το ρεαλιστικό και αντικειμενικό πρόβλημα της εγγενούς μη συμβατότητας των διαφορετικών εννόμων τάξεων, οι οποίες καλούνται να συγκλίνουν και να «συντονιστούν» σε μια ενιαία ταχύτητα, μέσω των εκάστοτε - εκ των προτέρων - υπερ-αισιόδοξων και πολλά υποσχόμενων συμφωνιών επάρκειας/πλαίσιων συνεργασίας ανάμεσα στην Ε.Ε. και στις τρίτες χώρες. Ακόμα, αναδείχθηκαν και οι διαφορετικές θεσμικές, αλλά και πολιτικές προτεραιότητες που θέτουν οι διαφορετικές έννομες τάξεις από τις δυο πλευρές του Ατλαντικού: Από τη μια πλευρά, της ευρωπαϊκής νομικής και πολιτικής κουλτούρας, η ενδελεχής προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά και η ελευθερία ανάπτυξης του εμπορίου και της οικονομίας, αποτελούν διαχρονικά και από την απαρχή της Ένωσης βασικές προτεραιότητες και

σταθερούς στόχους της. Ωστόσο, παρατηρείται μια αρκετά «ξύλινη» θεώρηση των πραγμάτων, υπό τη σκοπιά της υπερ-προστασίας των δικαιωμάτων και ειδικότερα του δικαιώματος προστασίας του ιδιωτικού βίου και των ψηφιακών δικαιωμάτων, ακόμη και εξωεδαφικά, με όσες συνέπειες στην έννοια της κρατικής κυριαρχίας συνεπάγεται μια τέτοια τακτική, αλλά και στην ελεύθερη άσκηση και ανάπτυξη των εμπορικών και οικονομικών δραστηριοτήτων και σχέσεων, τόσο ανάμεσα στις δυο ηπείρους, όσο και διεθνώς. Από την άλλη πλευρά, της νομικής και πολιτικής κουλτούρας των τρίτων χωρών και κυρίως των Η.Π.Α., προς τις οποίες διαβιβάζονται οι μεγαλύτεροι όγκοι δεδομένων, εντοπίζεται μια εξίσου άκαμπτη θεώρηση, προς την κατεύθυνση της ανεπιφύλακτα ανεμπόδιστης εξυπηρέτησης της οικονομικής ελευθερίας και του *laissez-faire*, αλλά και της υπερπροστασίας της δημόσιας και εθνικής ασφάλειας ή ακόμα και της «κατ' επίφασιν» προστασίας της, πάση θυσία, μέσω της εκ των προτέρων λήψης άκρως επιθετικών και μη αναγκαίων μέτρων που περιορίζουν - συνήθως δυσανάλογα - ορισμένα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως τα ανωτέρω. Μάλιστα, αυτή η επεμβατική δυνατότητα των Η.Π.Α. εκφράζεται και νομοθετικά μέσω του κατοχυρωμένου δικαιώματος να μπορούν να αξιώνουν, να λαμβάνουν, να συλλέγουν και να αποθηκεύουν τα δεδομένα χρηστών (όχι μόνο Αμερικανών, αλλά και Ευρωπαίων) εφαρμογών τεχνολογίας και επικοινωνίας, όπως για παράδειγμα, αυτών που προσφέρονται από τεχνολογικούς κολοσσούς, όπως η Google, η Meta κ.ά., για λόγους δημόσιας και εθνικής ασφάλειας. Οπότε, σε αυτήν την περίπτωση φαίνεται πως έχουμε μια διαφορετική και σίγουρα ιδιαίτερα επιθετική έκφραση της εξωεδαφικότητας, εν προκειμένω μέσω της εφαρμογής της σχετικής με την εθνική και δημόσια ασφάλεια νομοθεσίας των Η.Π.Α. και της ακόλουθης «ιερής παρακολούθησης», η οποία λαμβάνει χώρα, να μιν εντός του αμερικάνικου εδάφους, έχοντας δε ως αποδέκτες της

ακόμα και άτομα που διαμένουν στην Ε.Ε. και κάνουν χρήση αυτών των εφαρμογών.

Συνεπώς, τα δικαιώματα ορισμένων Ευρωπαίων μπορούν να κινδυνεύσουν, να περιορισθούν ή και να παραβιαστούν, ακόμα και μετά τη στάθμισή τους με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, μέσω της χρήσης και λειτουργίας ορισμένων ηλεκτρονικών εφαρμογών, ακολουθώντας πολλές φορές μια - εκ των προτέρων - μη σαφή και διαιδαλώδη πορεία διαβιβάσεων. Επιπλέον, οι νομικές εξασφαλίσεις και εγγυήσεις για την άσκηση του δικαιώματος δικαστικής προσφυγής, οι οποίες προβλέπονται θεσμικά στην αμερικάνικη νομοθεσία, προσφέρονται μόνον για τους Αμερικανούς πολίτες, κάτι το οποίο καθιστά ακόμη πιο κατάφωρη τη διακινδύνευση και την παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των Ευρωπαίων κατά την έμμεση εφαρμογή της αμερικάνικης νομοθεσίας προς αυτούς και μάλιστα, τις περισσότερες φορές χωρίς καν οι τελευταίοι να έχουν βρεθεί εντός του αμερικανικού εδάφους. Ακόμα, οι δικλίδες ασφαλείας που παρέχονται από τις αποφάσεις επάρκειας, συνήθως δεν καταφέρνουν να ξεπεράσουν αυτά τα αντικειμενικά εμπόδια, καθώς δεν αποτελούν κάτι περισσότερο από κεκαλυμμένες - υπό τον μανδύα της υπόσχεσης και σχεδόν της αυθυποβολής - φρούδες ελπίδες. Απόδειξη της ανωτέρω άποψης συνιστά η κατ' εξακολούθηση ακύρωση όλων των προηγούμενων αποφάσεων επάρκειας μεταξύ Ε.Ε. και Η.Π.Α. από το ΔΕΕ, για τους ίδιους επί της ουσίας λόγους.

Επίσης, οι μοχλοί πίεσης που δημιουργούνται από τις ευρωπαϊκές ανεξάρτητες ελεγκτικές αρχές δεν είναι αρκετά αποτελεσματικοί απέναντι στις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς που έχουν την έδρα τους εκτός Ε.Ε./Ε.Ο.Ζ., όταν κατά τη διαβίβαση δεδομένων παραβιάζεται ο ΓΚΠΔ και τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, τα οποία διαμένουν εντός της Ένωσης, καθώς, ενώ καταλήγουν στην επιβολή αξιοσημείωτων προστίμων

κατά των υπεύθυνων επεξεργασίας, τελικά η είσπραξη τους παραμένει έωλη και δίχως διεθνές νομικό έρεισμα.

Με μια πιο αναλυτική και «κριτική» οπτική απέναντι στις δυο διαφορετικές έννομες τάξεις της Ε.Ε. και των Η.Π.Α., είναι σαφές ότι, διαχρονικά, για τον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό και τα κεκτημένα του μέσα από αγώνες, διεκδικήσεις και κατακτήσεις αιώνων, η ευρωπαϊκή εκδοχή εκφράζει απόλυτα την τάση για ενδελεχή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου σε σχέση με την αμερικανική. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις σημερινές συνθήκες και την τεχνολογική εξέλιξη που έχει εισχωρήσει σε κάθε φάσμα του δυτικού κοινωνικού βίου, δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η υπερπροστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και η υπέρμετρη αυστηρότητα στις προϋποθέσεις διασυνοριακής διαβίβασής τους, είναι πιθανό να επιφέρει σοβαρούς περιορισμούς της ελευθερίας κυκλοφορίας των πληροφοριών, των αγαθών και των υπηρεσιών· ελευθεριών που, παράλληλα με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, αποτελούν διαχρονικά τον ακρογωνιαίο λίθο της έκφρασης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και απώτερο σκοπό της ύπαρξης της Ένωσης.

Από την άλλη πλευρά, η αμερικανική νομική και πολιτική κουλτούρα της διαχρονικής δημόσιας έκφρασης της υπεροχής της ισχύος των Η.Π.Α. αποδεικνύει συστηματικά και επαναλαμβανόμενα μέσα στα χρόνια ότι έχει - εκ διαμέτρου - διαφορετική προσέγγιση και οπτική σε σχέση με την ευρωπαϊκή, όσον αφορά στο βάθος της επίτευξης της προστασίας ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως είναι η προστασία του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, πόσω μάλλον δε, όταν δίπλα σε αυτά τα δικαιώματα «καλούνται» να σταθμιστούν κάποια άλλα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στη δημόσια

ασφάλεια ή το δικαίωμα στην ελεύθερη κυκλοφορία των πληροφοριών, των υπηρεσιών ή των εμπορευμάτων, τα οποία έχουν συστηματικά προβάδισμα στο θεσμικό τους σύστημα. Άλλωστε, το άκρως ιμπεριαλιστικό, τόσο τεχνολογικά, όσο και κυριαρχικά και γεωπολιτικά, θεσμικό οικοδόμημα των Η.Π.Α. έχει βασίσει και συνεχίζει να βασίζει ακριβώς αυτόν τον «ιδιαιτέρο» χαρακτήρα του και τη διεθνή αποτύπωση αυτού, μέσω της εγγενούς επεκτατικής και «ελεγκτικής» του τάσης και ροπής, απέναντι σε όσους χαρακτηρίζει ως «εχθρούς» του, στο όνομα της εθνικής και διεθνούς ασφάλειας και της ανάγκης διαρκούς συλλογής δεδομένων και πληροφοριών για την εξυπηρέτηση των πολιτικών, οικονομικών και γεωπολιτικών συμφερόντων του.

Από αυτήν την ακραία αντίθεση ανάμεσα στις δυο προδήλως άνισες «δυνάμεις» προκύπτει μια έντονη και εγγενής «νομική ασυμμετρία», η οποία εκφράζεται μέσω αγεφύρωτων κανονιστικών κενών κατά την εξωεδαφική εφαρμογή των ευρωπαϊκών μηχανισμών προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως ο ΓΚΠΔ. Έτσι, από την πλευρά των Η.Π.Α., εάν δεν προηγηθούν ριζοσπαστικές θεσμικές μεταρρυθμίσεις και δεν εκφραστεί η πρόθεση για υιοθέτηση μιας σχετικής πολιτικής μετριοπάθειας και ταπεινότητας στη συνεχή εκδήλωση της ισχύος τους, αλλά και από την άλλη πλευρά, εάν η Ευρώπη δεν αποφασίσει να εφαρμόσει μια πιο διαλλακτική στάση, μέσω της οποίας να μπορέσει να προσεγγιστεί πιο εύκολα η επιθυμητή σύγκλιση και εάν δεν προσπαθήσει να αφουγκραστεί καλύτερα τις ανάγκες του σήμερα, αυτή η ασυμμετρία πρόκειται να οδηγήσει προσεχώς, για ακόμη μια φορά και σχεδόν με μαθηματική ακρίβεια στην κατάρρευση ενός ακόμα πλαισίου - απόφασης επάρκειας μεταξύ της Ε.Ε. και των Η.Π.Α., του πολλά υποσχόμενου DPF. Οπότε, είναι σχεδόν πρόδηλο ότι οι βασικές αρχές πλαισίων - αποφάσεων επάρκειας, όπως του DPF, όσο πολλά

υποσχόμενες και να είναι, δεν μπορούν στην πράξη να εγγυηθούν την ενδελεχή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων που διαμένουν εντός της Ε.Ε., ενώ είναι βέβαιο ότι το παρεχόμενο επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων από πλευράς των Η.Π.Α. και κατ'εφαρμογή του πλαισίου DPF, δεν μπορεί να είναι ούτε ανάλογο, ούτε ικανοποιητικό, και βεβαίως ούτε ισοδύναμο. Έτσι, φαίνεται πως και με αυτή τη διαφορετική «διαδρομή» επιστρέφουμε και πάλι στην αφετηρία του - μάλλον «φάυλου» - κύκλου των διασυννοριακών διαβιβάσεων μεταξύ της Ε.Ε. και των Η.Π.Α., δηλαδή στην παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ιδιωτικού βίου και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα Ευρωπαίων, οι οποίοι θα προσφύγουν στο ΔΕΕ και το ΔΕΕ ακολούθως θα ακυρώσει άλλο ένα πλαίσιο «ασφαλών» διαβιβάσεων από την Ε.Ε. προς τις Η.Π.Α., εξαιτίας του μη επαρκούς παρεχόμενου επιπέδου προστασίας και της νομικής ασυμμετρίας ανάμεσα στις έννομες τάξεις.

Συνεπώς, είναι σχεδόν βέβαιο ότι ούτε τα «διμερή» πλαίσια - αποφάσεις επάρκειας προστασίας των διασυννοριακών διαβιβάσεων δεδομένων, ούτε οι Κανονισμοί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που στερούνται ενιαίας διεθνούς δεσμευτικότητας, όπως ο ΓΚΠΔ, θα μπορέσουν να καταφέρουν να μακροημερεύσουν και να επιλύσουν οριστικά το ακανθώδες ζήτημα της εξασφάλισης της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων κατά τις διασυννοριακές διαβιβάσεις. Έτσι, καμία αξιόλογη αλλαγή δεν θα μπορέσει να συμβεί, εάν δεν λάβουν χώρα ρηξικέλευθες θεσμικές τομές από την απέναντι πλευρά του Ατλαντικού ή εάν δεν ανοίξει ένας διεθνής δημόσιος διάλογος για τη δημιουργία ενός «ευρύτερου» νομοθετήματος κοινής αποδοχής ή ακόμα και μιας διεθνούς προστατευτικής σύμβασης, που θα χαίρει εφαρμογής σε

παγκόσμιο επίπεδο, με τη συμμετοχή και την προσχώρηση πολλών κρατών σε όλη την υφήλιο και με σκοπό τη διεθνή συνεργασία για την εφαρμογή μιας ενιαίας και συντονισμένης πολιτικής προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και του ιδιωτικού βίου κατά τις διασυνοριακές διαβιβάσεις αυτών, αλλά και την επίτευξη της διεθνούς οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ανάπτυξης και ευημερίας, μέσα από την νομικά ελεγχόμενη ελευθερία ροής των δεδομένων.

Επιπλέον, όποια και να είναι η λύση στο υπαρκτό και φλέγον ζήτημα των διασυνοριακών διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται η αναντίρρητη αξία, χρυσή τομή που μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εφαρμογής του υπέρτατου εργαλείου του Συνταγματικού δικαίου, που δεν είναι άλλο από τη θεμελιώδη αρχή της αναλογικότητας. Μέσω του σπουδαίου αυτού εργαλείου, μπορούν να σταθμίζονται ως προς την αναλογικότητα, την αναγκαιότητα και την προσφορότητά τους ορισμένες νομοθετικές επιλογές για την πρόκριση κάποιου θεμελιώδους δικαιώματος και ταυτόχρονα για τον περιορισμό κάποιου ή κάποιων άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων για την εξυπηρέτηση ενός σημαντικού σκοπού, ο οποίος μπορεί να προϋποθέτει τη στάθμιση αυτή. Εν προκειμένω, στην περίπτωση των διασυνοριακών διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, θα πρέπει να προηγείται πάντοτε μεθοδολογικά η στάθμιση των δικαιωμάτων ως προς την αναλογικότητα μεταξύ των σκοπών και των περιορισμών, τα αποτελέσματα της οποίας θα πρέπει να αποτυπώνονται και κανονιστικά, μέσω νομοθετημάτων και θεσμικών πλαισίων, με ανάλυση και τεκμηρίωση των σκοπών της εκάστοτε διαβίβασης και της εκάστοτε επεξεργασίας δεδομένων σε σχέση με τα περιοριζόμενα δικαιώματα και πάντοτε με γνώμονα και προοπτική την εξυπηρέτηση της προόδου και της ευημερίας του κοινωνικού συνόλου σε

συνάρτηση με τον σεβασμό και την περιφρούρηση των «κόποις» κεκτημένων, θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Η πορεία για την επίτευξη ουσιαστικής εξωεδαφικής εφαρμογής του ΓΚΠΔ, αλλά και για τη διασφάλιση της αντοχής και της αποτελεσματικότητας του ισχύοντος πλαισίου DPF, είναι σχεδόν προδιαγεγραμμένη, καθώς δεν αλλάζουν ως δια μαγείας, με βαρύγδουπες υποσχέσεις και πολλά «ιλουστρασιόν» ονόματα οργανισμών πιστοποίησης και ελέγχου συμμόρφωσης, τα προδήλως σαθρά θεμέλια του νομικού οικοδομήματος, του οποίου η ανέγερση επιχειρείται εδώ και χρόνια, δίχως να έχουν προηγηθεί ριζοσπαστικές συστημικές, πολιτικές και κανονιστικές αλλαγές, που φτάνουν μέχρι τη μεταβολή στη θεσμική δομή ενός κράτους, αλλά και την επίτευξη ουσιαστικού δημόσιου διαλόγου ανάμεσα στις εμπλεκόμενες έννομες τάξεις και στους φορείς και την κατάρτιση διεθνών συνθηκών και νομοθετημάτων, με αυστηρή δεσμευτικότητα διεθνώς.

Επίλογος

Αποκρυσταλλώνοντας αυτήν την απόπειρα προσέγγισης του κρίσιμου, τόσο για τις επιχειρήσεις διεθνώς, όσο και για τα υποκείμενα των δεδομένων, ζητήματος των διασυνοριακών διαβιβάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η πρόβλεψη που θα επιχειρηθεί να γίνει στηρίζεται σε δυο πυλώνες, στους οποίους συμπυκνώνεται το ανωτέρω πόνημα: Αφενός, στο ιστορικό νομολογιακό «προηγούμενο», το οποίο ακολουθεί - σχεδόν εμμονικά - την ίδια πορεία αφετηρίας και κατάληξης, μέσω του δρόμου της θεσμοθέτησης από την Ε.Ε. και την Επιτροπή πλαισίων ασφαλούς διαβίβασης δεδομένων μεταξύ Ε.Ε. και τρίτων χωρών - της θέσης τους σε ισχύ - της παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων εντός της Ε.Ε. κατά τη λειτουργία των πλαισίων - της επακόλουθης προσφυγής των θιγόμενων υποκειμένων στο ΔΕΕ - και της ακύρωσης του πλαισίου, διαγράφοντας έτσι έναν αέναο «φαύλο κύκλο» θέσης σε ισχύ - προσβολής - δικαίωσης - ακύρωσης και ξανά θέσης σε ισχύ ενός νέου, πολλά υποσχόμενου πλαισίου. Και αφετέρου, στην εγγενή νομική, θεσμική και σαφώς πολιτική ασυμμετρία ανάμεσα στην Ε.Ε. και στις τρίτες χώρες, με έμφαση τις Η.Π.Α., προς τις οποίες διαβιβάζονται οι μεγαλύτεροι όγκοι δεδομένων. Έτσι, θα πρέπει να θεωρηθεί σχεδόν αναμενόμενο ότι το ισχύον πλαίσιο DPF πρόκειται προσεχώς να ακολουθήσει ανάλογη τροχιά και εν τέλει να ακυρωθεί για τους ίδιους ακριβώς λόγους με τα προηγούμενα πλαίσια. Και αυτό, διότι τα ζητήματα που πρέπει να επιλυθούν είναι δισεπίλυτα και συνεπώς, η αφελής πεποίθηση ότι μπορούν να ξεπεραστούν με ορισμένες, μάλλον αρκετά επιφανειακές, αλλαγές στις βασικές αρχές των πλαισίων και με την προσθήκη και εξουσιοδότηση περισσότερων ονομάτων επιχειρήσεων - «διαμεσολαβητών», συνιστά απλά μια αυταπάτη.

Θεωρώντας λοιπόν, αν όχι δεδομένη, τότε εξαιρετικά πιθανή την ύπαρξη μιας απόφασης Schrems III και ό,τι αυτή θα συνεπάγεται, θα πρέπει η Ε.Ε, τα όργανά της και οι πολιτικοί της φορείς, να αναλογιστούν πολύ σοβαρά τα ρεαλιστικά εμπόδια που υπάρχουν και να αποφασίσουν συνετά και χωρίς παρορμητικότητα και περίσσιο ενθουσιασμό την επόμενη τους κίνηση. Επίσης, κρίνεται απαραίτητος ένας ανοιχτός διεθνής ή διατλαντικός διάλογος φορέων, τόσο πολιτικών, όσο και επιχειρηματικών, ώστε να μπορέσει να επιτευχθεί μια πιο ολοκληρωμένη - πολιτικά και κανονιστικά - προσπάθεια σύγκλισης των «τάσεων», αφού πρώτα γίνουν πλήρως αντιληπτές και κατανοητές οι ανάγκες όλων των πλευρών.

Δεδομένων των διεθνών συνθηκών και εξελίξεων, της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας, των συνεχώς εξελισσόμενων αναγκών που ανακύπτουν σε παγκόσμιο επίπεδο και σε όλες τις εκφάνσεις της σύγχρονης κοινωνικής ζωής, η διεθνής συνεργασία, ενδεχομένως εκφραζόμενη μέσα από κάποια διεθνή συνθήκη ή σύμβαση με έντονη δεσμευτικότητα, στα πρότυπα των θεμελιωδών ιστορικών συνθηκών, όπως η ΕΣΔΑ ή ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. ή το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, φαίνεται να αποτελεί μάλλον τον μονόδρομο, μέσω του οποίου, θα μπορούσαν ενδεχομένως να υπερακοντιστούν τα εμπόδια του παρελθόντος και του παρόντος, ώστε ακολούθως να μπορέσει να σφυρηλατηθεί ένα αμάλγαμα νέων, ανθεκτικών, συμπεριληπτικών και αποτελεσματικών τρόπων σύγκλισης και σύμπνοιας, μεταξύ των διαφορετικών εννόμων τάξεων και πολιτικών παραδόσεων, με σκοπό την εξισορρόπηση ανάμεσα στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, την εξυπηρέτηση του «κοινού καλού» και την ελεύθερη ροή των υπηρεσιών, των εμπορευμάτων και της πληροφορίας.

Εν κατακλείδι, πάντοτε, ως γνώμονας και οδηγός στον ορίζοντα κάθε έλλογης θεσμικής και πολιτικής πρωτοβουλίας, θα πρέπει να αναζητείται, να επιδιώκεται και να εξασφαλίζεται μεθοδικά και συστηματικά η πρόοδος, η ευημερία και η αξιοπρέπεια, μέσω της διαφύλαξης των ύψιστων αξιών και των κεκτημένων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στο τεθειμένο λογικό πλαίσιο των αναγκαίων και αναπόφευκτων πιθανολογήσεων, λόγω της αμετάβλητης αβεβαιότητας και αδιαφάνειας του τι μέλλει γενέσθαι, το μόνο αδιαμφισβήτητο είναι ότι ο χρόνος θα σταθεί φυσικός, δίκαιος και αδέκαστος κριτής κάθε επιλογής, βέλτιστης ή μη...

“Law and order exist for the purpose of establishing justice and when they fail in this purpose they become the dangerously structured dams that block the flow of social progress.”

(Martin Luther King Jr.)

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου, Ε.: Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 2016/679, ΔιΜΕΕ, 2018.

Ανθόπουλος, Χ.: Η προστασία της υγείας ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα, ΤοΣ, 1993, σ. 741-783.

Ανθόπουλος, Χ.: Η προστασία της υγείας ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα, στο: «Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011, σ. 192 επ.

Βενιζέλος, Ε.: Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων, Εκδόσεις Παρατηρητής, 1990.

Βενιζέλος, Ε.: Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002.

Βενιζέλος, Ε.: Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2021.

Βλαχόπουλος, Σ.: Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2007.

Βλαχόπουλος, Σ.: Διασυννοριακή μεταβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση προς τρίτες χώρες: Οι τελευταίες εξελίξεις, στο: Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δοκίμια Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2018.

Βλαχόπουλος, Σ.: Συνταγματικός Μιθριδατισμός. Οι ατομικές ελευθερίες σε εποχές πανδημίας, Εκδόσεις Ευρασία, 2020.

Βλαχόπουλος, Σ.: Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 2, Ηλεκτρονική Έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2023.

Βλαχόπουλος, Σ.: Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 16, Ηλεκτρονική Έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2023.

Δαγτόγλου, Π.: Περί κυριαρχίας, Β' έκδ. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1986.

Δαγτόγλου, Π.: Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1991.

Δαγτόγλου, Π.: Ατομικά Δικαιώματα, Α' Τόμος, Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.

Δαγτόγλου, Π.: Ατομικά δικαιώματα, Τέταρτη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012.

Δαρέλλη, Δ.: Η αξία του ανθρώπου, σε: Σ. Βλαχόπουλο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017.

Δελλής, Γ.: Δήμος και Αγορά – Το δημόσιο δίκαιο “αλλιώς” με το βλέμμα της οικονομικής ανάλυσης, Εκδόσεις Ευρασία, 2018.

Δημητρόπουλος, Α.: Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008.

Δόνος, Π.: Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε: Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000.

Δόνος, Π.: Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε: Γ. Παπαδημητρίου, Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001, σ. 107 επ.

Δόνος, Π.: Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε: Χ. Σαββάκη/Φ. Βασιλόγιαννη/Τ. Βιδάλη/Β. Βουτσάκη/Π. Δόνου/Η. Καστανά/Γ. Κτιστάκη/Ε. Μάλλιου/Α. Τάκη/Κ. Τσιτσελίκη/Δ. Χριστοδούλου, Νέες Τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.

Ηλιάδου, Α.: Η συνταγματική κατοχύρωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σε: Λ. Κοτσαλή, Προσωπικά Δεδομένα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.

Ιγγλεζάκης, Ι.: Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Interactive Books, 2020.

Καρδασιάδου, Ζ.: Στον απόηχο της Οδηγίας 95/46/EK, Εκδόσεις Ευρωπαϊκών Πολιτεία, 2011.

Κοντιάδης, Ξ.: Συνταγματικές εγγυήσεις και θεσμική οργάνωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004.

Κοντιάδης, Ξ.: Το κοινωνικό κράτος πρόληψης ως απάντηση στην κρίση του παραδοσιακού κοινωνικού κράτους, Εφαρμ., 2005, 1 επ.

Κοντιάδης, Ξ.: Πανδημία, Βιοπολιτική και Δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2020.

Κοντόγιωργα – Θεοχαροπούλου, Δ.: Η αρχή της αναλογικότητας στο εσωτερικό δημόσιο δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1989.

Κουκιάδης, Ι.: Η παραδοσιακή προστασία της προσωπικότητας του εργαζομένου σε: Προστασία Προσωπικότητας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008.

Κρεμαλής, Κ.: Το δικαίωμα για προστασία της υγείας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1987.

Κριάρη-Κατράνη, Ι.: Βιοιατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1994.

Κριάρη-Κατράνη, Ι.: Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1999.

Κριάρη-Κατράνη, Ι.: Η συνταγματική προστασία της γενετικής ταυτότητας – Πρώτη Προσέγγιση, ΔτΑ 2001, σ. 347-367.

Κρουσταλάκης, Ε.: Η αξία του ανθρώπου: Το ζητούμενο στην εφαρμογή του ποινικού δικαίου σε: Τιμ. Τόμ. Ι. Μανωλεδάκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 166 επ.

Λαζαράκος, Γ.: Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας, σε: Σ. Βλαχόπουλου, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σ. 240 επ.

Μάνεσης, Α.: Συνταγματική Θεωρία και Πράξη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1980.

Μάνεσης, Α.: Συνταγματικά Δικαιώματα – Α' Ατομικές Ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1982.

Μανωλεδάκης, Ι.: Εισαγωγή στην επιστήμη, Εκδόσεις Παρατηρητής, 1979.

Μανωλκίδης, Σ.: Η νομική φύση του δικαιώματος στην υγεία, Δίκαιο και Πολιτική (ΔκΠ), Τ. 17-18, Εκδόσεις Παρατηρητής, 1990.

Μαυριάς, Κ.: Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1982.

Μήτρου, Λ.: Προστασία προσωπικών δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα, σε: Τσάτσου/Βενιζέλου/Κοντιάδη, Το νέο Σύνταγμα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001, σ. 83 επ.

Μήτρου, Λ.: Τα προσωπικά δεδομένα την εποχή του Κορωνοϊού, Syntagma Watch, 16.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/ta-prosopika-dedomena-stin-epoxi-tou-koronoiou/>.

Μιχαηλίδης Νουάρος, Γ.: Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 1983, σ. 379-380.

Παναγοπούλου, Φ.: Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα, ΔιΜΕΕ 2012, σ. 186 επ.

Παναγοπούλου, Φ.: Διαδίκτυο των πραγμάτων (Internet of Things-IoT): Αποικισμός της καθημερινής ζωής ή νέα τεχνολογική πρόκληση;, ΔιΜΕΕ 2014, σ. 346 επ.

Παναγοπούλου, Φ.: Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017.

Παναγοπούλου, Φ.: Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξευδαφική εφαρμογή του ΓΚΠΔ και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων, ΔιΜΕΕ, τ. 4/2019, Έτος 16^ο, σ. 504-520.

Παναγοπούλου, Φ.: Η ψηφιακή ιχνηλάτηση σε περίοδο πανδημίας, ΕφαρμογέςΔΔ, Τ. 2/2020, σ. 236-248.

Παναγοπούλου, Φ.: Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στην εποχή του κορωνοϊού, Syntagma Watch, 17.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/i-prostasia-ton-prosopikon-dedomenon-stin-epoxi-toukoronoiou/>.

Παναγοπούλου, Φ., Παπακωνσταντίνου, Σ.: Διατλαντικές διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: Η συμφωνία Ε.Ε. και Η.Π.Α. για το νέο Trans-Atlantic Data Privacy Framework, SyntagmaWatch, 19/04/2022, <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/diatlantikes-diavivaseis-dedomenwn-proswpikou-xarakthra-h-symfwnia-ee-kai-hpa-gia-to-neo-trans-atlantic-data-privacy-framework/>.

Παντελής, Α.: Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1984.

Παπακωνσταντίνου, Σ.: Η προστασία των προσωπικών δεδομένων υγείας με βάση τον Κανονισμό 2016/679 – GDPR, Πέργαμος, Γκριζα Βιβλιογραφία, Μεταπτυχιακές Διπλωματικές Εργασίες, 2020, <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2893669>.

Παπακωνσταντίνου, Σ.: Ηλεκτρονικές εφαρμογές υγείας (“Health Applications”), ψηφιακά διαβατήρια και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την ψηφιακή «παρακολούθηση» των προσωπικών δεδομένων των χρηστών, ΔΙΤΕ τ. 3/2020, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

Παπακωνσταντίνου, Σ.: Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των παιδιών σε ψηφιακό περιβάλλον με βάση τον Κανονισμό 2016/679 – GDPR, 2020, Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής, Τόμ. 1, Αρ. 2, <https://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/article/view/7840>.

Παπαρρηγοπούλου – Πεχλιβανίδη, Π.: Ερμηνεία Άρθρου 21 παρ. 2,4,5,6 Σ, σε: Φ. Σπυρόπουλο/ Ξ. Κοντιάδη/ Χ. Ανθόπουλο/Γ. Γεραπετρίτη (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017, σ. 535 επ.

Πρεβεδούρου, Ε.: Η αρχή της αναλογικότητας στη νομολογία του ΔΕΚ, ΕΕΕυρ 1997.

Ρούκουνας, Ε.: Διεθνές Δίκαιο, Τεύχος Δεύτερο, Το κράτος και το έδαφος – Το δίκαιο της θάλασσας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006.

Ρούκουνας, Ε.: Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.

Σβώλος, Α. – Βλάχος, Γ.: Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Τόμ. Α' , Εκδόσεις Παπαδημητρόπουλος, 1954.

Σπυρόπουλος, Φ.: Θεμελιώδη δικαιώματα – Γενικό μέρος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2012.

Στεργίου, Α.: Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Άρθρο 21 παρ. 3, Ηλεκτρονική έκδοση, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2023.

Σωτηρόπουλος, Β.: Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006.

Τσακουράκης, Σ.: Οι καταβολές του συνταγματικού φιλελευθερισμού στο έργο των Hobbes και Locke, Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, 1992.

Τσάτσος, Α.: Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμ. Γ' , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1988.

Χρυσόγονος, Κ.: Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006.

Χρυσόγονος, Κ. / Βλαχόπουλος, Σ.: Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017.

Χρυσόγονος, Κ.: Πολιτειολογία. Το Κράτος ως μορφή οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020.

Häberle, P.: Έννοια και περιεχόμενο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ΤοΣ, 1982, σ. 218-219.

Αλλόγλωσσες

Acker, A., Bowler, L.: Youth data literacy: Teen perspectives on data created with social media and mobile devices, 51st Hawaii International Conference on System Sciences, 2018.

Alexy, R.: On Structure of Legal Principles, Ratio Juris, 2000.

Alexy, R.: A Theory of Constitutional Rights, Oxford University Press, 2002.

Auernhammer, EBner, Kramer and von Lewinski (eds.): Heymanns Kommentare DSGVO BDSG, 5th edn, Carl Heymanns Verlag, 2017.

Balbirnie, D., Fasshauer, Dr. O., Montagne, S., Neuman, K., Sharton, B., White, M.: A New Era for International Data Transfers: European Commission Adopts New Standard Contractual Clauses', Dechert LLP, June 09, 2021, <https://www.dechert.com/knowledge/onpoint/2021/6/a-new-era-for-international-data-transfers--european-commission-.html>.

Baumanoir, P.: Coutumes de Beauvaisis, (1283), Επανεκδόση, Τόμ. ΙΙ, Paris: Salmon, A., 1899.

Bodin, J.: Les six livres de la République, Barthelemy Vincent, Lyon, 1573.

Bodin, J.: On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books on the Commonwealth, translated and edited by J.H. Franklin, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

Brunner, O.: Land und Herrschaft, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1973.

Colonna, L.: Article 4 of the EU Data Protection Directive and the Irrelevance of the EU-US Safe Harbor Program?, 4 IDPL 203, 2014.

Contiades, I.: Verfassungsgesetzliche Staatsstrukturbestimmungen, Kohlhammar, Stuttgart, 1967.

Davies, H.: Ted Cruz using firm that harvested data on millions of unwitting Facebook users, The Guardian, 11 December 2015, <https://www.theguardian.com/us-news/2015/dec/11/senator-ted-cruz-president-campaign-facebook-user-data>.

Denninger, E.: Art. 19 Abs. 2, AK-GG, 1, 1984.

Dove, ES, Knoppers, BM, Zawati, Ma'n H: Towards an ethics safe harbor for global biomedical research, Journal of Law and the Biosciences, 1:3–51, 2014, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27774154/>.

Dürig, G.: Der Grundrechtssatz von Der Menschenwürde: Entwurf Eines Praktikablen Wertsystems Der Grundrechte Aus Art. 1 Abs. I in Verbindung Mit Art. 19 Abs. II Des Grundgesetzes. *Archiv Des Öffentlichen Rechts*, vol. 81 (N.F. 42), no. 2, 1956, pp. 117–57. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/44303797>.

Greenwald, G. and MacAskill, E.: NSA Prism program taps in to user data of Apple, Google and others, The Guardian, June 7, 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/06/us-tech-giants-nsa-data>.

Greenwald, G., MacAskill, E. and Poitras, L. in Hong Kong: Edward Snowden: the whistleblower behind the NSA surveillance revelations, The Guardian, June 11, 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/09/edward-snowden-nsa-whistleblower-surveillance>.

Hamilton, I. A.: 10 countries are now tracking phone data as the coronavirus pandemic heralds a massive increase in surveillance, March 21, 2020, <https://www.businessinsider.com/countries-tracking-citizens-phones->

[coronavirus-2020-3#south-korea-gives-out-detailed-information-about-patients-whereabouts-2.](#)

Hawley, C.: Obama Through the Prism of the Cold War, SPIEGEL International, June 19, 2013, <https://www.spiegel.de/international/germany/president-obama-navigates-berlin-history-amid-criticism-of-prism-a-906723.html>.

Heckmann, D., Paschke, A.: Art.8, E. Ehmann, M. Selmayr, Datenschutz-Grundverordnung Kommentar, C.H. Beck Verlag, München, 2017.

Hobbes, T.: Leviathan, original publication of the English-language version by the author himself and printed by Andrew Crooke, 1651. Harvard University Press edition, edited by Richard Tuck, 1996. Ελλ. Μτφ., Τόμ. Α' και Β', Εκδόσεις Γνώση, 1989.

Johnson, L.: 'George W. Bush Defends PRISM: 'I Put That Program In Place To Protect The Country, HUFFPOST, July 1, 2013, https://www.huffpost.com/entry/george-bush-prism_n_3528249.

Kassan, S.: Extraterritorial Jurisdiction in the Ancient World, American Journal of International Law (Am. J. Int'l L.), Volume 29, 1935.

Kelsen, H.: Reine Rechtslehre, Editor: Franz Deuticke, Leipzig and Vienna, 1934. [Reine Rechtslehre Einleitung in die Rechtswissenschaftliche Problematik (Studienausgabe der 1. Auflage 1934, Edited by Matthias Jestaedt, Pure Theory of Law. An Introduction to the Problems of Legal Theory, Editor: Mohr Siebeck, 2008].

Kofler, N., Baylis, F.: Ten reasons why immunity passports are a bad idea, Article in Nature, Vol 581, 28 May, 2020, Springer Nature Limited, p. 379-381,

<https://media.nature.com/original/magazine-assets/d41586-020-01451-0/d41586-020-01451-0.pdf>.

Kornbeck, J.: Transferring athletes' personal data from the EU to third countries for anti-doping purposes: applying Recital 112 GDPR in the post-Schrems era, in: *International Data Privacy Law*, Vol. 6, Issue 4, 2016, p. 291-298,

https://www.researchgate.net/publication/312542018_Transferring_athlete_s'_personal_data_from_the_EU_to_third_countries_for_anti-doping_purposes_applying_Recital_112_GDPR_in_the_post-Schrems_era.

Kuner, C.: A "Super-right" to Data Protection? The Irish Facebook Case and the Future of EU Data Transfer Regulation, *INFORMM'S BLOG*, June 28, 2014, Originally published on 19 June 2014 on the legal blog "Concurring Opinions", <https://inform.org/2014/06/28/a-super-right-to-data-protection-the-irish-facebook-case-and-the-future-of-eu-data-transfer-regulation-christopher-kuner/>.

Kuner, C. / Bygrave, L.A. / Docksey, C. (eds.): *The EU General Data Protection Regulation (GDPR). A Commentary*, Oxford University Press, 2020.

Lewis, P. and Hilder, P.: *Leaked: Cambridge Analytica's blueprint for Trump victory*, *The Guardian*, 23 March, 2018, <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/mar/23/leaked-cambridge-analyticas-blueprint-for-trump-victory>.

Livingstone, S. et. al.: *Children, Risk and Safety Online: Research and Policy challenges in comparative perspective*, Policy Press, 2012.

Livingstone, S.: *Children's rights and the GDPR – are the new consultations creating light or further confusion?*, *Media Policy Project Blog*, *The London*

School of Economics and Political Sciences, May 11, 2017, <https://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2017/05/11/childrens-rights-and-the-gdpr-are-the-new-consultationscreating-light-or-further-confusion/>.

Livingstone, S.: Children: A special case for privacy?, *Intermedia*, 46 (2), 2018, p. 18-23, https://www.researchgate.net/publication/326853412_Children_a_special_case_for_privacy.

Mackenzie, A.: The Production of Prediction: What Does Machine Learning Want? *European Journal of Cultural Studies*, 18(4-5), 2015, p. 429-445, https://www.researchgate.net/publication/278682007_The_production_of_prediction_What_does_machine_learning_want.

Macpherson, C. B.: *The Political Theory of Possessive Individualism*, Oxford: Clarendon Press, 1962.

Mairet, G.: *Le principe de souveraineté, Histoires et fondements du pouvoir moderne de Gérard Mairet*, Gallimard, Paris, 1997.

Manyika, J. et al.: *Digital Globalization: The New Era of Global Flows*, McKinsey & Company, 2016, <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/digital-globalization-the-new-era-of-global-flows>.

Marcello, I., Vayena, E.: On the responsible use of digital data to tackle the COVID-19 pandemic, *Nature Medicine* 26(4), 2020, p. 463-464, <https://www.nature.com/articles/s41591-020-0832-5#citeas>.

Martin, D.: What role did Cambridge Analytica play in the Brexit vote?, Deutsche Welle (DW), March 27, 2018, <https://www.dw.com/en/what-role-did-cambridge-analytica-play-in-the-brexit-vote/a-43151460>.

Marx, K.: Das Kapital, Vol. I, Hamburg: O. Meissner, 1867. (Ελλ. μτφ. “Το Κεφάλαιο”, Εκδόσεις Μορφωση, Αθήνα, 1963).

Mattoo, A., Meltzer, J. P.: International Data Flows and Privacy: The Conflict and Its Resolution, Journal of International Economic Law, 21, Oxford, 2018, <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/f6769b4d-6c5b-5b3e-bdd1-ea5fa638ca2d>.

Moini, B.: Against Mass Surveillance of Air Passengers, Digital Freedom Fund Blog March 26, 2020, <https://digitalfreedomfund.org/against-mass-surveillance-of-air-passengers/>.

Morriss-Roberts, C., Outlon, K., Sell, D., Wray, J., Gibson, F.: How should health service researchers respect children’s personal data under GDPR?, The Lancet Child & Adolescent Health Journal, Volume 2, Issue 10, Elsevier, October 2, 2018, p. 696- 697, https://www.researchgate.net/publication/327990887_How_should_health_service_researchers_respect_children's_personal_data_under_GDPR.

Mulder, T.: Health Apps, Their Privacy Policies and the GDPR, In: European Journal of Law and Technology, Vol. 10, No 1, June 1, 2019, <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/667/897>.

Ní Aoláin, F. (Professor)- (UNHR): Position Paper of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism on the United Nations Countering Terrorist Travel

(‘CT Travel’) Programme and the goTravel Software Solution*, 30 October 2023, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism/activities>.

Paal, B./Pauly, D.: DS-GVO, Arts. 5, 6, 7, 8, 9, 10, Beck’sche Kompaktcommentare Datenschutz-Grundverordnung, 1st edn., C.H.Beck, Munich, 2017.

Parker, N., Ancenys, L.A., Wolters Ruckert, N., Di Lorenzo, C.: CNIL concludes that data transfers to the US through the use of Google Analytics violate GDPR, ALLEN & OVERY, February 15, 2022, <https://www.allenoverly.com/en-gb/global/blogs/digital-hub/cnil-concludes-that-data-transfers-to-the-us-through-the-use-of-google-analytics-violate-gdpr>.

Perper, R.: Israel is tracking its coronavirus patients through their phones to make sure they obey strict quarantine policies, Business Insider, March 17, 2020, <https://www.businessinsider.com/coronavirus-israel-government-track-patients-quarantine-2020-3?r=US&IR=T>.

Phelan, A. L.: Covid-19 immunity passports and vaccination certificates: scientific, equitable, and legal challenges, The Lancet, Vol. 395, 23 May, 2020, p. 1595-1598, [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(20\)31034-5.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(20)31034-5.pdf).

Quaritsch, H.: Staat und Souveränität, Vol. I, Frankfurt: Athenäum, 1970.

Reding, V.: Making the EU Data Protection Reform irreversible, Strasbourg, 11 March, 2014.

Reichel, J.: Oversight of EU medical data transfers – an administrative law perspective on crossborder biomedical research administration, *Health and Technology (Berl.)* (4) Q, Springer, March 7, 2017, 389-400,

https://www.researchgate.net/publication/314285019_ORIGINAL_PAPER_Oversight_of_EU_medical_data_transfers_-_an_administrative_law_perspective_on_cross-border_biomedical_research_administration.

Ringaert, C.: *Jurisdiction in International Law*, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Roßnagel, A. (ed.): *Europäische Datenschutz- Grundverordnung*, Nomos Verlag, 2017.

Sabine, G. / Thorson, T.: *A History of Political Theory*, 4th Ed., Hinsdale, Illinois: Dryden Press, 1973.

Schulz, S.: Art. 8, see: Gola P., *Datenschutz-Grund-verordnung Kommentar*, C.H. Beck, München, 2017.

Savirimuthu, J.: *EU General Data Protection Regulation Article 8: Has Anyone Consulted the Kids?*, LSE Media Policy Project, March 1, 2016, <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2016/03/01/eu-general-data-protection-regulation-article-8-has-anyone-consulted-the-kids/>.

Senz, D. and Charlesworth, H.: *Building Blocks: Australia's Response to Foreign Extraterritorial Legislation*, 2 *Melb J Int'l L* 69, 2001, https://law.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0019/1680004/Senz-and-Charlesworth.pdf.

Svantesson, D. J. B.: *Extraterritoriality in Data Privacy Law*, Ex Tuto Publishing, Copenhagen, 2013.

Svantesson, D. J. B.: Extraterritoriality and targeting in EU data privacy law: the weak spot undermining the regulation, *International Data Privacy Law*, Vol. 5, No. 4, 2015, https://www.researchgate.net/publication/282432763_Extraterritoriality_and_targeting_in_EU_data_privacy_law_the_weak_spot_undermining_the_regulation.

Taylor, M.: The EU's human rights obligations in relation to its data protection laws with extraterritorial effect, *International Data Privacy Law*, Vol. 5, No. 4, 2015, https://www.researchgate.net/publication/282351106_The_EU's_human_rights_obligations_in_relation_to_its_data_protection_laws_with_extraterritorial_effect.

Tene, O. and Wolf, C.: Overextended: Jurisdiction and Applicable Law under the EU General Data Protection Regulation, White Paper, The Future of Privacy Forum, 2013, <https://fpf.org/wp-content/uploads/2013/01/FINAL-Future-of-Privacy-Forum-White-Paper-on-Jurisdiction-and-Applicable-Law-January-201311.pdf>.

Tourkochoriti, I.: "The Transatlantic Flow of Data and the National Security Exception in the European Data Privacy Regulation: In Search for Legal Protection Against Surveillance, *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 36, 2014, <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol36/iss2/3/>.

Tzanou, M.: The War Against Terror and Transatlantic Information Sharing: Spillovers of Privacy or Spillovers of Security?, *Utrecht Journal of International and European Law*, 31(80), 2015, p. 87-103, https://www.researchgate.net/publication/276400407_The_War_Against_T

[error and Transatlantic Information Sharing Spillovers of Privacy or Spillovers of Security](#)

Van Alsenoy, B.: Reconciling the (extra)territorial reach of the GDPR with public international law, In: Data Protection and Privacy under Pressure, Transatlantic tensions, EU surveillance, and big data, Gert Vermeulen & Eva Lievens (Eds), Maklu, 2017.

Von Berstorff, J.: The Public International Law Theory of Hans Kelsen: Believing in Universal Law, Cambridge Studies in International and Comparative Law (68), Cambridge University Press, 2010.

Van den Bulck, P.: Transfers of personal data to third countries, ERA Forum 18, p. 229-247, 2017,

[https://www.researchgate.net/publication/319861458_Transfers_of_personal_data_to_third_countries.](https://www.researchgate.net/publication/319861458_Transfers_of_personal_data_to_third_countries)

Voigt, P., Von dem Bussche, A.: The EU General Data Protection Regulation (GDPR), A Practical Guide, Springer, 2017.

Voss, W. G.: One Year and Loads of Data Later, Where Are We? An Update on the Proposed European Union General Data Protection Regulation, Journal of Internet Law, Volume 16, Issue 10, 4/2013,

[https://www.researchgate.net/publication/274304482_One_Year_and_Loads_of_Data_Later_Where_Are_We_An_Update_on_the_Proposed_European_Union_General_Data_Protection_Regulation.](https://www.researchgate.net/publication/274304482_One_Year_and_Loads_of_Data_Later_Where_Are_We_An_Update_on_the_Proposed_European_Union_General_Data_Protection_Regulation)

Zerk, J. A.: Extraterritorial Jurisdiction: Lessons for the Business and Human Rights Sphere from Six Regulatory Areas, Corporate Social Responsibility Initiative Working Paper No. 59, Cambridge, MA: John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 2010,

[https://www.hks.harvard.edu/sites/default/files/centers/mrcbg/programs/c
ri/files/workingpaper_59_zerk.pdf](https://www.hks.harvard.edu/sites/default/files/centers/mrcbg/programs/c
ri/files/workingpaper_59_zerk.pdf).

Ιστοσελίδες

<https://www.afld.fr>

<https://www.allenoverly.com>

<https://www.apple.com>

<https://blogs.lse.ac.uk>

<https://www.bundesverfassungsgericht.de>

<https://www.businessinsider.com>

<https://www.cnil.fr>

<https://www.coe.int>

<https://commission.europa.eu>

<https://www.congress.gov>

<https://www.conseil-constitutionnel.fr>

<https://www.consilium.europa.eu>

<https://curia.europa.eu>

<https://data.consilium.europa.eu>

<https://www.dechert.com>

<https://www.deputy.com>

<https://www.digitaleurope.org>

<https://digitalfreedomfund.org>

<https://digital-strategy.ec.europa.eu>

<https://www.dni.gov>

<https://documents.un.org>

<https://doi.org>

<https://dpa.gr>

<https://www.dsb.gv.at>

<https://ec.europa.eu>

<https://www.ecfr.gov>

<https://www.edpb.europa.eu>

<https://ejlt.org>

<https://en.wikipedia.org>

<https://www.euoffice.eurolympic.org>

<https://eur-lex.europa.eu>

<https://eurogen-ern.eu>

<https://www.eurojust.europa.eu>

<https://www.europol.europa.eu>

<https://www.fbi.gov>

<https://www.federalregister.gov>

<https://www.fisc.uscourts.gov>

<https://fpf.org>

<https://www.gesetze-im-internet.de>

<https://www.gov.uk>

<https://health.ec.europa.eu>

<https://www.hellenicparliament.gr>

<https://www.hks.harvard.edu>

<https://hudoc.echr.coe.int>

<https://www.huffpost.com>

<https://icdr.org>

<https://ico.org.uk>

<https://www.interpol.int>

<https://www.iom.int>

<https://www.justice.gov>

<https://www.law.cornell>

<https://law.unimelb.edu.au>

<https://www.legifrance.gouv.fr>

<https://leginfo.legislature.ca.gov>

<https://www.legislation.gov.uk>

<https://www.mckinsey.com>

<https://media.nature.com>

<https://www.nature.com>

<https://noyb.eu>

<https://www.nsa.gov>

<https://www.ohchr.org>

<https://openknowledge.worldbank.org>

<https://www.pcllob.gov>

<https://pergamos.lib.uoa.gr>

<https://scholarship.law>

<https://www.spiegel.de>

<https://supreme.justia.com>

<https://www.syntagmawatch.gr>

<https://www.theguardian.com>

<https://verasafe.com>

<https://www.wada-ama.org>

<https://www.whitehouse.gov>

<https://www.who.int>

<https://www.ukad.org.uk>

<https://www.un.org>

<https://www.unesco.org>

Πάντειον
Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
Panteion University
of Social and Political Sciences

Δημόσια Διοίκηση
Administratio Publica

e-δημόσια διοίκηση

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL
DOCUMENTATION
CENTRE

ISBN 978-960-7943-29-3

9 789607 943293